

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İZMİR İLİ KARABURUN İLÇESİNDE EVLENME GELENEĞİ

Bensunur ÖZCAN

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer ÇANDIR

MANİSA–2022

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İZMİR İLİ KARABURUN İLÇESİNDE EVLENME GELENEĞİ

Bensunur ÖZCAN

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer ÇANDIR

MANİSA–2022

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İzmir İli Karaburun İlçesinde Evlenme Geleneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../20...

Adı Soyadı

İmza

ÖZET

İZMİR İLİ KARABURUN İLÇESİNDE EVLENME GELENEĞİ

ÖZCAN, Bensunur

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Muzaffer ÇANDIR

2022, 203 Sayfa

Kültür, toplumun gelenek, görenek, âdet ve inanmalarını yansıtan ve çağlar boyunca nesilden nesle aktarılan bir yapıtaşdır. Toplum içinde gelenekselleşen kültür öğeleri halk kültürünü oluşturmaktadır. Halk kültürü, hayatın geçiş dönemlerinde en belirgin şekilde görülmektedir. Geçiş dönemleri etrafında birçok âdet, gelenek, görenek ve inanış oluşmuştur. Hayatın ikinci önemli geçiş dönemi evlenmedir. Evlenme, eş seçimi ile başlayan ve evlenen kişilerin tüm hayatına yön veren bir dönemi kapsamaktadır. Bu çalışmada, İzmir'in Karaburun ilçesindeki evlenme geleneğinde evlenme öncesi, evlenme sırası ve evlenme sonrasında yapılan hazırlıklar etrafında gerçekleştirilen âdetlerin, uygulamaların tespiti, tahlili ve tasnifi yapılarak incelenmektedir.

Çalışmanın ilk amacı, eş seçiminin hangi koşullarda nasıl yapıldığı, evlilik çağı, kısmet açmak için yapılan uygulamalar, kız isteme, söz kesimi, nişan, kına gecesi, çeyiz, düğün töreni, nikâh, gerdek, düğün sonrası bir araya gelinen günler ve aile içi ilişkiler etrafında oluşan âdet ve inanışların derlenip incelenmesi ve bu verilerin başka yörelerde benzer şekilde görülenlerin de birlikte verilmesidir.

Çalışmamızın diğer amacı, Karaburun evlenme geleneğinde unutulmaya yüz tutmuş uygulamaları yazılı hâle getirerek halk kültürünün başka nesillere aktarımı için öncü olmaktır.

Bu araştırmada, gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılarak Türk kültürünün Karaburun yöresindeki evlenme geleneğine yansımaları kayıt altına alınmıştır. Birinci bölümde, evlenme biçimleri ve evlenme aşamalarının neler olduğu tespit edilerek

incelenmiştir. İkinci bölümde düğün öncesi yapılan hazırlıklar, düğün töreninin gerçekleştiği günlerde neler yapıldığı ve evlilik sonrasında gelin ve damadın aileleriyle ilk kez bir araya geldiği günlere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise evlenme geleneğinde gerçekleşen kültürel değişme ve güncellemelerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Her bölümde konu başlıkları altında başka yörelerde görülen benzerlikler verilmiştir. Karaburun yöresi evlenme geleneğiyle diğer bölgelerdeki benzerlikler ve farklılık gösteren âdet ve inanışlar tespit edilmiştir. Kaynak kişilerden alınan bilgiler ve yapılan gözlemlerden elde edilen verilere göre, bölgede evlenme geleneğinin hangi aşamalarının yaşatıldığı, hangi aşamaların uygulanmadığı, hangi uygulamaların ise değişime uğradığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türk kültürü, Karaburun, evlenme, âdet, inanç.

ABSTRACT

MARRIAGE TRADITION IN IZMIR PROVINCE KARABURUN DISTRICT

ÖZCAN, Bensunur

Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Adviser: Dr. Faculty Member Muzaffer ÇANDIR

2022, 203 Pages

Culture is a foundational element that reflects the traditions, customs, traditions and beliefs of society and is transferred from generation to generation through the ages. The cultural elements that become traditional in the society constitute the folk culture. Folk culture is most evident in the transitional periods of life. Many customs, traditions, customs, and beliefs have been formed around the transitional periods. The second important transition period in life is marriage. Marriage covers a period that starts with the choice of a spouse and shapes the whole life of the people who get married. In this study, the customs and practices carried out around the pre-marriage, during and post-marriage preparations in the marriage tradition in the Karaburun district of Izmir are examined by identifying, analyzing, and classifying.

The first aim of the study is to determine the conditions under which the spouse selection is made, the age of marriage, the applications made to open a good fortune, asking for a girl, cutting the word, engagement, henna night, dowry, wedding ceremony, wedding, nuptials, the days of getting together after the wedding, and family relations. It is the collecting and examination of the customs and beliefs formed around it and the comparison of these information with other regions.

The other purpose of our study is to be a pioneer for the transfer of folk culture to other generations by writing down the practices that have sunk into oblivion in the Karaburun marriage tradition.

In this research, the reflections of Turkish culture on the marriage tradition in the Karaburun region were recorded by using observation and interview methods. In the first part, the types of marriage and the stages of marriage were determined and examined. In the second part, the preparations made before the wedding, what was done

on the days when the wedding ceremony took place, and the days when the bride and groom met with their families for the first time after the marriage were included. In the third part, the cultural changes and updates in the marriage tradition are evaluated.

Comparisons were made with other regions under the subject headings in each section. With the comparisons made, the similarities and differences between the marriage tradition of the Karaburun region and other regions have been determined. According to the information obtained from the source persons and the information obtained from the observations, it has been revealed which stages of the marriage tradition in the region were kept alive, which stages were not applied, and which practices had changed.

Keywords: Turkish culture, Karaburun, marriage, customs, beliefs.

ÖNSÖZ

İnsan hayatında üç önemli geçiş dönemi vardır. İkinci sırada yer alan evlenme geçişi, insan hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Evlilik, evlenmeye karar verdikten sonra eş seçimiyle başlayan ve evlilik süresince hatta evlilik bittikten sonra da insan hayatında derin izler bırakmaktadır. Evlenmenin tanımını için iki insanın bir araya gelmesi demek eksik kalacaktır çünkü, yapılan evlilikler toplumun en önemli birimi olan aile kurumunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla oluşturulan her aile topluma yön vermektedir. Bu sebeple yapılan evliliklerin huzurlu olması ve bu evliliklerde yetişen bireylerin sağlıklı, aynı zamanda topluma faydalı bireyler olmaları oldukça önemlidir.

Evlenme geçiş dönemi etrafında törenler gerçekleştirilmekte ve bu şekilde her toplumun bir evlenme geleneği oluşmaktadır. Yöreden yöreye evlenme törenlerinde farklılıklar ve benzerlikler görülmektedir. Bu çeşitlilik durumu, bizlere Türk evlenme geleneğinin zenginliğini göstermektedir. Evlenme geleneği incelenirken tabiat kültlerine, Şamanizm'e dayanan inanışların günümüzde devam ettiği, yaptığımız karşılaştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler arasındadır. Hayatın her alanında olduğu gibi evlenme geleneği de toplumlar arası etkileşimle ve birikimli olarak varlığını sürdürmektedir. Evrenin karşı koyulmaz gerçeklerinden biri değişim olgusudur. Evlenme geleneğinde de zaman içinde belirgin bir şekilde değişimler yaşanmaktadır.

Bu çalışmada İzmir'in Karaburun ilçesindeki evlenme geleneği ve gelenek etrafında oluşan inanış, âdet ve uygulamalar derlenmiş olup ilgili bölümler içerisinde incelenmiştir. Çalışma, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Çalışmanın Giriş kısmında araştırmanın konusu, alanı, amacı ve yöntemine değinilmiş, Karaburun'un tarihi, coğrafi yapısına yer verilmiştir. Yöntem kısmında, küresel bir salgın yaşadığımız dönemde mecburi kısıtlılıklar ve araştırma süresince karşılaşılan diğer sorunlar üzerinde durulmuştur.

Birinci bölüm "Evlenme Öncesi" başlığını taşımaktadır. Bu başlık, "Evlenme Biçimleri" ve "Evlenme Aşamaları" olmak üzere iki alt kısımdan oluşmaktadır. Evlenme biçimleri başlığı altında, eş seçim yöntemlerinin neler olduğuna yer verilmiş ve elde edilen verilerin farklı yörelerle benzerlikleri birlikte verilmiştir. Evlenme aşamaları başlığında ise düğün zamanına kadar yapılan hazırlıklar, kısımet açma

yöntemleri ve evlenme çağı üzerinde yapılan derleme verileri sunulmuş olup farklı yörelerle birlikte sunulmuştur.

İkinci bölüm “Evlenme Sırası ve Evlenme Sonrası” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında düğün zamanının belirlenmesinden başlayıp gelin, damat ve düğün töreninin her aşaması için yapılan tüm hazırlıkların düğünden sonra ise gelinin ve damadın aileleriyle, yakınlarıyla ilk kez bir araya gelişinde neler yapıldığı ele alınarak farklı yörelerle bir arada sunulmuştur.

Üçüncü bölüm “Karaburun Evlenme Geleneğinde Kültür Değişmesi” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde evlenme öncesi, evlenme sırası ve evlenme sonrasındaki kültür değişimleri ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Geleneğin günümüzde nasıl yaşatıldığı, nasıl bir değişim süreci geçirdiği ve güncel uygulanma biçimleri üzerindeki tespitlere yer verilmiştir.

Sonuç kısmında, her bölüm için kaynak kişilerden derlenen veriler ve gözlemlerimiz sonucunda yaptığımız çıkarımlar ifade edilmiştir. Elde edilen tüm verilerin bir değerlendirmesi yapılarak önemli noktalar üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın büyük payını oluşturan derleme verileri için sorularıma yanıt veren, evlilik tecrübelerini, hikayelerini anlatan, evlerinin ve gönüllerinin kapılarını açan Karaburunlu kaynak kişilerine; sahada derleme aşamasında benimle köy köy gezen kaynak kişilerle aramda iletişim köprüsü kuran, bölgede kalacak yerimi sağlayan çalışmanın her anında maddi manevi tüm katkıları için sevgili annem Nurselin Karaloğlu’na; ulaşımın zor olduğu dağ köylerine beni götüren çalışmama kaynak kişilerle iletişim kurarak destek olan sevgili teyzem Nesrin Karaloğlu’na; araştırmada kullandığım kaynaklar ve diğer ihtiyaçlar için finans sağlayan sevgili ağabeyim Erdi Özcan’a; çalışma süresince pozitif enerjisi ve yüksek motivasyonu bana destek olan sevgili kardeşim Burak Özcan’a; maddi manevi katkı sağlayan sevgili teyzem Esen Gürler ve değerli eşi Veli Gürler’e; tecrübelerinden faydalanmamı sağlayan sevgili arkadaşım İlknur Emir’e; tez konumun belirlenme aşamasından son bölüme kadar tezimi yürüten, takıldığım noktalarda yönlendiren ve fikirleriyle destek veren sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Gürol Pehlivan’a ve tezimin takibini sağlayan sevgili danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Çandır’a çok teşekkür ederim.

Bensunur ÖZCAN

MANİSA/12.03.2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ALANI VE AMACI	1
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Hazırlık Dönemi	2
Kaynak Kişi Grubu	4
Teknik ve Araçlar	6
3. TERİMLER	8
Gelenek	8
Görenek	9
Töre	10
Örf	10
Âdet	11
Ritüel	12
Kültür	13
Kültür Değişmesi	14
Geçiş Dönemi	15
4. COĞRAFİ YAPI VE TARİHÇE	16
Karaburun Coğrafyası	16

Karaburun Tarihi.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM.....	20
EVLENME ÖNCESİ.....	20
1.1.EVLENME BİÇİMLERİ.....	21
1.1.1. Görücü Usulü Evlenme	25
1.1.2. Anlaşarak Evlenme	28
1.1.3. Kaçarak Evlenme	31
1.1.4. Zor Kullanılarak Evlenme.....	35
1.1.5. İç Güveyi Evlenme.....	37
1.1.6. Akraba ile Evlenme	38
1.1.7. Levirat ve Sorarat Evlenme.....	42
1.1.8. Tek Eşlilik.....	44
1.2. EVLENME AŞAMALARI	47
1.2.1. Evlenme Yaşı – Çağı.....	47
1.2.2. Kısmet Açmak için Yapılan Uygulamalar	51
1.2.3. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi.....	55
1.2.4. Gelin ve Damat Adayında Aranan Özellikler.....	58
1.2.5. Kız Bakma/ Kız Görme.....	61
1.2.6. Kız İsteme.....	65
1.2.7. Söz	72
1.2.8. Nişan	74
1.2.9. Söz ve Nişan Alışverişi/ Harcı.....	78
1.2.10. Söz ve Nişan Ardı/Arkası – Damat Tatlısı	79
1.2.11. Nişan Bohçası.....	80
1.2.12. Nişanlılık Dönemi	82
1.2.13. Babalık.....	87
İKİNCİ BÖLÜM	88

EVLENME SIRASI VE EVLENME SONRASI	88
2.1. EVLENME SIRASI	88
2.1.1. Düğün Hazırlıkları	88
2.1.2. Düğün Töreni	108
2.2. EVLENME SONRASI	135
2.2.1. Duvak Günü	135
2.2.2. Evirlik-Gelin Mevlidi	137
2.2.3. Aile İçi İlişkiler	138
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	141
KARABURUN EVLENME GELENEĞİNDE KÜLTÜR DEĞİŞMESİ	141
3.1. Evlenme Biçimleri	144
3.2. Evlenme Çağı	148
3.3. Evlenme Aşamaları	148
3.4. Söz, Nişan, Bohça.....	151
3.5. Kına.....	154
3.6. Düğünün Yapıldığı Mevsim.....	154
3.7. Düğüne Davet.....	155
3.8. Düğün Süresi.....	155
3.9. Eğlencelerin Gerçekleştiği Mekân	156
3.10. Müzik Grupları.....	156
3.11. Yemek Kültürü	156
3.12. Duvak Günü ve Evirlik	158
SONUÇ	160
KAYNAKÇA	163
EKLER	169
1. KAYNAK KİŞİ DİZİNİ	169
2. SORU KÂĞIDI ÖRNEĞİ	173

3. FOTOĞRAFLAR.....	179
4. YEREL SÖZLÜK	202
5. KARABURUN HARİTASI	203

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Hızl.	Hazırlayan
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
KK.	Kaynak Kişi

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ALANI VE AMACI

Çalışmamızın konusu, Karaburun yöresinin evlenme geleneğidir. Bu çalışmada, birinci bölümde evliliğin nasıl gerçekleştiği, evlenme öncesinde yapılan eş seçim yöntemleri, evlenme aşamaları, düğün zamanına kadar yapılan hazırlıklar, kısmet açma yöntemleri ve evlenme çağına yer verilip farklı yörelerle benzerlikleri belirlenmiştir. İkinci bölümde, evlenme sırasında yapılan düğün hazırlıkları, düğün töreni, düğün zamanının belirlenmesinden başlayıp gelin, damat ve düğün töreninin her aşaması için yapılan tüm hazırlıklar, düğünden sonra gelinin ve damadın aileleriyle, yakınlarıyla ilk kez bir araya geldiği günlerde neler yapıldığı farklı yörelerle birlikte ele alınmıştır. Üçüncü bölümde gelenekte yaşanan kültürel değişmelere yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise her bölüm için kaynak kişilerimizden derlediğimiz veriler ve gözlemlerimiz sonucunda yaptığımız çıkarımlar ifade edilmiştir. Elde edilen tüm verilerin bir değerlendirmesi yapılarak önemli noktalar üzerinde durulmuştur.

Bu konuyu tercih etmemizin nedeni, Karaburun’da evlenme geçiş dönemi üzerine yapılmış kapsamlı bir çalışma bulunmamasıdır. Çalışma alanımızla ilgili kaynak bulmakta zorluk çekmiş olup daha çok kaynak kişilerimizden derlediğimiz veriler doğrultusunda çalışmamızı tamamladık.

Araştırma alanımız, Ege’nin en batısında bulunan İzmir’in Karaburun ilçesidir. Bölgeyi seçmemizin nedeni, iş amacıyla bölgeye sık sık gitmemiz ve sonrasında dört yıldır da bölgede yaşıyor olmamızdır. Karaburun geçiş dönemleri üzerine kapsamlı bir çalışma olmaması da bölgeyi tercih etme sebeplerimizden bir diğeridir.

İnsan hayatında önemli bir evre olan evlenme geçiş dönemi, kendi içinde evlenme öncesi, evlenme sırası ve evlenme sonrası olarak üç bölüme ayrılmaktadır. Her aşama kendi içinde belirli inanç ve uygulamaları barındırmaktadır. Çalışmamızın amacı, evlilik geleneğine dair inanç ve uygulamaları derlemek ve elde edilen verilerin Türk evlenme geleneğindeki yerlerini inceleyerek ortaya koymaktır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Seçiliş Tarihi ve Hazırlık Dönemi

Araştırma konusu, Mayıs 2019'da belirlenmiştir. Konunun belirlenmesinden önce yapılan hazırlıklarda öncelikle bibliyografyalar¹ incelenmiş konuyla ilgili yapılan araştırmaların künyeleri tespit edilmiştir.

Çalışmamızın ön hazırlık döneminde derleme yöntem ve tekniklerini içeren iki ana kaynaktan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar, Metin Ekici² ve Kenneth S. Goldstein'in³ kitaplarıdır. Bu kitaplardan sahada derleme metotları üzerinde çalışıldıktan sonra alana gitmek için hazırlıklar yapılmıştır. Gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra öncelikle derleme yönteminin ne olacağı hakkında karar verilmiş ve örnek sorular⁴ incelenmiştir. Daha sonra evlenme konusunu ele alan kitaplar, konuyla ilgili makaleler incelenmiş⁵ ve evlenme konusu hakkında bilgi sahibi olunmaya çalışılmıştır.

Ön hazırlık dönemi tamamlandıktan sonra derleme yapacağımız alanla ilgili çalışmalara başlanmıştır. Bölgenin mahallerini ve kültürel yapısını tanımak için bölgenin haritası, Karaburun Belediyesi'nin hazırlamış olduğu broşürler, Cevdet Yüceer⁶ ve Yıldırım Aytaç'ın⁷ kitapları üzerinden araştırmalar yapılmıştır. On yedi mahallesi bulunan bölgenin dağ köyleri merkeze uzak kalmaktadır. Mordoğan ilçesinin de Karaburun'a bağlanmasıyla doğu ve batı olarak iki merkez etrafında oluşan kültürel alt yapı bulunduğu gözlemlenmiştir. Mahalleler içinden ilk önce gidilecek yerler tespit edilmiştir. Görüşmelere dağ köylerinden başlayıp batı köylerine doğru gidilmiştir. Derlemeye başladığımız dönemde hava koşulları iyiymen ulaşımı zor olan yerlere ilk önce gitmek planımıza daha uygun olacağı için Bozköy ve Tepeboz mahallelerinden başlanmıştır. Görüşmelere gitmeden önce o mahallede tanıdığımız biri varsa önce onunla iletişime geçilmiş ve kaynak kişilerden randevu alınmıştır. Tanıdığımız olmayan mahallelerin muhtarlarıyla görüşülerek kaynak kişiler için randevu alınmıştır. Görüşmeye gittiğimizde köy kahvelerine giderek orada bulunan kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. Bazı mahallelere ise doğrudan gidip orada

¹ İncelenen bibliyografyalar için bkz. Bibliyografya.

² Metin Ekici, **Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2004.

³ Kenneth S. Goldstein, **Sahada Folklor Derleme Metotları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1983.

⁴ Ekici, Halk Bilgisi, ss. 166-172.

⁵ İncelenen kitap ve makale bilgileri için bkz. Bibliyografya.

⁶ Cevdet Yüceer, **Güneşin Gizemli Kızı Mordoğan**, Heyamola, İzmir, 2019.

⁷ Yıldırım Aytaç, **Gönlümdeki Ak Topraklar**, Yılmaz Matbaacılık, İzmir, 2008.

oturanların kapılarını çalarak kendimizi tanıtmış ve görüşme talebimizi kabul eden kişilere sorularımızı yönelterek derlememiz gerçekleştirilmiştir. Kapısını çaldığımız kişilerden olumsuz yanıt aldığımız durumlarda bize önerebilecekleri kişi olup olmadığı sorulmuştur. Bu durumda yönlendirildiğimiz kişilerle görüşülmüştür.

Çalışmamızda derleme verilerini doğru sınıflandırabilmek ve içeriği düzenlemek için kullandığımız kaynaklar bulunmaktadır. Başlıklandırma sisteminin ana iskeleti, Sedat Veyis Örnek'in çalışmasındaki⁸ gibi düzenlenmiştir. Elde edilen verilere göre de yeni başlıklar açılmış ve bölümler çıkan malzemeye göre başlıklandırılmıştır. Evlenme geleneğinde Karaburun yöresine özgü olan gelenek veya durumlar için de ayrı başlıklar oluşturulmuştur. Karaburun yöresiyle diğer bölgelerdeki evlenme geleneğinin benzerlikleri ve farklılıkları için Hamit Zübeyr Koşay'ın⁹ Türkiye Türk düğünleri üzerine yapmış olduğu çalışması esas alınmıştır. Türkiye genelinde evlenme üzerine yapılmış yüksek lisans ve doktora çalışmaları da incelenmiş olup ilgili bölümlerde kullanılmıştır.

Son bölümde kültür değişmesi üzerine yazılmış kaynaklardan hareketle bir değerlendirme yöntemi oluşturulmuştur. Kültürün kapsamı, insan ve gelenek üzerindeki etkisi konusunda Bozkurt Güvenç'in¹⁰ çalışmasından yararlanılmıştır. Karaburun yöresi evlenme geleneğindeki kültürel değişme, Metin Ekici'nin Çal-Denizli yöresi üzerine hazırlamış olduğu çalışmasındaki düzene göre¹¹ başlıklara ayrılmıştır. Mahmut Tezcan'ın¹² değişimleri sınıflandırma yönteminden faydalanılmıştır. Orhan Türkdoğan¹³, Emre Kongar¹⁴ ve Erol Güngör'ün¹⁵, değişimin nedenlerini ve değişimin boyutlarını gösteren çalışmaları, bu bölümde tespitler için kullanılmıştır.

⁸ Sedat Veyis Örnek, **Türk Halk Bilimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1977.

⁹ Hamit Zübeyr Koşay, **Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme**, Maarif Matbaası, Ankara, 1944.

¹⁰ Bozkurt Güvenç, **Kültürün Abc'si**, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

¹¹ Metin Ekici, "Çal- Denizli Yöresi Düğün Gelenekleri ve Geleneksel Türk Düğün Yapısında Meydana Gelen Değişmeler", **Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, Motif Vakfı Yayınları, ss. 184-192.

¹² Mahmut Tezcan, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990.

¹³ Orhan Türkdoğan, **Değişme, Kültür ve Sosyal Çözümle**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

¹⁴ Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1995.

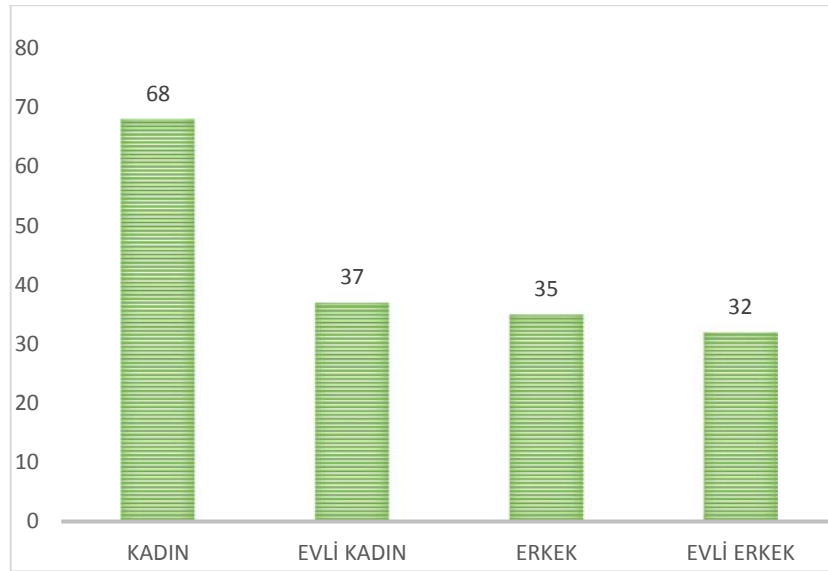
¹⁵ Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987.

Çalışmamız, önceden köy olan şimdi ise bütün şehir uygulamasıyla mahallelerden oluşan bir yöreyi kapsadığı için Mümtaz Turhan'ın¹⁶ ve Yılmaz Özakpınar'ın¹⁷, köylerdeki değişimleri konu alan çalışmalarından da yararlanılmıştır. Karaburun yöresinin geleneksel evlenme kültürünün güncellenmesi üzerine değerlendirme yapmak için Metin Ekici'nin¹⁸ çalışmasından hareket edilmiştir.

Kaynak Kişi Grubu

Karaburun ilçesinde evlenme konusuyla ilgili hem kadınlar hem de erkeklerle görüşmeler yapılmıştır. Hem kadın hem de erkeklerle görüşmemizin sebebi evlenme geleneğinde kadınların ve erkeklerin birlikte ve ayrı gerçekleştirdiği âdet ve inanışlar olmasıdır. Kadınlar evlenme geleneğinin neredeyse her anında baş rolde olsalar da erkeklerin de önemli rolleri bulunmaktadır. Kaynak kişilerimizden bu bilgileri derlerken yapılanların ve inanışların kültürdeki yerini de incelemek adına sorulara da yanıtlar aranmıştır.

Kaynak kişi grubumuz, altmış sekiz kadın ve otuz beş erkekten oluşmaktadır. Kadınların otuz yedisi, erkeklerin ise otuz ikisi evlidir. Eşini kaybetmiş olan kadın kaynak kişi sayısı otuz, erkek kaynak kişi sayısı ise ikidir. Hiç evlenmemiş olan kaynak kişi sayımız ise birdir.

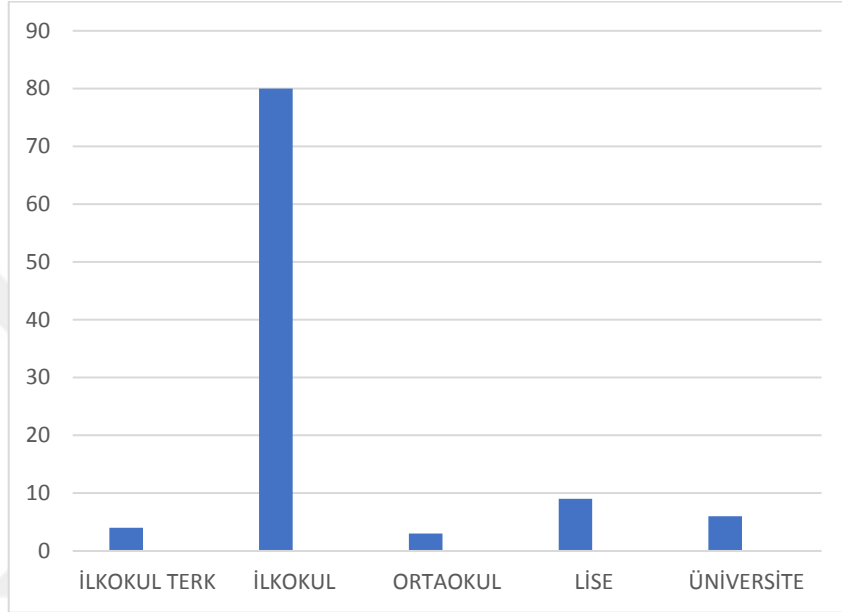
Şekil 1: Kaynak Kişi Cinsiyet ve Medeni Hâl Grafiği.

¹⁶ Mümtaz Turhan, **Kültür Değişimleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.

¹⁷ Yılmaz Özakpınar, **Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

¹⁸ Metin Ekici, "Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme", **Milli Folklor**, Yıl 20, Sayı 80, 2008, ss. 33-38.

Sahaya ilk çıktığımızda bölgede genç bir kitlenin olmadığı tespit edilmiştir. Gençlerin, iş ve eğitim imkanlarının sınırlı olmasından dolayı ilçeden ayrılp İzmir'in merkezine ya da başka şehirlere gittiği belirlenmiştir. Bu sebeple kaynak kişilerimizin yaş ortalaması yüksektir. En genç kaynak kişimiz 1995 doğumlu, en büyük kaynak kişimiz ise 1930 doğumludur. Kaynak kişilerimizin eğitim seviyesi; ilkokul terk (4), ilkokul (80), ortaokul (3), lise (9) ve üniversite (6) mezunu olarak değişiklik göstermektedir.

Şekil 2: Kaynak Kişi Eğitim Seviyesi Grafiği.

Çalışma alanımızın on altı mahallesi bulunmaktadır. Derleme sürecimizde on altı mahalleye de gidilmiş ve her mahalleden kaynak kişilerle görüşülmüştür. Bozköy mahallesinde yedi, Mordoğan mahallesinde bir, Kösedere mahallesinde yedi, Haseki mahallesinde dört, Yeniliman mahallesinde dört, Merkez mahallesinde on üç, Eski Mordoğan mahallesinde on beş, Yaylaköy mahallesinde iki, İncelik mahallesinde on bir, Salman mahallesinde altı, Küçükbahçe mahallesinde dört, Eğlenhoca mahallesinde beş, Ambarseki mahallesinde yedi, Saip mahallesinde üç, Tepeboz mahallesinde iki, Sarpıncık mahallesinde sekiz, Parlak mahallesinde iki kişi ile görüşülmüştür. Eski Mordoğan, İncelik ve Merkez mahallelerinde yerleşim diğer mahallelere göre daha fazla olduğu için iki kez gidilmiştir. Bu sebeple bu mahallelerdeki kaynak kişi sayımız diğer mahallelerden daha fazladır.

Çalışmamız, bir derleme yöntemi olduğu için kaynak kişilerimizle görüşmelerimiz tezimize büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Görüşme yaptığımız kişilerle iyi ilişkiler kurarak sorular yöneltilmiştir. Bilgilerini, yaşadıklarını bizimle

paylaşan kaynak kişilerimizin çalışmamıza bakış açısı genel olarak olumlu ve katkı sağlamak odaklı olmuştur. Görüşmelerimizde ses kayıt cihazı kullanımında kadın kaynak kişilerimizin bazılarında olumsuz tepki alınmıştır. Son dönemde ne yazık ki bu tip korkular insanları etkilemektedir. Sesimi bir yere mi yükleyeceksin? Facebook'a mı atacaksın? gibi sorularla karşı karşıya kalınmıştır. Böyle durumlarda kendimizden, eğitimimizden, bu bilgileri nasıl ve nerede kullanacağımızdan ve çalışmamızın içeriğinden bahsederek akıllardaki soru işaretleri giderilmiştir. Bu bilgileri verdikten sonra kaynak kişilerimizin izniyle görüşmelerimiz kayıt altına alınmıştır.

Küresel bir salgın yaşadığımız Covid19 hastalığı önlemleri adı altında ülkemizde sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır. Bu döneme denk gelen çalışmamız sürecinde derleme yapmak için sahaya çıkamadığımız ve bu konuda sıkıntılar yaşadığımız günler, haftalar geçirdik. Bu süreçte hastalığa yakalanmamak için bizimle görüşmeyi kabul etmeyen kişiler olmuştur. Dışarı çıkma yasağı olmayan günlerde sahaya çıkılmış ve görüşmeyi kabul eden kaynak kişilerimizle pandemi koşullarında maske ve mesafe kurallarına uyarak açık alanlarda görüşmeler yapılmıştır. Covid19 önlemleri kapsamında düğünlerin yapılmaması da çalışmamızda gözlem yapmamızı kısıtlamıştır. Çalışmamız süresince katıldığımız nişan, kına gecesi ve düğünlerin yaklaşık iki saat sürdüğü ve düğün âdetlerinin hepsinin gerçekleştirilemediği gözlemlenmiştir. Bu sorun bizi mülakat yöntemiyle bilgi toplamaya daha çok yönlendirmiştir.

Teknik ve Araçlar

Çalışmamızda gözlem ve mülakat yöntemleri kullanılarak kaynak kişilerle birebir genellikle kendi köylerinde görüşmeler yapılmıştır. Gözlem yöntemini kullanmamızın temel amacı, geleneğin gerçekleştiği ortamın içinde yer almaktır. Karaburun yöresindeki düğünlerde hem aktif hem de pasif katılımcı olarak gözlem yapılmıştır. Aktif katılımcı olduğumuz düğünler yakından tanıdığımız kişilerin düğünleridir. Bu düğünlerde davetli olduğumuz için düğün sırasında gerçekleşen her şeyin içinde bulunarak gözlem yapılmıştır. Düğün sırasında fotoğraf ve video kayıtları alınmıştır. Yapılan gözlemler, düğün sonrasında not edilmiştir. Pasif katılımcı olduğumuz düğünlerde ise düğün sırasında notlar alınmış fotoğraf çekimi ve video kayıtları yapılmıştır.

Görüşme yöntemini kullanmamızın amacı, evlenme geleneğini eş seçiminden evlenme sonrasına kadar eksiksiz bir şekilde kayıt altına alarak derlemektir. Derlememizde yönlendirilmiş görüşme yöntemi kullanılmıştır. Kaynak kişilerimize önceden hazırlanmış olan sorular yöneltilmiştir. Yaptığımız görüşmeler, kullanmış olduğumuz telefonumuzla ses kaydına alınmıştır. Görüşme sırasında yöresel oyunları bize göstermek için oynayan kaynak kişilerimiz, kullanmış olduğumuz telefonumuzla video olarak kaydedilmiştir. Bu video kayıtları, düğünlerde oynanan oyun havaları kısmında tasvir edilmek için kullanılmıştır. Ses kayıtları ise fişleme yöntemi kullanılarak deşifre edilmiştir ve ortalama iki bin fiş yazılmıştır. Kayıtlar deşifre edilirken belirli bir kompozisyon düzenlemesi yapılmamıştır. Bu aşamada, kaynak kişilerimizin konuşmalarında cümle düşüklükleri düzeltilmeden, ifadelerdeki aksaklıklar giderilmeden, yörenin ağız özellikleri değiştirilmeden kaynak kişinin kendi ifadeleriyle doğrudan deşifre edilmiştir. Fişleme yapılırken soldan sağa doğru genelden özele bir sıralama ile konu başlığı ve derleme yeri belirtilmiştir. Başlıkların hemen altına kaynak kişinin vermiş olduğu cevaplar yazılmıştır. Kaynak kişinin cevabının sonunda kaynak kişinin ismine yer verilmiştir.

Fişler teze aktarılmadan önce her konu başlığına ve alt kısımlarına göre ayrılmıştır. Her fiş incelenip değerlendirildikten sonra çalışmamızın içerisinde ilgili yerlere yazılmıştır. Kaynak kişiler, numaralandırılarak “KK. numarası” kısaltması ile gösterilmiştir. Fişleri tezimize aktarırken kaynak kişilerimizin cümleleri tırnak içinde ve deşifre edildiği gibi hiçbir değişiklik yapılmadan verilmiştir. Her kaynak kişinin mahallesi ve numarası parantez içinde belirtilmiştir.

Karaburun köyleri çoğunlukla yüksek yerlere kurulmuş ve köyler birbirlerine oldukça uzaktır. Bu nedenle köylere ulaşım, bizi zorlayan konulardan biri olmuştur. Köylere sabah ilk sefer saatinde ve akşam son sefer saatinde iki kez otobüs gitmektedir. Toplu ulaşımın bu kadar kısıtlı olmasından dolayı köylere kendi aracımızla, aracımız olmadığı zamanlarda ise otostop yaparak gidilmiştir. Dağ köylerine uzun ve tehlikeli yollardan geçerek gittiğimiz, zaman zaman yolu bulamayıp kaybolduğumuz anlar da yaşanmıştır. Bu bakımdan ulaşım bizi en çok zorlayan koşullardan biri olmuştur. Köylere bazen yalnız bazen de annemizle gitmeyi tercih ettik. Annemizle gittiğimizde kaynak kişilerle iletişim kurmak ve evlerine konuk olmak bize kolaylık sağlamıştır.

Görüşmelerimizde araştırmacı kimliğimizi gizlemek zorunda kalınmamıştır. Tatil bölgesi olması nedeniyle kaynak kişilerin yeni yüzler görmeye alışık oldukları

ve fazla çekinmedikleri gözlemlenmiştir. Bölgede daha önce film ve dizi çekilmiş bu sayede fotoğraf çekmek istediğimizde kaynak kişilerimizden nerdeyse hiç olumsuz tepki alınmamıştır. Kaynak kişilerimizden çektiğimiz fotoğrafları çalışmamızda kullanmak için de izin istenmiş ve anlayışla karşılanmıştır.

15 Eylül 2019’da başlayan görüşmelerimiz 3 Temmuz 2021 tarihinde son bulmuştur. Küresel bir salgın yaşadığımız bu süreçte pandemi yasaklarından dolayı ve derleme aşamasında yaşadığım bir sağlık sorunu nedeniyle tedavi gördüğüm süreçte de sahaya gidilemeyen günler olmuştur. Bu sebeple alan araştırmamız, planladığımız takvimden daha uzun sürmüştür. Yaşanan pandemi sürecinde yaptığımız görüşmelerde pandemi koşullarına göre önlemlerimizi alarak daha sağlıklı bir derleme gerçekleştirilmiştir.

3. TERİMLER

Gelenek

Gelenek, çok yönlü bir terim olarak kullanılmıştır. Kullanıldığı yere göre farklı anlamlar taşıyabilmektedir. Geleneğin, geçmişten bugüne kadar gelen kültürel unsurları belirttiği görülmektedir. En genel anlamıyla tradition (gelenek, rivayet) sözcüğü Fransızca kökenli bir kelime olarak 14. yüzyılda İngilizceye tradition sözcüğüyle girmiştir. Fransızca vermek, teslim etmek gibi anlamlara gelen kelime tradere kökünden türetilmiş olan traditiomeye dayanmaktadır. Tradition kelimesi babadan oğula aktarılan şeyler için kullanılmaktadır.¹⁹ Bu açıdan bakıldığında gelenek tüm toplumlarda geçmişin bir yansıması olarak algılanmaktadır.²⁰

Gelenek kavramı için Türkçede de benzer şekilde tanımlar yapılmıştır. Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür.²¹ Örnek’e göre; toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları (mirasları), alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar vb. gelenekler içerisinde yer almaktadır.²²

Ekici, geleneği “Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli

¹⁹Raymond Williams, **Anahtar Sözcükler**, (Çev. Savaş Kılıç), İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2018, s. 386.

²⁰ Kubilay Aktulum, **Folklor ve Metinlerarasılık**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2013, s.17.

²¹ Erman Artun, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 131.

²² Örnek, Halk..., s. 126.

ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı” olarak tanımlamıştır.²³

Gelenekler, sosyal normları oluşturmaktadır. Birey, toplumun geleneklerine karşı çıkarsa, toplumdan dışlanmaya gidecek kadar ağır bir cezalandırma biçimiyle karşılaşabilmektedir. Bir toplumun kültürel yapısı geleneğe paralel olarak oluşmaktadır. Toplumun sahip olduğu değer yargıları, geleneğin değişmesini önlemektedir. Gelenek, bir kültür birimin değiştirilmeden aktarılması olgusunu²⁴ belirtmektedir.

Shils’e göre gelenekler de aslında sürekli yenilenen, değişen ve dönüşen bir yapı içindedir. Gelenekler ilk hallerine göre çok önemli değişikliklere uğramasına rağmen onu yaşatan daha sonraki kuşakların hiçbir şey değişmediğine inanarak yaşatmasıdır. Aslında belki de insanların hoşuna giden şey geleneğin süreç içinde ne kadar değiştiği değil de onu yürüten kişilerin kendi soylarından gelmiş olmalarıdır. Gelenekler ancak insanlarla beraber yenilenir, değişir ve uygulanabilir. Gelenek uygulayıcıları yaşamlarında var olan gelenekleri uygulamaktan vazgeçtiklerinde geleneklerde insanların yaşamlarından çıkarlar. Bir yerde yaşayan insanların gelenek ve göreneklerine bağlı olması, orada halk inanışlarının hâkim olduğunu göstermektedir.²⁵

Görenek

Büyük Türkçe Sözlükte görenek kelimesinin görölerek yapılan, deneme sonunda hâsıl olan alışkanlık anlamına geldiği belirtilmektedir.²⁶ Göreneğin örfe, âdete, geleneğe bakarak, yaptırım gücü daha zayıftır. Örfteki yapıma zorunluluğu, âdet ve gelenekteki yapılmalı özelliği, görenekte yapılabilmesi niteliğini almaktadır.²⁷ Görenekler komşu ziyaretlerinde, hasta yoklamalarında, alışverişte, ortak taşıtlara binmeden, tanışma ve tanıştırmalarda nasıl davranılacağını belirleyerek ilişkilerin düzenli gitmesine yardımcı olmaktadır.²⁸

Örnek’e göre görenekler, günlük hayatımızı düzenlemektedir. Hayatımızdaki ilişkileri de düzenlemeye yardımcı olan görenekler, bireyler arasındaki sürtüşmeyi

²³ Ekici, Halk Bilgisi, s. 18.

²⁴ Aktulum, s. 15.

²⁵ Edward Shils, “Gelenek”, **Doğu Batı Dergisi**, Sayı 25, 2003, s. 104- 110.

²⁶ Mehmet Doğan, **Büyük Türkçe Sözlük**, Birlik Yayınları, 1982, s. 404.

²⁷ Sedat Veyis Örnek, **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971, s. 98.

²⁸ Örnek, Halk..., s. 127.

azaltmaktadır ve toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasını sağlamaktadır. Ayrıca normatif beklentilerin yerine getirilmesinde de önemli rol oynamaktadır. Normatif beklentiye uymayan davranış biçimleri görenekler yoluyla öğrenilmektedir. Görenekler örflere, âdetlere, geleneklere göre yaptırımları daha zayıftır. Ülkeden ülkeye değişiklikler göstermektedir. Bir ülke içindeki çeşitli yöreler ve sınıflarına göre de farklılıklar olmaktadır.²⁹

Töre

Töre, normatif kavramların hepsini içine alan kapsamlı bir terimdir. Sözcüğün aslı Türkçedir ve türe sözcüğünden gelmektedir. Örf, âdet, yol, kural, gelenek, görenek, yasa, kuttören terimlerini de karşılamaktadır.³⁰

Artun, töreyi olması gereken bir yaşam şekli olarak tanımlamaktadır. Töre, bir topluluktaki bireylerden uymaları beklenen davranış biçimlerinin ve tutumlarının tümünü içine almaktadır.³¹ Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre halkında bireylerin uymakla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıplarının tümünü içine alan töreler özellikle geleneksel kesimde ve kırsal alanda etkinliğiyle dikkat çekmektedir.³²

Töre bütün normatif kavramların hepsini içine almaktadır. Toplulukta yaşayan insanların mutlaka uymak zorunda oldukları kurallardır. Töreye uyulmadığı takdirde kişiler çok katı bir şekilde cezalandırılmaktadır. Bu cezalar, toplum tarafından dışlanmadan başlayarak ölüm cezasına kadar da gidebilmektedir.

Yasalarca yasaklanmamış olsalar da evlilik dışı ilişkiler, emanete hıyanet etmek, bağlı olunan gruba, örgüte ihanet etmek, toplumca önemsenen, yerine getirilmesi zorunlu görülen bir görevden kaçmak, aile büyüklerine çirkin bir biçimde karşı koyma, birinin yardımına sığınan kişiyi ele vermek vb. davranışlar törenin yasakladığı davranış biçimleridir.³³

Örf

Sözlükte “iyi olan, yadırganmayan, bilinen, tanınan; peş peşe gelen” anlamlarındaki urf kelimesinin Türkçedeki söylenişi olan örf, birçok fikhî sonucun

²⁹ Örnek, Halk..., s. 127.

³⁰ Örnek, Halk..., s. 128.

³¹ Artun, s. 132.

³² Örnek, Halk..., s. 128.

³³ Örnek, Halk..., s. 128.

belirlenmesinde kendisine atıfta bulunulan belli nitelikteki sosyal davranış biçimlerini ve dildeki yerleşik kullanımları ifade etmektedir.³⁴

Örfler, toplumun katı beklentileri olarak bilinen birtakım örnek tutum ve davranışlardır. Aynı zamanda toplumun değerler sistemini oluşturan temel taşlarını da temsil etmektedir. Bu değer sistemi, hukuk sistemine ya da bir yasa maddesine gerekçe olabilmektedir.³⁵

Örfün sosyal bir norm ve hukukun da sosyal hayatın bir formu olduğu dikkate alındığında hukukla örf arasında derin bir ilişkinin bulunması doğaldır. Nitekim hukuk formunu alabilen diğer sosyal normlar gibi örflerden de teâmülî hukuk meydana gelebilmekte, yani bazı örfler hukukun kaynakları arasına girebilmektedir. Buna göre örf, doğrudan hukuk kaynağı vazifesi görmektedir.³⁶

Âdet

Büyük Türkçe sözlükte âdet Arapça kökenli bir kelime olarak toplum bilimi, görenek olarak geçmektedir.³⁷ Polat'a göre âdetlerin yaptırım gücü çok etkilidir. Halk arasındaki örf ve âdetlerin büyük bir kısmı doğrudan doğruya dinden ve kanundan gelen emirler kadar hâkim ve kuvvetli olmaktadır. Yazılı olmamak ve politikanın dışında kurulmuş bulunmak gibi vasıflarla yasadan ayrılmaktadır. Yasaların genel olarak kaynakları âdetlerdir. Hatta kanunların çoğu âdetlerin açıklanmış yazılmış ve kitap haline getirilmiş şekilleridir.³⁸

Âdetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedirler. Toplumsal yaşamın düzeninde, kuralların uygulanmasında âdetler etkili olmaktadır. Karşılama ve uğurlamalar; yemek ve sofrada düzenleri, geçiş dönemleriyle ilgili kutlama ve kutsamalar; kız isteme, nişanlılık ve evlenme gelenekleri; selamlaşma, baş sağlığı dileme, yas alma gibi durumlarda neler yapılıp neler söyleneceği âdetlerin alanına girmektedir.³⁹

³⁴İbrahim Kâfi Dönmez, “Örf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/orf#1> (26/03/2022)

³⁵ Örnek, Halk..., s. 124.

³⁶İbrahim Kâfi Dönmez, “Örf”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/orf#1> (26/03/2022)

³⁷ Doğan, s. 15.

³⁸ Kemal Polat, **Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008, s. 51.

³⁹ Örnek, Halk..., s. 125.

Âdetler, genellikle toplum içinde yapılması gereken davranış biçimleri alışlagelen şeyler biçiminde yorumlanmaktadır. Yapılması gereken davranış çeşidi olarak görülmektedir. Geçmişte yapılmış olup bugün de yapılması beklenen davranışlar olarak da düşünülmektedir. Birey, kültürleme sürecinde içinde yaşadığı toplumun normatif değer taşıyan normlarına, sembollerine, değer yüklü sözlü kültür geleneğine dair bilgiyle iletişim süreçlerinde etkin alıcıya veya gönderene dönüşmektedir.⁴⁰

Âdetler geçmişten kalan uygulamalar olarak görülmektedir. Bunların dinsel yönü olduğu gibi; temeli dine dayanmayanları da bulunmaktadır. Örf kelimesi ile eş anlamlı olarak kullanılır; fakat örflerin yaptırım gücü olmasına ve toplum tarafından yapılmadığında kişiler cezalandırılmasına karşın âdetlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Örf ve âdetler toplumdaki ilişkileri düzenlemekte ve denetlemektedir.

Ritüel

Ritüel, dinsel tören ve kutlama anlamına gelmektedir. İnsanların kutsallaştırdığı davranış biçimleridir. Ritüel, gelenekle iç içe kullanılmıştır. Ritüel geleneğin uygulanması sırasında ortaya çıkan pratiklerdir. İnsan hayatının tüm alanlarında önemli bir rol oynamaktadır.

Rit ve ritüel kavramları ile ilgili çeşitli tanımlama ve açıklamalar yapılmıştır. Antropoloji sözlüğünde “Rit ya da ritüel: gelenekler tarafından farklı zaman aralıklarında oluşturulmuş, genellikle din ya da büyü içeriğindeki eylemler dizisi” olarak tanımlanmaktadır.⁴¹

Sedat Veyis Örnek’in “kuttören” olarak karşıladığı ritüel tanımı, “Din, tapınma, büyü ya da erginlik ve geçiş dönemleriyle ilgili olarak düzenlenen geleneksel tören.” şeklindedir.⁴²

Lauri Hanks, ritüeli sosyolojik bir bakışla “Bir sosyolog ritüeli, uygun zamanlarda bazı aleni değerlerin veya kişi ya da gruplarla alakalı bazı değerlerin, değişmez bir üslûpla tekrarlanması olarak tanımlamıştır.”⁴³

⁴⁰Hicran Karataş, “Evlilik Geçiş Dönemi Geleneklerinde Göstergeler; Ekmek Umma Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, Ankara, 2018, s. 42.

⁴¹Gülbüz Erginer, **Kurbanın Kökenleri ve Anadolu’da Kanlı Kurban Ritüelleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 42- 44.

⁴²Sedat Veyis Örnek, **Budun Bilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1973, s. 43.

⁴³ Lauri Hanks, “Ritüellerin Oluşum Süreci”, (çev. Ruhi Ersoy), haz. M. Öcal Oğuz ve diğerleri, **Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3**, Geleneksel Yayınları, Ankara, 2006, s. 201.

Metin And, ritüellerle ilgili olarak Durkheim'ın saptadığı, günümüzde de geçerliliğini koruyan işlevleri şöyle özetlemektedir: Kuttören, bireyi, toplumda yaşamak için, toplumun gerektirdiği düzen bağının sıkılığına, acı çekmeye hazırlamakta, bu yolda onu eğitmektedir. Kuttören, bireyleri bir araya getirmekte, bireyler arasındaki toplumsal bağları güçlendirmekte, ortaklığı pekiştirmektedir. Kuttörenin toplumda canlandırıcı bir işlevi vardır. Toplumun ilişkilerini kalıtlarının bilincine vardırır; geleneklerin sürmesine, inançların tazelenmesine, değer yargılarının, törelerin kökleşmesine yardım ederek toplumu canlı bir biçimde ayakta tutmaktadır.⁴⁴

Kültür

Kültür sözcüğünün oldukça zengin ve uzun bir tarihçesi vardır. Sözcük Latince Cultura'dan gelmekle birlikte Türkçe karşılığı ekip biçmektir.⁴⁵ Kültür en karmaşık, tanımlanması en zor kelimelerden biridir. Zamanla birden fazla tanımı yapılan ve farklı disiplinlerde yorumlanan bir terim haline gelmiştir. 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar terim, geniş bir şekilde öğrenmeyle bireysel insan aklının ve kişisel görgünün geliştirilmesine uygulanmıştır. Sanayi Devrimi'nden sonra Romantizmin yükselişiyle ruhani gelişimi adlandırmak için kullanılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında milliyetçilik ile kültürün boyutları olarak günlük yaşamı ve geleneği vurgulayan tonlamalar ortaya çıkmıştır.⁴⁶ Bu şekilde bir süreç geçiren kültür terimi zamanla “halk kültürü” ve “ulusal kültür” fikirlerini içine almıştır.

Bizde kültür kavramına ilk defa karşılık arayan ve sözcüğe “hars” diyen düşünür Ziya Gökalp'tir. Gökalp'e göre bir ulusa özgü olan dil, din, edebiyat, güzel sanatlar, hukuk, ekonomi, gelenek ve görenek, töre vs. gibi kurumların toplamına kültür denilmektedir. Duygular, heyecanlar, zevkler ve inançlar kültürün temel unsurlarıdır.⁴⁷

Kültürün kapsam alanı geniştir. Örnek, kültürü bir toplumun maddi ve manevi alanlarda oluşturduğu ürünlerin tümü olarak tanımlamıştır.⁴⁸ Güvenç ise daha genel

⁴⁴Metin And, **Oyun ve Bütün**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 307.

⁴⁵ Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, 5.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991, ss. 95-103.

⁴⁶ Philip Smith, **Kültürel Kuram**, (çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu), Babil Yayınları, İstanbul, 2007, s. 14.

⁴⁷Mahmut Arslan, “Ziya Gökalp'te Kültür ve Uygarlık Anlayışı,” **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi** 3, İstanbul, 2012, ss. 11-19.

⁴⁸Örnek, Etnoloji Sözlüğü, s. 148.

bir tanımla insan oğlunun yarattığı her şey olarak kültürü nitelendirmiştir.⁴⁹ Kaplan, tüm Türk edebiyatını ele alan çalışmalar yapmıştır ve kültürün dil, tarih, din, millet ve ordu ile ilişki içinde olduğunu belirtmiştir⁵⁰. Kongar ise kültürü insanların anlamları, değer ve inançları ile kullandıkları araç ve gereçlerin tümü olarak tanımlamıştır.⁵¹

Antropologlar kültürü teknoloji, toplumsal örgüt ve ideoloji olarak üç boyuta ayırmaktadır. Teknoloji, aletler toplamını ifade etmektedir. Madde dünyası kültür tarafından biçimlendirilmektedir. Teknikler, enerji ve madde buraya girmektedir. Toplumsal örgüt ilişkiler, yapı ve kurumları içermektedir. İdeoloji boyutu ise bilgi, değer ve inançları içermektedir.⁵²

Kültür Değişmesi

Dünyaya gelen her birey kaçınılmaz olarak değişme sürecine maruz kalmaktadır. Değişme, önceki durum ya da davranışta farklılaşma biçimidir.⁵³ Kültürler, zaman boyutu içinde değişme göstermektedir. Koşullar değiştikçe bireylerin psikolojik ve biyolojik istekleri artmaktadır. Yeni ihtiyaçlar meydana gelirken kültürün verdiği doyum azaldığı için değişim gerçekleşmektedir.⁵⁴

Değişimin etkisini en çok gösterdiği alan kültürdür. Dolayısıyla değerler, inançlar, tutumlar değişim göstermektedir.⁵⁵ Kültürün sürekliliği geleneklerle sağlanmaktadır. Sürekliliğini yitirmemek için gelenek, değişmeye izin vermektedir.⁵⁶ Değişmeyen kültür yok olmakla karşı karşıya kalmaktadır.

Güvenç'e göre kültürler, az veya çok, hızlı veya yavaş uyumlu veya uyumsuz biçimlerde sürekli değişirken kültürü oluşturan bireyler ve kurumlar bu değişmelere ayak uydururken güçlük çekmektedirler.⁵⁷ Değişme zamanla gerçekleşen bir olgudur.

Değişimi sağlayan birçok durum sıralayabiliriz. Kongar, değişimin itici gücü olarak en belirgin durumun, teknolojinin varlığı ve ilerleyişi olduğunu belirtmiştir.⁵⁸

⁴⁹Güvenç, İnsan ve Kültür, s. 97.

⁵⁰Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2016, ss.16-154.

⁵¹Kongar, s. 422.

⁵² Tezcan, Kültürel Antropoloji, s. 6.

⁵³ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 2.

⁵⁴ Güvenç, İnsan ve Kültür, s. 103.

⁵⁵ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 3.

⁵⁶ Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 33.

⁵⁷ Güvenç, Kültürün abc'si, s. 26.

⁵⁸ Kongar, s. 300.

Teknoloji insanın doğayla arasında bir köprüdür. İnsan, uyumu yakalamak için değişime açıktır ve teknoloji bu değişimi hızlandırmaktadır.⁵⁹

Toplumsal ve ekonomik değişimler, eğitimdeki yenilikler, nüfus artış hızı, kişilik değişimleri, sanattaki değişimler, aile ve akrabalık ilişkilerindeki değişimler, gelenek ve görenekteki değişimler, kitle iletişim sistemlerindeki değişimler gibi birçok alanda değişimler gerçekleşmektedir.⁶⁰

Tüm bunların birleşiminde geçiş dönemlerinde yaşanan değişimler halk kültürü açısından önemlidir. Bu değişimlerin kayıt altına alınması gerekmektedir. Biz de çalışmamızın son bölümünde kültür değişmesi teriminin detaylı açıklamasını yaparak Karaburun evlenme geleneğinde gerçekleşen kültürel değişimleri ele alacağız.

Geçiş Dönemi

Türk Halk Biliminin önemli inceleme konularından olan geçiş dönemleri üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Antropoloji, din, felsefe, sosyoloji gibi çeşitli alanlarda geçiş dönemi başlığı altında çalışmalar vardır. İnsanın, doğumla başlayıp ölümle bitecek olan yaşamı geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Sünnet, askerlik, evlilik ve hac da diğer geçiş dönemleridir.

Örnek, insan hayatını üç döneme ayırmıştır.

İnsan hayatının üç önemli “geçiş” vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Bu üç önemli “geçiş” in çevresinde bir sürü âdet, ayin, tören, dinsel ve büyüsel işlem kümelenmekte, söz konusu “geçiş” leri yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı insanın yeni durumunu kutlamak ve kutsamak, aynı zamanda da onu, “geçiş” sırasında yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Böylece, “geçiş” dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, törenler araştırılan ülkenin, coğrafi bölgenin ya da kent, ilçe, köy gibi daha küçük toplumsal ünitelerin folklorlarının ana bölümlerinden birini oluşturmaktadır.⁶¹

Geçiş ritleri, toplumlarda görülen sosyo-kültürel âdet ve inanmalar etrafında insan hayatını şekillendiren bireysel ve toplumsal olgulardır. Geçiş ritlerinde görülen pratikler, bireysel ve toplumsal olarak farklılık göstermektedir.

⁵⁹ Kongar, s. 3.

⁶⁰ Kongar, s. 3., Ekici, Geleneksel Kültür..., s. 34.

⁶¹ Örnek, Halk ..., s. 131.

Geçiş dönemlerinde kişi, bulunduğu durumdan başka bir duruma geçişi esnasında örf, âdet, gelenek, görenek ve halk inanışlarının önemli etkisi altında şekillenmektedir. Örf, âdetler, gelenekler ve halk inanışları toplumların oluşumunda, eğitiminde, birlik ve beraberliğinde büyük rol oynamaktadır. Kişi, her döneminde bulunduğu toplumun etkisi altındadır. Bu aşamada kişinin yeni durumunu belirtmek, onu kutlamak, amacıyla birtakım törenler yapılmaktadır.⁶²

4. COĞRAFİ YAPI VE TARİHÇE

Karaburun Coğrafyası

Karaburun yarımadası, Körfez'in batı ve güneye doğru uzanan kıyılarını oluşturmakta ve güney-batıdan körfeze gelen rüzgarlara karşı bir kalkan görevini yapmaktadır. Körfeze kuzeyden girilir ve Karaburun yarımadası girişin batısında bulunmaktadır.⁶³

İzmir'in ilçelerinden biri olan Karaburun ve adını verdiği yarımada, İzmir'in en batısında bulunmaktadır. İlçe, Sakız Adası (Chios) ile karşı karşıyadır. Urla Yarımadası'nın en yüksek ve engebeli bölümünü meydana getiren Karaburun Yarımadası, eğim değerlerinin yüksek olmasıyla da dikkat çekmektedir. Yarımada'nın orta kesiminde, kabaca, kuzey-güney doğrultusunda uzanan ve yüksekliği 1218 metreye ulaşan Bozdağ kütlesi yer alır. Yarımada'nın büyük bir kısmında, dağların denize dik bir şekilde inmesi nüfus, yerleşme ve arazi kullanımını da büyük ölçüde etkilemiştir. Karaburun yarımadasında, İzmir'in en az nüfuslu ilçe merkezi Karaburun 3405 kişi, Mordoğan beldesi 2018 kişi 13 köy yerleşmesi vardır. İlçenin bu engebeli yapısına rağmen güneydoğu tarafları ise dağlık araziden kısmen ayrı gibidir. Özellikle Kösedere, Mordoğan, Eğlenhoca, gibi yerleşimler düzlüktür. Yarımada'nın kuzey ve batı kıyıları korunaklı koylara sahiptir. Bu koylar sırasıyla Sıcağbükü, Kumburnu, Çatalkaya Körfezi, Mordoğan İskelesi, Ardıç, Kaynarpınar, Boyabağı, Akbük, Esendere, Olcabük, Bodrum, Karaburun İskelesi, Yeniliman, Kumbükü, Badembükü, Denizgiren, Eğriliman, Dikencik, Karareis, Kocadere ve Gerence'dir. İlçe sınırları içerisinde Büyükada, Uzunada, Gönye, Bayta, Karaada (Goni) adaları yer almaktadır. Yarımada'da bulunan dereler Bozköy'de; Cerak deresi, Uzundere, Hasseki köyünde; Pınar deresi, Kaçpır deresi, Saip köyünde; Aslat deresi, Sazak köyünde; Tuğça dere,

⁶² Örnek, Halk ..., s. 131.

⁶³ Necmi Ülker, "Batılı Gözlemcilere Göre XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında İzmir Şehri ve Ticari Sorunları", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, (Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı) Sayı.12, İstanbul, 1981-1982, s. 318.

Eğri dere, Uzun dere, Ambarseki köyünde; Halı deresi, Yetiş deresi, Küçükbahçede; Kurfal deresi, Balıklıova köyünde; Arak dere, Sararık dere, Esendere, derelerini görürüz.⁶⁴

Evliya Çelebi Karaburun’u Sığla sancağına bağlı yüz elli akçelik ulu bir kaza olarak tanımlamaktadır. Bir camisi bir hamamı ve yedi dükkânı olduğunu belirtmiştir. Çelebi Karaburun’un zeytinlik köylerinin güzelliğinden “cennet misali” diyerek bahsetmiştir. Zeytinliklerin verimli olduğunu ve burada yetişen zeytinlerin yeryüzünde başka bir eşi olmadığını ifade etmiştir.⁶⁵

Karaburun, kendi adıyla anılan yarımadaının hatta belki de İzmir’in en bakir yörelerinden biridir. Sahip olduğu en önemli zenginlikle, bozulmamış doğası, mavi bayraklı plajları ve el değmemiş koyları ile kendisine has bitki örtüsüdür. “Hurma” zeytinin “nergis” çiçeğinin ve “enginar”ın en iyisini Karaburun’da bulunmaktadır. Yarımadaının sahip olduğu “endemik” bitki örtüsünün korunması, ayrıca ilçe ile bütünleşen “Ada Martısı”, “Akdeniz Foku” gibi nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalan canlı türlerinin koruma altına alınması ve nesillerinin devamı konusunda çalışan çeşitli kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır.⁶⁶

Karaburun Tarihi

Karaburun’un adının menşei ile ilgili olarak Karaburunlular arasında iki farklı görüş vardır. Birincisi; Karaburun’un Coğrafi olarak Anadolu’nun bir ucunda ve karaya küçük bir kısmıyla bağlı olması, bir uç kısım olması nedeni ile ‘Kara burnu’ ifadesinden gelmiş olabileceğidir. Nitekim Karaburun adını böyle bahseden eserlerde vardır. George William Frederick Howard’ın 1853 yılında gerçekleştirmiş olduğu Türkiye seyahatinin notlarında bu şekilde geçmektedir.⁶⁷

Karaburun ve çevresinde yapılan kazıların sonuçları, bölgenin Anadolu’nun en eski yerleşim yerlerinden biri olduğunu gösteriyor. Karaburun ilçe merkezinin 3-4 km güneyinde Çakmaktepe mevkiinde yapılan kazılardan elde edilen taş el baltaları, bir takım öğütme araçları, kesici aletler, çanak ve çömlekler MÖ 4000 tarihinden itibaren bölgenin yerleşim alanı olduğunu göstermektedir. Bir belde ile 13 köyün merkezi

⁶⁴ Pınar Pınarcık, **Karaburun Yarımadası Arkeolojik Kültür Envanteri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2005, s.16.

⁶⁵ Metin Ekici ve Turan Gökçe, **Kent ve Seyyah Evliya Çelebi’nin Gözüyle İzmir ve Çevresi- I.**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2013, s. 59.

⁶⁶ <https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/cografya/73> [30.05.2021]

⁶⁷ Barış Güntürkün ve Cahit Telci, **Karaburun**, Karaburun Koruma Derneği Yayınları, İstanbul, 1996, s. 39.

durumunda olan Karaburun 1415'te Osmanlı topraklarına katıldı; 19 yüzyılın sonunda Aydın Vilayeti'nin İzmir merkez ilçesine bağlı nahiye merkezi oldu. Daha sonra Çeşme ilçesine bağlı Ahırlı isminde bir bucak iken, 1910 yılında Çeşme'den ayrılarak ilçe haline getirildi ve adı değiştirilerek Karaburun denildi. Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde Karaburun tarihinde defalarca Venedik donanmalarına karşı koyulduğunu belirtmiştir. Buradaki insanların imkansızlıklarına rağmen savaşı ve mücadeleciler olduğundan da söz etmiştir.⁶⁸

Karaburun'da tarihi değerlerin, kültür öğelerinin oluşmasında 1400'lü yıllarda meydana gelen Börklüce Mustafa ayaklanması önemli yer tutar. İslam tasavvufunun Vahdet'i Vücut Okuluna mensup ünlü Türk mutasavvıf, filozof ve kazaskeri Simavne Kadısıoğlu Şeyh Bedrettin'in düşüncelerine Karaburun' yaymaya çalışan Börklüce Mustafa, yaklaşık 5 bin kişilik halk kitlesini de arkasına alarak yörede Osmanlı yönetimine karşı ayaklanma başlatır. Çelebi Mehmet döneminde uzun çabaların ardından Beyazıt Paşa'nın ordusu tarafından yakalanan Börklüce Mustafa Ayasuluk'a (Selçuk) götürülerek yandaşlarıyla birlikte öldürülür. Diğer müridi Torlak Kemal de Manisa'da ele geçirilip idam edilir. Ölümünün ardından Bedrettin'in halen yaşadığı söylencesi yörede yaygınlaşmış, birçok halk şiirine ve destanına konu olmuştur. Karaburun'un tarihi sürecinde önemli yer tutan bir başka olay da Balkan Savaşları'dır. Savaş sonrasında batı Anadolu'ya hâkim olan kargaşa ve kaos ortamında Karaburun ve köyleri de etkilenir. Bu topraklarda yüzyıllardır Türkler ile aynı ya da komşu köylerde yaşamış olan, yöresel deyimle Farisi Türkçe konuşan Rumlar bu yöreleri terk etmek zorunda bırakıldılar. Bu olaydan sonra 20. Yüzyıl'ın başından günümüze kadar bazı yörelerin adlarında değişiklikler yapılarak yeni yerleşim birimlerinin oluşturulduğu biliniyor. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 23 Mayıs 1919 tarihinde Yunan kuvvetleri tarafından işgal edilen bölge 17 Eylül 1922 tarihinde işgalden kurtarıldı. Yunan askerlerinin çekilmesiyle yerli Rumlar da bölgeyi terk etmek zorunda kaldı ve bunun sonucunda bölgede ekonomik ve toplumsal alanda büyük değişiklikler meydana geldi. Bu tarihten sonra yarımadanın nüfusu oldukça azaldı. Karaburun adının nereden geldiği konusunda çok değişik görüşler ve varsayımlar mevcut. Çok eski dönemlerde, yarımadanın adının "Capo Calaberno" olması, adının buradan değişerek geldiğini düşündürmektedir. Bir varsayıma göre ise; deniz yoluyla yarımadaya ilk varışta "Kömür Burnu" denilen mevkiinin görülmesi nedeniyle,

⁶⁸ Ekici, Kent ve Seyyah, s. 59.

kayaların rengi esas alınarak “Karaburun” denildiği şeklindedir. Bir başka varsayım da eski Türk adlandırma usullerinde; kuzey yönünün “kara”, güney yönünün ise “ak” olarak adlandırılması mantığına dayandırılmaktadır. Şimdiki ilçe merkezi eski haritalarda “Karaburun”, Esendere burnu ise “Akburun” olarak geçmektedir.⁶⁹

⁶⁹ <https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/tarihce/72> [30.05.2021].

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLENME ÖNCESİ

Evlenmek sözcük anlamı olarak; erkekle kadının, aile kurmak için yasaya uygun olarak birleşmesi, izdivaç etmesidir.⁷⁰ Yapılan evliliklerle toplumun en önemli unsurlarından biri olan aile birliği oluşmaktadır.

Giddens'e göre aile ve evlilik birbirini tamamlayan iki temel kavramdır. Evliliğin bir kurum olmasına karşılık aile toplum içinde en küçük ve temel sosyal grup ya da birliktir. Böylece aile denilen sosyal birliğin kurulması için gerekli bütün yolları, kuralları içeren sosyal kuruma evlilik denir.⁷¹

Evlenme, yaşamın ikinci geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Evlenme, kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Bu sosyalleşme aşamasında birey, toplumda farklı bir statüye geçmektedir ve oluşan bu aile kurumunun sorumluluklarını üstlenmektedir.⁷² Türk hayatında ev, evlilik ve çocuk sahibi olmak en önemli şartlardan biridir. Evlenen insan bulunduğu toplulukta saygı kazanmaktadır. Eş bulmak yuva kurmak gibi hayatın her anında ata ruhları, iyi ve kötü iyeler, ev iyeleri gibi Türk inançları günümüzde de etkisini göstermektedir.⁷³

Geçiş ritleri, kişi merkezli olarak kabul edilebilir, çünkü kişinin hayatında önemli bir değişiklik söz konusudur ve kişi bu değişikliği hayatında bir kez tecrübe eder.⁷⁴ Evlenme, bir kez olma şartı olmayan bununla birlikte ön hazırlık dönemi gerektiren bir süreçtir.

Bir çiftin evliliğiyle birlikte yeni bir akrabalık oluşmaktadır. Bu sebeple evlilik, sadece evlenen kişileri değil, dünür olacak olan aileleri de ilgilendirmektedir. Eş seçimiyle başlayan bu ilgi, evlenen kişilerin yaşadıkları bölgenin gelenekleri doğrultusunda birçok evlilik uygulamalarını da meydana getirmektedir. Bu uygulamaların en başında eş seçim biçimleri gelmektedir.

⁷⁰ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 668.

⁷¹ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, Ankara: Ayraç Yayınları, 2000, s. 148'den aktaran Yılmaz Yeşil, **Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum- Evlenme- Ölüm)**, Grafiker Yayınları, Ankara, 2014, s. 151.

⁷² Örnek, Türk Halk..., s. 185.

⁷³ Yaşar Kalafat, **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995, s. 101.

⁷⁴ Hanko, s. 203.

1.1.EVLENME BİÇİMLERİ

Evliliğin gerçekleşmesinde ilk ve en önemli aşama evlenilecek eşin seçilmesidir.⁷⁵ Eş seçimiyle başlayan evlilik, uzun soluklu bir yolculuktur. Bu yolculuk kişilerin hayatlarını önemli derecede etkileyip şekillendirdiği için doğru eş seçimi oldukça önemlidir.

Lütfi Sezen'in hazırlamış olduğu çalışmada Türkiye'de otuz üç yöntemle evlenme biçimini görmekteyiz.⁷⁶ Türkiye'de 1940 yılından önce evlenecek olan kıza ve erkeğe danışılmadan anne ve baba kimi uygun görürse onunla evlenilmekteydi. Anne ve babanın uygun görmediği eş seçimi saygısızlık sayılmaktaydı.⁷⁷

Türkiye'de kültürel değişimlerin olduğu büyük kentlerde, doğrudan tanışıp anlaşarak evlenmeler giderek yaygınlaşırken, henüz kültürel değişimlerin çok olmadığı geleneksel bölgelerde “görücü usulü evlenme” başta gelmektedir.⁷⁸

Ülkemizde görülen diğer bir evlenme biçimi de “beşik kertmesi”dir. Çok eski bir gelenek olan beşik kertmesi Dede Korkut Destanlarında da görülmektedir. Bu geleneksel evlenme biçiminde çocuklar beşikte iken aileler, beşiklere birer kertik atarak çocuklarını ilerde birbirleriyle evlendirmek için karşılıklı anlaşıp söz vermektedirler. Bu evlilik biçimine büyüdükleri zaman kız veya oğlan karşı çıkar ya da iki tarafın ailesinden biri istemeyip sözünü tutmazsa aileler arasında problem ve gerginlik yaşanmaktadır.⁷⁹ Beşik kertme yapılan kız ile erkek arasında evlenme zorunluluğu vardır.⁸⁰

Beşik kertmesi yoluyla evlenme yöntemi günümüzde önemini kaybetmeye başlarken “kaçarak evlenme” yöntemi ise devam etmektedir.⁸¹ Köylük yerde kız kaçırma, oğlanın gözüne kestirdiği, yani kendisine eş seçtiği kızını zorla ya da gönül rızasıyla ve arkadaşlarının yardımıyla kaçırmasıdır. Genellikle kır toplumlarında görülen kız kaçırmanın bir başka türü de kızın oğlanı kaçırmasıdır. Bu evlenme

⁷⁵ Yeşil, s. 153.

⁷⁶ Lütfi Sezen, “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, **A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 27, Erzurum, 2005, ss. 185-195.

⁷⁷ Koşay, s. 25.

⁷⁸ Örnek, s. 185.

⁷⁹ Örnek, s. 187.

⁸⁰ Mehmet Naci Önal, **Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998 s. 79.

⁸¹ Ali Yakıcı, “Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair”, **Milli Folklor**, Sayı 13, ss. 28-31.

biçiminde kız bohçasını alarak ilişki kurduğu erkeğin evine gidip oturmaktadır. Bu yolla gerçekleştirilen evlenmeye “otura kalma evliliği” denilmektedir.⁸²

Diğer bir evlenme yöntemi olan “berdel” de, oğlu ve kızı olan iki ailenin anlaşarak kızlarını ve oğullarını birbirleriyle evlendirmeleridir. Bu evlenme biçimine daha çok Doğu ve Güney Doğu Anadolu’da rastlanmaktadır. Başlık parasını da ortadan kaldıran bu evlilik türü “bedel evliliği”, “kızların değiş tokuşu”, “değişik usulü” gibi adlarla da bilinmektedir.⁸³

Ülkemizde görülen bir başka evlenme biçimi ise “levirat” (kayınbiraderle) – “sororat” (baldızla) yoluyla yapılan evlenmelerdir. Bu tür evliliklerde eşi ölen için dışardan bir eş yerine daha önce sınanmış yabancı olmayan bir eş seçimi yapılmaktadır. Çocuklara üvey bir anne-baba yerine amca ve teyze ile yeni aile kurulmaktadır. Aile sırları, yaşama alışkanlıkları, tarla ve mal ortaklıkları gibi nedenler ve bağlılıklar bu evliliği neredeyse zorunlu kılmaktadır.⁸⁴

Geçmişten günümüze kadar insanlar farklı yöntemlerle eşlerini seçmişlerdir. Eş seçim biçimleri her bölgede çeşitlilik göstermektedir. Eş seçiminde; kişisel özellikler ve sosyo – ekonomik durum başta olmak üzere eğitim düzeyi, yaş, mensubu olunan aile gibi özelliklere dikkat edilmektedir.

Çalışma alanımız Karaburun’da saymış olduğumuz bu özelliklere dikkat edilerek eş seçimi yapılmaktadır. Çağımızda eşler doğrudan tanışarak kendi kararlarıyla evlenmektedir fakat gelenekselliğin devam ettiği yörelerde eş seçiminde aile büyüklerinin onayı oldukça önemlidir. Bireyler bu noktada tamamen bağımsız hareket etmemektedir.

Karaburun’da görülen evlenme biçimleri ise; görücü usulü evlenme, anlaşarak evlenme, kaçarak evlenme, zor kullanılarak evlenme, iç güveyi evlenme, levirat-sororat evlenme ve akraba ile evlenmedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncelik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-

⁸² Ali Rıza Balaman, **Evlilik ve Akrabalık Türleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, ss. 55, 56.

⁸³ Balaman, s. 43; Örnek, s. 188.

⁸⁴ Balaman, ss. 50, 51.

72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)⁸⁵

Toplumların kimleri akraba saydığı, kimlere nikah düştüğü değer yargılarına, dini inançlarına göre değişiklik göstermektedir. Bu farklılıklar evlenilmesi yasak olan kişileri de belirlemektedir.⁸⁶ Süt kardeşle evlenmenin yasak olması Karaburun’da görülen bir evlenme yasağıdır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-103; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Karaburun’da monagami (tek eşlilik) evlilik yapılmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-103; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89,90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Karaburun’da köy içinden biriyle evlenilmesine dikkat edilmektedir. Günümüz koşullarında gençler, üniversite okumak ve çalışmak amacıyla İzmir’in merkezine ya da başka şehirlere gittikleri için muhit dışı evlenmeler artmaktadır. Gençler gittikleri yerde eş seçimlerini yapmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-103; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89,90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Bu yarımada da eskiden tütün vardı, bağlar vardı sultaniye üzüm vardı, iş vardı. Dışarı kız verilmezdi şimdi ne tütün var ne bağ hep İzmir’e veriyolar kızları.

⁸⁵ Kaynak kişiler mahalleleriyle birlikte numaralandırılmıştır. (-) işareti aradaki sayıları da kapsamaktadır.

⁸⁶ Balaman, s. 27.

Artık daha basit sürekli bi işim olsun, arabam olsun, zor iş yapmak istemiyolar.”
(Kösedere KK. 39.)

“Eskiden köy içinden olmak zorundaydı. Yabancılar kız vermezlerdi. Şimdi okula gidipdurular oralardan bulupdurular. Şimdi yabancı gelin yabancı damat çoğaldı.” (Kösedere KK. 13.)

“Burda damatlar çok sevilir, dışardan damat çok var burda.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“İzmir’deki fırınlı ocak burda da var. İzmir’deki bulaşık makinesi burda da var. Her ne gerek burda da var ama istemezler İzmir’de otururlar.”

(Salman KK. 87.)

“İzmir’e, Urla’ya Karaburuna’a gelin giden çok olur, oralardan gelen de çok buraya.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Benim babam burdan birine vermek istemedi. Burda iş yok güç yok, İzmir’e vercem dedi. Benim adam da İzmir’e gitti kimseye söylemeden fuara gidip gelcem dedi. Gidiş o gidiş orda çalıştı öylelikle verdi beni babam.” (Haseki KK. 14.)

“Eskiden tütün vardı zor işti. Kızlar aman ne olursa olsun tütün işi olmasın deyip İzmir’e gittiler hep.” (Mordoğan KK. 8.)

“Köyde genç yok artık. En genç biziz yaş ortalaması epey yüksek. En genç biziz. O yüzden başka yerlerden bulup evleniyolar.” (Bozköy KK. 3.)

“Genç yok bu köyde en genç biziz. Ölümümüzü kefenlemeye genç yok burda.”
(Salman KK. 88.)

“Şimdi sünnet yapçaz ev yapçaz diye bağları bahçeleri bozup satıyolar. Benim gibiler de gelip satın alıyor. Köylerde genç yok, çalışmak için gidiyor herkes İzmir’e geçinemez ki burda.” (İnecik KK. 47.)

“Şimdi hiçbir âdet yapılmıyo ya işe giriyolar ya okumağa gidiyolar. Bağ bahçesi varsa mecburen kalıyolar burda.” (Küçükbahçe KK. 53.)

“İki kızım var ikisi de dışarı gitti. Biri İzmir’e biri İstanbul’a.” (Yeniliman KK. 19.)

Çalışmamızın bu bölümünde Karaburun’da görülen evlenme biçimlerinin her birinin hangi koşullarda ve nasıl yapıldığına değinilecektir.

1.1.1. Görücü Usulü Evlenme

Türkiye’de gelenekselliğin hâlâ ağır bastığı yerlerde görülen evlenme biçimlerinin başında “görücülük” gelmektedir.⁸⁷ Aileler, çocuklarının evleneceği kişileri seçebilmektedir. Evlilik çağına gelen gençler de eş seçiminde ailelerinin istediği, onayladığı kişilerle evlenmek isteyebilmektedir.

Karaburun’ da yaptığımız gözlemlerde aileler kızlarının geleceğini garanti altına almak mutlu bir evliliklerinin olması, uzağa gitmemesi gibi nedenlerle görücü usulü evlenme biçimini tercih etmektedir. Aileler erkek çocuklarının eşini seçerken de ekonomik durumlarını korumak için aileye uygun bir gelin adayı istemektedir. Uygun bir gelin adayı bulduklarında kız evine görücü gitmektedirler.

Bu evlenme biçiminde ailelerin birbirlerini seçtiğini söyleyebiliriz. Görücü usulü olarak evlenme biçiminin temelinde ekonomik kaygılar yatmaktadır. Bununla birlikte boşanmadan uzak bir evlenme biçimi olarak görülmektedir. Bu durum aile kurumunun devamlılığı için önemlidir.

Görücü usulü olarak evlenen çiftler, evlilik öncesinde birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulamamaktadır. Detaylardan uzak bir tanıma söz konusu olmaktadır. Evlenecek kişilerin özelliklerini aileler onaylamaktadır. Evlenme adaylarına fazla söz hakkı tanımayan bir evlenme biçimi olmasıyla birlikte bu durumu avantaj olarak gören bireyler de vardır. Evlenmek isteyen kişi eğer anlaştığı biri yoksa kendisi için uygun görülen kişiyle evlenmeyi tercih etmektedir.

Karaburun ilçesinde de görücü usulü evlilik görülmektedir. İlçede “görücü”, “görücü gitme”, “dünürücü gitme” ifadeleri bu durum için kullanılmaktadır. Karaburun’da geleneğe bağlı olarak görücü gidilecek kızın babasına ve ailesine önceden haber gönderilip daha sonra kız tarafından olumlu yanıt gelirse Cuma ya da Pazar günlerinden birinde kız evine gidilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102;

⁸⁷ Örnek, s. 185.

Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbağçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Eve gitmezden önce kızın babasına kahvede söylenir. Babası düşünelim der ondan sonra cuma gecesı veya pazar akşamı şey yapılır o günlerde gidilir. Daha sonra yine bir büyükleri birkaç gün geçtikten sonra der ki ne düşündünüz? Hayırlısı der babası gelin der, üç kere söylenir ondan sonra eve gidilir.” (Kösedere KK.9.)

“Oğlan nerde beğenirse gızı gönderiyodu annesini. Annesi gidiyodu mesela benim damadım göğmüş benim gızımı yolladı annelerini geldiler, istediler. Şimdi şimdi yok artık böyle.” (Haseki KK.14.)

Görücü usulü evlilik için öncelikle her iki ailenin de tanıdığı, güvendiğı bir kişi aracı olur. Aracı, işleri hızlandırır ve iki taraf arasında iletişim köprüsü kurmaktadır. Aracı olan kişi dışardan bir göz olarak adayları birbirine yakıştırmakta ve yapılacak olan evlilikle çiftin mutlu olacağına inanmaktadır. Ailelerin de onayladığı, kusursuz olacağına inandığı bir evlenme biçimidir.

Karaburun’da aracı komşular ya da akrabalarından biri olabilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbağçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Eskiden görücü usulüydü tabi aracılar vardı.” (Mordoğan KK.8.)

“Genelde bi aracı oluyor, o ailenin üzerinde sözü geçebilecek biri olur.” (Bozköy KK. 3.)

“Oğlan tarafından biri gelir ya bi amcası ya bi büyüğü gelir. Sözü geçen biri olur.” (Eğlenhoca KK.60.)

“İşte bizim adamın evi şurdaydı biz de şurdaydık komşu evi yani. Bakıştırdık biz öyle başka komşu vardı diyo ki Ali’nin kızıyla Zehra’nın oğlunu evlendirelim e sona aracı oldular. Halbuki oğlanın şeyinde yok yani aklında yok hemen öyle yakıştırıveriyolar. Benim adam da kelli feliydi beğendim tabi istedim ama babam vermedi. Onlar da gide gele gide gele istediler en son verdi babam. 15 yaşında nişan oldum.” (İnecik KK.41.)

“Köyün halkı varya şeytan gibi bayram olur, düğün olur hemen birine birini yakıştırıp aracı oluyolar.” (Haseki KK.16.)

“Ben eşimle seve seve evlenmedim mesela eşim gömüş beni aracı yolluyo anneme geliyo söylüyo öylelikle oldu bizim.” (Merkez KK.21.)

“Şindi ana baba der ki oğlum bak, falancanın gızı var çok iyi, hanım hanımcık. Bizim ailemize de yakışır. Bu gızı gözüne kestirisen bu gızı biz sana alcaz der. Oğlan bi süre gızı izler hoşuna gittise tamam anne baba gidin isteyin der. Gider isterler. Gıza da sorulaa gız aa istememe mistemem derse olmasın molmasın derse gızın hükmü geçmez ana baba isterse veriler gızı.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Eskiden kızlara sorulmazdı. Anne baba ne dirse onla evlenilirdi. Aile büyükleri karar verirdi. Diyelim ki haber geldi otururlar konuşurlar verilecek verilmicek hee verilecekse haber gönderirler aracıyla. Sonra gider ister oğlan tarafı.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

Türk evlenme kültüründe görücü usulü evlenme biçimi oldukça yaygındır. Menemen yöresinde görücü usulüyle yapılan evliliklerde evin oğlu eş bulamamışsa oğlanın annesi eş seçimi görevini üstlenmektedir. Eş seçimini genellikle oğlan annelerinin köy düğünlerine giderek, burada bulunan genç kızlar arasından yaptıkları görülmektedir. Oğlan annesi gittiği düğünde beğendiği genç kız oynamaya kalktığında, düğünlerde para atılması için bulunan, içerisine bez serilmiş olan

kasnağa para atar. oğlan annesi görücü olacağı kıza ve ailesine kendini belli etmiş olmaktadır.⁸⁸

Manisa Selendi’de görücü usulü ile evlenenler birbirlerini nişanda ya da düğünde görebilmektedir.⁸⁹ Trabzon’da kız bakma işini kendine meslek edinenlere “yenge” denilmektedir. Oğlunu evlendirmek isteyenler, yengelerden birini tutmaktadır. Yengelik işini yapan kişi kız bakar ve uygun gördüğü kızları erkek ailelerine önermektedir. Aileler karşılıklı anlaştıktan sonra gençler görücü usulü evlendirilmektedir.⁹⁰ Mersin Yörüklerinde yaygın olan bir evlenme biçimidir.⁹¹ Afyon’da birbirini tanımayan kız ve erkek, aile üyelerinin ya da tanıdıklarının arabuluculuğu ile bir araya getirilmesiyle görücü usulü evlenme gerçekleşmektedir.⁹²

Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgilerden elde edilen verilere göre görücü usulü evlilik geleneğinin devam ettiğini görmekteyiz. Günümüz koşullarında daha az tercih edilmekte ve bireyler eş seçimlerinde diğer evlenme biçimlerini tercih etse de Karaburun’da bu biçimde eş seçimi sürdürülmektedir.

1.1.2. Anlaşarak Evlenme

Bireylerin evlenmek istediği kişiyi seçtiği ve günümüzde daha çok tercih edilen evlenme biçimidir. Bireyler, evlilik öncesinde çeşitli ortam ve durumlarda birbirlerini tanıyıp sevip anlaşıp evlenmektedir. Anlaşarak evlenen bireyler, birbirlerini daha yakından tanıma fırsatı bulmaktadır. Kişisel özellikler, ekonomik durum, eğitim durumu, bireylerin dünyaya bakışları gibi ikili ilişkilerde önemli olan özellikler; evlilik öncesinde konuşulup öğrenilmiş ve kabul edilmiş olmaktadır.

Karaburun’da anlaşarak eş seçiminde söz sahibi aileler değil, bireylerdir fakat yine de ailelerin onayı önemsenmektedir. Bireyler evlilik öncesinde evlenmek

⁸⁸ Pınar Akalın, **Menemen Yöresi Geçiş Dönemi Âdetleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2019, s. 37.

⁸⁹ Arzu Acar, **Manisa İli Selendi İlçesi Geçiş Dönemleri ve Halk Edebiyatı Ürünleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2018, s. 67.

⁹⁰ Nermin Erdentuğ, “Türkiye’nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Göreneklere ve Törenleri”, **Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi**, Sayı 4, Ankara, 1968, s. 30.

⁹¹ Ayşe İncir, **Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm ile İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2011, s. 33.

⁹² Ömer Şahin, **Afyonkarahisar İli Sinanpaşa İlçesi Düzağaç Kasabası Doğum Evlenme Ölüm ve Müzik Pratikleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2020, s. 28.

istedikleri kişileri aileleriyle tanıştırmakta ve sonrasında ailelerin onayıyla kız istemeye gidilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Karaburun’da önceleri eş seçimi, aileler ya da görücü aracıları ile yapılmaktayken; günümüzde eş seçimi, büyük oranda anlaşarak yapılmaktadır. Evlenecek olan kişiler çeşitli ortam ve durumlarda birbirlerini severek ve anlaşarak evlenmeye karar vermektedir. Ailelerin seçtiği kişileri kızlarına veya oğullarına göstermesi şeklinde de bir anlaşma sağlanabilmektedir. Son kararı genellikle evlenecek olan kişiler almaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Benim annem önlüğü çıkardım okul bitti nişanladılar beni der. Anlaşma olmuyodu büyükler seçiyodu.” (Yeniliman KK. 20.)

“Büyükler ne dirse o. Şimdi küçükler söylüyo büyükler dinliyo. Önceden büyükler söylerdi küçükler dinlerdi.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Eskiden kendi seçse bile anası babası ben sana şu kızı istiyivecen gidip istenirdi. Şimdi oğlan gız anlaşıpduru sonradan usulen gidipduru istenmeğe.” (Kösedere KK.13.)

“Artık ortak karar veriliyor kızla oğlan anlaşır aileler de onay verirse evlenirler.” (İncik KK.41, 42, 44, 48.)

“Köylerde daha çok anne baba seçiyor.” (İncelik KK.46-47.)

“Şindi kızın okumağa gidipduru okuduğu yerde bulupduru bi yabancılan evlenipduru. Oğlan gidipduru çalışmağa bi yerde buluk alıp gelipduru evlenipduru. Dışardan kendileri bulupduru.” (Eğlenhoca KK.60.)

“İki sene konuştuk kimse duymadan. Okula gidiyodum beşinci sınıfa gidiyoduk. Görümce var o aracılık yaptı. Biz de çok zamanımız gelmiş gibi oldu işte iki sene duyuldu duyulmadı. İki sene askerlik yaptı ondan sonra askerden geldi babam vermem dedi ben kızımı İzmir’e vercem dedi. Eşim de gitti izmir’e iş buldu götürdü benide. Hem anlaştık hem babam razı oldu.” (Haseki KK.14.)

“Kızlar kimi isterse bulur alır gelirler ana baba da kabul eder.” (Yeniliman KK17; Salman KK.87.)

“Biz çocukluk aşkıyız ortaokuldan sınıf arkadaşınız. Yıllarca beraber büyüdük zaten. Yirmi yedi senedir de evliyiz.” (Merkez KK. 62.)

“Ben kendim seçtim, üniversiteden arkadaşımı.” (Merkez KK. 101.)

Günümüzde en çok tercih edilen eş seçim biçimlerinden biri doğrudan tanışıp çiftlerin birbirlerine sevgi bağı ile bağlandığı evlenme biçimi, Türk evlenme geleneğinde yaygın bir evlenme biçimidir. Menemen yöresinde genç kız ve erkekler birbirlerini çeşme başlarında görüp anlaşılmaktadır. Genç kızlar neredeyse her gün su doldurmaya gitmekte ve bunu bilen delikanlılar da buraya kızları görmek ve eş seçmek amacıyla gelmektedirler.⁹³ İstanbul’da Kağıthane ve Göksu gibi buluşma yerlerinde gençlerin birbirlerine maniler söyleyerek birbirlerini seçtiğini görmekteyiz.⁹⁴ Bunun yanı sıra kız ve erkeğin birbirini sevip anlaşarak, ailelerinin de iznini alarak evlenmeleri ile ilgili pratiğe ise Afyon yöresinde “yanma” ya da “havas” olma adı verilmektedir.⁹⁵

⁹³ Akalın, s. 39.

⁹⁴ Pertev N. Boratav, **Türk Halk Bilimi II 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)**, K Kitaplığı, İstanbul, 2003, s. 201.

⁹⁵ Şahin, s. 28.

1.1.3. Kaçarak Evlenme

Birçok Türk boylarında gerçek mânâsıyla kız kaçırma görülmektedir.⁹⁶ Türkiye’de görülen evlenme biçimlerinde “kız kaçırma” yoluyla gerçekleştirilen evlenmeler de önemli bir yer tutmaktadır.⁹⁷

Karaburun’da birkaç sebepten dolayı kaçarak evlenme görülmektedir. Bu sebeplerden biri; damat adayının maddi durumu ile ilgilidir. Erkeğin yaptığı iş ve kazancının bir aile geçimini sağlayabilecek seviyede olmasına dikkat edilmektedir ve bu sebeple yeterli görmedikleri durumda aile, kızını vermek istemez; bu durumda kız ve erkek kaçarak evlenmeyi tercih etmektedir. Kaçarak evlenmenin başka bir sebebi ise ailenin seçtiği damat adayı ile kızlarının isteğinin uyuşmamasıdır. Bu durumda ailenin istediği kişi ile evlenmek istemeyen gelin adayı gönüllü olarak kaçarak evlenmeyi tercih etmektedir. Bir diğer sebep ise düğün yapmak için yeterli imkân olmamasıdır. Bu durumda kız ve erkek, kaçarak evlenmeyi tercih etmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Kaçarak evlenen çiftlere karşı ailelerin tutumları değişiklik göstermektedir. Nikah ya da düğün merasimlerine katılıp maddi manevi destek olan aileler olduğu gibi kaçtıkları için çocuklarına küsen aileler de vardır. Küsen aileler bir zaman geçtikten sonra veya torun sahibi olduktan sonra çocuklarıyla barışabilmektedir. Bu küslüğün ömür boyu sürdüğü örnekler de görülmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

⁹⁶ Abdulkadir İnan, **Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2017, s. 159.

⁹⁷ Örnek, s. 186.

“Burda alkol çok var vermiyolar çok içen adama kız. Sen ister misin kızını vermek? Kim olsa vermez.” (Yeniliman KK.17.)

“Düğün yapmak zordu. Kıtlık vardı, kaçıyolardı. Şimdiki gibi iş mi vardı.” (Eğlenhoca KK.61.)

“Şimdi bu zamanda kızla oğlan anlaşıpduzu ya kaçmak yok. Evveli 17-18 yaşında evlenen kızlarımız da vardı benim zamanımda. Az çok karşındaki oğlanla bakışın takışın olduğu zaman ana baba vermedi mi o zaman kaçağdın.” (Eğlenhoca KK.60.)

“Ailede çok baskı varsa kaçarlar.” (Parlak KK.84.)

“Ara sıra kız kaçırma olur.” (Haseki KK. 15.)

“Burda yok neden yok? Yabancı kimse yok, herkes tanır birbirini, kaçma yok.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Eskiden vardı.” (Ambarseki KK.67.)

“50-60 sene önce varmış.” (Saip KK. 72.)

“Eskiden vardı.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Yok öyle bi şey, büyüklerimiz anlatıyo da.” (Saip KK. 70.)

“Aileler arasında itilaf varsa vermezler onlar da kaçar.” (Eski Mordoğan KK.28.)

“Vermiceklirse napçaklar kaççaklar benim anam kaçmış mesela. Anneannem vermemiş babama. Başka akrabalarına vermek istemiş. Annem ben bunla kardeş gibiyim istemem demiş kaçmış babamla.” (Eski Mordoğan KK.28.)

“Ben beyim askere gitmeden nişan oldum. Bekledim askerden geldi. Babam öldü o sırada. Beyim de İzmir’e gitmiş tutmuş İzmir’e gitmeğe kalkmış. O zaman bakkal dükkanları vardı annem İzmir’e vermem dedi. Annemle tartışılar ben de nolcak on yedi yaşındayım kaçtık. Yine vazgeçildi İzmir’den gine bura geldim.” (Kösedere KK.13.)

“Nikah olmama bir ay vardı on sekizime Adam büyüktü benden beni ondan vermediler. Kaçtım işte ben eskiden çaçalar vardı burda yardımcılar işte kaçtık biz de. Kaçtık diye bi inada gitti annemle kaynanam düğün yapmayıverdiler.” (Ambarseki KK.69.)

“Evvel çok olurdu. Bir ara yoğudu şimdi gene başladılar kaçmağa. En son Z kaçtı. Annesi küs taa. Babası öldü de annesi çok iyi bi insan neden inat etti bilmem. Oğlanla ilgili lafım yok benim kızıma lafım diyo. Oğlan bi evin bi oğlu işi de güzel ama bilmem kaçtı diye küs anası kızına.”

(Salman KK.87 Hassas bir konu olduğu için kaynak kişinin ismi gizlenerek Z ile sembolize edilmiştir.)

“Benim şurda karşıda ufak oğlanın karısı var kaçırdı onu geldi. Annesi babası vermedi. Beğenmediler. Oğlanla kız çok sevdalanmışlar kaçırdı geldi düğün yaptık biz de. Davul tuttuk, oduncu tuttuk, her şeyini yaptık.” (Haseki KK.12.)

“Ağabeyim kaçırdı. Annesi vermedi kızı. Şeyy abimin durumu yok diye, bizim baba yoktu kız da kaçtı abime. Düğününe de gelmedi annesi ama bi zaman sonra barıştılar.” (Merkez KK.21.)

“Benim oğlan kardeşimle kaçtılar gelinimiz. Oğlu oldu sonra sünnet de yaptı babası da öldü hâlâ barışmadılar.” (KK. 9.Kösedere)

“Ben de kaçırdım eşimi. Ben istedim bana vermediler. Askere gittim o sırada ailesi evlendirdi eşimi. Aradan zaman geçti eşim boşandı seviyorduk birbirimizi ben de gittim aldım getirdim evlendik şimdi ikizlerimiz var. Ailesi de kabullendi iyiyiz artık onlarla da.” (Bozköy KK. 3.)

“Benim oğlan da kaçırdı gelinimi. Aslında biz kızın ailesiyle komşuyduk tayinleri çıktı Samsun’a gittiler. Beraber büyüdüler. Dünürüm severdi benim oğlumu. Bir gün oğluma dedi telefon etti ben kızımı sana vercem diye oğlanın aklına soktu. Neyse biz dedik madem gidelim isteyelim sonra bize yine telefon ettiler babası olmaz demiş. Oğlum CMS’de çalışıyor neymiş işi güzel değilmiş. CMS ne bilmezler etmezler tabi. Kaldı bizim iş. Çocuklar beş seneye yakın gizli gizli konuştular en son benim adam Konya’dan kız bakmaya başladı oğlana. Bana dedi ki söyle oğlana bu kızla olacağı yoksa ben kız bakıcam. Konya’ya bi iş için gitti de oğlan da kızını görmeye Samsun’a gittiydi o sıra. Kızını istiyorsa alsın gelsin ben arkasındayım söyle dedi oğlana. Aradım oğlumu dedim böyle böyle ya kızını al gel ya da baban sana kız bakçak dedim. Oğlan demiş kızı gidelim diye e geldi kız da oğlumla bir. Yaptık düğünlerini, her şeylerini. Dünürlerle de iyiyiz çok sonra geldiler ama babası gelmedi düğüne sonra barıştı kızıyla.” (Bozköy KK. 4.)

“Dedem kaçırmış babannemi. Çok seviyomuş çok güzelmiş babannem. Nikâh olacakmış başkasıyla kaçırın demiş babası. Kaçırmayolar Küçükbahçe taraflarına sonra evlenmişler.” (Merkez KK. 92.)

“Bazen aileler kızın sevdiğini istemez işini beğenmez, ailesini sevmez vermezler kızını. Başka bi oğlana verir kız da üzmez anasını babasını dedikleri olsun der nişanlanır yine. Sonra kaçar sevdiğine öyle kaçan da var.” (Bozköy KK. 4.)

Kız kaçırma, Türk evlenme geleneğinde görülen bir evlenme biçimidir. Menemen yöresinde kız kaçırma şeklinde gerçekleşen evliliklere de özellikle daha eski dönemler olmak üzere bugün de hâlâ rastlanıldığı belirlenmiştir. Evlenmek isteyen iki genç, ailelerin rızalarını alamadıkları durumlarda kaçarak evlenmektedirler.⁹⁸

Manisa Selendi’de kız kaçırma sık sık görülmektedir. Kız kaçırmanın “Fatma anadan kalma” olduğu düşüncesi benimsenmektedir. Bu sebeple yörede en çok görülen evlenme biçimidir.⁹⁹ Erzurum’da genç bir erkek sevdiği kişiyi babası vermezse ve kızın da rızası da varsa kızını kaçırmakta ve nikâh yapmaktadır.¹⁰⁰ Malatya’da kız kaçırma aşiretlerde görülmektedir. Kaçırılan kızın itibarı

⁹⁸ Akalın, s. 37.

⁹⁹ Acar, s. 67.

¹⁰⁰ Koşay, s. 341.

olmamaktadır.¹⁰¹ Yağbasan köylerinde kız dağa kaçırılmaktadır.¹⁰² Hakkari’de genç kızların başına bağladığı örtünün kaçırılması kızın kaçırıldığı anlamına gelmektedir. Bu kaçırma biçimine “dezmal kaçırması” denilmektedir.¹⁰³ Dezmal kaçırması Mersin Yörüklerinde de görülen bir evlenme biçimidir.¹⁰⁴ Afyon yöresinde de kız tarafının birbirini seven çiftin evliliğine razı olmaması durumunda kızın, kendi rızası ile erkek evine kaçması ya da kaçırılması söz konusudur.¹⁰⁵ Derinkuyu’da kaçarak evlenme yaygın görülen bir evlenme biçimidir. Kaçarak evlenmenin sebeplerinde en önemlisi ailelerin evliliğe karşı çıkmasıdır. Diğer bir sebep de maddi durumun yetersiz olmasıdır.¹⁰⁶

Yakut Türklerinde kız kaçırma eski devir savaş baskınlarını hatırlatmaktadır. Altaylılarda kız, oğlana bir yüzük veya mendil vermektedir, bu yüzük nişan yüzüğü yerine geçmektedir. Kız razı olarak kaçırılmaktadır ve hazırlanan otağa geçilmektedir.¹⁰⁷ Dobruca Türklerinde kızlar, eş seçiminde söz sahibi değildir. Eşlerin birbirlerini seçmeleri ancak kaçma yoluyla mümkündür. Otuzlu yıllardan sonra bu gelenek yerini anlaşılarak evlenmeye bırakmıştır.¹⁰⁸

Hem Karaburun hem de örneklerini vermiş olduğumuz yörelerdeki veriler, kız kaçırma biçiminde evlenmenin sebeplerinin en önemlisi evlenilecek eşin seçiminde ailelerin karar merkezi olmasıdır. Bireyler, istedikleri eş aileye kabul ettiremediği noktada kaçmayı tercih etmektedir. Kaçarak evlenenlere karşı ailelerin tutumları bazen küslük, bazen evlatlıktan reddetmek, bazen de düğünü birlikte yaparak tatlıya bağlamak gibi çeşitli durumlar yaşanabilmektedir.

1.1.4. Zor Kullanılarak Evlenme

Evlenilmek istenilen kadının rızası alınmadan zor kullanılarak yapılan evliliklerdir. Karşılıklı istek ve anlaşma dışında zorlamaya, zorbalığa dayandığından

¹⁰¹ Koşay, s. 341.

¹⁰² Koşay, s. 341.

¹⁰³ Örnek, s. 186.

¹⁰⁴ İncir, s. 33.

¹⁰⁵ Şahin, s. 28.

¹⁰⁶ Sevim Çifcibaşı, **Nevşehir İli Derinkuyu İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, 2018, s. 72.

¹⁰⁷ İnan, 159.

¹⁰⁸ Önal, s. 71.

özellikle namus kavramıyla ilgili olduğundan dolayı sonuçları kötü olan bir evlenme biçimidir.¹⁰⁹ Bu durumda kadın evliliğe mecbur bırakılmaktadır.

Çalışma alanımızda derlediğimiz üç örnekte de kadınlar, kendilerinden yaşça büyük erkeklerle mecbur bırakılarak zorla evlendirilmiştir.

“Bi tane şimdi bu X’nin baldızı vardı. Şimdi bi de bu Y’inde abası vardı. Oğlan 74 senesinde Kırbıs Harbine gitti. Orda arkadaşları gemiye binerken o çocuğ orda kaldı, kaçmış. Bu Türkiye’ye gelmedi ama dokuz kardeşlerdi orda evlenmiş. Ordan bu tarafa gelmedi gari orda birilen evlenmiş. Ondan beş dene çocuğı olmuş. Beş dene çociğden sonrası anası babası biz sana dayanamıcez ille de ille gel derken bi kere oğlan çıktı burya kırbıstan geldi burya gelişe ana baba yollamadı galdı beş dene çociğ. O kariyı da boşamadı. Boşamıyışa dağlarda çobancılığa çıktı. X’in kayınpederinin yanına çobancı oldu. Onun böyle on yedi yaşında yetişkin bir kızı vardı. Orda çobancılık yaparken bu kızı bastırıyordu hee bi arada oluyo. Bu sefer mecbur kalıyı adamla gızın arayerinde yirmi yaş vaa nerden baksan. Gızı aldı gaçtı gızı alıp kaçışa bu sefer ana baba sen başına öle iş geldi de bize söylemeyip kaçtın diyerekten o evladı evlatlıktan reddetti. Bak ana baba öldü ordan sonra kendisi kız şimdi o kız huzur evinde. Bunlar ona nikah kıydılar, düğün yaptılar velhasılı geçindiler durumları eyidi. Adam yaşlıdı adam öldü tabii arada yirmi yaş fark olunca. Kızları oldu büyük gızını evlendirdi sonra da adam ölüverişe ana baba istemedi kardeşleri istemedi bu sefer onlarla küs küs, adam da ölüverişe gayrı kafayı bozdu. Alzeimer hastalığı oldi. Kırbıs harbindeen gazi olduğu için hükümet el kodu. Hükümet aldı onu gari huzur evinde bakıyolar. Kızları da gider gelir.”¹¹⁰

“Kaçarak doluu. Anam da kaçmış mesela. Başkası almış kaçırılmış. Anamı başkası istermiş birisi yani istermiş. Bi de arkadaşı varmış anamın biri bir koluna girmiş kaçırılmışlar. Gece dağları tepeleri aşındırımışar böyle aşağı pınara doğru atlattırıyolar böyle kaçıyolarmış neyse teyzem elinden almış. Taş atmış kafasına sersemlemiş o almış annemi kurtarmışş. O zaman işte babama kaçırırvermişler anamı.” (İnecik KK.4.)

“Görücü usulü gibi oldu önce. İstediler beni ama annemler pek istemedi facıktım yaşıım ta küçüktü. Bi gün yine bize geldiler almadan gitmeycez dediler,

¹⁰⁹ Balaman, s. 58.

¹¹⁰ Hassas bir konu olduğu için kaynak kişilerin ismi gizlenerek X ve Y ile sembolize edilmiştir.

kapıları kitlediler gari ben kaldım öyle bi odanın içinde. Sonra çok olay oldu kavgalar oldu ama evlendik. Zordu o şeyler işte öyle oldu gari napalım.”¹¹¹ (KK.T.)

Zor kullanarak evlenme Hakkari’de “Kepir” ya da “Yaban Değiş” denilen bir biçimde görülmektedir. Evlenmek isteyen ama başlık ve düğün masraflarını karşılayacak parası olmayan ya da ailelerin onay vermeyeceği eş seçimlerinde iki erkek arkadaş ailelerin ve kız kardeşlerin haberi olmadan kız kardeşlerini birbirlerine vermek için anlaşmaktadır. Karar verilen bir günde ve ıssız bir yerde birbirlerinin kız kardeşlerine zor kullanarak evlenmeye mecbur bırakılmaktadırlar.¹¹²

Bu durumu yaşayan kadınların toplumda maruz kaldığı sözler, mücadele etmek zorunda olduğu durumlar kendisine zor kullanan kişiyle evlenmesine itmektedir. Zorla yapılan evlilikler trajik sonuçlar meydana getirmektedir.¹¹³ Çalışma alanımızda derlediğimiz iki örnekte zor kullanılarak evlendirilen kişilerdeki psikolojik sonuçlarını görmektediriz.

1.1.5. İç Güveyi Evlenme

Evlenme geleneğinde bazen rollerin değiştiği, evlilikte varan kişinin erkek olduğu görülür: iç güveyisi karısının ailesinin evinde oturan damada denilmektedir.¹¹⁴

Karaburun’da genellikle ailenin bir kızı varsa ya da damat adayının maddi durumu iyi olmadığında kız tarafı, damadı kendi evlerine almaktadır. Karaburun’da iç güveyi olarak evlenme az da olsa görülmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

¹¹¹ KK.T. Hassas bir konu olduğu için kaynak kişinin ismi gizlenerek T ile sembolize edilmiştir.

¹¹² Örnek, s. 188.

¹¹³ Elvan Aydemir, **Evlilik mi? Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler**, Uşak Yayınevi, Ankara, 2011, s. 23.

¹¹⁴ Gülden Sağol, “Türklerde Evliliğin Algılanışı ‘Evlenmek’ Karşılığı Kullanılan Kelimelerden Hareketle”, **Uygurlardan Osmanlıya/Şinasi Tekin'in Anısına**, Simurg Yayınları, İstanbul, 2005, s. 669.

“Bi gızı olupduru kişinin ötekinin de kalabalık olupduru. O zaman oluyo alıyolar eve oğlanı.” (Kösedere KK. 13.)

“Benim kızım nişanlı şimdi. Oğlanın durumu yok e bizim var çok şükür. Neyimiz varsa kızımızın neyimiz varsa onların biz öyle iç güveysi görmeyiz.” (Merkez KK.21.)

“Benim babam iç güveysi. Parlak’tan gelmiş buraya. Dedem demiş oğlum yok bağ bahçe çok gel sen bunları ek biç topla yanımızda olsun kızım da demiş. Gelmiş babam da.” (Bozköy KK.4.)

“Ben ikinci eşimi buraya, evime aldım düzenim aynı çok şükür mutluyum.” (Kösedere KK.39.)

“Fakirlik vardı hep. Başka eve gitmek yoktu ki ya kız gelir ya oğlan gelir kaynata evine.” (Bozköy KK.2.)

“Yani bi tarafta evlat fazlası karşı tarafta bi tek evlat varsa iç güvesi olarak veriler. Düğünden sonra o tarafa kayıyo eninde sonunda onlara o bakçak bi tek evlat.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Durumu iyise ailenin, tek çocuğu varsa içeri alıyo.” (Eski Mordoğan KK. 28.)

Evlenme geleneğinde evde bir erkek çocuk yoksa aile bütünlüğünü koruyacak bir kişi olması adına iç güveyi evlenme biçimi tercih edilmektedir. Manisa Selendi’de ailede erkek olmadığı zaman ocak sönmesin diye damat iç güveyi alınmaktadır.¹¹⁵ Damadın maddi imkanlarının kısıtlı olması durumunda, kız tarafı damadı iç güveyi almaktadır.

1.1.6. Akraba ile Evlenme

Her sosyal toplulukta akraba kavramının kapsam alanı bir değildir. Bazı toplumlarda yeğenlerin evlenmesi kesinlikle yasakken bazı toplumlarda yeğenlerin

¹¹⁵ Acar, s. 68.

evlenmesi mümkündür. Bu durumun temeli mülkiyet duygusudur.¹¹⁶ Bu biçimde yapılan evliliklerde karar organı aileler olduğu için duygusal bağ ve romantizm yerine çıkar ilişkileri, soy devamı, dirlik uyum ve mevcut uyumun sürdürülmesi geçerlidir.¹¹⁷

Karaburun'da malı mülkü korumak adına aileler, yabancı birinin aileye girmesini istemediği zaman akrabaları hatta kardeş çocuklarını evlendirmektedirler. Akraba ile evlenme biçiminin bir başka sebebi de eskiden aynı köyde çok fazla insan bulunmamasıdır. Ulaşım imkanlarının da kısıtlı olması dışardan birinin gelmesini oldukça zorlaştırmıştır. Bu sebeple muhit dışına kızlarını ya da oğlanlarını göndermek istemeyen aileler çocuklarını akrabalarından biriyle evlendirmektedir. Kuzenler arasında evlenme ya da daha uzak akraba ile evlenme görülmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncelik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Adetten değil ama bizim köyde iki tane oldu akraba evliliği.” (Bozköy KK.3.)

“Benim ablam dayımın oğlu ile evli.” (Bozköy KK.4.)

“Beni amcamın oğluna verdiler.” (Ambarkseki KK.63.)

“Kardeş çocuğuyla evlenen var. İlk başta benim büyük kızımı kız kardeşimin oğluna verdim.” (Eğlenhoca KK.60.)

“Ben de akrabayım teyzemin oğlula evlendim.” (Eski Mordoğan KK.33.)

“Kız dışarı gitmesin diye kimisi mallar bölünmesin diye. Bazen aileler görüyo kardeş çocuklarını birbirine.” (Kösedere KK. 10.)

¹¹⁶ Koşay, s. XII.

¹¹⁷ Balaman, ss. 29, 40.

“Eskiden dikkat edilirmiş dışardan olmasın burden olsun derlerdi.” (Kösedere KK. 10.)

“Eskiden tabi ya bu köyden ya yakın evlenirdik.” (Bozköy KK. 1.)

“Dışarıya kız alıp verme vardı da. Ekseri köy içinden alıp verme olurdu. Gene de yakın köylerden alıp verme oluyodu.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Dışardan, şehirden, İzmir’den yahut başka köylerden de kız alıp veririz. Damatlar da gider dışarı.” (Bozköy KK. 4.)

“Diyelim ki sahil kenarında enginarım var, mandalınım var, bahçem var araya el girmesin diye kardeş çocuklarını evlendirirler.” (Haseki KK. 16.)

“Son dönemlerde akraba evliliği olacaksa bile çok yakın akraba olmamasına dikkat edilmektedir. Bir kaynak kişimizin “iyice yakın akrabaya varmazlar canım bir iki gömlek dışarı oluyo” (Salman KK. 88.) sözü bu duruma dikkat edildiğini ve artık çok da hoş karşılanmadığını göstermektedir.

“Biz de kesinlikle amca çocuğu alınmaz, dayı olsa belki.” (Haseki KK. 14.)

“Var, çok nadir.” (İnecik KK. 45.)

“Kuzenler var, çok az kişi.” (İnecik KK. 48.)

“Az var öyle hep olmaz.” (İnecik KK. 46.)

“Akraba evliliği yok, genç de yok burda.” (Sarpıncık KK. 78.)

“Bizde akraba evliliği yok.” (Mordoğan KK. 8.)

“Çok yakın akraba evliliği yok. Uzak akraba belki.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Öyle doğulular gibi çok yok ya.” (Ambarseki KK. 68.)

“Yapmazlar yok burda.” (İnecik KK. 42.)

“Kuzenler tek tük evlenir, öyle yok pek burda akraba evliliği.” (Yeniliman KK. 17.)

“Bizim köyde komşu kızı bile alınmaz. Damatlar dışardan, gelinler dışardan. Kardeş gözüyle bakarsız komşumuzun kızına.” (Saip KK. 72.)

Aile bütünlüğünü korumak ve dışarıdan yabancı birini almamak için bazen büyüklerin uygun gördüğü bazen de evlenecek kişilerin kendi seçimleriyle iki kardeş iki kardeşle evlenmektedir. Bu biçimde evlenme Karaburun’da görülmektedir.

“İki kardeş iki kardeşle Sarpıncık’ta evlenir. Başkasına mirasa girmesin diye.” (Haseki KK. 16-84.)

“Benim babamlarda var. şimdi amcam evlenmiş ondan sonra -annemlerin anneleri bir babaları ayrı- amcam evleniyo babama da kız kardeşini -annemi getiriyorlar evleniyorlar.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Var, Sarpıncık köyünde var öyle.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Olabiliyo bazı.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Olur az ama.” (Eski Mordoğan KK. 28.)

“Biz öyleyiz kızım. İlk ablamlar evlendi sonra büyükler uygun gördü biz de öyleliklen evlendik.” (Kösedere KK. 10.)

“Bizim bu köşedikiler öyle. İki kız kardeş iki oğlan kardeşle evli.” (Kösedere KK. 13.)

“İki kız iki oğlan kardeşle çok nadir, akraba evliliği de çok nadir olur.” (Kösedere KK. 39.)

“Benim için yanlış çocuk sakat oluyo.” (Merkez KK. 92.)

“Şimdi yakında yok. Azıcık eskiden varmış. Benim bildiğim amca çocuğuyla evlenen var eski.” (Kösedere KK. 13.)

Türk evlenme geleneğinde yabancı ile evlenme (egzogami) hakimdir. Manisa Selendi’de akraba ile evlenme toplum içinde hoş karşılanmamaktadır. Doğacak olan çocukların sakat olmaması için akraba ile evlenme tercih edilmemektedir.¹¹⁸ Dobruca Türklerinde, baba soyundan yedi, anne soyundan üç kuşağa kadar evlenilmemektedir.¹¹⁹ Mersin Yörüklerinde akraba ile evlenme günümüzde azalsa da devam eden bir evlenme biçimidir.¹²⁰ Derinkuyu’da akraba evliliği destekleme amaçlı olarak “Elin (yabancınn) hürsünden (iyisinden- güzelinden) köyün kırısı (kötüsü) her zaman için iyi olur” denilmektedir.¹²¹

Elde ettiğimiz verilere göre doğacak çocuklarda genetik rahatsızlıklar yaşanmaması ve yakın akrabaların birbirine kardeş gözüyle bakmasından dolayı günümüzde bu biçimde evlenmeden uzak durulmaktadır.

1.1.7. Levirat ve Sorarat Evlenme

Eşi ölen kadınların kayınbiraderleriyle (levirat); eşi ölen erkeklerin baldızlarıyla (sorarat) yaptığı evliliklerdir. Günümüzde çok yaygın olmayan yenge ile evlenme adeti Hunlardan beri başvurulan bir evlenme adetidir. Eşi ölen kadının mirası bölmemesi doğrultusunda Türkler erkek kardeşlerin eşleriyle evlenmiştir.¹²²

Sorarat ve levirat yolundaki evlenmelerde eşlerden biri ölünce onun yerine aile grubundan bir öteki geçmektedir. Bu durum levirat ve sorarat yoluyla yapılan evliliklerin bireyler arasında değil, gruplar arasında yapılmış sayıldığını göstermektedir.¹²³

Karaburun evlenme geleneğinde bu biçimde evlenmeye az da olsa rastlanmaktadır.

¹¹⁸ Acar, s. 69.

¹¹⁹ Önal, s. 77.

¹²⁰ İncir, s. 33.

¹²¹ Çiftcibaşı, s. 72.

¹²² Ali Rıza Gönüllü, “Levirat Adeti”, *Türk Folkloru*, 82-83 (Mayıs-Haziran, 1986), s. 18’den aktaran Yılmaz Yeşil, s. 162.

¹²³ Koşay, s. XIII.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Sadece bir tane var bizim köyde. İsmail ağabeyler. Onlar da yaşlıydılar birbirlerine yoldaş olmak için evlendiler herhalde.” (Bozköy KK. 3.)

“Önceden bi tane olmuş Kamile abla var yaşlıydı o adam da yaşlıydı evlenmişler öyle nasıl oldu bilmiyom tam ama bi onlar var öyle evlenen.” (Bozköy KK. 4.)

“Reşat ağabey Muazzez abayı almış o ölünce kız kardeşi eniştesiyle evlenmiş.” (Eski Mordoğan KK.26.)

“Baldızla kayınlı yok batı daha medeni oluyo.” (Mordoğan KK. 8.)

Türk evlenme geleneğinde hem levirat hem de sorarat yoluyla evlenme görülmektedir. Manisa Selendi’de ölmeden önce kadın, çocuklarını yabancı birinin değil de ablası ya da kız kardeşinin büyütmesi için bir vasiyet bırakırsa eşi baldızıyla evlenebilmektedir. Eşi ölen kadının kayını ile evlenebilmesi için kayınının küçük olması gerekmektedir. Küçük kardeş büyük abisinin eşiyle evlenebilmektedir.¹²⁴ Dobruca Türklerinde levirat ve sorarat yoluyla evlenme görülmektedir.¹²⁵ Mersin Yörüklerinde levirat ve sorarat yoluyla evlenme adeti görülmektedir.¹²⁶ Derinkuyu’da kayınbiraderle ve baldızla evlenme görülmektedir. Kadının kocası öldüğü zaman kadının da rızası alınarak kocasının kardeşi ile evlendirilir. Bundaki amaç çocuklara yabancının babalık yapmaması ya da çocukların baba sevgisinden uzak kalmamasıdır.¹²⁷

¹²⁴ Acar, s. 68.

¹²⁵ Önal, s. 80.

¹²⁶ İncir, s. 33.

¹²⁷ Çiftcibaşı, s. 72.

1.1.8. Tek Eşlilik

Toplumlar, sağlıklı birey ve toplumların oluşabilmesi için yasalarla aile kurumuna bir düzen getirmiştir ve tek eşliliği meşru kılmışlardır. Medeni Kanun'un kabulü çok eşliliği azaltmış olup¹²⁸ resmi nikâh ile tek bir eşin haklarını koruma altına almıştır.

Karaburun geleneğinde çok eşlilik yapılmamaktadır. Evlilikler karşılıklı anlaşma ve sevgiye dayanmaktadır ve çok eşliliğe sıcak bakılmamaktadır. Gelenekte çok eşlilik olmamasına rağmen yalnız bir köyde (Saip köyü) kuması olan bir kişiye rastlanmaktadır.¹²⁹

“Tek eşlilik burda.” (Kösedere KK. 9.)

“Tek eşlilik var.” (Kösedere KK. 13.)

“Tek eşlilik, hanım bizi keser sonra.” (Yeniliman KK. 19.)

“Bi kere evlenilir bi kere.” (Ambarseki KK. 68.)

“Ölesiye kadar geçiniriz biz.” (Ambarseki KK. 69.)

“Evet tek eşlilik.” (Yeniliman KK. 17.)

“Hep tek eşlilik.” (Eski Mordoğan KK. 28.)

“Her zaman tek eş.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

“Her zaman tek eşlilik hatta eşi ölen bile evlenmez burda.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

“Birden fazla eş yok.” (Bozköy KK. 4.)

¹²⁸ Yeşil, s. 162.

¹²⁹ Kösedere KK. 99 numaralı Kaynak kişimiz Saip köyünde bir kişinin aynı anda üç evliliği olduğunu belirtmektedir.

Ekonomik kaygılarla¹³⁰ eşi ölen kişiler yeniden evlenmeyi düşünse de bölgede yeniden evlenme oldukça azdır. Eşi ölen kişinin ya kendi geliri varsa ya da ölen eşinden kalan maaşı ile hayatına devam edebilmekte ve yeniden evlenmeye ekonomik açıdan gerek duymamaktadır. Boşanan kişiler ise eğer yanlış gözle bakılır düşüncesine sahip değilse yeniden evlenmekte fakat küçük yer laf olur düşüncesiyle de yeniden evlenmeyen kişiler de bulunmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Eşim öleli yedi seneye girdi, ablamın da eşi öleli on beş sene oldu evlenmedik. İki kocalı pek olmaz burda.” (Bozköy KK. 4.)

“Burda pek yok öyle bi şey. Şimdi emekli maaşı var ölümler dirilere bakıyo, devlet de dul kadın diye bşiler yapıyo. O yüzden kimse evlenmiyo.” (Yeniliman KK. 17.)

“Benim arkadaşımın facık çocukları var kocası öldü ama evlenmedi.” (İncik KK. 40.)

“Evlatları var, durumları var evlenmiyolar kocaları ölünce.” (İncik KK.40.)

“Bizde genelde mezara kadar sürer evlilikler. Anneler biraz sıkıntı yapıyo. Boşanma çok yok ve ben annem ölene kadar boşanamadım. En son çocuklar diyodu ayrıl sen yapamıyosun ama annem hayır diyodu. Nişanlanıp ayrılmak bile istemiyolar yanlış gözle bakıyolar.” (Kösedere KK. 39.)

¹³⁰ Balaman, s.49.

“Burda iş çoktu adamlar önce ölür hep. Zeytinimiz çok, yağ yaparız. İşki sigara içmekten çalışmaktan hep erken ölürler kadınlar hep dul kalır evlenmezler.” (Kösedere KK. 13.)

“Eskiden fakirlik varmış bayanların eşlerine şimdi mesela bizim eşlerimiz öldü. Bağkur olsun sigorta olsun üç beş aylık var. önceden yokmuş aylık mecburen evlenmek zorunda kalınmış hem başımızda bir erkek olsun diye hem de geçinmek için kötü bir niyet yok ama bunda.” (Bozköy KK. 5.)

“Genç ayrılıpduru o zaman yeniden evlenir o da çok az olur.” (Kösedere KK. 13.)

“Yirmi altı yaşında kocası ölen var burda o bile evlenemedi.” (Haseki KK. 14.)

“Boşansa, ölse bile evlenmiyolar burda.” (Parlak KK. 84.)

“Boşanan evlenir, ölen evlenir ama kuma yok, tek eş.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Bak burda kaç bekar adam var kaç senedir bekar hep öldü karıları, evlenmiyolar.” (İnecik KK. 42.)

“Şimdi çok genç eşi öldüyse, ihtiyacı varsa kendini koruyamıyorsa öyle evlenir. Yoksa burda yok yeniden evlenen. Yaşlıysa evlenmez.” (Yeniliman KK. 20.)

“Durumu yoksa aylığı yoksa evlenir, napsın.” (Merkez KK. 22.)

“Dul olduktan sonra da evlenen yok, bizim sülale dul kadın dolu.” (Mordoğan KK. 8.)

“Eşi ölünce genelde evlenmiyolar, evlenen de var.” (Eski Mordoğan KK. 25.)

“Dul kadın çok da azıcık genç dinamik olan dullar da var evlenilir o zaman.” (Kösedere KK. 39.)

“Artık şimdi güvence var. eskiden kadının güvencesi yoktu naspın evleniyodu adam ölünce. Şimdi güvence var neden? Ya kendisi emekli ya kocası emekli. Emekli değilse bile eşi ölünce bağlanıyo.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Eşi ölmüş insanlar evlenebiliyo, olabiliyo. Yaş biraz ilerlemiş oluyo o zaman bi hayat arkadaşına ihtiyaç oluyo., evleniyolar.” (Yeniliman KK. 19.)

“Genelde evlenmezler.” (Saip KK. 72.)

“Genç yaşta evlenirlerse de evlenen çok yok.” (Saip KK. 71.)

Tespitlerimiz doğrultusunda yeniden evlenme, yaşa ve ekonomik duruma göre farklılık göstermektedir. Genç yaşta olan kişiler yeniden evlenmeye daha sıcak bakarken yaşlı olan kişiler biraz daha uzak durmaktadır. Yörede eşlerden biri öldükten sonra da genel olarak yeniden evlenilmediği tespit edilmiştir.

1.2. EVLENME AŞAMALARI

1.2.1. Evlenme Yaşı – Çağı

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerini belirleyen ölçütlerden ilki bulûğa ermeğidir. Ülkemizde bulûğ 10-14 yaşları arasında başlamaktadır. Erkek ve kızda görülen birtakım biyolojik ve fizyolojik gelişmeler bulûğ çağının belirtileridir. Kızın ergin yaşa girmesi, ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi karşı cinsle ilgilenmesiyle evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa, aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve bir iş sahibi olması evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir.¹³¹

Evlenmede “sıra gütme” adı verilen bir tür sıra gözetimi vardır. Öncelikle abla ve ağabeylerin evlenmelerine dikkat edilir ama bu önemli bir engel değildir.¹³² Evlenmek isteyen küçük kardeş büyüklerinden önce de evlenebilmektedir. Bu bir sorun oluşturmamaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102;

¹³¹ Örnek, s. 189.

¹³² Erman Artun, “Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm”, **Halk Kültürü Araştırmaları**, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 255.

Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Çalışma alanımızda birçok yerde olduğu gibi ergenliğe giren gençler ve askerliğini tamamlamış erkekler evliliğe aday görülmektedir. Küçük yaşlarda evliliklere çok sık rastlanmaktadır. Öyle ki ilkokulu bitiren kızlara hemen nişan yapılmaktadır. Burada sosyo-ekonomik koşullar, sosyo kültürel gerekçeler, gelenekler ve dini inanışlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitimsizlik gibi durumlar ön planda olmaktadır. Çok çocuklu aileler geçim sıkıntısı nedeniyle, bağları, mülkleri olan aileler ise varlıklarını güvence altına almak için küçük yaşlarda çocuklarını nişanlamakta ve evlendirmektedir. Ülkemizde artan eğitim seviyesinin Karaburun'un eğitim seviyesinde de etkili olmasıyla birlikte; önceleri 13-15 olan evlenme yaşının 25-26'ya yükseldiği görülmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Aileler dışarıdan kız alıp vermek istememektedir. Bu sebeple bu yönteme başvurup küçük yaşta çocuklarını nişanlamaktadır. Nişanlılık ve evlilik arasında geçen sürede iki aile birbiriyle akraba olup ilişkilerini sürdürmektedir. Beşik kертmesinde farklı olarak nişanlandırılacak olan çocukların evlilik için yaşlarının büyümesi beklenmektedir. Küçük yaşta verilen bu evlilik sözü, Karaburun'da ailelerin anlaşılamadığı genellikle maddi konulardan dolayı sonlandırılabilir. Sonrasında nişanı atılan çocuklar başka biriyle nişanlanmaktadır.¹³³

“İlkokulu bitiren kızlara gelinlik kız gözüyle bakılır. Annem de dahil en az üç dört nişanlı ile nişanlanıp sonra evleniyorlar. Dedikodudan dolayı hep böyle oluyor.

¹³³ Çayırbağ'da görülen çocuk nişanlılığı için bkz. Mahmut Tezcan, “Gelenek Görenek ve İnançlara İlişkin Kültürel Antropolojik Araştırmalarının Değerlendirilmesi”, **I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II.**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 253.

Köyden biri olsun isteniyor. Eşlerin aile geçimsizliği, karar merci aile atıyor nişanı. Akraba ile nişanlıysa mal paylaşımında, zeytin paylaşımında sorun yaşanınca atıyor aile nişanı.” (Kösedere KK. 99.)

“Eskiden beş tane çocuk üç tane çocuk adamın zaten geliri yok bakamıyo napıyo kız çocuklarını hemen evlendirio gitsinler diye o zamanlar öyleydi.” (Merkez KK.57.)

“Ana baba evlendircem ben seni dedi mi bişi diyemiyoduk.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Bizim zamanımızda 14-15 yaşında evlenilirdi. Şimdi 20’yi aşmadan evlenen yok.” (Eski Mordoğan KK.25-26-27.)

“Sandalyeye oturtun mu bacakları şey ayakları yere değdi mi evlendirirler.” (Merkez KK.57.)

“20’den aşağı evlenen olmaz burda.” (Bozköy KK. 1.)

“Eskiden erkekler askerden geldi mi evlendirirlerdi.” (Eski Mordoğan KK.29.)

“Beni 14 yaşında istediler iki sene gittiler geldiler. Vercekseniz verin vermicekseniz gelmesinler söyleyin dedim, verdiler.” (Bozköy KK. 5.)

“Eskiden 14, şimdi 18’den aşağıya olmaz.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Benim torun 27 yaşında acelesi yok taa diyo.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Ortalama 20-25.” (Bozköy KK. 3.)

“20-24 yaşlarında. 30’u bulmaz kolay kolay. Eskiden 13-15’miş.” (Parlak KK. 84.)

“Ekseri 20-22.” (Bozköy KK. 2.)

“Bundan elli sene önceyi sorsaydın derdim sana 15-16 ama şimdi 20’nin üstünde.” (Kösedere KK. 9.)

“18, 20, 30 kimisi 40. Okuyanlar 23, 24.” (Yeniliman KK. 20.)

“Mutlaka reşit olcak. Erkekler 30’un üstünde ama ortalama 25-26. (Yeniliman KK. 19.)

“Erkekler şimdi 30’u buluyo. Kadınlar 20’nin altına düşmez.” (Bozköy KK. 4.)

“Biz okula giderken bulduk birbirimizi. Zaten akrabalıkta vardı. 11 yaşındaydık. 12 yaşında da okulu bitirdik. Annemin halasının torunudu bu birbirimizi istediğimiz için evlendim. O zaman çok insan 12 yaşında nişan oldu. Köy yerinde böyleydi gızım. Beş sene nişanlı durduk askere gitti geldi öyle on yedide evlendik.” (İnecik KK.40.)

Türk evlenme geleneğinde, her bölgede evlenme yaş ortalaması değişiklik gösterebilmektedir. Menemen yöresinde evlilik yaşı, daha eski dönemlerde 14-16 yaş aralığında iken günümüzde 25-26’ya kadar çıkabilmektedir.¹³⁴ Manisa Selendi’de erkekler askere gitmeden evlendirilmemektedir. Erkeklerin askere gitmeden ev, ocak, aile kıymeti bilemeyeceği düşüncesi vardır.¹³⁵

Erzurum’da evlenme yaşı, ortalama 18-25’tir.¹³⁶ Sivas’ta erkekler 15-30 yaş arasında; kadınlar 15-20 yaş arasında evlenmektedir.¹³⁷ Karadeniz’in batısında ortalama evlenme yaş aralığı 15-20 iken; Orta Karadeniz’de daha küçük yaşlarda evlenmeler görülmektedir.¹³⁸

Bazı yörelerde belirgin bir evlenme çağı oluşmamaktadır. Bunu sebebi küçük yaştaki kızların kendilerinden çok büyük yaştakilerle ve yine çok küçük erkeklerin kendilerinden çok büyük yaştakilerle evlendiği görülmektedir. Sinop ve Gaziantep’te

¹³⁴ Akalın, s. 39.

¹³⁵ Acar, s. 70.

¹³⁶ Koşay, s. 3.

¹³⁷ Koşay, s. 7.

¹³⁸ Erdentuğ, s. 27.

yaş farkı çok olan evliliklerin örnekleri görülmektedir.¹³⁹ Yozgat’da kadının erkekten birkaç yaş küçük olmasına özellikle dikkat edilmektedir.¹⁴⁰ Isparta’da “erken evlenen erken döl alır” atalar sözüne uyularak erginlik çağı ortalama evlenme çağıdır.¹⁴¹

Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgiler doğrultusunda bölgede evlenme yaşı çağımızın gereği olarak yükselmiştir. Karşılaştığımız bölgelerin içinde daha batılı olduğundan dolayı yaş ortalaması daha hızlı yükselmiştir.

1.2.2. Kısmet Açmak için Yapılan Uygulamalar

Geleneksel kesimde, hatta büyük kentlerde yaygın olan inanca göre bir kızın evlenebilmesi için öncelikle kısmetinin açılması gerekmektedir. İnanca göre kızların uzun süre evlenememesi henüz kısmetinin açılmamasına bağlanır.¹⁴² Kısmetin açılması için; yatır- türbe ve kutlu yerleri ziyaret ederek adaklar kesilmesi, büyüye başburma, kilit açma, Hıdırellez’de niyet manlieri yazma başvuru yöntemlerdendir.¹⁴³

Anadolu’da bekâr kalmak hiç hoş görülme­yen bir durumdur. Evlenme çağı gelmesine rağmen evlenmeyen delikanlılar için evlenmeyi, ev geçindirmeyi göze alamıyor gibi dedikodular çıkmaktadır bu sebeple kısmet açma uygulamaları genellikle kızlar için yapılmaktadır.¹⁴⁴ Kısmet açma pratiklerini yapan kişiler kısmetlerinin açılıp evleneceklerine inanmaktadırlar.

Karaburun’da evlenemeyen kişilere “evde kalmış” ya da “kapıya yok geleni” denilmektedir. Evlenemeyen kişilerin kısmetlerini açmak için başvurduğu başlıca dört uygulama vardır.

Evlenemeyen kişilerin başvurduğu yöntemlerden biri falcılara gitmektir. Evlenemeyen kişiler, kısmetlerinin açık olup olmadığını ve üzerlerinde bir büyü olup olmadığını öğrenmek için falcılara gitmektedirler.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-

¹³⁹ Koşay, s. 4.

¹⁴⁰ Koşay, s. 8.

¹⁴¹ Koşay, s. 24.

¹⁴² Örnek, ss. 202, 203.

¹⁴³ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 101.

¹⁴⁴ Nail Tan, “Türkiye’de Evlenemeyen Kızların Kısmetlerini Açma Pratikleri”, **Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı**, AÜ Basımevi, Ankara, 1976, s. 229’dan aktaran Yeşil, s. 164.

72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Bir diğerk yöntem ise kişiler, güven duydukları din hocalarına giderek neden evlenemediklerini öğrenmekte ve hocanın yapmasını istediklerini yaparak kısmetlerini açmaya çalışmaktadırlar.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Karaburun’da evlenmek isteyen kişilerin yaptığı bir diğerk uygulama da Narcissus dilek ağacına dilek çaputları bağlamaktır. (Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Narcissus efsanesinin¹⁴⁵ yaşandığı Dilek Pınarı bölgesindeki ağaca, çaput bağlama gelenek haline gelmiştir. Orta Asya Türklerinde de ağaca bez bağlamak çok yaygındır ancak ağacın kutlu sayılması gerekmektedir.¹⁴⁶ Ağaca çaput bağlamak, dilek dilemek, ruhları memnun etmek için yapılan pratikler Türk inançlarının içinde en eskilerdendir. Bu pratik zamanla türbelerin kapısı ya da çevresine bez bağlamaya dönüşmüştür.¹⁴⁷

“Beni bi isteyen vardı annem vermedi. Sarhoş içkici dedi vermedi. Bi gün bana annesi çikolata getirdi. Ağabeyim gördü deli misin sakın yeme büyü müyü vardır dedi.” (Merkez KK. 21.)

¹⁴⁵ Efsane hakkında bilgi için bkz. Aytaç, s. 39.

¹⁴⁶ Bahaeddin Ögel, **Türk Mitolojisi II**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2014, s. 601.

¹⁴⁷ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 103.

“Falcılara baktırırlar. Bir Fehmi dayı vardı burda yıldızına bakardı.” (Bozköy KK. 5.)

“Benim bi akrabam var Fehmi dayı. Kur’an’dan hesaplar toplar çıkarır yıldıznâmede söylerdi evlenceksin evlenmiceksin diye.” (Bozköy KK. 4.)

Karaburun’da kısmet açmak için yapılan uygulamalardan biri de bekâr kızların isimlerinin, evlenecek olan gelinin ayakkabısının altına yazılmasıdır.

Karaburunlular, kısmet açmak için yapılan uygulamaları genellikle gizli tutmaktadır. Küçük yer olduğu için herkesin hızlı bir şekilde öğrenmesi arkasından oluşabilecek rahatsız edici durumlardan dolayı gizlemeyi tercih etmektedirler.

“Burası küçük yer dedikodu olur söylemezler kısmet açmak için ne yaptıklarını, duymayız hiç.” (Yeniliman KK. 18.)

“Evlenemeyen de yok pek. Bi kişi vardı hastalığı vardı ondan evlenemedi” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Sayılıdır burda evlenemeyen.” (Yeniliman KK. 20.)

“Hiç evlenmeyen var burda dört beş kişi.” (Saip KK.71.)

“Bizim burda yok öyle, yapçak insan da yok.” (Eğlenhoca KK. 60.)

Türk kültüründe kısmet açmak için birçok yöntem uygulanmaktadır. Hıdırellez’de evlenmek isteyenler kapalı olan kısmetlerini açmak için isteklerini bir kağıda yazarak niyet tutmaktadır. Niyetleri çekerken mâniler söylenmektedir. Erzurum yöresinde bu mânilere “mani çıkarma”; Erciş yöresinde ise “çiçek ölçen” denilmektedir.¹⁴⁸

Menemen yöresindeki genç kızlar kısmetlerinin açılması amacıyla; Cuma günü bir kilit alarak dört yol ağzında başlarında bu kilidi açmaktadır. Bu işlem, evdeki kapı ya da çeşmeleri açarak da yapılmaktadır. Bir diğer kısmet açma yöntemi ise “kısmet çömleği”dir. Hıdırellez’de kızlar bir çömlek alıp içine su doldurmaktadırlar. Köyün

¹⁴⁸ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

bütün kızları bir kağıda dileklerini yazarak çömleğin içine atıp ve çömleği gül ağacının dibine gömerek orada bırakmaktadırlar. Ertesi gün çömleği maniler içinde boşaltarak kismet açma pratiğini uygulamaktadırlar.¹⁴⁹

Benzer bir uygulama Balıkesir’de görülmektedir. Menemen’de görülen uygulamaya ek olarak genç kızlar çok tuzlu pişmiş hamur yer ve o gece su içmemektedir. O gece rüyalarında kendilerine kismet olacak olan erkeği göreceğine inanılmaktadır.¹⁵⁰

Manisa’da kismetini açmak isteyen genç kızlar, İshak Çelebi türbesine bir asma kilit takmaktadır. Kilit asan kızlar, her Cuma gelip kilitlerin açılıp açılmadığına bakmaktadır. Eğer açılırsa kismetlerinin açılacağına inanılmaktadır.¹⁵¹

Muş’ta evlenme çağı geçen kızlar kismetlerinin bağlı olduğunu düşünmektedir. Kismetinin kapalı olduğunu düşünen kişi; üst üste üç Çarşamba eline bir oklava almakta ve oklavayı ata biner gibi iki bacağı arasına alarak minareye çıkmaktadır. Minareye çıkan kişi üç kere “kırnayınız ve adetiniz batsın, it babiller” diye bağırır. Bu uygulamayı yapan kişinin kismetinin hızlı bir şekilde açılacağına inanılmaktadır. Oklavaya at gibi binmek kamların âyinlerinde kullandıkları tahta ata benzemektedir. Buradaki tahta, atı sembolize etmektedir.¹⁵²

Malatya’da kismetini açmak isteyen kızlar; bir kilit almakta ve Cuma günü camiden çıkan ilk kişiye bu kilidi açtırmaktadır. Böylece kismetin açıldığına inanılmaktadır. Türbelerde kilit açtırarak kismet açma inancı Üsküp Makedonya Türklerinde’de vardır.¹⁵³

Hakkari’de kismet açmak isteyen genç kız, başka bir gelinlik kızın yorganına çarşaf taktırılmaktadır. Yorganın her köşesine şeker konulmakta ve kız her şekeri yemektir. Bu uygulama ile kızın evleneceğine inanılmaktadır.¹⁵⁴

Ağrı’da Hıdırellez’de gül ağacına testi koyan gelinler testinin içine yüzüklerini atmakta ve mâni söylemektedir. Bu uygulama ile gelinlerin kismetini kapalı olanlar üzerinde etkili olacağına inanılmaktadır.¹⁵⁵

¹⁴⁹ Kismet çömleği için bkz. Akalın, s. 40.

¹⁵⁰ Koşay, s. 1.

¹⁵¹ Gürol Pehlivan, **Manisa Şehrinde Evliya Kültü**, Tıbyan Yayıncılık, Manisa, 2012, s. 144.

¹⁵² Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

¹⁵³ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

¹⁵⁴ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

¹⁵⁵ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

Diyarbakır’da Sultan Şeyhmuz türbesi ziyaret edilmektedir. Ziyaretler Cuma günü yapılmaktadır. Türbenin yanındaki çubuğa halka atmaktadırlar ve halkalar çubuğa geçerse evlenme isteğinin gerçekleşeceğine inanılmaktadır.¹⁵⁶

Çeşitli bölgelerde görülen bir diğer kismet açma yöntemi de “Bahtiyar Açma”, “Mantıvar” “Martıval” ve “Gül Bahtiyarî” gibi adlarla anılan, genellikle kadınlar arasında Hıdırellez kutlamalarında düzenlenen bu gelenekte, kadınların önceden hazırlanmış bir çömlek veya toprak kap içine gül doldurmaları, daha sonra bu kabın içine genç kızların küpe, yüzük vb. gibi bir eşyalarını koymaları ve sonra da “manici” bir kadının gelip, kendisinin ya da henüz ergenlik çağına ulaşmamış bir çocuğun, kabın içine elini sokup bir yüzük veya küpeyi çıkarması ve bu esnada o eşyanın sahibinin şansı kabul edilen bir maninin söylenmesi şeklinde gerçekleşmesidir.¹⁵⁷

Derleme alanımızdan elde ettiğimiz bilgiler ve karşılaştırdığımız yörelerde kismet açmak için yapılanlar oldukça çeşitlidir. Benzer uygulamalar farklı yörelerde farklı isimlendirilmiş farklı nesneler kullanılmış olsa da asıl amaç aynıdır. Evlenmek isteyen kişiler bu uygulamalara başvurmaktadır.

1.2.3. Evlenme İsteğinin Belirtilmesi

Evlenme isteğini bildirmek iki şekildedir. Birincisi aileye diğeri ise karşı cinse bildirmektir. Kız ve erkek çocukları evlenme isteğini ailelerine kolayca söyleyememektedir. Evlenme isteği önce anneye daha sonra babaya söylenmektedir. Karşı cinse evlenme isteğini belirtmek daha kolaydır. Bireyler aralarında anlaştıktan sonra evlenme kararlarını aileye bildirip onay almaktadır.

Örnek’e göre evlenme girişiminde bulunmada toplum kıza ve erkeğe aynı hakkı tanımamıştır, erkek ve erkek aileleri bu konuda daha aktifken kız ve kız aileleri daha pasif durumdadır.¹⁵⁸ Erkek aileleri evlilik çağına gelen çocukları için uygun bir eş bakmaya başlamaktadır. Falancanın kızını isteyelim mi? Falancanın şöyle bir kızı varmış gibi kendi onay verdikleri bir gelin adayına oğullarını yönlendirmektedir.

Karaburun’da evlenme isteğini karşı cinse bildirmek için düğünler uygun ortamı hazırlamaktadır. Birçok genç, sevdiği kişiye evlenme isteğini düğün eğlencesi sırasında ifade etmektedir. Karaburun’da düğünlerde genç kızlar bir tarafa dizilerek

¹⁵⁶ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 103.

¹⁵⁷ Metin Ekici, “Bergama Yöresi Hıdırellez Geleneklerinde Toplum ve Çevre Bilinci”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Cilt V, Sayı 1, İzmir, 2005, s. 51.

¹⁵⁸ Örnek, s. 190.

otururlar ve meydanda oyanayan erkekleri izlerler. Bu sırada onları beğenen erkekler onlara bardağını kaldırarak içeyim mi ya da medilini göstererek bağlayayım mı diye sorarlar ve bu şekilde genç erkekler evlenme isteklerini karşı tarafa bildirmiş olmaktadır. Eğer genç kız da evlenmek istiyorsa bu kişiye evet anlamına gelen işaretler yapmaktadır. Bu şekilde bir gelenek oluşmuştur ve Karaburun düğünlerinde genellikle evlenmek isteyen kişiler eş seçimini böyle yapmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Meydan kurulur her yere masa masa kurulur. Kızlar, kadınlar kenardan seyreder. Oğlanlar oynarlar kızlara bakarlar. Kadınlar konuşur o ona bakıyo bu buna bakıyo diye. Şimdi davulda mesela harmandalı oynuyolar, oynarlarken hepsi bir çöküyo yuvarlak daire. Ondan sonra herkes ya çorabını çıkarır ya mendilini ya gömleğini çıkarır koyar ortaya tutuştururlar. İşte bu ben sana yanıyom demektir. Böyle anlatır sevdiğini kıza.” (Kösedere KK. 39.)

“Tüm odunculara mendil dağıtılırdı oduncunun nişanlısı ne renk şalvar giymişse kendi de o renk mendil isterdi belli olsun diye. İşte birbirlerini sevenler de bu mendille işaretleşirdi. Oğlan mendilini yırtayım mı diye sorardı kız da onu istiyosa yırt derdi. Oğlan da yırtardı.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Düğünden düğüne başka köylere gidilirdi eskiden tabii yakın köylere. Orda ahenk olur, kızlardan birini beğenirsen işaretleşirsin kızın gönlü varsa sonra gider istersin.” (Bozköy KK. 1.)

“Bir yeriniz olurdu sizin mesela şu duvarın kavuğu. Oradan geçerken not yazıp bırakırsın o da geçerken alır notu ya da bi küçük çocukla gönderilir notlar. Ben seni seviyom gibi şeyler yazarsın yani. Tabi çocuklara da pek güven olmaz götürür abisine veyahut bir büyüğe verirse işler karışır. Zordu eskiden ya şimdi her şeye ulaşmak daha kolay.” (Bozköy KK. 3.)

“Düğün olunca meydanda âhenk olur. Şimdi kadınlar şu duvarın oraya dizilir. Ortada oynayan oynar. Başka nerde görcekler birbirlerini -bizim burda düğünler içkili olur- erkekler içer karşıya bakar varsa beğendiği sevdiği kız ona bakıp bardağını kaldırır içiyim mi diye sessizce kıza kaşla gözle sorar. Kız da beğeniyosa onu kafasını sallar, işaret yapar iç der yani. Biz buna ‘bakmak’ deriz. Bu oğlan tabi bakma işini yaparken kimseye belli etmemesi lazım ne kızın abisi, anası, babası kimse anlamamalı.” (Bozköy KK. 1.)

“Şu zeytin dibinde durur kadınlar, adamlara bakarlar.” (Ambarseki KK. 63.)

“Mendilini kıza bakarak koluna bağlarsın. Bu ben sana bağlandım demektir. Bunlar tabi evlenmek için yapılır bi kıza bakıyosan onunla evlenmek istiyosun demektir.” (Bozköy KK. 1.)

“Eskiden düğün olduğunda birisini beğeniyom ben ona işaret ediyom içiyim mi diyom iç diyo o da beni beğenmiş oluyo.” (Haseki KK. 16.)

Eş seçimini ailelerin yaptığı dönemler dışında evlenmek isteyen kişiler aile bireylerine açık bir şekilde evlenmek istediklerini ifade etmektedir.

“Bizim facık kız (torunu) bi oğlanla konuşupduru. Babasına resmen baba demiş ben yazın getircem köye demiş. İstemem mistemem dedi aldı oğlanı getirdi, bizlen tanıştırdı.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Şimdi evlenme teklifi ediy oğlanlar kızlara. Sonra geliyolar anne babaya söylüyolar. Söyleyemeyen konuşamayan yok artık, her şey biliniyo gidiyolar kıızı istiyolar hemen de yüzükler takılıyo.” (Bozköy KK. 4.)

“Anne ben şununla görüşüyorum, konuşuyorum, gidelim isteyelim der oğlan.” (Bozköy KK. 3.)

Türk evlenme geleneğinde evlenme isteğini dile getirmek ya da ifade etmek için farklı eylemler görülmektedir. Çankırı’da erkekler, evlenme isteklerini anne ve babalarına arkadaşları vasıtasıyla duyurmaktadırlar. Bu isteğine aileden cevap

alamadığı zaman erkek, annesinin ayakkabılarını nal çivisiyle eşige çakarak evlenme isteğini bir daha belirtmektedir.¹⁵⁹ Ürgüp'te evlenmek isteyen bir kişi sofrada pilava kaşık dikerek bu arzusunu belli etmektedir.¹⁶⁰

Karadeniz'de evlenme isteğinin aileye açıkça belirtilemediği dönemlerde erkekler için eş seçme görevini anne, baba ve akrabalar üstlenmektedir.¹⁶¹ Hatay'da erkekler, evlenmek isteğini bir arkadaşına söyleyip anne ve babasına haberdar ettirmektedir.¹⁶² Muş'ta evlenmek isteyen erkekler annelerine “artık evde uyuyamıyorum” demektedir. Bunun üzerine anne, kız bakmakya başlamaktadır.¹⁶³ Niğde'de evlenme isteğini erkekler, “gurbete gideceğim”; kızlar ise “öleceğim” diyerek ifade etmektedirler.¹⁶⁴ Elazığ'da evlenmek isteyen gençler, ailesine sebepsiz küsmekte ya da “ev bana dar geliyor” diyerek evlenme isteğini belirtmektedir.¹⁶⁵

Çalışma alanımız Karaburun'da günümüzde aileler çocuklarıyla daha iyi iletişim kurabilmektedir. Bu sebeple evlenmek isteyen gençler ailelerine doğrudan bu isteklerini söylemektedir. Eğer gencin anlaştığı biri varsa ve aile de onaylıyorsa gerekli hazırlıklara başlanmaktadır. Eğer evlenemek istediği birisi yoksa o zaman aile bireyleri uygun eş adayı aramaya başlamaktadır.

1.2.4. Gelin ve Damat Adayında Aranılan Özellikler

Ailelerin çocuklarının evleneceği kişiye onay verebilmesi için bazı önemli kriterleri bulunmaktadır. Karaburun'da gelin ve damat adayında aranılan özellikler farklılık göstermektedir. İnsan ilişkileri, iş ve maddi durum, eğitim durumu, aile yapısı gibi özellikler araştırılmaktadır.

Karaburun'daki gözlemlerimiz gelin adaylarında aranılan özelliklerin toplumsal iken damat adaylarında aranılan özelliklerin ise ekonomik olması yönündedir.

“Bizim köy olarak önce oğlanın bir evi olmasına bakarız. Mutlaka bir evi olacak, erkek kadını alacak evine.” (Kösedere KK. 39.)

¹⁵⁹ Koşay, s. 2.

¹⁶⁰ Koşay, s. 8.

¹⁶¹ Erdentuğ, s. 27.

¹⁶² Koşay, s. 4.

¹⁶³ Kalafat, *Eski Türk İnançları...*, s. 105.

¹⁶⁴ Koşay, s. 5.

¹⁶⁵ Koşay, s. 3.

“İlk önce ailesine bakılır. Sen istediğin kadar birini sev sonradan çıkıyo. Aileler düzgün oldu mu onla taa iyi olacak. Sade karşındakinle değil ailesinle barabar şey olursun.” (Kösedere KK. 13.)

“İşi olsun. Bizim köyün şu durumda işi olsun ne ev ararlar ne altın ararlar ne de bişi ararlar. Sağlam işi olsun.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Burda hâlâ daha fiziğine bakıyolar. Bi kız gösteriyosun aaa kilolu diyolar.” (Eski Mordoğan KK. 34.)

“Önce güzelliğine bakılır boyuna bosuna aman her tarafına bakılır.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

“İlk önce iş. Eğitimine de bakarsın ama olmayınca naparsın? İnsan olması önemli, uzakta da olamsın.” (Merkez KK. 22)

“Dürüstlük çalışkanlık.” (Eski Mordoğan KK. 25.)

“Namus düzeni, ne bileyim böyle terbiye düzenine bakardık. Dilli bucaklı küplü kacaklı işte soy sop önemli bakılırdı bunlara.” (Kösedere KK. 9.)

“Becerikli olsun, marifetli olsun eline ayağına iş yakışsın diye bakarlar. Oturuşuna kalkışına burda bunlar önemli.” (Mordoğan KK. 8.)

“Davranışlarına, hareketlerine, boyuna, huyuna bakarlar kızların.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Ben bu yaşımda hâlâ oturmasına, kalkmasına, lafına, saygısına bakarım. Bir kişi şöylee bacaklarını açıp oturuyorsa bana göre saygısızdır, ondan olmaz. Giyimine bakarım temiz olaması lazım yakışmalı giydiği.” (Bozköy KK. 4.)

“Kültürüne bakılabilir. Mesela benim kızım kültürlüyse kültürsüz birini istemem. E fakülte okudu kızım bankacı oldu eşi de bankacı. Uygun olmaları lazım anlamak için.” (Yeniliman KK. 17.)

“Önce işine bakılır.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Soyuna bakılır. Güzelliğine bakılır.” (Haseki KK. 14.)

“Önce güzelliğine bakılır. Boyuna posuna aman her tarafına bakılır.”(Eski Mordoğan KK. 29.)

“Araştırmaya gerek yok herkes birbirini tanır. Nasıl insanlar, malı mülkü nedir biliriz.” (Haseki KK. 16.)

“Aile çok önemli.” (Eski Mordoğan KK. 28.)

“Oğlanlara bi ev verirler canım ev olacak sokağa mı vercekler kızı.” (Ambarseki KK. 68.)

“Oğlanın işine bakılır. E kimse istemez kızı sıkıntı çeksın. Ailesine bakılır kızın da oğlanın da.” (Bozköy KK. 6.)

“Evi olsun, işi olsun sorulur tabi.” (Merkez KK. 21.)

“Kiremitli ev olmazsa damada kız verilmezdi.” (Ambarseki KK. 66.)

“Kiremitsiz eve kız verilmez, gerisi sizin şerefınız, şanınız denir.” (Kösedere KK. 11.)

“Kız da oğlan da iyi bir aileden olsun. Kız da iyi olsun yuva yapsın dişi kuş. Erkek için de çalışkan olsun, dürüst olsun bunlara bakılır.” (Yeniliman KK. 20.)

İsparta’da gelin ve damat adayı için soy sop araştırması oldukça önemlidir. Kızların becerikli olması, erkeklerin ev geçindirmesi gibi özelliklerinin anne ve babadan geçtiğine inanılmaktadır.¹⁶⁶ Ürgüp’te gelin adayı için erkekleri görünce kaçan

¹⁶⁶ Koşay, s. 25.

daima utanan, peşkir ve halı dokuyan kızlar evlenmeye daha münasip görülmektedir.¹⁶⁷

Manisa Selendi’de gelin adayı olarak görülen kıza “gelin kız” denilmektedir. Gelin adayının saygılı ve temiz olmasına önem verilmektedir. Gelinin ocağında kül, ibriğinde su var mı diye bakılmaktadır. Damat adayında aranan özellikler ise bir topluma girdiği zaman ne konuşacağını, nasıl davranacağını bilmesi ve büyüklerine karşı saygılı olmasıdır.¹⁶⁸

Elde ettiğimiz bilgilere göre adaylarda en çok dikkat edilen kişinin nasıl davrandığı ve nasıl konuştuğudur. “Diline, beline sağlam olmayanın insanlık ölçüleri zayıftır, güvenilir olmaktan uzaktır”¹⁶⁹ sözüyle bu durumu açıkça özetleyebiliriz.

1.2.5. Kız Bakma/ Kız Görme

Evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlamaktadır. Evlenecek olan erkeklerin eş seçiminde uygulanan bir yöntemdir. Evlenecek olan erkeğin annesi tarafından gelin adayı araştırılmaktadır. Kız bakmaya akrabalarından, yakın çevreden, komşulardan başlanılmaktadır. Kız bakan aileye tanıdıkları da yardımcı olmaktadır.¹⁷⁰

Evlenecek erkeğe kız aramak, kız bakmak için başvuru bu âdete “görücülük”, “görücüye çıkma” gibi adlar verilmektedir.¹⁷¹ Görücüye çıkmak için bütün genç kızların toplandığı düğünler, kız bakmak için en uygun ortamlardır. Bunun dışında kayınvalideler, evlilik çağında kızları olan aileleri ziyaret edip kendilerine uygun gelin adayını aramaktadır.

Karaburun’da da kız bakma işi kayınvalideler öncülüğünde yapılmaktadır. Kayınvalide, ailesine ve oğluna en uygun gelin adayını bulmak için kızı olan evleri gezmekte ya da katıldığı düğünlerdeki genç kızlara bakmaktadır. Bu şekilde en uygun gelin adayını seçilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-

¹⁶⁷ Koşay, s. 55.

¹⁶⁸ Acar, s. 71.

¹⁶⁹ Sadi Yaver Ataman, **Eski Türk Düğünleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s. 4.

¹⁷⁰ Örnek, s. 190.

¹⁷¹ Örnek, s. 190.

72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Askerliği bitirmişsin bakıyosun arıyosun hangi ailenin çocuğu var biliyosun bize hangisi uygun gidiyosun istiyosun.” (İnecik KK.44.)

“Oğlan anneleri düğünlerde hem oynar hem kız bakar.” (Eski Mordoğan KK. 26)

“Ben dedim ki anneme git kız bak sonra kontrol et her tarafını bi sakatlığı var mı bak dedim. Annem teyzemi gönderdi bakmaya. Bi de çok güzel olmaması lazım çok güzelin düşmanı çok olur istemem ona göre bak dedim.” (İnecik KK. 48.)

“Nenemle evin önündeydik eşim de arkadaşları ile beraber geliyor. Benim annem diyo ki bu kız tam bize göre. Annem baktı ben de olursa olur dedim.” (Haseki KK. 16.)

“Kadın vardır arpa eden aş eder kadın vardır aç karnını taş eder. İşte ona düşmek çok önemli böyle bakılır kızlara.” (Kösedere KK. 9.)

Türk evlenme geleneğinde kız bakma/ kız görme uygulamaları çeşitlilik göstermektedir. Manisa Selendi’de kız bakmaya hala, ebe ve akrabalar gitmektedir. Kız bakmaya misafir gibi gidilmekte kızın hal ve hareketlerine bakılmaktadır. Yiyecek veya içecek ikram eden kızın eli göğsünde tutması gerekmektedir. Eli göğsünde ikram etmiyorsa bize yaramaz denilmektedir.

Konya’da dünürücü gezen kadınlar gizli hareket etmektedir. Kız evine bir iş bahanesiyle giderek kızı değerlendirmektedirler.¹⁷² Karadeniz’de ailenin onayladığı kız eş olarak seçilmektedir. Erkekler annelerinin baktığı ve oayladığı kızla evlenmeye razı olmaktadır.¹⁷³

Muş’ta Pazartesi ve Perşembe günleri öğleden önce kız bakmaya çıkılması ve görücülük yapılmasının daha uğurlu olacağına inanılmaktadır.¹⁷⁴ Dobruca Türklerinde

¹⁷² Koşay, s. 39.

¹⁷³ Erdentuğ, s. 29.

¹⁷⁴ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 105.

kızı görmeye en az üç kadın gitmektedir. Kız kahve ikram ederken gelenler de kızını incelemektedir.¹⁷⁵

Türk kültüründe kadın ve erkeğin birbirlerini sınavdan geçirdiği görülmektedir. Bu duruma Dede Korkut destanlarındaki Banu Çiçek ve Beyrek'in at yarışı, ok atma ve güreşle birbirlerini sınamalarını örnek verebiliriz.¹⁷⁶ Türk evlenme geleneğinde gelin adaylarının bir de kayınvalide tarafından sınavdan geçirildiğini görmekteyiz. Karaburun'da ise gelin adaylarının kayınvalideler tarafından sınavdan geçirildiğini görmekteyiz.

Kayınvalideler oğulları için baktıkları gelin adaylarına bazı pratikler uygulamaktadır. Bu pratiklerle gelin adayının ne kadar hamarat, ne kadar titiz olduğu ölçülmektedir. Bu uygulamaların sonucunda kayınvalideler gelin adayının kendilerine uygun olup olmadığına karar vermektedir. (Eski Mordoğan KK. 29, 36, 37.)

“Evvelden giderlermiş önceden. Oturma manasına giderlermiş kız bakmağa. Kızın da hareketlerine bakarlarmiş. Nasıl su veriyö nasıl kahve veriyö.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

“Divanın altına yumak atarlarmış tozlu mu değil mi diye bakarlarmiş.” (Eski Mordoğan KK. 36.)

“Kızdan su istenir nasıl verdiğine bakılır. Eğilecek kasılmıcağ suyu altından tutacak bekliceğ arka dönme yok bardağı alıp gitçek.” (Eski Mordoğan KK. 37.)

“Benim kayınvalidem oğluna bi kız bakmaya gitmiş. Gitmişler oturmuşlar kız çamaşır seriyomuş sermiş sermiş şalvarla sofrayı bi yere tutturmuş. Olmaz demiş bu kız.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

Karaburun'da kız bakma geleneğini derlediğimiz aşağıdaki anlatı özetlemektedir.

“Hep söylenir bi kaynananın oğlu büyümüş işte şu evde kız var bu evde kız var bi misafirliğe gideyim de bakalım. Gitmiş kız bakla kırıveriyomuş. Büyüklerini kırıp

¹⁷⁵ Önal, s. 82.

¹⁷⁶ Gürol Pehlivan, **Dede Korkut Kitabı'nda Yapı, İdeoloji, ve Yaratım Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi**, 2. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2019, s. 394.

küçüklerini çöpün içine ittiriveriyomuş. Demiş ki kadın kızım bakmanız çok herhalde atıverdin demiş kız yoo komşu verdi uğraşamam demiş sonra tabii bu rivayet kadın çıkmış başka bir eve gitmiş ordaki kız küçüğünü müçüğünü kırıyomuş. Demiş kıza herhalde bakmanız az. Yoo çuvallan baklamız var ama onlar da Allah'ın nasibi demiş, niye atayım ki demiş. Yani bu ev yapacak olan kadın demiş.” (Kösedere KK. 9)

“Bakılan kızı süzerler bi oturaklı mı efendi mi?” (Eğlenhoca KK. 58.)

“Hamaratlığı, temizliği hep gızı sınarlar.” (Eski Mordoğan KK. 31.)

“Düğünler vardı böyle davullu zurnalı oğlanlar oynarlardı işaretleşirlerdi kızlarla işte o arada bakarlardı kızlara.” (Ambarseki KK. 68.)

“Aile yapısı, huyu suyu, çalışkanlığı bilinen kızı hemen bizim oğlana alsak derler.” (Yeniliman KK. 19.)

“Ailesine bakılır. Aile durumuna bakarlar. Eskiden deniz kenarları kızlara verilirmiş. Şimdi damatlar zengin oldu. Durumuna bakılır yani.” (Yeniliman KK. 20.)

Farklı yerlerdeki evlenme geleneğinde de benzer durumlar görülmektedir. Hatay'da bakılmak için gidilen kızıdan dünürçüler su istemektedir. Kız testiden suyu verirken etrafa su sıçratmaması gerekmektedir. Eğer suyu sıçratırsa kıza talip olunmamaktadır. Bir de kızın evinin halısının altı ve kapısının arkasının temizliği kontrol edilmektedir.¹⁷⁷ Isparta'da yine kızın bütün şahsiyetini yukardan aşağı süzmek için su istenilmektedir.¹⁷⁸

Yapılan bu uygulamalar sonucunda gelin adayları hakkında bilgiler toplanır. Gelin adaylarının temizliklerine, huylarına, güzelliklerine bakılıp bir karara varılır. Aileler gelin ve damat adayı ortak bir noktada bulunduğu zaman kız evine haber gönderilmektedir, olumlu haber geldiği zaman kız istemeye gidilmektedir. Sonrasında geleneğe uygun olarak evlenme âdetleri gerçekleştirilmektedir.

¹⁷⁷ Koşay, s. 23.

¹⁷⁸ Koşay, s. 26.

1.2.6. Kız İsteme

Evlenme biçimlerinden biriyle eş seçimi yapıldıktan sonra evlenmeye karar verilmektedir. Bu karar aileler arasında değerlendirilmekte ve sonrasında kız istemeye gidilmektedir. Kız istemede başlık ya da diğer adıyla kalın istenilen yöreler bulunmaktadır. “Kalın” veya “başlık” Türk aile hukukunun temelinde yer almaktadır. Kalın ve başlık aynı anlama gelmemektedir. Kalın, kızın ailesine verilen bir aile malıdır. Hun, Göktürk ve Oğuzlar dönemlerinde de görülmektedir. Başlık ise kalının dejenere olmuş şeklidir. Başlık, kızın ailesine verilen bir hediyedir.¹⁷⁹

Karaburun’da kız istemeye aile büyükleri başta olmak üzere anne, baba, amca, hala, dayı, en yakın akrabalar varsa dedeler ve damat gitmektedir. Kız istemeye çiçek, çikolata, lokum ve Karaburun’a özgü beyaz kurabiye götürülmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncelik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

Kız istemeye gelen aileye hemen kız verilmemektedir. Düşünmek için zaman istenmektedir. Eğer ailenin ve gelin adayının rızası olursa ikinci kez dünürlerin gelmeleri istenmekte ve o gün söz yüzükleri takılmaktadır. Daha önceden haberleşip anlaşılan aileler ise ilk gelişte kızlarını vermekte ve yüzükleri takmaktadır. Günümüzde birkaç kez gidilmeyip önceden haberleşip bir kere kız istemeye gitmek daha yaygındır. Eğer kız verilmeyecekse dünür gelecek olan ailenin kız istemeye gelmeleri kabul edilmemektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncelik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

¹⁷⁹ Bahaeddin Ögel, **Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, ss. 256, 258.

Karaburun evlenme geleneğinde başlık ya da herhangi bir maddi istekte bulunulduğu görülmemektedir. Kız tarafının bir talepte bulunması ayıp olarak karşılanmaktadır. Erkek tarafı bütçesine uygun olarak takısını takmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Anne, baba, dedeler varsa onlar gider. Dayılar, amcalar gider. Şeker, çiçek, çikolata götürülür. Kahve içilir, Allah’ın emri konulur. Takı istenmez, bize çok ayıp geliyor. Kız istemede söz kesilir. Eskiden bi de büyük nişan küçük nişan vardı. Bi çamaşır, terlik, elbiselik konurdu, dikilirdi.” (Mordoğan KK. 8.)

“Şimdi kafana kodun mesela bi gün iki gün evvelden beni yollarlar. Bak yarın akşam filancalar burya gızını görmeye gelceğler ona göre habarınız olsun. Gelsin dersiniz bize habar verin. Aa gelmesin benim o durumum yok ben vemicem gızımı ta derse yine habar verirler. Eğer gız evinin kafası yattıysa, gız evi de ama amca karısını ama dayı karısını ama teyzeyi yollar oğlan evine. Biz hazırız gari gelsinler diye. Gari ondan sonra ana, baba gider varsa gardaşları gider isterler. Çiçeğini, çikolatayı alırsın gızı istemeye gidersin gıza bi kat da elbise koyarsın ama mendil komazsın. Tamam bu iş oldu bitti dersin söz kesersin. Bizim burda şerbet meşhur ilk akşam şerbet verirler ondan sonra gari suyu iç ister yemek ye ni istersen onu ye.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Kız istemeye valla sülalece gidiyolar. Eskiden dede, anneanne, babaanne ama şimdi sülalecek gidiyolar, dayısı, yengesi on kişi oluyolar.” (Yeniliman KK. 17.)

“Baba, amca, ağabey varsa dedeler gider. Bi söz yüzüğü alırlar o akşam takılır.” (Yeniliman KK. 19.)

“Ana tarafı baba tarafı gider. Eskiden birini istemeye geldiklerinde evin her tarafı insan dolardı.” (İncik KK. 41.)

“Büyükler, baba, amca, dedeler gider. Çikolata, çiçek götürülür. Hemen yüzük takılmaz ön görüşme gibi olur.” (Kösedere KK. 13.)

“Anne, baba, kardeşler, aile büyükleri gider. Kolonyağı, şeker, lokum, çiçek götürülür.” (Yeniliman KK. 20.)

“Akrabalar, anne, baba, amca, dayı gider. Hemen yüzük takılmaz, istenilir o akşam. Söz tarihi konuşulur, büyük nişan konuşulur.” (Haseki KK. 16.)

“Büyükler gider, gençlerden pek giden olmaz. Köyün içinde yakınları varsa onlarla gidilir.” (Eski Mordoğan KK. 27.)

“Hala, dayı, yengeler, büyükler varsa dedeler gider. Kolonya, şeker, çikolata gider. Kız istemeye giderken beyaz kurabiyemiz var ondan götürülür. Doğal muhabbet edilir ondan sonra istenir. Yüzük hemen takılmaz” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Büyükler, olgun insanlar gider kız istemeye. Çiçek ve çikolata götürülür. Eskiden evde ne varsa kuru üzüm, badem, ceviz, lokum, incir götürülürdü.” (Kösedere KK. 39.)

“Büyükler gider varsa dedeler. Benim toruna üç kişi gelcez dediler on beş kişi geldiler. Şimdi çok kalabalık gidilipduru.” (Bozköy KK. 5.)

“Hatırı olan kişi gider. Arada biri varsa o gider.” (İnecik KK. 45.)

“Tabi ki büyük heyet gider annesi, Babası, akrabasıyla büyük bi toplantıdan sonra giderler oraya. Allah’ın emriyle peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza mehal gördük, siz de kızınızı oğlumuza mehal görürseniz olur bu der. Onlar düşünelim bakalım bize bi iki gün müsaade verin der. Ondan sonra söz kesilir.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Büyükler gider. Anne baba derse ki dayısı, amcası gelsin onlar da giderer. Giderken çikolata gider. Anlaşmalı gidilir istemeye.” (Saip KK. 70.)

“Büyük olaraktan Babası, amcası, varsa dayısı gider.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Tatlılık olsun diye şeker götürülür. Sonradan çiçek oldu şeysi.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Mendil, lokum, şeker götürülür.” (Bozköy KK. 2.)

“Lokum şart.” (İnecik KK. 48.)

“Baklava getirirler iki çeşit. Çikolata, kolonya. Eğer büyük nişan istemezsen o akşam takı da yüzük de takılır.” (Merkez KK. 22.)

“Önce görmeye gidilir. Sen onu tanırsın o aile seni tanır. Çoğu herkes birbirini bilir ama gene de işi olunur. İkinci gidişte istenilir. Bize bi hafta müsade edin düşünelim denir. Eğer verilcekse kız buyrun gelin denir.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“İstencek hani biliniyodur. Aileler anlaşmıştır. O zaman hem isteyelim hem yüzük takalım denebilir belki ama onun haricinde söz ayrı bi akşam olur.” (İnecik KK. 42.)

“Kahve içilir Allah’ın emriyle kız istenir.” (Bozköy KK. 3.)

“Allah’ın emriyle peygamberin kavliyle istenir sonra dahayırlı olsun denir.” (Kösedere KK. 9.)

“Herkes durumuna göre takar istek yok, başlık yok, istenmez.” (Kösedere KK. 13.)

“Başlık yok.” (Bozköy KK. 1.)

“Evvel bi şey götürülmezdi ama şimdi çikolata, çiçek götürülüyö.” (Salman KK. 87.)

“Beşli yapardık, onu yapan yapardı ama yüzük, iki bilezik, üç bilezik yapılır yine.” (Ambarseki KK. 68.)

“Takı önemlidir burda çok takılır. İnsanın şerefine, şahsına kalmış isteyip istememek.” (Kösedere KK. 39.)

“Takı istenmez, sorulmaz. Herkes durumuna göre.” (Bozköy KK. 6.)

“Kız istemede yüzük takılmaz ama artık hepsini bir yapıyolar.” (Bozköy KK. 5.)

Aileler arasında soğukluk yaratacağı düşünüldüğü için erkek tarafı kız isteme bitene kadar su içmemektedir. Yine aynı sebeple erkek tarafından kız tarafına hediye olarak mendil getirilirse kesinlikle kabul edilmemektedir. “Allah’ın emri peygamberi kavliyle kızınızı oğlumuza istiyoruz” diyerek kız isteme gerçekleştirilmektedir. Kızın aile büyükleri de “hayırlısı olsun” demektedir. Kız isteme gerçekleşikten sonra şerbet ikram edilmektedir. Bunun öncesinde erkek tarafına bir şey ikram edilmemektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Küçükbahçe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Benim kayınpederim Allah’ın emri üçtür diye üç kere istemeye geleceksiniz dedi. Bir hafta içinde tam üç kez istemeye gittik eşimi.” (Bozköy KK. 1.)

“Eskiden gide gele aşındırdık yolları denirdi. Tek seferde verilmezdi kız. Şimdi anlaşılıyo da gidiliyo hemen veriliyo kızlar.” (Bozköy KK. 4.)

“Beni kaç kez istemeye geldiler de hiç bi şey getirmediler. Şimdi çiçek getiriliyo tabi. Şehir göre göre insanlar yapıyo.” (Parlak KK. 84.)

Kız isteme akşamının sonunda kayınvalide gelinin avcuna bir altın bırakır. Buna “emanet” denilmektedir. (Merkez KK. 62, 92.)

“Kız istemeye gidilince ‘emanet’ dediğimiz bir miktar altın bırakılır -bir çeyrek, yarım- neyse gücün. Bu emanet bu işin adı kondu demektir.” (Bozköy KK.1.)

Karaburun’da Kız istemeye taş götürülmektedir. (Kösedere KK.9,11; Ambarseki KK.68; Salman KK.85.)

Türk kültüründe taş muhtelif fonksiyonlar kazanmış ve inançlar doğrultusunda gelenek haline dönüşmüştür.¹⁸⁰ Kız istemeye taş götürerek kızı almak istiyoruz ve taş gibi ağır olmak istiyoruz anlamına gelmektedir.

“Bi tane taşı alıp süsleyip götürüyolar evin orta yerine koyuyolar adet diye.” (Kösedere KK.9.)

“Taş götürürler ama taş götürürsen olamaz o iş. Bi komşu götürdü olmadı onun işi.” (Salman KK.85.)

“Terlikleri ters giyceğsin, sokaktan ağır taşlar bulup kapının eşiğine koycağsın.” (Kösedere KK.11.)

“Ablamı istemeye geldiler. Merdivenlere kocaman kocaman taşlar koydular içeri girerken de ayakkabılarıyla girdiler. Hatta ben o zaman küçüğüm sordum niye böyle yaptınız? İçeri girdik çıkmak istemiyoruz taş gibi ağır olmak istiyoruz burdan demek anlamına geliyormuş.” (Kösedere KK.9.)

“Tam istedik o akşam uğurladılar bizi çıktık evden yoldan geçemedik. Koca koca taşlar koymuşlar evin yoluna. Ay kız geçemedik meğer bi seveni varmış kızın. Kızın haberi de yok.” (Merkez KK. 22.)

Türk evlenme geleneğinde kız isteme uygulamaları benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Menemen yöresinde kız istemede damat bulunmamaktadır ve en az üç

¹⁸⁰ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 45.

defa kız isteme gerçekleşmektedir. Kız isteme işleminde gelin olacak kız oğlan tarafının önüne çıkmamaktadır.¹⁸¹ Tire’de kız istemede sade kahve ikram edilirse erkek tarafı kız evinden hemen gitmektedir. Sade kahve kızın verilmeyeceğine işarettir.¹⁸²

Manisa Selendi’de “Allahın emri peygamberin kavli, koca bıçağın demiri ile kızınıza dünürlüğe geldik” diyerek kız istenilmektedir. Kız istenip verildikten sonrasına “kız bitirme” denilmektedir. Kız bittiğinde damat hazırlanıp sağdııcıyla birlikte gelinin evine giderler orada ilk defa oğlanla kız birbirini görmektedir. Bazen oğlanla kız birbirini hiç görmez sadece nişanda sözde görebilmektedir.¹⁸³

Ankara’da başlık parası pazarlık yaparak kararlaştırılmaktadır. Öyle ki halk dilinde pazarlığı bozmaya gittik tâbiri oluşmuştur.¹⁸⁴ Bolu’da başlık verildikten sonra nişan yapıldı sayılmaktadır.¹⁸⁵ Mersin Yörüklerinde başlık parası yoktur. Bunun aksine birçok bölgede olduğu gibi evlenmeyi kolaylaştıracak, masraftan kaçınılacak anlayış gelişmiştir.¹⁸⁶

Havza köylerinde evlenecek erkekten kız için “evet” cevabı alındıktan sonra erkek annesi yanına birkaç kadın akrabasını alarak kız evine gitmektedir. Kız odada yokken kızı annesinden istemektedir. Kız annesi de akşam eşine kızını kimin istediğini ve cevap beklediklerini söylemektedir.¹⁸⁷ Çankırı’da gelen dünürlere kız verilecekse kız babası, isteklerini mektupla bildirmektedir.¹⁸⁸

Hatay’da vericek kız için “ard” ve “ardhakkı” adı verilen altın istenilmektedir.¹⁸⁹ Konya’da kız verilmeye karar verilse bile ikinci veya üçüncü gelişte dünürlere evet denilmektedir. Konya’da dünür gelen aileye fazla ikram yapılırsa kızın verileceği düşünülmektedir.¹⁹⁰

Kırşehir’de kız verilecekse iki kez kahve içilmektedir. İkinci kahve şekerlidir ve bu kahveye “kalk git kahvesi” denilmektedir.¹⁹¹ Karadeniz’de kız verildikten sonra söz kesilmektedir. Sözden sonra başlık miktarı kararlaştırılmaktadır. Başlık ile kızın

¹⁸¹ Akalın, s. 44.

¹⁸² Koşay, s. 54.

¹⁸³ Acar, s. 73.

¹⁸⁴ Koşay, s. 11.

¹⁸⁵ Koşay, s. 15.

¹⁸⁶ İncir, s. 32.

¹⁸⁷ Erdentuğ, s. 30.

¹⁸⁸ Erdentuğ, s. 31.

¹⁸⁹ Koşay, s. 23.

¹⁹⁰ Koşay, ss. 6, 41.

¹⁹¹ Koşay, s. 35.

eyizlerinde eksik eşyalar tamamlanmaktadır.¹⁹² Dobruca Türklerinde damat adayı ve annesi kız evine gitmektedir. Kız annesi gelenlere pasta ve kahve ikram etmektedir. Kız çıkıp “hoş geldiniz” derse damat adayını istediği anlamına gelmektedir.¹⁹³

Eş seçimi yapıldıktan sonra önemli bir aşama kız istemedir. Evliliğe ailelerin onayı ve resmi bir adım atılması anlamına gelmektedir. Ele aldığımız yörelerde kız isteme etrafında çeşitli âdet ve inanışlar gelişmiştir. Burada Türk evlenme geleneğinin zenginliğini görmekteyiz.

1.2.7. Söz

Dnrclk yoluyla anlaşan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir topluluk huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denir.¹⁹⁴ Türk evlenme geleneğinde söz kesimi bir antlaşmadır.¹⁹⁵

Karaburun’da kız istemeden sonra söz tarihi konuşulmakta ve belirlenen tarihte söz yapılmaktadır. Bu aşamada yüzükler takılmakta ve eğer nişan yapılacaksa nişan hazırlıkları, nişan yapılmadan düğün yapılacaksa düğün hazırlıkları konuşulmaktadır. Kız tarafı herhangi bir takı isteğinde bulunmaz, fakat geline bir kolye, beşi bir yerde ya da bir küpe söz akşamı takılmaktadır. Takılan takı erkek tarafının btesine, isteğine göre değişmektedir. Bu konuda bir istek ya da zorunluluk olmamaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Mordoğan KK. 8; Kösedere KK. 9-11, 39, 59, 99; Haseki KK. 14-16; Yeniliman KK. 17-20; Merkez KK. 21, 22, 57, 91-95, 97, 98, 101-102; Eski Mordoğan KK. 23-37; İncik KK. 40-50; Salman KK. 51, 52, 85-88; Kkbahe KK. 53-56; Eğlenhoca KK. 60, 61, 89, 90; Ambarseki KK. 63-69, 100; Saip KK. 70-72; Tepeboz KK. 73, 74; Sarpıncık KK. 75-82; Parlak KK. 83, 84; Yaylaköy KK. 38, 96.)

“Szde yzk takılır. ok şeyse kolye gibi bi şey takılabilir.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Szde takı olmaz. Nişanda takı olur.” (İncik KK. 41.)

“İsteme olurken konuşulur sz tarihi.” (Bozköy KK. 2.)

¹⁹² Erdentuğ, s. 31.

¹⁹³ nal, s. 83.

¹⁹⁴ Yeşil, s. 169.

¹⁹⁵ Ögel, Dünden Bugüne..., s. 265.

“Kişiy e kalmış bir şey o varsa takar yoksa takmaz.” (Bozköy KK. 6.)

“Kız istemeden sonra söz kesmeğe gideesin, yüzük takaasın. Gari o akşam konuşurlar. Nişan mı yapçak düğün mü yapçak, bi sene mi beklice k iki sene mi beklice k? Onu yüziği takmazdan evvel konuşurlar. Ondan sonra günü gününe saati saatine yaparlar gerisini.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Bi gün ayarlanır söz kesilir. Buna küçük nişan diyolar işte.” (Eski Mordoğan KK.30.)

“Söz kesildiği akşam küçük nişandır. Mesela kıza bi kat üstü başı yapılır, ayakkabısı şeysi ama terlik ama ayakkabı ni yapılırsa yüzük yapılarak takılır.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

Söz kesimi, farklı yörelerde farklı isimlendirilmekte ve söz kesiminde gerçekleşen uygulamalar çeşitlilik göstermektedir. Akhisar’da söz kesimine “küçük dönürlük” denilmektedir.¹⁹⁶ Manisa Selendi’de söz takmaya “lokum yeme” denilmektedir.

Denizli’de iki defa kız istemeye gidilmektedir ve ikinci gidişte dünürlere çerez ikram edilmektedir.yüzük Cuma günü takılmaktadır. Gelinin başında nöbet şekeri kırılmaktadır.¹⁹⁷Bolu’da oğlanın babası kızın babsı ile konuşmaktadır. Konuşma sonunda anlaşmaya varılırsa oğlanın babası kızın babasından bir çevre istemektedir. Alınan bu çevre erkek evine götürölmektedir ve söz kesilmiş olmaktadır.¹⁹⁸

Trabzon’da yengeler kızın kimlik belgesini istemeye gitmektedir. Aile eğer kimliği yengelere verirse söz kesilmiş sayılmaktadır.¹⁹⁹Kastamonu’da kız istemeye üç kez gidildikten sonra anlaşmaya varılırsa söz yüzükleri takılmaktadır.²⁰⁰ Dobruca Türklerinde söz kesmeye “kavil” oğlan tarafına da “kaviller” denilmektedir. Söz kesme için “söz bir Allah bir” ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade sözün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. ²⁰¹

¹⁹⁶ Koşay, s. 9.

¹⁹⁷ Koşay, s. 19.

¹⁹⁸ Erdentuğ, s. 30.

¹⁹⁹ Erdentuğ, s. 30.

²⁰⁰ Erdentuğ, s. 31.

²⁰¹ Önal, ss. 87, 93.

Evlenme geleneğinde yüzükler söz kesimi ile takılmaktadır. Aileler arasında bir anlaşma ve evlenecek adayların birlikteliğine verilen onayı ifade etmektedir. Bu aşamadan sonra nişan yapılacaksa nişan hazırlıklarına başlanmaktadır.

1.2.8. Nişan

Nişan evlenme için bir vaad ve ön akiddir. Aynı zamanda küçük düğün olarak da adlandırılmaktadır.²⁰² Türk kültüründe nişan için tören düzenlenmektedir. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından hazırlanmaktadır.²⁰³ Nişan töreniyle kız ve erkeğin evlenme istekleri çevreye duyurulmuş olmaktadır.

Karaburun'da nişan törenleri düğünler gibi meydanlarda ve yemekli yapılmaktadır. Nişanı kız tarafı yapmaktadır. Aile büyüklerinden biri nişan yüzüklerini takmaktadır. Yüzükler sağ ele takılmaktadır. Erkek tarafı nişan için yüzükleri ve gelinin nişanlılığını almaktadır. Her iki evde de bademli ekmek yapılarak nişana katılanlara ikram edilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11,39,72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51,52; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-82; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Kız evi nişan töreni için tatlı, yemek, ikramlıklar gibi hazırlıklar yapmaktadır. Nişanda bölgeye özgü “oklağaçtan sıyırma” adı verilen nişan tatlısı bununla birlikte sütlaç yapılmaktadır. Nişan tatlıları yakın akrabalara ayrı tabaklar yapılarak gönderilmektedir. Akrabalar “tas arkası” olarak hediyeler gönderir. Hediyeler yakınlık derecesine göre değişmektedir. En yakın akrabalar daha özenli hediyeler hazırlamaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11,39,72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51,52; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-82; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

²⁰² Ögel, Düünden Bugüne..., s. 266.

²⁰³ Örnek, s. 192.

Bölgede nişanlarda genellikle kadınlar ve erkekler bir arada eğlenmektedir. Sadece kadınlar arasında yapmak isteyenler de kadınlar için kapalı bir yer tutarak nişan yapmaktadır. Davul yeri kurulmakta ve akşamları yapılmaktadır. Nişana katılan davetliler nişan hediyelerinin yanı sıra takı takmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11,39,72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51,52; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-82; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Eskiden beri karışık yapılır kadın erkek bir arada.” (Haseki KK. 16.)

“Kadın erkek bir arada eğlenir.” (Bozköy KK. 2.)

“Bayanlara bi tarafta erkekler bi tarafta olur nişan.” (İncik KK. 44.)

“Eskiden kadın erkek ayrı ayrı yapılırdı.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Kadın erkek ayrımı olmaz pek.” (Bozköy KK. 6.)

“Kadın erkek hepsi bir arada olur. Eskiden benim gençliğimde gençler evin üstüne çıkardı ordan bakarlardı.” (Kösedere KK. 13.)

“Karılar ayrı, adamlar ayrı yerde olurmuş.” (İncik KK. 41.)

“Eskiden erkekler ayrı yerde kadınlar ayrı yerde olurdu. Söz, nişan hepsi.” (Mordoğan KK. 8.)

“Benim nişanım kadınlar arasında oldu. Hatta bak perde konuldu şu okulun bahçesine öyle oldu. Aman işte kimse erkekler görmesin diye.” (Bozköy KK. 4.)

Nişanlı kızlar nişanlıları için baş harflerini işledikleri karanfilli, kenarları antika işlemeli bir mendil hazırlamaktadır. Bütün nişanlı erkekler nişanlılarının hazırladığı mendilleri takmaktadır. Nişanlanacak olan damat adayı, damat olduğu belli

olsun diye yine nişanlısının hazırladığı daha parlak daha dikkat çeken süslemeli mendil takmaktadır.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Eskiden büyük nişan bizim gibi okumayıp da bu yörede kalanların yaptığı bir şeydi önce bi söz kesilirdi ona küçük nişan denir. Arkadan da büyük nişan yapılırdı.” (Yeniliman KK. 20.)

“Köyde yapılcaksa baya şaşalı oluyo.” (Yeniliman KK. 19.)

“Nişanda büyük kazanlarda sütlaç pişiririz, taslara dökeriz. Oğlan tarafına baklava verilir. Gelenlere ikram edilir. Katmer de yaparız. Büyük nişan ağır basar.” (İncik KK. 40.)

“Büyük nişanda teyzeler, halalar, dayılar birbirine bohça koyar. Tepside gider ama bohça denir. Bu büyük nişandır. Takı da takılır, istenmez ama isterse takarsın.” (Eski Mordoğan KK.30.)

“Tepsiler süslenir, renkli şeffaf şeylerle bağlanır. Üzerine zeytin dalı, güller, çiçekler konulur. Baya güzel süslenir.” (Kösedere KK. 39.)

“Evveli oğlan tarafı tepsi götürür. Sonra kız tarafı getirir. Nişandan önce götürülür.” (Sarpıncık KK. 80.)

Karaburun’da nişan töreni geleneği değişime uğramıştır. Katıldığımız nişan törenindeki gözlemlerimize göre, nişan törenlerinin daha çok kız evinde ve aile arasında yüzükler takılarak gerçekleştiğini tespit ettik. En yakın akrabaların davet edildiği bu törenlerde evde hazırlanan ikramlarla gelenek yaşatılmaktadır.

“Bazen söz ve nişan bir arada oluyo.” (Bozköy KK.3.)

“Kimisi der bi kere nişan olsun. Kimisi de önce bi söz olsun. İlk önceden gari evlenme teklifi yapıpduru ta gelişipduru, modernleşiveripduru.” (Kösedere KK. 13.)

“Bu küçük nişan kalmadı iki sefer üç sefer masraf olmasın diye o küçük nişan yok şimdi kendi aranda yaparsın nişanı.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

Nişan törenine farklı yörelerde farklı isimler verilmektedir. Yörelerin âdet ve inanışlarına göre farklı nişan uygulamaları görülmektedir. Akhisar’da nişana “büyük dünürlük” denilmektedir.²⁰⁴ Menemen yöresinde damat nişana katılmamaktadır.²⁰⁵

Farklı yörelerde değişiklik gösteren nişan törenleri yapılmaktadır. Elazığ’da nişan için elmas yüzük, derecesine göre birden elliye kadar beşi bir yerde altın ile sekiz arşını bir top sayılan ipek veya sırmalı kumaşlardan beş topa kadar götürme ananesi vardır. Nişan için bu üç hediye götürülmesi gerekmektedir.²⁰⁶ Erzurum’da nişan günü nikâh kısılmaktadır.²⁰⁷

Eskişehir’de erkek tarafı kız tarafına yemiş götürmektedir. Kız evi de yemişleri akrabalarına ve komşularına dağıtarak kızlarını nişanladıklarını duyurmaktadır.²⁰⁸ Isparta’da nişan günü kızın yürüyeceği yerlere kıymetli kumaşlar serilmektedir.²⁰⁹

Sinop’ta nişan töreni nikâhtan sonra yapılmaktadır. Erkek tarafından kız tarafına birkaç kişi yirmilik altın ve beşi birlik götürülmektedir. Bu hediyeler nişan kabul edilmektedir.²¹⁰ Kayseri’de nişan gününe “şerbet içe merasimi” denilmektedir. Merasimde damadın arkadaşları kız evinden bir şey çalarsa damat bir ziyafet vermek zorundadır.²¹¹

Trabzon’da nişandan üç gün önce bir sele dolusu şeker oğlan evinden kız evine gönderilmektedir. Başka bir seledede de nişan hediyeleri gönderilmektedir.²¹² Malatya’da şerbet merasimi kadın ve erkekler tarafından ayrı ayrı yapılmaktadır.²¹³ Niğde’de nişanda kahve ve sigara ikram edilmektedir.²¹⁴

²⁰⁴ Koşay, s. 9.

²⁰⁵ Akalın, s. 45.

²⁰⁶ Koşay, s. 19.

²⁰⁷ Koşay, s. 21.

²⁰⁸ Koşay, s. 22.

²⁰⁹ Koşay, s. 25.

²¹⁰ Erdentuğ, s. 32.

²¹¹ Koşay, s. 33.

²¹² Erdentuğ, s. 32.

²¹³ Koşay, s. 42.

²¹⁴ Koşay, s. 46.

Nişan törenlerinde her bölgenin âdet ve inanışlarına göre uygulamalar yapılmaktadır. Benzerlik taşıyan uygulamalarla birlikte farklılık gösteren uygulamalar bulunmaktadır. İkram edilen yiyecekler başta tatlılar olmak üzere her kültürün kendini yansıttığını görmekteyiz.

1.2.9. Söz ve Nişan Alışverişi/ Harcı

Söz ve nişan alışverişine aile büyükleri gelin ve damat adayı birlikte gitmektedirler. Yüzükler, gelinin ve damadın söz-nişan kıyafetleri alınmakta, takılacak olan takılar da alınmaktadır. Bu alışverişe “urba düzmek” de denilmektedir. Karaburun’da hem kız tarafı hem erkek tarafı karşılıklı olarak aile üyelerine hediye; elbiselik kumaş, gömlek, iç çamaşırı, çorap ya da kişisel bakım ürünleri almaktadır.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Urba denirdi. Urba alma, urba düzme, urbaya gittik gibi.” (Bozköy KK. 3.)

“Telliye gitme denirdi eskiden. Gelinlik almaya giderken de telli denirdi. Gelinliğin adına da telli derdik.” (Mordoğan KK. 8.)

“Yüzükler alınır. Oğlana ve kıza söz kıyafeti alınır. Ufak tefek hediyelr alınır. İç çamaşırı, çorap dahil alınır.” (Bozköy KK. 1.)

“Ne ihtiyaç varsa alınır. Erkek tarafı götürür kız tarafı arkasını götürür.” (İncelik KK. 44.)

“Eskiden Karaburun’un her yeri terziydi, diktirirdik kıyafetleri düğün için. Şimdi tamamen hazır giyim.” (Bozköy KK. 2.)

Karaburun da söz ve nişan için yapılan alışverişe harç denilmektedir. Farklı yörelerde farklı isimlendirmeler görülmektedir. Menemen yöresinde nişan alışverişine

“pusat kesme” denilmektedir.²¹⁵ Sivas köylerinde nişan alışverişine “pazarlık kesme” denilmektedir.²¹⁶ İsimlendirmeler farklılık gösterse de bu alışverişin temel amacı yapılacak olan törenler için gerekli ihtiyaçları almaktır.

1.2.10. Söz ve Nişan Ardı/Arkası – Damat Tatlısı

Türk evlenme geleneğinde sözden ve nişandan sonra damat tarafıyla kız tarafı karşılıklı hediyeleşmektedir. Hediyeler bölgelerin geleneğine göre değişiklik göstermektedir.

Karaburun’da söz ve nişandan hemen sonraki gün erkek tarafı kız tarafına süt, şeker, pirinç, yağ ve un götürmektedir. Kız tarafı bu ürünlerle tatlı ve katmer yaparak erkek tarafına gönderir. Bu geleneğe “söz-nişan ardı” ya da “süt ardı” denilmektedir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-979; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Oğlan evi malzemeleri alır. kurabiye yapar kız evi oğlan evine götürür. O zaman tüfekler çok atılıyo. O kadar meşurdur yani süt ardı.” (İncelik KK. 46.)

“Söz olduğu zaman erkeğin ailesi kız tarafına gider. Onlar da çörek yapıyorlar. Eskiden çarşı fırını yoktu herkesin evinin önünde fırınlar vardı. Bademle süslüyolar, çörek otuyla, susamla değişik şekillerde çörekler, zeytinyağı, peynir ikram edilirdi.” (Yeniliman KK. 20.)

“Kız istemenin ertesi günü oğlan evinden kız evine süt, şeker, un, pirinç gider. Kız evi de onu sütlaç yapar oğlan evine götürür. Gelirken oğlana evvelden işi işlerdik mendil onu da damada takarsın.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“İlk oğlan evi sonra kız evi tepsi hazırlar. Ayakkabı, kıyafet, terlik koyulur. Mesela teyzesi varsa bi tepsi, halası varsa bi tepsi ohazırlar koyar. Burda ekmek var bademli, tatlı var oklavadan sıyrıp kesilen bi tatlı. Üstüne de mendil konurdu. Önce

²¹⁵ Akalın, s. 45.

²¹⁶ Koşay, s. 114.

kız tarafı tatlıyla gönderir tepsileri. Tatlı gönderilen taslara kız tarafı çerez doldurup tepsilerle gönderir.” (Bozköy KK. 5.)

“Şimdi istedik kızı verdik demi bitirdik işi. Sabalağ oğlan evinden kudretine göre durumuna göre o gari senin kendi şahsına kalmış bi iş. Süt alırsın, şeker alırsın, pirinç alırsın, yağ koruz, un koruz. Sabahlacık hemen oğlana gatmer deriz gatmer açar kız evinden oğlan evine gider hediye olarak. Şimdi mesela oğlan evinin üç dene amcası varsa beş dene halası varsa oğlan kardeşi varsa hepsinin başına birer dene gatmer korlar. Ondan sonra küçük kaselerde sütlaç dökeriz muhallebi kız evinden oğlan evine gelir.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Nişan arkasında bütün oğlanın genç arkadaşlarına karanfil verilir. Kız tarafı yapmış olur. Oğlan tarafı da gelin tarafına karanfil dizer.” (Kösedere KK. 9)

Isparta’da nişan takıldıktan birkaç gün sonra kız evinden oğlan evine damat, kayınvalide ve kayınbaba varsa kardeşler için özellikle iç çamaşırı, örtü, kumaş vb. hediyeler sinilerle gönderilmektedir. Yozgat’ta erkek tarafından kız tarafına gelen hediyeler aileden bir kadın tarafından gönderenlerin isimleri söylenerek birer birer ilân edilmektedir.²¹⁷

Sözden ve nişandan sonra ailelerin bu şekilde hediyeleşmesi, aileler arasındaki ilişkinin güçlenmesini sağlamaktadır. Karşılıklı hediyeleşen aileler bu vesileyle daha sık görüşmüş olup diğer evlenme aşamalarını konuşma ve planlama fırsatı yakalamaktadır.

1.2.11. Nişan Bohçası

Karaburun’da söz yapıldıktan sonra her iki taraf da birbirine nişan bohçası göndermektedir. Ailelerin belirlediği tarihte önce erkek tarafı kız tarafına sonra kız tarafı erkek tarafına bohça götürmektedir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncecik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

²¹⁷ Koşay, s. 57.

Bohçalar, her aile üyesi için ayrı ayrı hazırlanmaktadır. Bohçalara babalar için gömlek, çorap, iç çamaşır; anneler için elbiselik kumaş, iç çamaşır, kişisel bakım ürünleri koyulmaktadır. Hazırlanan bohçalar şeffaf süslü kağıtlarla kaplanmaktadır. Bohaların üzerine zeytin dalı ve çiçeklerle süsleme yapılmaktadır. Hazırlanan bohçalara aile üyelerinin isimleri yazılmaktadır. Bohça yerine tepsi de kullanılabilir. Tepsiler de bu şekilde süslenmektedir. Yakın akrabalar özellikle teyzeler ve halalar ayrı bohça hazırlamaktadır. Önce erkek tarafından kız tarafına götürülen bu bohaların kız tarafından da aynı şekilde karşılığı gelmektedir. Her iki bohça götürme gününde de davul alınmakta ve oynanmaktadır. Zaman zaman tüfek atılmaktadır. Bohçalar eğlenerek götürüldükten sonra bademli ekmek, kurabiye ve baklava ikram edilmektedir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Amcası, halası, yengesi, dayısı işte bohça yapardı birer. Eskiden seleler olurdu bohçaları koyarlardı, süslerlerdi öyle götürürlerdi. Süpürge süslerler. Elbiselik koyarlardı, çamaşır, terlik. Şimdi tepsilere koyulur.” (Mordoğan KK. 8.)

“Bohça yapılır. Bohçalara korlar ama bütün sülale nişanda bohça verir. Nişanda asılır onlar.” (İncik KK. 40.)

“Büyük nişanda bohça olur. Oğlan evinden kızın annesine, babasına, ninesine, dedesine kadar, kardeşine hepsine bohça yapar. Kurabiye, baklava, payamlı ekmek olur onları yaparlar. İsteyen davul zurnayla isteyen de silah ata ata götürür bohçaları.” (Kösedere KK. 13.)

“Nişan dakmadan evvela alırsınız eşyalarımızı. İlk evvela kız evine götürülür. Ondan sonra oğlan evine götürülür. Bademli örek yapılır.” (Salman KK. 88.)

“Biz de kız istenir, söz kesilir ondan sonra bi tarih belirlenir. O tarihte nişan tarihi belirlenir o tarihte nişan tarihi belirlenir. Kız oğlana oğlan kıza, anasına, babasına

hepsine bi gömlek bi ayakkabı koyabilirler böyle. Ondan sonra yine bi davul zurna işte. Kız evine gidilir, tepsiler teslim edilir. Bi sonraki hafta o tepsiler doldurup oğlan tarafına giderler.” (Saip KK. 70)

“Senin oldu mesela sözün, nişanın. Kaynatana bohça koycan. Elbiseliğinden kumaşından iç çamaşırından terliğinden kolonyağından bohça yapçan. Ondan sonra halan teyzen hepsi bohça yapçak. On beş yirmi tane tepsi gider. Çalınarak oynanarak götürülür. Kız evinde o tepsiler kalır. Bi gün sonra da onlar da o tepsilere bohça yaparlar götürürler oğlan evine. Üstüne kağıt yazılır kime ne yapıldıysa -yenge bohçası gibi-.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Tepsi götürülür damada da kıza da. Anlaşılır önce anneye babaya evde kim varsa onlara da konur.” (Merkez KK. 21.)

Menemen yöresinde nişan için oğlan tarafının kız tarafına “nişan selesi” yapma geleneği görülmektedir.²¹⁸ Manisa Selendi’de erkek tarafı kız tarafına bohça hazırlamaktadır. Bohçanın içinde yüzük, küpe, elbise, biraz yiyecek ve çerez olmaktadır.²¹⁹ Benzer uygulama Türk evlenme geleneğinde birçok yerde bulunmaktadır.

1.2.12. Nişanlılık Dönemi

Düğün tarihine göre nişanlılık süreleri değişiklik göstermektedir. Bu dönemde aileler düğün için hazırlık yapmaktadır. Eskiden nişanlılık süresi beş yıl sürmekteydi bunun sebebi ise aileler düğün masrafları için para biriktirmektedir ve yaşları küçük olan gelin ve damadın biraz daha büyümelerini beklemektir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

²¹⁸ Akalın, s. 45.

²¹⁹ Acar, s. 75.

Karaburun’da nişanlı olan erkekler, nişanlı oldukları süre boyunca nişanlılarının hazırladığı varaklı karanfil, işlenmiş mendili yakalarına takmaktadır. Nişanlı olan erkekler aynı zamanda beyaz humayin kumaşından dört köşesi sarma işlemeli, tokurdak süslemeli, fistolu, yaldızlı, karanfilli “tokalıklı tastar” adı veren işlemeyi boynuna takmaktadır.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Karaburun’da tokalıklı tastarın önemi büyüktür. Tastarın güzel olması nişanlı erkeğin nişanlısı tarafından ne kadar değer gördüğünü, ne kadar sevildiğini anlatmaktadır. Bu sebeple karanfiller solduğu zaman nişanlısı hemen yenisini hazırlamaktadır. (Küçükbahçe KK.54; Salman KK. 88; Merkez KK. 21.)

Nişanlılık döneminde eskiden aileler nişanlı çiftin görüşmesine izin vermemektedir. Görüşmeler ailelerden gizli yapılmaktadır. Günümüz de ise aileler bu duruma daha sıcak bakmaktadır ve görüşmelerine onay vermektedir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Nişanlılık döneminde kurban bayramı olursa erkek tarafı kız tarafına bir koç göndermektedir. (Eğlenhoca KK. 60, 61; Kösedere KK. 9.)

Nişanlılık döneminde aileler arasında ya da çiftler arasında bazı sorunlar olabilmektedir. Bu durumda çiftler ayrılma kararı almakta ve nişanı atmaktadır. Nişan atan çiftler bir aracı ile takılan takıları birbirlerine iade etmektedirler. Eskiden nişan atan kişiler takıları muhtara teslim ederek iade işlemini gerçekleştirmekteyken şimdi ailelerin ortak tanıdıkları, hatırlı kişiler aracılığıyla iade edilmektedir. Karaburun’da nişan atan kişilere olumsuz bir gözle bakılmamaktadır. Nişan atan kişiler isterlerse yeniden nişanlanmaktadır. Birkaç kez nişan atan kişiler için yeniden nişanlanabilmek

ise daha zor olmaktadır. Çünkü gelin veya damat adaylarının bir sorunu olduğu, anlaşılamadığı, geçimsiz olduğu düşünülmektedir.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Nişan atana sanki dedikodu, laf olur. O ama artık tabi ki daha iyisini bulur belki daha kötüsünü bilemem. Şimdi gençlerimiz hiçbir şeye eyvallah demiyo. Oldu doldu olmadı olmadı diyolar.” (Kösedere KK. 39.)

“Yok kötü düşüneceklerini zannetmiyorum ama bi kere nişan attı denir yani.” (Bozköy KK. 1.)

“Böle hani tatarlı oluyo beyaz hümayinden dört köşesini işleriz. Sade köşelerini köşelerini ona böle tokurdak süs yaparız. Oğlan onu böle boynuna alır boynunda gezdirir. Ben nişanlıyım bak nişanlımdan hediye geldi diye işte o tatarın o kadar değeri var, kıymeti var.” (Eğlenhoca KK.60.)

“İki nişan falan atarsa biri onun evlenmesi zorlaşıyor. Otuz beş yaşına kadar evlenemez o. ona çok aşık birisi sevdalısı olması lazım yani evlenebilmesi için. İki tane nişanlısından ayrılmış hayır gelmemiş sana mı gelecek de denir isteyenine.” (Bozköy KK. 1.)

“Benim görümcem vardı nişanlıyken anlaşılamadı, ayrıldı, bıraktı. Nişan atana karşı bundan hayır gelmez gibi düşünceler vardır tabi. Bi uzak durulur.” (Bozköy KK. 5.)

“E tabi anlaşılamazlarsa atarlar nişanı. Ne bileyim artık huyları birbirlerine ters geliyosa, ailelerde bi sıkıntı çıkıyo, alışverişte ayrılan bile oluyo.” (Mordoğan KK. 8.)

“Pek duymadık nişan atanı.” (İncik KK. 43.)

“Eğlenhoca’da çok oluyomuş nişan atan.” (Eski Mordoğan KK. 29.)

“Anlaşmazlarsa bozulur. Aileler arasında kızla oğlan arasında bi sorun çıktı mı bozulur.” (Kösedere KK. 13.)

“Birden fazla nişan atana kötü bakılır. Çünkü bi kere yapılır bi hata hepsi mi kötü? Neden, bi sen mi iyisin? Ha bi tane sonra ötekinden ayrıldın ondan da ayrıldın noluyoruz yani? Kız da bi tür lekelenmiş gibi oluyo ondan ayrıl ondan ayrıl hoş olmuyor yani.” (Kösedere KK. 9.)

“Şimdi ne kız var verilcek ne oğlan var alınacak. Eskiden nişan yapardık atardık bi daha bulurduk oğlan. Şimdi kimseler yok.” (Ambarseki KK. 65.)

“Nişan atınca zorluk çekmezler herkesin nasibi ayrı o olmadı diye bu da olmayacak diye bi şey yok, evlenilir yani.” (İnecik KK. 42.)

“Alışverişte bozulanlar da oluyo. Onu aldılar bunu almadılar hesabına.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Eskiden nişan atıldığında takılar muhtara teslim edilirdi. Muhtar götürürdü oğlan evine.” (İnecik KK. 45.)

“Muhakkak geri gönderilir takı. Burda kimse eşyanın üstüne yatmaz. Aracı olur biri gönderirler.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Eğer nişan olmuşsa takılar, ayrılırken iade edilir.” (Sarpıncık KK. 75.)

“Atabilir nişan. Gene kızlarımız bozanlar var. takıları falan geri verirler, vicdanına kalmış.” (Kösedere KK. 39.)

“Nikâh olduk ben ta bi kerecik gördüm.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Eskiden birbirlerini göremezlerdi de şimdi artık serbest. Aileler izin verirse görüşülürdü. Şimdi artık kendileri buluyor.” (Mordoğan KK. 8.)

“On beş günde bir gelirdi kalırdı görüşürdük. Araba yoktu gelirdi gidemezdi ertesi gün giderdi.” (Bozköy KK. 4.)

“Ya o beni gizli gizli görürse ya ben onu gizli görürsem bi kere görürüz.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Benimki burdaydı ama benimki benim eve hiç gelmedi. Ağabeyim vardı yasakladı.” (Bozköy KK. 5.)

“Şimdi serbest görüşülüyo. Evvelden gizli görüşülürdü nişanlı olsan da.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Nişanlıyken görüşemezdin eskiden.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Eskiden nişan olmadan evvel bahçecilik yapardık, tütün toplamaya gelirdi Azmak tarafına. Ni zaman nişan olduk o da kesildi. Babası evde olmazsa gizli kapaklı görebilirsin ama ben bunu gene de görmedim.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Eskiden şimdi yok da. Beş sene altı sene yedi sene nişanlı duran olurdu. Para biriktirir ev yapçaksa yapar.” (Eğlenhoca KK. 61.)

“Bi sene iki sene nişanlılık süreleri olur. O arada gençler anlaşır ya da anlaşamaz. Nişanlıyken ayrılanlar olur, ayrılana kötü gözle bakılmaz, başka birini sever.” (Kösedere KK.9.)

Nişanlılık süresi yöreden yöreye değişiklik göstermektedir. Menemen yöresinde nişanlı kızlar, medeni durumlarını belli etmek amacıyla Hıdırellez zamanı ve bayramlarda kırmızı şalvar giymektedirler.²²⁰ Sivas köylerinde nişan akşamı nişanlı çiftin تنها bir köşede görüşmeleri âdeti vardır.²²¹

²²⁰ Akalın, s. 46.

²²¹ Koşay, s. 53.

Sinop'ta küçük yaşta nişanlılıklar yapıldığı için nişanlılık dönemi uzun sürmektedir.²²² Kastamonu'da nişanlılık dönemi ne kadar uzun olursa olsun nişanlı çift birbirini görememektedir.²²³

1.2.13. Babalık

Karaburun'da her iki babanın birlikte gelin olacak kişiye bir elbise almaktadır. Bu elbiseye "babalık" denilmektedir. Gelenekte var olan bu âdet hâlâ devam ettirilmektedir. Gelin, babalık adı verilen bu elbiseyi gelinliğinden önce giymektedir. Kış zamanına gelen düğünlerde babalık kıyafetinin üzerine bir de kaban alınmaktadır.

(Bozköy KK. 1-4; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK.51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70,71; Tepeboz KK.73,74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

²²² Erdentuğ, s. 33.

²²³ Erdentuğ, s. 35.

İKİNCİ BÖLÜM

EVLENME SIRASI VE EVLENME SONRASI

2.1. EVLENME SIRASI

2.1.1. Düğün Hazırlıkları

Düğünler tek düze yaşamı hareketlendiren canlandıran ve renklendiren birer sosyal olgu karakteri taşımakta, uygulanan adet, pratik ve ritler kendi içlerinde çok çeşitli anlam ve fonksiyonlar barındırmaktadır.²²⁴ Çalışmamızın bu bölümünde düğün öncesi yapılan hazırlıklar, âdet, pratik ve ritler üzerinde duracağız.

2.1.1.1. Düğün Tarihi

Düğün hazırlıklarına başlamak için her iki ailenin ortak karar verdiği bir gün seçilerek düğün yapılmaktadır. Düğünün yapılacağı tarih için beklenen dönemler vardır. Anadolu'nun köylü ve göçebe ortamlarında düğünlerin güzde yapılması bir kural gibidir. Harman işleri bitmiş, yaylalardan dönülmüş, kış hazırlıkları tamamlanmış olduğu için güz dönemi düğün için en uygun zamandır.²²⁵ Çiftçilikle uğraşan aileler hasat zamanını, zeytincilik yapan aileler, zeytinlerin ve yağların satılmasını beklemektedir.

Karaburun'da aileler düğün için genellikle zeytin, üzüm ve tütün (tütün kotasından sonra tütün üretilmemektedir) ürünlerinin hasat zamanını beklemektedir. İki bayram arası olmamasına da dikkat edilmektedir fakat artık bunun önemi kalmamıştır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Mantıken her zaman iki bayram arası. Eskiler atmış öyle bir şey ortaya şimdi bir sorun değil.” (Bozköy KK. 1.)

²²⁴ Tülay Er, “Ürgüp ve Çevresi Evlenme Adetlerinde Meydana Gelen Sosyal ve Kültürel Değişmeler”, **V. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek İnançlar Sektör Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 191.

²²⁵ Boratav, s. 221.

“İki bayram arası olmaz.” (Yeniliman KK. 20.)

“Nişanla düğün arası kiminde iki sene kiminde beş ay sürer. O artık konuşup anlaşmaya bağlı.” (Bozköy KK. 6.)

“Genelde iki bayram arası olmaz derler ama yapılıyor yani eskidenmiş o. Bizim torunun düğünü iki bayram arası oldu hatta bir hafta on gün vardı.” (Bozköy KK. 5.)

“Büyükler belirler tarihi.” (Bozköy KK. 4.)

“Erkek tarafı belirler işine göre.” (Bozköy KK. 5.)

“Bir akşam gelirler nüfus isterler. Büyükler özellikle düğünü erkek tarafı yaptığı için erkek tarafı belirler tarihi.” (Bozköy KK. 6.)

“Ben hiç unutmam şu servilerin dibinde istediği nüfusumu Mustafa abin.” (Bozköy KK.4.)

“Tütün olurdu eskiden. Nişan yapcağsan tütün parasıyla yapcağsın ertesi sene de tütün parasıyla düğün yaparsın.” (Eski Mordoğan KK.30.)

“Nişandan sonra para biriktireceksin sonra düğün yapılır.” (Ambarseki KK. 68.)

“Babam düğün yapamam diyo, eşim kaçalım diyo. Babam tütün parası almadan yapamam dedi. Kooperatiften para çekçem para kaldırcam koyunlarımız var işte onları satçam hasat zamanı gelmeden yapamam dedi babam. Eskiden bağlar çoktu burda üzüm satılırdı onun parasıyla yapılırdı düğünler.” (Haseki KK.14.)

“Mesela benim evlenme tarihim 23 Nisan, eltimin 22 Nisan, 24 Nisan görümcemin düğünü yapıldı birer sene arayla hasat zamanı oldu hep.” (Eski Mordoğan KK.33-34.)

“Bir hafta evvelden gidersin kız evine düğün tarihini belli ederler buna ‘hafta kesme’ denir. Yenilir, içilir, eğlenilir.” (Haseki KK.15.)

“Nişan olduğu için artık görüşmeler rahatlıyor. Hem gençler hem de aileler konuşup kararlaştırır.” (Bozköy KK.1.)

2.1.1.2. Düğüne Davet

Nikâhın amacı kadın erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır.²²⁶ Düğünden önce düğüne davet eden kişilere “okuyucu” adı verilmektedir.²²⁷ Okuyucular tek tek konukları gezmekte ve düğüne davet etmektedir.

Karaburun’da düğün için konuklara davetiye verilmektedir. Ayrıca küçük yer olduğu için ev ev gezilerek ve davetiye verilerek düğüne davet edilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Bizim burda kapı kapı gezilir, davetiye de verilir. Anons da edilir arabalar kalkıyo diye. Kına gecesini burda yaparlar ama düğünü İzmir’de orda burda yapıyorlar.” (Kösedere KK.39.)

“Davetiye de basılır. Eve ev gezilir düğünümüz var diye. Davetiye de verisin çocuğlarına versin diye.” (Kösedere KK.13.)

“Bir insan belirlerdik bütün köyü çağır derdik. Bütün köyü, herkesi çağırırdı. Eskiden sözle denirdi e şimdi modernleştik gari.” (Eski Mordoğan KK.30.)

“Eskiden ev ev geziliyordu ama herkes burdaydı, yabancı yere davetiye veriliyordu.” (Saip KK.70.)

²²⁶ Örnek, s. 198.

²²⁷ Örnekleri için bkz. Koşay, ss. 63-66.

“Kapı kapı gezeriz.” (Ambarseki KK. 65, 68,69.)

“Kadınlar ev ev gezip davet ederler.” (Bozköy KK. 3.)

“Davetiye veririz.” (Merkez KK. 21, 22.)

“Davetiye varsa davetiye de verilir, söylenir de.” (Bozköy KK. 1.)

“Hep ağızla söylenirdi veya bir kağıda yazılıyordu anons da yapılırdı. Camiden anons yapılır hâlâ.” (Yeniliman KK.20.)

“Davetiye gurbettekilere verilir.” (Kösedere KK.9.)

“Kimisi davetiye verir, kimisi tek tek gezer.” (Yeniliman KK. 17.)

“Birine para verirlerdi o çıkardı bütün köyü davet ederdi.” (Mordoğan KK.8.)

“Eskiden kapı kapı dolaşıldı e şimdi burda olmuyor artık zaten hep İzmir’de oluyo düğünler.” (Haseki KK. 16.)

“Kapı kapı eskiden dolaşır düğünümüz var derdik. Buyurun düğünümüze denirdi. Şimdi davetiye veriliyor.” (Eski Mordoğan KK. 27.)

“Davetiye dağıtılır.” (Yeniliman KK. 19.)

“Köyün içini geziyoduk, köy dışına yazılır küçük bi kağıda verilir.” (Bozköy KK. 5.)

Düğüne davet etme farklı yörelerde de görülmektedir. Düğüne davet eden kişilere verilen isimler ve verilen hediyeler değişiklik göstermektedir. Menemen

yöresinde leblebi şekeri ismi verilen şeker veya toz şeker kâğıtlara sarılarak, düğün sahipleri tarafından köylerindeki tanıdıklara dağıtılmaktadır.²²⁸

Manisa Selendi’de düğünlerde davet için erkeklere yağlık, sarık kadınlara da örtü verilmektedir. Davetiyenin biçimi yakınlık derecesine göre değişmektedir. Yakın akrabalara, aile dostlarına sarık, havlu, yazma verilmektedir. Diğer davetlilere ise şeker ve zarf verilmektedir.²²⁹

Ankara’da okuyucu bir fişek şeker ile bir tane mumu tepsiye dizerek davetlileri gezmektedir.²³⁰

Elazığ’da düğün Pazar günü yapılmaktadır. Uzaktan gelecek olan konuklar için Perşembe günü, yakında olanlar için Cuma günü okuntuya çıkılmaktadır.²³¹

Malatya’da hem kadınlar hem erkekler okuyucu olarak çıkmaktadır.²³² Trabzon’da davetlileri tek tek gezip çağıran kişiye “çığırıcı” denilmektedir.²³³

Gerze köylerinde düğüne davet etme işine “çuval ağzı” adı verilmektedir. Erkek tarafından kadınlar, “çuval ağzı var” diyerek düğüne davet etmektedirler. Ertesi gün evin ortasına bir çuval koyulmaktadır. Düğüne gelenler ellerinde bir kaşık unla gelmektedir ve kaşıklardaki unları ortadaki çuvala dökmektedir. Unları dökerken kadınlar bir eğlence ortamı oluşturmaktadır.²³⁴

Sivas’ta okuyucular davet ettikleri her evden hediye almaktadır.²³⁵ Eskişehir’de hem kız evinden hem oğlan evinden ikişer ya da dörder yenge okuyucu olmaktadır.²³⁶

2.1.1.3. Yengelik – Sağdıçlık

Damada düğün sırasında yakın arkadaşlarından, dostlarından birisi sağdıçlık yapmaktadır. Sağdıç güveyin sağından giden ona rehberlik eden ne yapması gerektiğini anlatan kişidir.²³⁷ Yengelik ise gelinin yanında olan ve geline rehberlik eden kişidir.

²²⁸ Akalın, s. 47.

²²⁹ Acar, s. 81.

²³⁰ Koşay, s. 63.

²³¹ Koşay, s. 63.

²³² Koşay, s. 65.

²³³ Erdentuğ, s. 32.

²³⁴ Erdentuğ, s. 37.

²³⁵ Koşay, s. 67.

²³⁶ Koşay, s. 63.

²³⁷ Tezcan, s. 93.

Karaburun’da yengelik–sağdıçlık diye özel olarak adlandırılmamakla birlikte gelin ve damadın her işlerine yardımcı olacak görevler üstlenmektedirler. Kına gecesinde kınayı boşanmamış ve eşiyle mutlu bir yenge yakmaktadır. Gerdek odasını yengeler hazırlamaktadır. Yengeler gerdek gecesinde gelin ve damada ne yapacaklarını anlatmaktadır ve bu sebeple damattan bahşiş almaktadırlar. Damadın sağdııcı ise gerdek öncesinde damadı camiye götürmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Karaburun Köyleri’nde kız yengesi yanında bir de oğlan yengesi olmaktadır.²³⁸ Her iki yenge birlikte geline yol göstermekte ve yanından ayrılmamaktadır.

“Yengeler kızı nikâha götürür, çarşıya götürür.” (Kösedere KK.9.)

“Tepsileri ve tatlıları yengeler önde götürür.” (Kösedere KK.11.)

“Yengeler önemli, boşanmamış ve yaşı büyük olanlar ilgilenir. Hatta çok iyi geçimli varsa onu seçerler. Yenge kınayı yakar, çeyiz çıkarken hazırlıkları yapar, gelinle damat namaza durana kadar gelin evinde durur.” (Bozköy KK. 1.)

“Yengelik eskiden vardı. Hani beklerler gerdek gecesinde yok çarşafın alıncak yok bi şeyler yapılacak yaparlardı. Şimdi çok önemli değil beklemek. Yenge şimdi bi ihtiyacın var mı kızım nasılsın derse der.” (Kösedere KK. 39.)

“Sağdıçlık yok. Yengeler altın, bilezik yapar. Pek görevi yok, kınayı yakar.” (Haseki KK. 16.)

“Eskiden kız evi oğlan evi olurdu. Oğlan yengesi davullan kına yakmağa gelirlerdi. Kız yengesi kalkar oynamağa oğlan yengesi gelir kakıp onu kendi oynardı.” (Kösedere KK.1 3.)

²³⁸ Balaman, s. 89.

“Yenge kınayla beraber çıkar. Yenge bi de kına yakar altın koyar, Yemeni dağıtır.” (Yeniliman KK. 17.)

“Kınayı yenge yakar. Her şeye koşturur yenge. Yatağı da hazırlar, gerdek için her şeyi yenge anlatır.” (Merkez KK. 21.)

“Gelinin yatağını yengeler yapıyor.” (İnecik KK.41-42.)

“Kınayı yengeler yakar. Çeyizine katkıda bulunur kıza ne yapacağını anlatır, yatak odasını düzenler.” (Yeniliman KK. 19.)

“Evveli varmış sağdıç. Damadın arkadaşı yanında.” (İnecik KK.41-42.)

“Sağdıç erkeğin eli ayağı burda. Her şeye koşar, yanında durur.” (Eğlenhoca KK. 58.)

“Sağdıçlık var da bi Manisa gibi değil yani.” (Yeniliman KK. 20.)

“Sağdıçlık pek yok. Yenge koşturur, aileye yakın olan koşturur hep.” (İnecik KK. 47.)

“Kınayı yenge yakar.” (Kösedere KK. 13.)

“Yenge mence yok gari hep arkadaşlar var. Kınayı arkadaşlar yakıyo.” (Salman KK. 86.)

“Sağdııcı olur, yengeler koşar yapar her işi, yatak odasını yerleştirirler, namaz kıldırırlar.” (Mordoğan KK. 8.)

2.1.1.4. Çeyiz, Çeyiz Alma ve Çeyiz Asma

Baba malından kıza düşen paya “çeyiz” denilmektedir. Büyük devlet kuran Türklerde çeyiz geleneğe görülmektedir. Dede Korkut'ta da “oğlı olan evermiş, kızı

olan köçürmüş” sözüyle çeyiz geleneğini görmekteyiz.²³⁹ Günümüzde kız evinin, düğün tarihinden önce ev için gerekli eşyaları hazırlayıp alması âdetine “çeyiz” adı verilmektedir. Çeyiz, çocukluktan evlilik çağına kadar süren bir hazırlık sürecidir. Düğün zamanı çeyizlerin kız evinden alınması için bir gün belirlenmektedir ve sonrasında çeyizler asılarak ya da serilerek gösterilmektedir.

Karaburun’da kız çocukları için dünyaya geldikten kısa bir süre sonra çeyiz hazırlıkları başlamaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Kızların çeyizleri yaprak sarması denir. Yapıp yapıp koycağsın kenara.” (Kösedere KK. 9.)

“Çocuk doğdu mu yapmaya başlarlar bizim burda çeyizini.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Kızın çeyizi beşikteyken başlar. Her şey var. hesap işinden tel işinden kasnakta yapılır. Süpürge süslenir. Uçkur peçkir artık işlenmiyo nineden kıza kızdan toruna kalıyo. Çerçevelettiriyolar eski ya erimeye başlıyo koruyo çerçeve.” (Parlak KK. 84.)

“15 yaşına girince başlıcaksın biraz bira çeyiz yapmaya. Tabi şimdi artık eskisi kadar kullanılmıyor. Dantel, tel kırma, iğne oyası, uçkur, peçkir, kanaviçe...” (Parlak KK. 83.)

“Ufacıktan başlıyolar sandık doldurmaya. Şimdi yok öyle erkeklere bile yapılır.” (İncik KK. 42.)

²³⁹ Ögel, Düünden Bugüne..., s. 264.

“Yaşlı iki kadın yan yana geldi mi hemen birine bir şey örmeye başlarlar. Sorun bu kimin diye falanca doğurdu onun bebeğine, falancanın kızının yaşı geldi evlenirse ona örüyoruz derler.” (Bozköy KK.1.)

Karaburun’da çeyiz için dantel işleri, kaneviçe işlemeli karyola takımı, tel kırma baş örtüsü- tel kırma diğer örtüler, ayna, işlemeli şalvarlar, uçkur-peçkir, gelin gibi süslenen süpürge, iğne oyası, kasnakla yapılan hesap işi, çember, işlemeli perde, fiçili işleri, tepesi güllü, uzun yastık, kırk yamalı minder vb. el ürünleri hazırlanmaktadır.

Çeyizde olmasına en çok önem verilen üç şey vardır. Birincisi gelin telli’sidir. Telli, tel kırma tekniği ile işlenerek hazırlanan kırmızı bir örtüdür. Gelin düğün günü evinden çıkarken tellisini başına örtmektedir. Bu yüzden telliyi hazırlarken çok özenilmektedir. İkincisi ise gelin olacak kişiye benzetilerek süslenen süpürge dir. Süpürgeye bakıldığı zaman bir gelin görülmektedir. Sonuncu önemli ürün ise aynadır. Her gelinin çeyizine ayna konulmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Hazırlanan çeyizler, düğünden 1-2 hafta önce gelin ve damadın evine götürülmektedir. Çeyizi almaya gelen erkek tarafı sandık bahşişi vermektedir. Bu bahşişi genellikle sandığa oturan gelinin kız kardeşleri ya da kız kuzenleri almaktadır. Çeyiz evden davul zurna eşliğinde tüfekler atılarak eğlence ile alınmaktadır. Çeyiz çıkarılırken ilk önce evden Kur’an-ı Kerim sonra ayna çıkarılmaktadır. Gelin aynaya baktıktan sonra arkasını dönmeden yürümesi gerekmektedir. Gelinin yeni kuracağı yuvasında bahtının açık olması için yapılan bir âdettir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Aynanın Türk halk inançlarında yeri özeldir. Gelinin çeyizleriyle birlikte evden çıkarılması ve aynaya baktırılmasının anlamı aydınlık gelecek ve açık bir bahtı ifade etmektedir.²⁴⁰

“Şimdikilere sorsan pek bi şey istemiyolar. Önceden tabi hazırlanırmış. Kanaviçe, dantel, karyola takımı yapıldı.” (Bozköy KK. 6.)

“Eskiden fiçili miçili şeyleri çoktu. Dantel çoktu.” (Kösedere KK. 9.)

“Serpme, ya pembenin ya kırmızının üstüne her yakasına tel işlenir.” (Kösedere KK. 13.)

“Kırmızı şalvar, kırmızı işlemeli etek, tel kırma bunlar olmazsa olmaz.” (Yeniliman KK. 17.)

“Dantel, baş örtüsü tel kırma olcak illa. Süpürge süslenir, ayna koyarlar ona kafa koyarlar etek yaparlar.” (Bozköy KK. 5.)

“Süpürge süslenir, tülbent, telli, tel kırma, uçkur olur çeyizlerimizde. Kapıların üstüne bile asılır.” (Sarpıncık KK. 80.)

“Sandığa bekâr kızlar oturur, bahşiş alır.” (Bozköy KK. 4.)

“Uçkurlar olur köşeli bişeyler olur iki duvara çeyiz asılır. Bizim buranın tepesi güllüleri var. üçer tel üçer tel iş olur tepesi güllü. Benim çeyizimde on beş tane vardı kendim işledim.” (Kösedere KK. 13.)

“Eskiden böyle sedirler olurdu onun altında bi kat desenli örtü olurdu onun üstüne bi çok kalın kanaviçe onun üstüne bi dantel üstüne de kırk yamadan minderleri olurdu. Uzun yastık deriz biz -bir yastıkta koca- o yastıktan kanaviçeli çok kanaviçemiz, dantelimiz olurdu köşeye o konurdu onun üstüne de kırlent olarak çok kanaviçerimiz olurdu.” (Kösedere KK. 11.)

²⁴⁰ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 107.

“Şalvar işlenir, tel kırma, kanaviçe işleri çeyizlerde olur.” (Yeniliman KK. 20.)

“Süpürge süsleriz en önemlisi o.” (Haseki KK. 12.)

“Gelini nasıl süslüyolar öyle süpürge süslüyolar.” (Eski Mordoğan KK. 23.)

“Herkes evladına ne yapabilirse onu yapçak. Kimisi küçükken başlar yapmağa. Çember, dantel. Bizim zamanımızda nakış işi çoktu. Şimdi gari yok. Şimdi gençler çalışıpduru onlar bi iş ütölencek, kolalancak falan gari adetleri istemez gençler. Perde işleriz, halı da işleriz.” (Kösedere KK.13.)

“Benim babannemin eşyaları İzmir’den alınmış vapurla gelmiş Yeniliman’a ordan eşekle mi atla mı ordan buraya getirilmiş.” (Bozköy KK. 6.)

“Bizim burda tüfek atıla atıla çeyiz gider. Şurda Milli Eğitimin binası vardı kapalı erkekler giremez sade kadınlar. Duvarlarına hususi ip gerilir. Bi şalvarlık kumaş getirirler, bi havlu getirirler. En yakınları kumaşın içine iç çamaşırını kolonyasını koyar. Terliğini, çemberini, krebini hepsini öyle iğnelerler.” (Kösedere KK. 9.)

“Kız tarafı da erkek tarafı da çeyiz görmeye gider. Yengeler asar çeyizleri tek tek.” (Bozköy KK.1.)

“Düğün hatası kesildi mi oğlanın evini yazarsın. Karyolasını süslersin. Krep, Yemeni, uçkur, küçük mendiller, gömlek işlerdi kız ne varsa aklına ne gelirse asarlardı. Bir sofra bile getirmiş olsa o asılırdı, üstüne de ismi yazılırdı. Kız tarafı da ona karşılık diyerekten kurabiye yapardı.” (Ambarseki KK. 68.)

“Bütün çeyizler asılır. Para kesesine varıncaya kadar asılır.” (Bozköy KK. 2.)

“Çeyizleri asarlar kayrolanın başına, üç tarafına uçkur, peçkir, telli, krep. Krepleri gül gül, boğum boğum yapıp süsleyip asarlar.” (Mordoğan KK. 8.)

“Yatağın üzerine asarlar hatta en yakın akranaları da bi şeyler getirir, onları da asarlar.” (Yeniliman KK.19.)

“Düğünden önce çeyizler asılır yatağın oralarına. Şimdi asıyolar artık bazı sünnetlerde asıyolar.” (Yeniliman KK. 18.)

“Süpürge süslerler gelin yaparlar onu. İlk evden aynayla Kur'an-ı Kerim çıkar. Gelin çıktı mı ilk aynaya bakar, serpmesi örtülür ve gelini bi daha arkasına baktırmazlar -ana evine bi daha dönmesin diye-. Ayna da ayna gibi parlak olsun deye.” (Kösedere KK. 13.)

“Önce Kur'an-ı Kerim çıkar, ayna çıkar. Aynanın anlamını bilmiyorum ama gelini aynaya baktırmazlardı eskiden.” (Mordoğan KK. 8.)

Türk evlenme geleneğinde çeyiz her zaman önemli yer tutmuştur. Akhisar'da çeyiz alma Cuma günü yapılmaktadır. Cumartesi günü çeyizler asılmaktadır ve Pazar günü de aslına çeyizleri görmeleri için konuklar davet edilmektedir.²⁴¹

Manisa Selendi'de çeyize çok eşya hazırlanmaktadır. Az eşyası olan gelin ayıplanmaktadır. Düğün öncesinde çeyizler asılarak gelenlere gösterilmektedir. Çeyizlerde dokuma ile yapılan işler çoğunluktadır.²⁴²

Bartın'da çeyiz asma Çarşamba günü yapılmaktadır.²⁴³

Giresun köylerinde kız tarafından erkek tarafına giden çeyize “ağırlık” denilmektedir. Gelinin yeni odası çeyizleriyle donatılmaktadır. Trabzon'da ise oğlan evinin hazırladığı çeyize “ağırlık” denilmektedir. Kız evine götürülen çeyizlerden yenge bahşiş almaktadır. Kız evinden de oğlan evine çeyiz gönderilmektedir. Çeyiz giderken en önde bir ayna ve mendil taşınmaktadır. Mendil, çeyizi götürenin bahşişidir. Çeyizler üç gün gösterilmektedir.²⁴⁴

Elazığ'da başlık adı altında alınan para ile çeyizler yapılmaktadır.²⁴⁵ Isparta'da çeyizde neler olduğu ve ne kadar çok olduğuna bakılmaktadır. Erkek tarafı çeyizi az bulduğu zaman hoş karşılamamaktadır. Bu sebeple Isparta'da çeyizi hazır olmayan kızlar için talipleri reddedilmektedir.²⁴⁶

Kütahya'da çeyiz götürmeye “yük götürme” denilmektedir.²⁴⁷

²⁴¹ Koşay, s. 98.

²⁴² Acar, s. 84.

²⁴³ Koşay, s. 98.

²⁴⁴ Erdentuğ, s. 37.

²⁴⁵ Koşay, s. 104.

²⁴⁶ Koşay, s. 106.

²⁴⁷ Koşay, s. 110.

Sivas köylerinde çeyizler bir taraftan bir tarafa gerilmiş ipler üzerine asılarak gösterilmektedir.²⁴⁸ Dobruca Türklerinde çeyiz gelinin evinde dizilmektedir. İplere serilmektedir. Gelin gitmeden önce çeyizi görmeye gelenler olmaktadır.²⁴⁹

Karaburun'da geleneğe göre erkek tarafı oturma odası, salon takımı ve beyaz eşyaları almaktadır. Kız tarafı ise yatak odası ve mutfak gereçlerini almaktadır. Aileler isterlerse tüm ev eşyalarını ortak olarak da alabilmektedirler.

“Kız evi yatak odası, mutfak gerisini oğlan evi alır.” (Parlak KK. 84.)

“Eskiden erkek tarafı oturma odası, salonu alırdı. Kız tarafı yatak odası, mutfak alırdı. Biz oğlana ne alırsak ortak aldık.” (Kösedere KK.13.)

“Kız tarafı yatak odası, oğlan evi oturma odasını, buzdolabını yapar.” (Merkez KK. 22.)

“Kız tarafı yatak odası, mutfak eşyaları, erkek tarafı misafir, oturma odaları, televizyon alır.” (Yeniliman KK. 19.)

“Kız tarafı mutfağı komple yapar. Oğlan tarafı buzdolabı alır, salonu düzer, çeyizler de gelir.” (Bozköy KK. 5.)

“Hangi odayı alıyosan perdesine halısına kadar yapıyorsun. Benim kızım bana üç çeşit yemek takımı aldırdı. Bir liste yapmış hepsini aldık.” (Bozköy KK. 1.)

“Kimi yatak odası mutfağı alıyo, kimi salonu alıyo onların ikisinin anlaşmasına bağlı.” (Eski Mordoğan KK. 25.)

“Ben gelin alırken dünüre nasıl yapçaz eşyalarımızı nasıl alcaz dedim. Dünür dedi ne lazımsa evlatlarımıza alalım ortadan pay edelim. Burası köy yeri kız evinin eşyası şöyşemiş oğlan evinin eşyası böylemiş denmesin dedi. Öyle yaptık.”

Çeyiz alındıktan sonra gelin odasına, yatağın etrafına ve odanın ortasına ipler asılmaktadır. Çeyizler asılan bu iplere herkesin görebileceği şekilde serilmektedir. Bölgedeki kadınlar çeyizi görmeye gitmektedirler ve giderken de hediye

²⁴⁸ Koşay, s. 114.

²⁴⁹ Önal, s. 103.

götürmektedirler. Getirilen hediyelere de kimin getirdiği yazılmaktadır ve getirilen hediyeler de asılmaktadır. Bu hediyeler genellikle çember, şalvarlık kumaş, havlu, iç çamaşırı, terlik, uçkur-peçkir, tel işlemler, krep, seccade gibi el ürünleri olmaktadır.

(Bozköy KK. 1, 2; Mordoğan KK. 8; Parlak KK. 83, 84; Yeniliman KK. 17, 18, 20; Eski Mordoğan KK. 23, 30; İncik KK. 41, 42; Kösedere KK. 13; Ambarseki KK.68.)

“Bizim burada kıza ne yapılırsa oğlana da aynısı yapılır. Kayınvalide gelinine vereceği çeyizleri getirir onlar da asılır.” (Parlak KK. 84.)

“Artık bohçayla gidiliyor asılmıyor çeyizler.” (Parlak KK. 83.)

“Önce oğlan tarafı sonra kız tarafı götürür. Bohça olurdu eskiden bir iki tepsi olurdu. Sonradan hepsi tepsi oldu.” (Küçükbahçe KK. 54.)

“Bu çeyiz asmaya ‘kız görme’ denir. Herkes gelini görmeye gelir.” (Yeniliman KK. 20.)

“Krepleri gül gül yani boğum boğum yaparak asarlar.” (Mordoğan KK. 8.)

Karaburun’da çalışmamız boyunca yaptığımız gözlemler ve elde ettiğimiz verilere göre çeyiz geleneği kadınlar için özel bir yerdedir. Gittiğimiz köylerin meydanlarında üç dört kişi yan yana gelerek Karaburun motiflerini işlediğini gözlemledik. Fotoğraflar kısmında çeyiz motiflerine yer verdik. Bu şekilde toplanmaları her gün yaparak bir çalışma grubu oluşturan mahalleler olduğunu öğrendik ve bu çalışma gruplarındaki kadınlarla görüşme yaptık ve kendileri bizim kaynak kişilerimiz oldular.

Çalışma gruplarından İncik köyüne bağlı olan Kaynarpınar mevkiinde bulunan “Karanfil Kokulu Kadınlar”ın kurucusu Ayşe Furuncu ile yaptığımız görüşmede kendisinin bir öğretmen olduğunu ve Karaburun çeyiz motifleri üzerine çalışmalar yaptığını öğrendik. Çalışmalarını köy köy, ev ev gezerek ve evlerde bulunan sandıkları açtırarak topladığını öğrendik. Şimdi de çalışma grubuna katılan kadınlara motifleri öğretmekte ve bir motifi sadece bir kişiye vererek onların gelir kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Eski motifler üzerinde hiçbir değişiklik

yapılmadan gelenkteki gibi işlenmekte ve bir motifi sadece bir kişiye vererek o motifin temsilcisi olarak hep aynı işi yapmasını sağlamaktadır. Furuncu, çalışma grubunun geleneğin yaşatılması ve unutulmaması için bir araya geldiğini söylemektedir. Aynı zamanda kadınların bu motifleri üretirken daha sağlıklı sosyalleştiğini ve kendilerini el sanatları üzerinde geliştirdiğini ifade etmektedir.

Kaynarpınar'da “Karanfil Kokulu Gelinler” isimli ikinci bir oluşum bulunmaktadır. Bu oluşum bir çalışma grubu olmayıp kendi tezgahlarında karanfilli işlemler başta olmak üzere çeyiz yapıp satmaktadırlar. Eğlenhoca'da bulunan Bal Çiçeği Kadınları'da grubu da bir araya gelerek “tel işlemeli serpme” başta olmak üzere çeyiz eşyaları hazırlamakta ve satmaktadırlar. Buradaki kadınlar işlediklerini köy meydanına satmaktadır.

Müesser Aktaş'ın Eski Mordoğan köyünde eski bir ilkokulu müzeye çevirerek Karaburun geleneklerini yansıtan folklor ürünlerini sergilemektedir. Müzenin adı Müesser Aktaş Etnografya ve Tarih Evi'dir. Bu müzede evlenme geleneğine dair ürünler de sergilenmektedir. Bir yatağın etrafına çeyiz örnekleri asılarak çeyiz sergileme geleneği sembolize edilmiş, gelin süpürgesi örneklerine yer verilmiş, çeyizde bulunan birçok motif gibi geleneği yansıtan ürünler sergilenmektedir.

2.1.1.5. Yüz Yazısı Geleneği

Karaburun gelinleri düğün günü özel olarak hazırlanmaktadır. Düğün günleri için özel bir şekilde yüzlerine renkli boncuk ve pullardan süsleme yapılmaktadır. Gelinler, kırmızı eteklik giyip telli pürme takıp alınlarını ve yüzlerini yazdırdıktan sonra beyaz gelinliklerini giymektedirler.

(Kösedere KK.59; Merkez KK.21, 62; Eğlenhoca KK. 90.)

Farklı yörelerde de yüz yazısı geleneğiyle gelinlerin hazırlanmaktadır. Menemen yöresinde de gelinin yüzünün pullarla yazıldığı görülmektedir.²⁵⁰ Sinop'ta gelin bir köşede oturarak yüzü yazılmaktadır. Buna “gelin yazma” denilmektedir.²⁵¹

“Şimdi nerden bilcekler gelin kim? Gelini süslüceğsin püslüceğsin alnını yazcağsın gelin olduğu belli olacak. 52 yaşımdan beri ben yazıyorum burda gelinlerin alnını, yüzünü. Önceden beri vardı da ben halk eğitimde öğretmenlik yapıyodum. O

²⁵⁰ Akalın, s. 55.

²⁵¹ Koşay, s. 319.

zamandan beri yazdım hatta kimin alnını yazdıklarımı. Ondan sonra ilk önce burda bi yazar vardı Sabiha Tansuğ hem de araştırmacı. O kadın geldi buraya işlerimi çok beğendi. Şerife teyze bi gelinin yüzünü yazarsan çok sevincem dedi. Sonra yiğenimi yaptık gelin, onu yazdık. Ondan sonra biz coştuk.”²⁵²

“İlle gelinin o alnını yazarlardı. Yanındaki görümcesini, eltisini, gençleri de yazarlar ama gelininki çok güzeldir. Kösedere’de hâlâ yazıyolar eskiden burda da yazılırdı ama şimdi yazan yok.”

(Mordoğan KK.8; Kösedere KK. 9, 59; Bozköy KK. 4, 5; Küçükbahçe KK. 53; Eğlenhoca KK.60.)

2.1.1.6. Karanfil

Karaburun’un evlenme geleneğinde karanfil önemlidir. Evlenecek kişilerin akrabaları, komşuları, köy halkı karanfil dizmek için toplanmaktadır. Karanfilleri dizerek kolye, bileklik ve küpe yapılmaktadır. Karanfil dizimi erkek tarafının evinde yapılmaktadır. Karanfile yapılan bir diğer uygulama ise düğün öncesinde karanfili yakarak gelinin kaşlarının boyanmasıdır. Akşamdan ısıtılan karanfil suyuyla gelinin saçları da taranmaktadır. Karanfilli çemberi nişanlılık döneminde erkeklerin yakasına taktığını nişanlılık döneminde yer vermiştik karanfil bu amaçlarla kullanılmaktadır.

(Kösedere KK. 9, 59; Bozköy KK. 4, 5; Küçükbahçe KK. 53; Eğlenhoca KK.60; Mordoğan KK. 8.)

“Eskiden parfüm mü vardı? Boynuna sararsın gelinin mis gibi kokar.”
(Kösedere KK. 9.)

“Gelin şimdi terliyor ya sarıldığı zaman mis gibi karanfil kokuyo. Benim de 47-48 sene oldu karanfilim duruyor hâlâ.” (Bozköy KK. 5.)

“Kuru karanfil kolye yapılır. Tasma gibi yapıp ortasına mavi boncuk koyulur sonra yengelerine, arkadaşlarına dizilir.” (Parlak KK. 83.)

²⁵² Kösedere KK. 59 numaralı Kaynak kişimiz olan Şerife Zorlu Karaburun’da bu geleneği sürdüren son kişidir. Bu geleneği yaşatmak için torunlarına yüz ve alın yazmayı öğretmektedir. Bu geleneği sürdürmesi araştırmacı Sabiha Tansuğ’un dikkatini çekmiştir ve Tansuğ’un “Karaburun Gelin Başı” adlı fotoğraf çalışmasına konu olmuştur.

“Bu bildiğimiz karanfiller var ya başına bi dene dalından bağlarız onu yaldızla süsleriz. Onu oğlan böyle göğsüne takar, göğsünde gezdirir nişanlı olduğu oğlanın ordan belli olur. Buruştu mu kız evinden yenisi geri gelir.” (Eğlenhoca KK. 60.)

“Herkes gider gelinin karanfilini dizmeye. Çok güzel kokar karanfiller üç sıra dizilir, mis gibi kokar.” (Tepeboz KK.73.)

“Yakama taktım. Eskiden nişanlılar işlemeli çember yapardı ben çok taktım, evlenene kadar taktım.” (Küçükbahçe KK. 53.)

2.1.1.7. Damat Tıraşı

Karaburun’da gelinin hazırlığına verilen özen damadın hazırlığında da görülmektedir. Gelenekte damadın tıraşı eğlenerek ve genç erkekler arasında yapılmaktadır. Damat tıraşı köy meydanlarında yapılmaktadır. Tıraş eden berber önce “kesmiyor” diyerek bahşiş almakta ve sonra damadı tıraş etmektedir. Bozköy, Yeniliman ve Kösedere köylerinde damat tıraşı merasimi özellikle yapılmaktadır. Diğer köylerde bu gelenek oldukça az gerçekleştirilmektedir.

(Bozköy KK. 1-3; Yeniliman KK. 19; Kösedere KK. 10; Merkez KK. 101.)

Yörede gelin ve damadın hazırlanmasına dair yukarıda belirtilen uygulamaların günümüzde azaldığı tespit edilmiştir. Günümüz şartlarında, damatlar köy meydanında değil de berber dükkânlarında tıraş oldukları gözlemlenmiştir.

“Ben yaptım. Damadın evine gidiyodum evlerinin önüne kuruyoduk. Tam kesmeğe başlıcam kesmiyor derlerdi. Bahşiş alıyodum. Çok zevklidi.” (Merkez KK. 92.)

2.1.1.8. Oduna Gitme ve Oduncu Yemeği

Karaburun’da düğün yemeklerini pişirmek için dağlara odun toplamaya gidilmektedir. Perşembe ya da cuma günü oduna gidilmektedir. Oduna atlarla eşeklerle gidilmektedir. Eskiden atlarla gidilen oduna şimdi traktörle gidilmektedir. Oduncular odunları hazırladıktan sonra köy yerine doğru gelerek yaklaşıncı tüfek atmaya başlamakta ve oldukları yerde beklemektedirler. Düğün sahipleri oduncuları karşılamaya gitmektedir. Bu karşılama sırasında eğlence olur ve odunculara yemek,

meze ve alkol götürülmektedir. Bu karşılama sırasında köyün gençleri arasında bir sosyalleşme ortamı oluşmaktadır. Genç kızlar oduncuları izlemek için eğlence yerine gitmekte ve oradaki genç erkeklerle birbirilerine bakmaktadırlar. Bir kişinin yeni evlendiği kıyafetinden anlaşılmaktadır. Yeni gelinler uzun bir süre kırmızı şalvar giymektedir. Böyle eğlencelere özellikle kırmızı şalvarlarını giyerek katılmaktadırlar.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Kırmızı şalvar giyenler yeni evlenmiş demektir. Yanlışlıkla evli kadına bakma diye yani.” (Ambarseki KK. 67.)

“Katırların kulaklarına defne çalısı sokup süslerlerdi. Kulağına değil de üstüne.” (Küçükbahçe KK.55.)

Eskiden atlarla gidilen oduna şimdi traktörle gidilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Şimdi de var eski geleneği yaşatmak için gidilir oduna.” (Eski Mordoğan KK. 35.)

“Hem oğlan evinde hem kız evinde düğün yemeği yapılır. Oduna gidilir şimdi yok artık oduncu. Şimdi bazısı sembolik gidiyolar kamyonetlerle falan.” (Mordoğan KK. 8.)

“Oduncu olur. Traktörle ovacık dediğimiz yer var oraya gidilir, dağ keçisi kesilir, o odunculara kavurma yapılır, pilav ve sulvet pişer onlar da odunculara gider. Oduncular odunu sarar traktörün tepesinde tüfek ata ata gelirler. Onların hepsine çember bağlanır. Onlar burda -meze türü, içki çok burası bizim çok içer içki- yeniden yer içer.” (Kösedere KK.13.)

Oduncular odunları hazırladıktan sonra köy yerine doğru gelirler ve yaklaşıncı tüfek atmaya başlarlar ve oldukları yerde beklerler. Düğün sahipleri oduncuları karşılamaya gider. Bu karşılama sırasında eğlence olur ve odunculara yemek, meze ve alkol götürülmektedir. Bu karşılama sırasında köyün gençleri arasında bir sosyalleşme ortamı oluşur. Genç kızlar oduncuları izlemek için eğlence yerine gitmekte ve orada birbirilerine bakmaktadırlar.

“Kızlar koşardık oduncuları görmeye. Delikanlı görcez diye.” (Küçükbahçe KK.54.)

“Perşembe günü akşam gençler toplanıyordu, eğlence yapıyolardı. Cuma günü sabah hayvanlarla dağa oduna giderler taa yukarı dağlara. Odun günü oğlan evinde olur yemek.” (Küçükbahçe KK.53.)

“Bi gün ekmek yaparlar bademli çörek yapılır. Mantı yaparlar, sarma yaparlar. Oduncular gitmeden yapılır. Sonra oduncular dağda odunları yapıyolar atlara koyup getiriyolar. Mendil yahut bir krep verirler oduncuları mezelerle ve içkilerle karşılarlar. Oynaya oynaya gelirler. Düğün sahibinin kız tarafına amcasına teyzesine birer yük odun gönderirler onlar da onlara birer tane mendil, yemeni hediye verirler.” (Mordoğan KK. 8.)

“Perşembe günü akşamdan oduncu gider. Odun toplarlar. Gelişe karşılarlar onları. Oynarlar çalarlar kadınlar da seyrine bakar, yimek yaparlar canım.” (Salman KK.87.)

“Sabaha karşı oduna kim gitçekse herkes atını, eşeğini alır. Davul onlarla yukarıya kadar gider. Odunu yaparlar, süslerler bal çiçeklerinle. Gelirler tepeye tüfek atarlar da inmezler davul gelene kadar. Davul burdan çala çala gider. Kadınlar dizilir şuraya oduncuları izler bağırarak çağırarak gelen eğlenen oduncuları izlerler. Çok coşkulu olurdu Allah Allah.” (Eski Mordoğan KK.26.)

“Oduncular ikiye bölünürdü yedi sekiz oduncu bi tarafa, yedi sekiz oduncu bi tarafa. İki evde de yemek pişcek ya.” (Haseki KK.16.)

“Kız evine de oğlan evine de odunlar hediyesi olurdu oduncuların.” (Parlak KK.83.)

“Gelin çalısı denen bir defne var bu yörede ona gelin çalısı denir. Bu atlar onlarla süslenir.” (Yeniliman KK.20.)

“Köy düğünlerinde cuma günü akşamdan başlanırdı. Köyün gençleri; atları, eşekleri alırdı oduna giderdi. Ertesi gün yemek pişcek. Ertesi gün de zaten kına günü. Hem oğlan tarafında hem kız tarafında yemek verilirdi. Bu giden oduncular ikiye bölünür. Yolda belli bi yere geldiklerinde silah atarlar biz geliyoruz karşılayın diye. Davulcu gider onları karşılar. Düğün sahibi de rakı, şarap zamana göre ne yemek varsa yemek yükler hayvanlara gönderir odunculara. Davul çalarak gelirler, oynaya oynaya. Odunculara hediyeler verilir. Havlu gibi örtü, mendil...” (Bozköy KK.5.)

“Atlarla, beygirlerle geceden giderdik oduna orda kalırdık. Erken kalkar odunları yapardık. On beş kişi gidilir. Deniz kenarı deriz oraya giderdik. Orası bizim hoşumuza giderdi. Denize girerdik işki içerdik orda. Saat üç falan oldu mu yavaş yavaş atlara, katırlara odunları sarmağa başlarız. Ordan bineriz on beş kişi peş peşe geliriz. Tüfek atmaya başlarız. Düğün sahibi davulcularla rakılarla bizi karşılamaya gelir. Oynarız oynaya oynaya geliriz.” (Haseki KK.16.)

“Köyün gençleri geceden giderdi oduna. Odun yapılırdı dağlarda. Hayvanlara yüklenir odunlar. Sonra yolda tüfek atarlardı, yemek ve içki isterdi oduncular.” (Bozköy KK.3.)

“Hayvan kalmadı artık. Bi ara traktörle gittiler oduna ama artık genç de kalmadı, oduna gitmek de kalmadı.” (Bozköy KK. 1.)

“Kız tarafı odunculara mendil verir.” (İnecik KK. 40.)

“Eskiden oduncu giderdi. Üç gün üç gece düğün olurdu şimdi yok bunlar, tek gün oldu düğünler. Ben eski âdetlerimizi seviyordum üzülyorum şimdi bunların kaybolmasına.” (İnecik KK. 40.)

Oduncu geleneği farklı yörelerde de görülmektedir. Kastamonu Cide’de odunlukları olanlar kız ve erkek evine ikişer yük odun taşımaktadır. Odunlar düğün evine düğün hediyesi olarak verilmektedir. Keşkeklerin yapılacağı güne kadar odunlar hazır olmaktadır.²⁵³

2.1.2. Düğün Töreni

Türkler arasında düğün kelimesi “Toy” olarak adlandırılmaktadır.²⁵⁴ Düğün toyuna “gelin toyu”, “ulu düğün” ve “ağır düğün” isimleri verilmiştir.²⁵⁵ Tören kelimesinin işaret ettiği anlam dünyasını karşılayan toy kelimesi, tören kelimesinin yerleşmeye başlamasıyla anlam daralmasına uğramıştır.²⁵⁶ Bu sebeple düğün eğlencelerine düğün töreni denilmektedir. Hemen hemen bütün toplumlarda her aşaması bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü kurallara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olgusu; uygulanan töreler ve yapılan törenler açısından canlı ve renkli tablolar çizmektedir.²⁵⁷

Düğünler birkaç güne bölünmektedir. Kına gecesi ve gelin alma günleri başta olmak üzere genellikle en az iki gün sürmektedir.

Düğün evinin belirlenmesi için oğlan evinin damına bayrak çekilmesi, bayrağı görenin davetli olsun olmasın düğüne gelmesini sağlamak içindir ve Türk halkı bunu sevap saymaktadır.²⁵⁸ Karaburun’da düğün evine bayrak asıldığını gözlemledik. Bayrağın asılmasıyla düğün başlamış olmaktadır.

Karaburun’da düğünler köy meydanlarında ve okul bahçelerinde yapılmaktadır. Kadınların ve erkeklerin bir arada olduğu düğünler yapılmakta fakat daha çok erkeklerin sahnede oynadığı, kadınların izlediği bir şekilde düzenlenmektedir. Düğünler üç gün üç gece sürmektedir. Düğünler birlik ve beraberlik içinde herkesin katılımıyla gerçekleşmektedir. Üç gün süren düğünlerin sonu da eğlenceyle bitmektedir. Karaburun’da düğünü erkek tarafı yapmaktadır. Erkek tarafı düğünün yapılacağı yeri ve diğer düğün masraflarını karşılamaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK.

²⁵³ Erdentuğ, s. 40.

²⁵⁴ Mehmet Surur Çelepi, **Türk Kültür Evreninde Toy Denizli Örneği**, Kömen Yayınları, Konya, 2017, s. 293.

²⁵⁵ Ögel, Düünden Bugüne..., s. 269.

²⁵⁶ Çelepi, s. 20.

²⁵⁷ Er, s. 191.

²⁵⁸ Ataman, s. 86.

60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Karaburun’da düğünler köy meydanlarında, sıcak havalarda zeytin diplerinde, belediyein düğün salonunda, otellerde yapılmaktadır. Kösedere köyünde köyün bir binası bulunmaktadır. Bu bina, kına gecesi, sünnet düğünü gibi günlerde kullanılmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Düğüne gelen misafirler için İzmir – Karaburun arası servis tutulmaktadır. Düğün için dışardan gelen misafirler düğün sahiplerinin evlerinde kalmaktadır. Eğer fazla kişi gelmiş ise misafirler komşularda kalmaktadır. Dışardan gelen misafirler sadece yatmak için komşulara gitmektedir. Kahvaltı, öğlen ve akşam yemeklerini düğün evinde pişen düğün yemeğinden yemektedirler.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Yatılı çok gelmez ama on, on beş kişi bile kalsa evinde yatırır. Olmadı komşular alır gelenleri.” (Kösedere KK. 11.)

“Düğün yeri bu meydan.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Köy meydanında olurdu düğün.” (Parlak KK. 83.)

“Bahçelerde meydanda olurdu, o meydan düğün yeri idi.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Perşembe’den başlar oduncular gelir yemekler kazanlarla pişer. Bütün köy, dışardan gelenler, akrabaları; tencere, tabak, ne lazımsa herkes alır dürüsünü gider yemeğe.” (Kösedere KK. 39.)

“Cumartesi yemekler tabi bişti. Köylerden gelirler hep hediye getirirler. Bakır kazanlar, kapaklı bakır tabaklar getirilirdi. Benim hâlâ var çocuğlara da verdim hatıra olsun diye. Herkes halına göre getirirdi. Boş gelinmezdi.” (İnecik KK. 40.)

“Perşembe günü başlar, Pazar akşam gelin alınır. Perşembe gün keşke kabı deriz buğdayı taşa çıkarılır. Hazır yoktu o zaman. Unlan böyle yuvarlarlardı. Eskiden kızım makine mi vardı? Perşembe günü kızın yüzünü alırlar, kaşlarını alırlar. O akşam konu komşu kızlar toplanır eğlenti olur. Cuma günü oduncu gidecek yemekler hazırlanmaya başlar. Cuma akşam vurulur yemekler. Cumartesi delikanlılar dağa oduna gider.” (İnecik KK. 40.)

“Perşembe yemekler başlanır, o akşam evde oynanır. Cuma serpmesini örter gelin. İlk babasının aldığı elbiseyi -babalık deriz- giyer. Sonraki akşam kayınpederinin aldığı elbiseyi giyer -bayramlık deriz-. En son telli giyer gelin alma olur.” (Kösedere KK. 13.)

“Cuma günü oduna gidiliyodu köyde bütün köylü yemek yiyodu köyde. Cumartesi gelini ata bindiriyolardı. Ötepinar diye bi çeşme var kınası çeşmede yıkanırdı.” (Ambarseki KK. 100.)

“Bu meydan sıcak olunca Ötepinara giderdik zeytinlerin oraya sandalyeler korlardı.” (Ambarseki KK. 68.)

“Bi hafta düğün oluyodu eskiden. Çarşamba çeyiz asılır, Perşembe yemek yapılır, Cuma gene yemek yapılır, cumartesi bütün köye yemek yedirilir, kına olur, Pazar gelin alma olur.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Bi gün en fazla iki gün sürer artık.” (Eğlenhoca KK. 58.)

“Cumartesi günü kız evi pişirir. Kız evinde çalar davul. Akşam olunca gene oğlan evinde çalar davul. Akşam kınalık olur çalgı malgı yok herkes elinle herkes böle böle vurarak çalarak oynarlar. Şimdik orkestra tutuluyo da sabaha kadar erkekler oynar. Kadınlar çok oynamazlar, birer kere kalkarlar oynamağa. Pazar günü oğlan evinden kız evine gidilir gelin giydirilir. Kına yıkamaya gidilir. Yürüyerek gidilir kına yıkmaya gelinin kollarına girilir serpme olur yüzü kapalı olur. Çeşmeye de yapıştırır kınayı. Akşam oldu mu anasından babasından izin alınır gelin alınır. Töbe yarabbi kına yıkamaktan gelince takı takılır, iğnelerler paraları, tepsi tutulur geline. Sonra bıçaklamak öldürmek, oyun kavgası; sen oynadın ben oynamadım kavgası ne olacak.” (Salman KK. 87.)

“Perşembe günü başlardı düğün Pazar akşamı biterdi. Perşembe sabah davulcular gelir oğlan evinde başlar çalmağa. O gün gelinlik, gelinin giyceği kıyafetler tepsiye konur, oğlan evinden de damadın giyecekleri, kıyafetleri, pijamaları tepsilere konur, kızın evinden çeyiz çıkar. Cuma akşamı kız evinde oyun olur. Babalık dediğimiz kıyafet olur -kızın babası ayrı, oğlanın babası ayrı kıyafet yapar kıza- birini Perşembe birini Cuma giyer kız.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Üç gün sürerdi düğünler. Ekmek yapılırdı, yufkalar açılırdı, dede sarığı dediğimiz Karaburun’a fırınlara atılırdı. Cuma’ya kadar bu hazırlıklar yapılırdı. Cuma günü akşam kazanlar koyulurdu. Keçi koyun ne keşçeksen köylü toplanır onlar doğranır. Keşkekler, nohutlar hazırlanırdı. Cumartesi günü akşamı kına gecesi olurdu. Gençler sabaha kadar davulla eğlenirdi. Bayanlar bi tarafta erkekler bi tarafta olurdu.” (Parlak KK. 83.)

“Perşembe’den akşam başlanır pazara kadar sürer düğünler.” (Kösedere KK. 9.)

“Cuma gün erkekler en iyisi sorarsan perşembeden yufka yapardık. Dede sarık deriz biz onu yaparız. Gelinin başına kına yakardık. Cuma günü de oduncu yollardık. Perşembe günü akşam çeyiz asardık. Cuma eşeklerle katırlarla giderdi karşılarlar içerek meze yiyerek gelirler.” (Sarpıncık KK. 80.)

“Cuma günü oduna gidilir. Bu karşiki dağlara hayvanlarla katırlarlan eşeklen oduna gidiyo gençler oduncular akşamüzeri getiriyolar karşılyolar davulcu. Kız evine ince olan kızın evine, oğlan evine ince olan oğlan evine iniyo odunlar. Ondan sonra orda yimek yiyo gençler. Eğlencesini yapıyolar. Ertesi gün kınalık günü oluyo. Gene yimeğini gelen giden misafire yimek veriyolar o gün akşam kına gecesi oluyo.” (Sarpıncık KK. 77.)

“Çok güzel düğünlerimiz olurdu. Köylerden davetlilerimiz gelirdi. Kalabalık ne kalabalık... Cumartesi şimdi biz kızız artık ya başka türlü giyeriz köy yeri ama kalmayız hiç bişiden. Akşam gece elbisesi, bindallılar var o zaman, hoş şimdi de moda ya o gece elbiselerini giyeriz. Ertesi gün başka bi ta güzel bi kıyafetle artık o gün ahenge bakarız, davullar çalar, gelinin kınasını aşağı pınara gidip yıkarız. Cuma günü hazırlık yapılır. Cumartesi günü de hazırlık. Deliganlılar bi sürü hepsi oduna gidilir. Cuma gün dede sarığı, masır yapılır -kat yemeği-; cumartesi günü sulu yimek yapıldı. Akşam da kına gecesi yapılır. Okulumuz var kış olursa orda yapıldı. Yaz olursa böyle meydanlarda yapıldı. Zeytin diplerinde de olurdu.” (Tepeboz KK. 74.)

“Köyde değil de salonda oluyo artık düğünler. İzmir’de oluyo bazısı. Meydan düğünleri yok artık.” (Eski Mordoğan KK. 25.)

“Eskiden bi gün iki gün evveli davullarla oduna giderler. Eşeklerlen, beygirlerlen odun yaparlardı dağlardan odun getirirlerdi. Gelişe onalra işki, yimek, veridik. Ertesi gün yimek vurudular, yimek yediridiler. Davulla oynarlar.” (Tepeboz KK. 73.)

“Cuma çalgıcı gelir davul zurna çalmağa başlar önceden meydanda sonra kahve yanına dönmeğe başladı. Keşkek yapılır. Cumartesi sabahı köyde affedersin hayvanı olan eşiği olan oduna -düğün odununa- giderlerdi. Kazanlarla yemek pişerdi. Davul zurna gider karşılar oduncuları. Öğleyin de bütün köylüye yemek verilir. Hanımlar bi tarafta erkekler bi tarafta. Akşam da sabaha kadar gençler davulcu çaldırılar, içerler.” (Saip KK. 70.)

“Cuma günü gençler oduna gidiyodu dağlara onlara yemek yapılyodu, davul çalınıyodu o gece gençler eğleniyodu. Ertesi gün gene nişan tepsisi gibi tepsiler

yapılıyordu damadın oraya davullarla. Cumartesi yemek oluyodu bütün köy yiyodu gelen misafirler o gece kına gecesi oluyodu. Pazar günü de gelin alma oluyodu. Pazar sabah gelinin kına yıkamaya köydeki çeşmeye götürüp yıkarlar. Gençler işki içer, oynar, kadınlar kenardan bakar, ordan bi de kızlara bakıp beğeniyolar akşamüstü atı süsleyip bindiriyolar, gençler oynuyo ondan sonra getiriyolar evine.” (Haseki KK. 14.)

“Kadın, erkek, çoluk çocuk imece usulü herkes her şeyi yapar.” (Kösedere KK. 9.)

“Perşembeden başlardı. Ekmeği yapardık, masır börek, dede sarığı, sarma sarılırdı akşamdan. Hayvanlar kesilirdi, pilav, patates, keşkek dövülürdü. Helva karardık sinilere dökerdik, çorbası, salatası. Cumartesi sabahtan kalkarlar oduna giderler onlar gelinceye kadar davullar çalarlar. Pazar akşamüstü ya da kölge oldu mu gelini kaldırırlardı yengeler alnını yazıp telleriz. Davulla atla camiyin etrafını dolaştırırlar, oğlanın evine getiriler.” (Ambarseki KK. 68.)

“Cuma günü oduncu gidiyo dağlara. Davul çalıyo Cumartesi akşam kına gecesi oluyo. Pazar günü de ata bindirip dolaştırıyolar o köyü evine endirincene kadar. Oğlan evinde yemek yapılır, oduncular geldi mi yedirirler. Düğün meydanda evlerinin önünde oluyordu.” (Haseki KK. 12.)

“Cuma günü hazırlıklar başlardı. Cumartesi oduncu giderdi dağdan odun yapıp getirilerdi. Burdan davul zurnayla karşılamağa giderlerdi, bahşiş ve içki odunculara mutlaka verilirdi. Üçüncü gün de Pazar günü gelin alınırdı.” (İnecik KK. 48.)

“Bizim burda çalan ağabeylerimiz çok güzel çalarlar. Davul bi de gırnata. Her yaz olur şu meydanda. Buraları varya çok güzel oluyor.” (Kösedere KK. 39.)

“Şimdi salon düğünleri tercih ediliyo. Üç gün sürerdi Pazar gününe kadar, gelini alana kadar olurdu.” (İnecik KK. 41.)

“Yeni yeni şeyler çıktı. Hep para tuzağı, eskiden daha güzeldi. Günlerce sürerdi.” (Eski Mordoğan KK. 31.)

Türk evlenme geleneğinde birçok yerde düğünler birkaç güne yayılmakta ve her gün farklı aşamalar gerçekleştirilmektedir. Menemen yöresinde düğünün ilk günü olan Cuma günü çeyiz ile ilgili geleneklerin gerçekleştirildiği gündür. Cuma günü, “çeyiz alma” denilen uygulamayla başlamaktadır.²⁵⁹

Manisa Selendi’de düğünler genellikle otuz kırk yıl öncesine kadar hayırlı günler olduğu için çarşamba ve Perşembe; şimdi ise cuma, cumartesi ve pazar yapılmaktadır. Düğünler üç gün sürmektedir.²⁶⁰

Ankara’da Salı günü ana kınası, Çarşamba akşamı kına gecesi, Perşembe günü gelin indirme ve Cuma günü de mevlit okutulmaktadır.²⁶¹

Bartın’da düğünler bir hafta sürmekte ve cumartesi günü başlamaktadır.²⁶²

Samsun’da düğün Salı günü başlamaktadır. Davetliler Pazar gününden itibaren çağırılmaya başlanmaktadır.²⁶³

Kırşehir’de düğünler cumartesiden başlamaktadır. Çarşamba günü çeyiz günüdür ve perşembeye kadar sürmektedir.²⁶⁴

Sinop’ta zenginlerin düğünleri birkaç gün sürmektedir.²⁶⁵

Kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgiler ve gözlemlerimiz doğrultusunda Karaburun düğünlerinde alkol tüketimi oldukça fazladır ve bu durum ailelerin düğünlerini köyde değil de İzmir’de bir düğün salonunda yapmaya itmektedir. Hem masraflı olması hem de düğünlerde çıkan tatsız durumları önlemek için İzmir’de düğün yapmak aileler için daha uygun olmaktadır. Düğünü İzmir’de yapmayı tercih eden aileler genellikle kına gecelerini köylerde yapmaya devam etmektedir.

“Benim babam çok şeydi içki olur diye burda düğün yapmak istemedi. Kayinvalidem de burda yapalım dedi. Babam burda yaparım ama bi Allah’ın kuluna bi şişe almam dedi. Burda yaptık ama babam vermedi içki.” (Haseki KK. 14.)

“Üç gün üç gece düğün olurdu burda. Şimdi para yok öyle olmuyor.” (Eski Mordoğan KK. 24.)

²⁵⁹ Akalın, s. 51.

²⁶⁰ Acar, s. 79.

²⁶¹ Koşay, s. 69.

²⁶² Koşay, s. 70.

²⁶³ Erdentuğ, s. 39.

²⁶⁴ Koşay, s. 73.

²⁶⁵ Koşay, s. 74.

“Köy düğünü yaptın mı yüz şişe rakı alacan. İki buçuk milyar. On tane de erkek kesiliyo. Çok rakı içiliyor çok pahalıya patlıyo bizim düğünler.” (Salman KK. 51.)

“Köy düğünleri diye bir şey kalmadı, belediyenin salonunda, kahvede yapılıyo artık.” (Saip KK. 72.)

Karaburun düğünlerinde düğüne gelen nişanlı kızlar ortada oynadığı zaman kayınvalideleri başlarından çerez, mısır ve şeker atmaktadır. Bu gelenek biz gelinimizi seviyoruz iyi anlaşıyoruz anlamına gelmektedir. Eğer oynayan nişanlı kızın kayınvalidesi şeker, mısır ya da çerez atmıyorsa; gelin ve kayınvalide arasında bir sorun olduğu düşünülmektedir. (İnecik KK. 40, 41; Kösedere KK. 11; Salman KK. 52.)

“Oynarken insanlar şeker ve çerez atarlar. Biz gari çocuk onları toplayıp seviniyoduk. Nişanlı kızlara çok atarlar. Eğer az atılırsa ya da atılmazsa bunun arası bozuk galiba denir.” (İnecik KK. 40.)

“Gelinlik kızların başına şeker atmamız var. Hatta parayla karışık şeker...” (Kösedere KK. 11.)

Karaburun düğünlerinde daha önceleri yeni gelinler, düğünlere gelinliklerini giyerek gitmektedir. (İnecik KK. 41; Bozköy KK. 4, 7; Eski Mordoğan KK. 25, 26.)

“İki üç senelik evli olan da birinin düğünü oluğunda gelinliklerini tekrar giyerler.” (İnecik KK. 40.)

“Yakın yakın evlenenler gelinliğini giyip düğünlere giderdi. Eskiden öyleydi. Gelinin yanına da oturur üç dört yeni gelin.” (Bozköy KK. 4.)

“Yeni gelinler hep kırmızı giyer. İşlerler eteklerini şalvarlarını, karanfil de giyerler.” (Haseki KK. 14.)

“Yeni gelin olanı şalvarından tanırdın. Kırmızı şalvar giyerdi gelinler.” (Yeniliman KK. 20.)

“Ben iki kere giydim bi kendiminkinde bi de Mübeccel’in düğününde.”
(Bozköy KK. 7.)

2.1.2.1. Kına Gecesi

Türk inançlarında seçilmiş adak olanı gösterme inancına göre kına işaretini taşıyan canlı ve cansız tüm varlıkların kutsallığına inanılır, onlara dokunulmaz, bunlara dokunana uğursuzluk geleceği inancı yaygındır. Bunlar adanmışlar bir tür koruma altına alınmışlardır.²⁶⁶ Kına yakma geleneğiyle birlikte kına gecesi ve âdetleri oluşmuştur.

Karaburun’da kına gecesi cumartesi akşamı ve genellikle kadınlar arasında yapılmaktadır. Son dönemlerde yapılan kına gecelerinde kadınlar ve erkekler aynı yerde olmaktadır. Gelin ortaya oturtulmakta ve genç kızlar ellerinde mumlarla gelinin etrafında kına türküleri söyleyerek dönmektedir. Gelin ağlayana kadar türküler eşliğinde gelinin etrafında dönmeye devam edilmektedir. Gelinin ağlaması uğur sayılmaktadır. Gelin ağladıktan sonra avuç içine kına yakılmaktadır.

(İnecik KK.41,42; Yeniliman KK.17; Kösedere KK.13; Eski Mordoğan KK.25, 30; Ambarseki KK.63; Bozköy KK.1-7.)

“Kınayı erkek tarafı almaktadır.”

(Mordoğan KK.8; Yeniliman KK.17-20; Bozköy KK.1-7; Kösedere KK.9,11; İnecik KK.40-43,48.)

“Kınada kadınlar olur, davulda adamlar olur, ayrı ayrı. Kına yakarken kimi bindallı giyipdur kimi oo çeşit çok.” (Ambarseki KK. 65.)

“Ekseri düğünler İzmir’de oluyo, burda kına gecesi oluyo davullu zurnalı.”
(Yeniliman KK. 18.)

Kınayı eşinden ayrılmamış mutlu bir evliliği olan yenge yakmaktadır. Gelinin bir avcuna erkek tarafından bir yenge bir avcuna kız tarafından bir yenge kına

²⁶⁶ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 51.

yakmaktadır. Gelinin avcuna kına sürülmeden önce kayınvalide kısmet için bir altın²⁶⁷ koymaktadır. Kına avuç içlerine, ayaklarına balmumundan yapılan desenli olacak şekilde yakılmaktadır.

(İnecik KK.41,42; Yeniliman KK.17; Kösedere KK.13; Eski Mordoğan KK.25, 30; Sarpıncık KK.77,80-82; Merkez KK. 62, 93, 101.)

Eskiden kına gecesinde gelinler, kırmızı ya da mavi geceliğe benzeyen bir elbise giymekteyken sonradan bindallının moda olmasıyla gelinler kına gecesinde bindallı giymeye başlamıştır. Gelinin başına o akşam serpmeye örtülmektedir. Gelinin yüzü kötülük, nazar ve al basmasından korumak²⁶⁸ için al örtü ile örtülmektedir ve başına şemsiye tutulmaktadır. (Ambarseki KK. 69.)

Karaburun'da kına gecesinde takı takılmaktadır. Gelinin başına bir tencere ya da bir bakır kazan tutulmaktadır ve gelenler içine kına parası atmaktadır.

(İnecik KK.40; Eski Mordoğan KK.26; Ambarseki KK.69; Bozköy KK.4-7; Tepeboz KK.73,74; Küçükbahçe KK.53-55; Mordoğan KK.8.)

Koşay'a göre düğünler adeta halk inanışlarıyla halk edebiyat ve sanatının bir meşheri, eski kültürümüzün bir makesidir.²⁶⁹ Karaburun'da kına gecesinde iki tarafın yengelerin aşağıda derlemiş olduğumuz sözlerle atışmalarından oluşan sözlü ürünler bulunmaktadır. (Eski Mordoğan KK.26.)

Gelin Yengesi²⁷⁰

Deniz üstü tekneli, gül karanfil ekmeli

Kız almak kolay değil, biraz zahmet çekmeli.

Şu taşı kaldır da gel, yılanı öldür de gel

Kız almak kolay değil cebini doldur da gel.

Damadin Yengesi²⁷¹

Karanfilim sarkar mı?

²⁶⁷ Artun, s. 259.

²⁶⁸ Artun, s. 259.

²⁶⁹ Koşay, s. X.

²⁷⁰ Eski Mordoğan KK.26.

²⁷¹ Eski Mordoğan KK.26.

Açılmaya korkar mı?

Cebi dolu olmayan evlenmeye kalkar mı?²⁷²

Kına yakıldıktan sonra damat ve arkadaşları kına basmaya gelmektedir.
(İnecik KK.40.)

Kına gecesinin ertesi günü kadınlar, gelinin kinasını yıkamak için çeşme başlarına ya da pınarlara gitmektedirler. Suyu gidene kadar davul eşlik etmektedir ve tüm kadınlar eğlenerek köyü gezerek çeşmeye gitmektedirler. Gelin burada kınalı ellerini çeşme başına sürmektedir ve sonrasında ellerinde kalan kınayı yıkamaktadırlar. Yörede kına geceleri, eski dönemlerden bu yana aynı geleneklerle varlığını sürdürmektedir.

(Kösedere KK.39; Küçükbahçe KK.53,55; Eski Mordoğan KK.23; Yeniliman KK.20; Ambarseki KK.63; Mordoğan KK.8; Bozköy KK.4-7.)

Kinasını yıkayan geline kendi ayakkabısından su içirilmektedir. Bu gelenek her köyde yapılmamaktadır. Bozköy ve Tepeboz köylerinde görülmektedir.
(Bozköy KK.4-7; Tepeboz KK.73,74.)

“Benim ikinci evliliğimde bile kızlar ille sana kına yakçaz dedi yaktık.”
(Kösedere KK.39.)

“Eskiden benim çocukluğumda Tepeboz’da ilkokulumuz vardı -burdaki bütün çocuklar oraya okula çıkardı, eski bir Rum köyü deniz kenarı olduğu için Tepeboz’daydı- eskiden kına geceleri okulumuzda olurdu işte bayanlar oynarken erkek gençler de onları izlerdi camlardan. Düğün sahipleri de içki alırdı.” (Yeniliman KK.20.)

“Benim kınamı bi aşağıda bi burda bi de benim evin arkasında oynadılar.”
(Bozköy KK.7.)

²⁷² Yıldırım Aytaç, **Gönüllerin Nağmesi Karaburun Türküleri Ata Yadigarı**, Yılmaz Matbaacılık, İzmir, s. 45.

Türk evlenme geleneğinin en canlı, en renkli aşaması olan kına gecesinde geline kına yakma ile başlayan çeşitli âdetler görülmektedir. Menemen yöresinde kına gecelerine “sunma” ismi verilmektedir ve sonra “heyamula” adı verilen törenin gerçekleştirildiği görülmektedir.²⁷³

Akhisar’da çarşamba günü kız evinde kına gecesi yapılmakta ve aynı gün oğlan evinde “oturma” adı verilen eğlence yapılmaktadır.²⁷⁴

Manisa Selendi’de kına gecesinden bir gece önce gelinin başına kına koyulmaktadır ve buna “ana kınası” denilmektedir. Ana kınasını erkek tarafından gelene kadınlar yapmaktadır. Ana kınasında eğlence yapılmamaktadır.²⁷⁵

Tire’de çarşamba günü kına basılmaktadır.²⁷⁶

Sivas’ta kına gecesinde gelin “pazarlık” adı verilen elbiselerden birini giymektedir.²⁷⁷

Malatya’da kına gecesi tâbiri kullanılmamaktadır.²⁷⁸

Erzurum’da kınayı gelinin kayınvalidesi yakarsa kısmetli olacağına; gelin avcuna konulan parayı damadın kesesine koyarsa bereketin artacağına inanılmaktadır.²⁷⁹

Isparta’da kız evinde kına gecesi yapılırken oğlan evinde de bir eğlence yapılmaktadır ve bu eğlenceye “samah” adı verilmektedir.²⁸⁰

Trabzon’da kına gecesi çarşamba günü yapılmaktadır. Kınayı yakmak için özel bir kişi getirilmektedir. Kınayı yakan kişi “kınacı” olarak adlandırılmaktadır. Kına yakılırken ilahiler söylenmektedir.²⁸¹

Hatay’da çarşamba günü geline kına yakılmaktadır ve artan kına oğlan evine gönderilmektedir. Gönderilen kına damadın ayaklarına yakılmaktadır.²⁸²

Bolu’da kına gecesinde “kına ezme” merasimi yapılmaktadır. Gelin ortaya oturmaktadır. Gelinin sağına bir genç kız soluna bir yeni gelin oturtulmaktadır. Bir tabağın içinde kına, ezildikten sonra geline yakılmaktadır.²⁸³

²⁷³ Akalın, ss. 52-54.

²⁷⁴ Koşay, s. 148.

²⁷⁵ Acar, s. 84.

²⁷⁶ Koşay, s. 192.

²⁷⁷ Koşay, s. 186.

²⁷⁸ Koşay, s. 179.

²⁷⁹ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 105.

²⁸⁰ Koşay, s. 171.

²⁸¹ Erdentuğ, s. 46.

²⁸² Koşay, s. 162.

²⁸³ Erdentuğ, s. 48.

Bursa’da yalnızca kız tarafının bulunduğu “el kınası” ve erkek tarafının da katıldığı “has kına” olarak adlandırılan iki ayrı kına gecesi yapılmaktadır.²⁸⁴

Hakkari, Bitlis ve Malatya’da kına yakılırken gelinin avcuna konulan para ertesi gün gelinden alınmakta ve gelinin sağ ayakkabısının içine konulmaktadır. Damat parayı alıp para kesesine koyarsa evliliğin bereketli olacağına inanılmaktadır.²⁸⁵

2.1.2.2. Düğün Yemeği

Türk toy geleneğinde büyük bir ziyafet vermek ve herkesi davet etmek gücün simgesi olarak görülmüştür.²⁸⁶ “Düğün aş” eski Türk evlenme âdetlerinden beri görülmektedir. Dede Korkut’ta “düğün yağması” geleneğinin Anadolu’daki izlerinden biri düğün yemeğidir.²⁸⁷

Harman yel ile düğün el ile yapılmaktadır. Karaburun düğün yemeği hazırlıkları oldukça zordur ve bütün köy halkı bu yemeklerin yapımında görev almaktadır. Karaburun’da hem erkek tarafı hem de kız tarafı aynı köyden ise iki evin önünde de büyük bakır kazanlarda düğün yemekleri yapılmaktadır. Genellikle kına gecesi günü kız tarafında düğün günü erkek tarafında yemek yapılmaktadır. Düğün yemeklerinin tadına tuzuna bakması için köyden bir aşçı tutulmaktadır. Düğün yemekleri hazırlanırken hemen hemen herkes yardım etmektedir, her şey birlikte hazırlanmaktadır. Düğün yemeği için genellikle keçi kesilmektedir. Düğün yapacak olan aileler keseceği hayvanları kendileri de yetiştirebilmektedir. Kendi hayvanını yetiştirip kesmek isteyen aileler bir iki yıl öncesinden hayvanlarını alıp beslemeye başlamaktadır. Karaburun’un keçileri meşhurdur. Düğünlerde genellikle keçi kesilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

²⁸⁴ Koşay, s. 156.

²⁸⁵ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 110.

²⁸⁶ Çelepi, s.21.

²⁸⁷ Ögel, Düünden Bugüne..., s. 269.

Düğün yemeğine giden kadın davetliler havlu, nevresim takımı, yemek tabağı gibi hediyeler götürmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Karaburun düğün yemekleri²⁸⁸;

Mantı: Pirinçli yapılmaktadır. Düğün gününden önce hazırlıkları başlamaktadır.

Keşkek: Düğünlerin olmazsa olmaz yemeğidir. Köyün erkekleri kazanlarda yapılan keşkeği uzun, ağaç tokmaklarla dövmetedir. Keşkek kıvam alıp iyice yumuşayınca kadar sırayla dövülmektedir. Keşkek dövenlere terlerini silmeleri için havlu hediye edilmekte ve onlar için ayrı bir sofrta kurulmaktadır. Keşkek dövenlere alkollü içecekler ikram edilmektedir.

Etlı nohut: Düğün yemeklerinin olmazsa olmazlarından biridir. Eti ayrı nohudu ayrı pişirilmektedir.

Sarma: Yaklaşık sekiz- dokuz güveç sarma yapılmaktadır. Düğün yemeğinden bir gün önce sarılıp pişirilmektedir.

Meyve: Mevsimine göre karpuz ve kavun başta olmak üzere ikram edilmektedir.

Masır böreği: Yufkanın arasına pilav koyarak kızartılmaktadır. Yemekten önceki gün boyunca masır böreği ile uğraşmaktadır.

Pelluza muhallebi: Suyla pişirilmektedir ve içine koku atılmaktadır. Piştikten sonra tepsiye dökölüp kesilerek ikram edilmektedir.

Kavurma: Kesilen hayvanların kavurması yapılmaktadır.

Salata: Mevsimine göre hazırlanmaktadır.

Patlıcanlı yemekler: Musakka başta olmak üzere patlıcanlı yemekler yapılmaktadır.

Dede sarığı: Bölgeye özgü sütü bulgur peyniri ile sarılarak yapılmaktadır.

Köy ekmeği: Bademle süslenen büyük fırınlarda pişirilen bir ekmek çeşididir. Yemeklerle birlikte ikram edilmektedir.

²⁸⁸ Mordoğan KK. 103.

Tatlılar: İrmik helvası ve nişasta tatlısı yapılmaktadır.

Pilav ve çorba da yapılan yemekler arasındadır.

“Üç tane hayvan kestik bizim oğlanın düğününde.” (Eski Mordoğan KK.26.)

“Sekiz dokuz hayvan kesilirdi de şimdi kimsenin bunu yapmaya gücü yok.”
(Bozköy KK.1.)

“Küs de olsan gidilirdi yemek yapmaya.” (Haseki KK.16.)

Menemen yöresindeki düğünlerde, düğünün başladığı Cuma gününden itibaren, pazar günü düğün sonuna kadar yemek verilmektedir.²⁸⁹

Kastamonu Cide’de düğün yemekleri akşam ve yatsı namazı arasında yenilmektedir. Yemek yenilirken bir yandan da ateş yakılmakta ve bu ateşin etrafında müzikler eşliğinde oynanmakta ve eğlenilmektedir.²⁹⁰

Karaburun düğünlerinde alkol çokça tüketilmektedir. Düğün sahipleri davetliler için çok sayıda alkollü içecek almaktadır. Düğünlerde alkol tüketilmesi bazen sorunlara yol açabilmektedir. Alkolün etkisinde kalan davetliler kavga çıkarabilmektedir. Hemen hemen her düğünde bu küçük kavgaların olduğu söylenmektedir. (Bozköy KK.5; Merkez KK.92,93; Ambarseki KK. 65,68.)

2.1.2.3. Düğünlerde Oynanan Oyun Havaları

Karaburun düğünlerinde çalan ve oynanan oyun havaları; Sarı Olur Üst Yakanın Geveni, Harmandalı, Karyolamın Demiri, Baygın Ayşem, Gürbüzüm Zeybek, Tekedağ Üstünde Bizim Evimiz adlı havalardır.

(Salman KK.51; Kösedere KK.39; Sarpıncık KK. 77; Ambarseki KK.67; İnecek KK. 43; Mordoğan KK.8.)

“Düğün İzmir’de bile olsa çalınır oynanır köy havaları.” (Salman KK.51.)

Al atı bağlamalı

²⁸⁹ Akalın, s. 48.

²⁹⁰ Erdentuğ, s. 40.

Oturup ağlamalı
Böyle güzel kız
Öyle nazarlık bağlamalı²⁹¹

Saraylar yaptırdım döşedim
Çifte kumruları eş edemedim
Tekedağı üstünde veren kavak...²⁹²
Saraylar yaptırdım döşetemedim
Çifte kumruları eş edemedim
İki de bülbül...²⁹³

Sarı Olur Üst Yakanın Geveni²⁹⁴
Sarı olur aman üst yakanın geveni
Ben bilemedim aman peşim sıra geleni
Şehit derler aman yar yoluna öleni

Aman da beyler aman da yorgunum
Yorgun da değil aman da gözlerine vurgunum

Gide gide aman gitmez oldu dizlerim
Ağlamaktan aman da görmez oldu gözlerim
Çok söyledim aman da dinlemedi sözlerim

Çıkabilsem aman şu yokuştan saraya
Davacılar aman da sıralanmış sıraya
Kimsem yok ki aman gelsin girsin araya

Teke Dağ Üstünde Bizim Evimiz²⁹⁵
Teke dağ üstünde bizim evimiz
Birbirimize düştü sevimiz

²⁹¹ Kösedere KK. 39.

²⁹² Ambarseki KK. 68.

²⁹³ Kösedere KK. 39.

²⁹⁴ Aytaç, Gönüllerin Nağmesi..., s. 24.

²⁹⁵ Aytaç, Gönüllerin Nağmesi..., s. 36.

Bu sevi biz de iken ölür birimiz

Anneciğim anneciğim hastayım hasta
Öten kuşlar gibi altın kafeste

Tekedağ üstünde nergiz olur mu
Kızların güzeli ersiz olur mu
Yârinden ayrılan dertsiz olur mu

Anneciğim anneciğim hastayım hasta
Öten kuşlar gibi altın kafeste

“Üzüldüğüm bi nokta bu benim. Yöresel olan şarkılarımız söylenmiyo. Düz hava deriz biz eskiden tek tek oynardık. Orkestra yoktu yöresel şarkılarımız, düz havalarımız var oyunu da ayırdır yavaş yavaş oynarız.” (Kösedere KK. 39.)

“Eski şeyleri özlüyom ben. Şimdiki ne tıngıdı tıngıdı haydeee. Eski düğünler ta güzeldi.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Eskiden büyükler söylenirdi güzel güzel oynanırdı. Şimdi herkes ortada.” (Kösedere KK. 13.)

“Kına gecesinde üç tur bu tarafa üç tur bu tarafa dönerek oynarlardı. Mendilimde gül oya bi de entarisi havasında.” (Ambarseki KK. 67.)

2.1.2.4. Gelin Alma

Evlilikte alan taraf erkek olunca kadına düşen gitmektir.²⁹⁶ Kızın baba ocağından alınarak erkeğin ailesine dahil olduğu gün “gelin alma” ya da “gelin göçü” olarak adlandırılmaktadır.²⁹⁷

Karaburun’da gelin alma pazar günü akşam üzeri olmaktadır. Pazar günü düğün yemekleri yapılmaktadır. Meydanlarda herkese düğün yemeği ikram

²⁹⁶ Güliden Sağol, s. 668.

²⁹⁷ Ögel, Düünden Bugüne..., s. 267.

edilmektedir. Gelin almaya gidilmek üzere erkek tarafının evinden gelin evine doğru davullarla yürünmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Gelin almaya giderken ya da düğünün sonunda erkekler bir yuvarlak oluşturarak “alay oyunu” oynamaktadır. Alay oyunu sadece bir kez oynanmaktadır. Gelin baba evinden çıkarılırken de gelin alayı oluşturulmaktadır.²⁹⁸

Gelin evden çıkarılmadan önce gelinin babası, erkek kardeşi ya da bir aile büyüğü gelinin kuşağını bağlamaktadır. Kuşak iki kere bağlanıp çözülme­k­te­dir üçüncüsünde tam olarak bağlanmaktadır ve salavat getirilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Batı Türklüğünde “al bezi” bekâreti temsil etmektedir.²⁹⁹ Gelinin yüzü tel kırma al örtü ile örtülmektedir. Gelini almaya gelen damattan evin kapısında bahşiş alınmaktadır.

Damadın ayakkabısı saklanmaktadır. Ayakkabıyı vermeden önce gelinin ailesinden bir kişi bahşiş almaktadır.

(Bozköy KK.4, 5; İncelik KK. 46; İncelik KK.46; Mordoğan KK.8.)

“Bizim damat çıkarmadı ayakkabısını.” (Bozköy KK.5.)

Şamanist ve Müslüman Türklerin evlenme törenlerinde ortak olan Şamanizm unsuru gelinin geldiği gün başına saçı saçmaktır. Saçı -yabancı soya mensup olan bir kızı kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için-yapılan bir kurban âyininin kalıntısıdır.³⁰⁰ Saçı çok eski bir Türk geleneğidir. Saçı, göçebe kültüründe süt ve süt ürünleriyken ekinci kültüründe tarım ürünleri, yerleşik

²⁹⁸Yıldırım Aytaç, Gönüllerin Nağmesi..., s.19.

²⁹⁹ Yaşar Kalafat, **Türk Halk İnançlarında Renkler**, Berikan Yayınları, Ankara, 2012, s. 42-45.

³⁰⁰ İnan, s. 160.

kültürde ise para vb. leri yerini almıştır.³⁰¹ Karaburun’da da geline saç saçma geleneği görülmektedir. Buradan türeyen “darısı başına” deyimini³⁰² de yörede bilinmekte ve kullanılmaktadır.

Gelin evden çıkarılırken gelinin başından aşağı şeker, mısır ve çerez ve para serpiştirilir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Gelin ata bindirilmektedir. Gelinin bineceği bu ata taç takılarak pullarla süslenmektedir. Atın süslenmesine önem verilmektedir. Ata krepler bağlanılmaktadır, üzerine serpme, uçkur-peçkir ve antika işlemleri de örtülmektedir. Ata binerken gelinin kucağına bir kız ve bir oğlan çocuğu verilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

Gelin evden çıktıktan sonra bayraktar en önde olmak üzere gelin ve damadın yaşayacağı eve davul zurna eşliğinde gidilmektedir. Bayraktarın bayrağına gömlek, kumaş, mendil bağlanmaktadır.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Benim evleneceğim gün at süslenmemiş valla dedim ben ata binmeden gelin olmam. Gidin atı süsleyin gelin ben ondan sonra kalkarım dedim. Atla köyün içini dolaştım indim arabayla geldim sonra tabi.” (Parlak KK.84.)

³⁰¹ Ali Berat Alptekin, “Ceyhun’dan Ceyhan’a Evlenme ile İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine”, **Halk Bilimi Araştırmaları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, ss. 245-247.

³⁰² Alptekin, s. 247.

“Eğlence grubuyla birlikte at üstünde gelin getirilir. Davul çalar en önde ayna, bayrak gelin alayı beraber damada teslim edilir. Evden ilk önce ayna ve Kur’an-ı Kerim çıkar.” (Bozköy KK. 3.)

Karaburun’da gelin baba evinden alındıktan sonra yaşayacakları eve getirilmektedir. Eve gelen gelin ve damat evlerinin kapısına yağ sürdükten sonra bal yemektirler. Gelin evine geldikten sonra nikâh kıyılmaktadır. Gelin alındıktan sonra oğlan evine getirilerek gelin indirme gerçekleşmektedir. Geline evinin kapısından içeri girmeden bazı uygulamalar yapılmaktadır.

(Eski Mordoğan KK. 26; Bozköy KK.3-7; Yeniliman KK. 17; Haseki KK. 16; Haseki KK.16; Mordoğan KK. 8.)

“Yağı, balı getiriler bi tabakta. Önce sağa sola sonra yukarı aşağı sürülüyo yağ. Besmeleyle girer sağ ayaklan içeri. Bal da kapıya sürülür yağ da.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Evin kapısına gelin damat bal sürer. İp kopartırlar üç tane. Şimdi yapmıyolar balayına gidiyolar hemen.” (Yeniliman KK. 17.)

“Gelin ve damadın evlerine girmeden önce kapıya yağ sürülür ve her ikisine de bal yedirilir.” (Mordoğan KK. 8.)

“Kına yıkandıktan sonra gelin geri evine bırakılır veyahut da kahvenin yanında toplanırlar. Kadınlar onların seyrine bakar erkekler oynar, ahenk denir. Belli bi zamana kadar gelin ahenkte kalır sonra oğlanın yengeleri kızı alır alnını yazdırır. Kırmızı örtü var telli örtülür. At süslenir, gelin ata bindirilir, ana yollarını köyün gezdirilir bayrak eşliğinde. Bayrağa havlu çeper, hediyelikler asılır. Getirilir oğlan evine gayrı. Oğlan da silah atar gelin gelince. Silah atması da olcıkları çocuğun kulakları sağır olmasın deye. Gelin gelir, damat onun başına para, buğday atar ne varsa.” (Bozköy KK. 5.)

Bu uygulama özellikle gelinin bahtının açık olması, yeni evine bağlı olması, uğur ve bereket getirmesi, yumuşak huylu olması için yapılmaktadır.³⁰³

³⁰³ Örnek, s.203.

Bu aşamada Menemen ve Konya yörelerinde gelinin başında ekmek bölündüğü görülmektedir.³⁰⁴

Sivas'ta geline bir kabın içinde pekmez ve tereyağı verilmektedir. Gelin yağ ve pekmezden biraz yedikten sonra yanındakilere vermektedir. Kapıdan içeri girerken elini pekmeze batırıp kapının üst tarafına sürmektedir.³⁰⁵

Ağrı'da gelin eve girerken elini kapı eşiğine sürmektedir. Bu inanca göre gelinin yeni evine; yeni evin de geline uğurlu geleceğine inanılmaktadır Diyarbakır ve Ağrı'da yeni evine giren gelinin ayaklarına su dökülmektedir. Bu hareketin de geline ve eve uğur getireceğine inanılmaktadır.³⁰⁶

Menemen yöresinde yengeler damattan bahşiş almaktadır ve bu bahşişe “yenge parası” adı verilmektedir.³⁰⁷

Tire'deki Çepnilerde gelin almaya giderken gelinin elbisesi küçük yaştaki bir erkek çocuğuna verilmektedir. Bu elbiseyi giyen gelin ata bindirilerek oğlan evine götürülmektedir.³⁰⁸

Manisa Selendi'de Cuma gününden bayrak hazırlanmaktadır. Ucuna sarık, al yazma ve elma takılmaktadır. Bayrakçının görevi gelini alana kadar bayrağı korumak ve kimseye kaptırmamaktır.³⁰⁹

Muğla'da gelin alma pazartesi günü yapılmaktadır. Gelin alınırken gelinin başına “heril” adı verilen örtü örtülmektedir.³¹⁰

Akhisar'da gelin alayı meşalelerle yürümektedir. Gelin alındıktan sonra cirit ve zeybek oynanmaktadır.³¹¹

Antalya'da perşembe günü gelin alma günüdür. Gelin almaya “düğüşü günü” denilmektedir.³¹²

Malatya ve Kahramanmaraş'ta gelinler eve girerken kayınvalidesinin kolunun altından geçerek girmektedir. Diyarbakır'da gelin ve damat ikisi birlikte kayınvalidenin bacağından altından geçmektedir. Burada çok eski bir Türk inancı

³⁰⁴ Akalın, ss. 58, 245.

³⁰⁵ Koşay, s. 258.

³⁰⁶ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 107.

³⁰⁷ Akalın, s. 57.

³⁰⁸ Koşay, s. 212.

³⁰⁹ Acar, s. 91.

³¹⁰ Koşay, s. 248.

³¹¹ Koşay, s. 199.

³¹² Koşay, s. 202.

görülmektedir. İnanca göre kayıinvalidelerin gelini veya damadı evlat olarak gördüğü, diğer çocuklarından ayırmayacağı gösterilmektedir.³¹³

Bartın’da gelin alma gününe “hak alma” günü denilmektedir.³¹⁴

Bolu’da gelin alma gününde gelinin erkek kardeşi gelinin beline gümüş kemer takmaktadır. Kemeri takan kardeş para saçmaktadır. Gelin evden çıkarıldıktan sonra cirit oynanmaktadır.³¹⁵

2.1.2.5. Nikâh

Kadın ve erkeğin birleşmesinin nikâh ile duyurulması gerekmektedir. Günümüz toplumlarında olduğu gibi evlilik, Türkiye’de de nikâh ile resmleştirilmektedir. Türkiye Türk düğünleri incelenirken Orta Asya unsurları, eski yerli kültürlerin tesiri ve nihayet İslâm tesiri göz önünde göz önünde bulundurulmalıdır.³¹⁶ İslâm’ın Türk toplumundaki evliliklere olan tesirlerinden biri dini nikâhtır. Medeni Kanun öncesinde evlilikler dini nikâhla yapılmaktaydı ve kanun sonrasında resmi nikâh zorunlu hâle geldi. Resmi nikâh geldikten sonra dini nikâh yapmak tamamen terkedilmemiştir. Dini nikâh yapmak isteyenler resmi nikâh sonrasında bir din hocası huzurunda yapmaktadır.

Karaburun’da eve geldikten sonra gelin ve damadın dini nikâhı kıyılmaktadır. Dini nikâh kıyılırken mehir hoca tarafından sorulmaktadır. İstenilen mehir; mehr-i muaccel ya da mehr-i müeccel olarak verilebilmektedir. Son dönemlerde mehir istenilmemektedir.

(Kösedere KK.9,13,39; İncik KK.41,42,50; Eski Mordoğan KK.30,32,35; Salman KK.52; Parlak KK.84; Sarpıncık KK.75; Merkez KK.21,22; Yeniliman KK.17,19; Bozköy KK. 1,3,4-6; Haseki KK. 16.)

“Hoca sordu kayınpederime ama ben kendim talep etmemiştim. Lafla verildi ama orda kaldı. İstenmiyor burda.” (Parlak KK. 84.)

“Dini nikâhta iki tane erkek şahit olması gerekiyor. Bir erkek iki bayan da olabilir.” (Sarpıncık KK. 75.)

³¹³ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 102.

³¹⁴ Koşay, s. 206.

³¹⁵ Erdentuğ, s. 50.

³¹⁶ Koşay, s. X.

“Genelde takılar üzerinde anlaşılır. Benim öyle oldu.” (Sarpıncık KK. 76.)

“Hiç mehir söylenmez bizim burda bazıları çok zor durumda kalıyor. Hatta benim bi akrabam ay bana felç gelcekti orda diyo bide baskı yapıyolar kız tarafı diyo. Yok arsa verirler bizim orda yok şunu verirler yok bunu verirler diyolarmış kadın ter ter felç gelcekti diyo.” (Mordoğan KK. 8.)

“Hoca tabi sorar ne istediğini -e kimse bilmez ama onu- başka yerlerdeki gibi yok evdir yok damdır denmez. Ufağından bir bilezik der bir çeyrek altın der.” (Bozköy KK. 6.)

Karaburun’da resmi nikâh yapılmaktadır. Resmi nikâhtan sonra dini nikâh kıyılmaktadır. Resmi nikahı önceden muhtarlar kıymaktayken artık belediyelerce görevlendirilen memurlar kıymaktadır. (Bozköy KK.2.)

Çalışma alanımız Karaburun’un merkezindeki bir düğüne nikâh şahidi olarak katıldık. Bu düğün yakınlarımıza aitti ve düğün tarihi derleme yaptığımız tarihler içinde olması sebebiyle böyle bir deneyim de yaşamış olduk. Bu düğündeki gözlemlerimize ilgili bölümlerde yer verdik.

2.1.2.6. Yüz Görümlüğü

Güveyin gerdeğe girdiği gece, gelinin duvağını açmadan önce yüz görümlüğü adıyla bilinen adet gereğince bir hediye vermesi usuldendir.³¹⁷ Yüz görümlüğü geleneğinin sebebi, Türk geleneğinde gelinin yüzü tabu sayılmaktadır ve bu tabu, gerdek gecesi damadın geline verdiği hediye ile sonlanmaktadır.³¹⁸

“Yüz görümlüğü takılır.” (Merkez KK.21.)

“Damadın aldığı şeye göre değişir bi bilezik olur bi kolye olur ama olur.” (Bozköy KK.1.)

³¹⁷ Örnek, s. 199.

³¹⁸ Ögel, Düünden Bugüne..., s. 268.

“Yok hemen açılır duvak.” (Bozköy KK.6.)

“Yengem bana dedi sakın konuşma bahşış al öyle aç dedi. Ama ben görmedim yüz görümlüğü.” (Bozköy KK.5.)

2.1.2.7. Gerdek

Medeni ya da dini nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmesine gerdek denilmektedir.³¹⁹ Gerdek gecesinde gelin ve damat yalnız kalmadan önce yöreden yöreye değişiklik gösteren âdetler bulunmaktadır.

Karaburun’da gerdek öncesinde damat camiye götürülmektedir. Gerdek gecesinde; gelin ve damada neler yapacağını yengeler anlatmak için birlikte eve girmekte ve sonrasında bahşış alıp evden çıkmaktadırlar.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncelik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Damadı yumruklaırlar. Eskiden yenge girerdi gelinle bir. Yatakta da çocuk yuvarlatırlardı.” (Kösedere KK.13.)

“Gelinin kucağına çocuk oturturlar. Damat camiden geldikten sonra gelinle damat birlikte namaz kılar yalnız kalınca.” (Eski Mordoğan KK.30.)

“Yengeler de girer içeri. Şerbet içirirler. Dolmayı yedirirler ve bahşış alırlar.” (Küçükbahçe KK.56.)

“Birisi girer gelinle ama şimdi kimse girmiyor. Kimisi âdetlere uyduğı için saygı duyuyo.” (Yeniliman KK. 17.)

“Damadı yumrukluyolar. Damat namaza camiye götürölür ama burda yok. Kıza da yengeleri namaz kıldırır.” (Bozköy KK.7.)

³¹⁹ Örnek, s. 197.

“Eskiden yengeler sabah gidip gelinin yatağını toplarmış. Ben yirmi beş yirmi altı sene önce evlendim kimse yengelik yapmadı bana.” (Parlak KK.84.)

“Şimdi basın var, televizyon var her şeyi biliyorlar. Okumayanlar için bazı şeyleri bilmek adına yengeler düğün gecesi girip bazı şeyleri söylemiş gelinlere. O gece namaz kıldırılır gelinle damada.” (Yeniliman KK.20.)

“Yatsı namazına camiye götürülür damat. Sonra yumrukla arkadaşları. Damat eve girdikten sonra herkes bakar kim ayağına başçak diye. Ayak basmadan sonra yengeler şunlar bunlar çıkarlar artık evden.” (İnecik KK.46.)

“Bir kız bir erkek çocuğu yatakta yuvarlanır.” (Kösedere KK.9.)

“Gelini ata bindiriyorlar ya bütün köyü dolaşıyor. Gelin evinin önüne geliyor kapıda damat elinde bi tas buğdayla gelini bekler sonra gelinin başına atar buğdayı. Damat kapının önünde oynuyo gelin onu seyre bakıyo. Ondan sonra yengelerle gelin damat içeri girer, kahve içerler. Yatsı namazında damat büyüklerle bir namazını kılıp geliyorlar. Arkadaşları damadı yumrukluyo, yengeler çıkıyo. Gelinle damada diyorlarki iki rekât namaz kılın hadi gari siz artık...” (Kösedere KK.9.)

“Namaz şart ama bilemem. Kimisi de kılmıyodur. Bu şart öyle biliyoruz biz. Kimisi şimdi duaları bilen de yok. Alkollü de gidiyorlar.” (Yeniliman KK.17.)

“Ertesi gün yengeler gelir yer yatağı var onu toplarlar. Bahşiş atılır yengelere - bu bahşiş kızın kızlık bahşişidir-.” (Bozköy KK.5.)

“Camiye götürürler mi bilmem.” (Mordoğan KK. 8.)

“Damadın camiye götürülmesi çok fazla âdet değil burda. Damat yumruklanır.” (Bozköy KK. 1.)

“Damat gelini attan indirir. Gayri gelinle şöyle bi sarılırlar. Gelini alır bi de içerde tüfek atarlar mı? Gelin girer malum şey...” (Bozköy KK.4.)

“Yengeler gelini kibleye karşı oturtup kucağına bebek ya da çocuk verirler. Çocuklara da yengelere de harçlık verilir bahşiş.” (Eski Mordoğan KK.26.)

“Bizim bir oğlan vardı evlendi. Üzüldüler, kızı amcası zorlamış bozmuş kızı. Oğlan da bilmiyodu bunu o gece öğrendi. Sonra ayrıldılar başkasıyla evlendi oğlan yine öyle çıktı yeni gelin. Bozdu kafayı çok.” (Eğlenhoca KK. 89.)

Menemen yöresinde güveyin gerdeğe girdiği gece bir din hocası evlenen çiftin mutluluğu için dua etmektedir. Dua bittikten sonra şerbet ikram edilmektedir. Şerbeti içen delikanlılar âdet gereği şerbet içtikleri bardakları çalmaktadır.³²⁰

Manisa Selendi’de gerdek gecesinde damadı rahatsız etmek için kapıya vurmak, cama taş atmak gibi eylemler gerçekleştirilmektedir. Damadın evde bir eşyayı bulması da istenmektedir.³²¹

Akhisar’da yatsı ezanında damat camiye götürülmektedir. Namazdan sonra eve gelip dua edilmektedir. Delikanlılar damadı yumruklayarak gerdeğe uğurlamaktadır.³²²

Ankara’da gerdek gecesinde gelinin annesi damat için “ağız tadı” adı verilen bir yiyecek koymaktadır. Gelin ağız tadını gerdek öncesinde damada yedirmektedir.³²³

Eskişehir’de gerdek gecesi yatak yapılmaktadır. Evlenenlerin çocukları olsun diye yatakta birkaç kız ve erkek çocuğu yuvarlanmaktadır.³²⁴

Maraş’ta gerdek gecesi perşembe gecesi olmasına rağmen gelin alma ve gelini getirme çarşamba gecesi yapılmaktadır. O gece gelin gerdek odasında kadın akrabalarından biri ile uyur ve gerdek gecesi ile ilgili bilgileri yanında uyuyan akrabadan öğrenmektedir. O gece damat başka bir evde uyumaktadır.³²⁵

Elazığ’da gerdek gecesi, kız evinde tatlı şerbet yapıp gerdek gecesi geline ve damada ikram edilmektedir. Gelin, damadın şerbetine üç kez tükürüşmüş gibi yapmaktadır ve inanca göre evliliğin daha sohbetli geçeceğine inanılmaktadır.³²⁶

Yozgat’ta damat gerdeğe girerken annesinin ve yengesinin elini öpmektedir. Yengesi damat ve gelinin odasına girmekte ve ellerini birbirine vererek “Allah

³²⁰ Koşay, s. 299.

³²¹ Acar, s. 97.

³²² Koşay, s. 279.

³²³ Koşay, s. 279.

³²⁴ Koşay, s. 289.

³²⁵ Boratav, ss. 233, 234.

³²⁶ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 108.

utandırmasın Allah koşa yaşatsın, her ikinize de maşallah” diyerek gelin ve damadı yalnız bırakmaktadır.³²⁷

Muş’ta gerdek gecesi ayağa basma âdeti vardır. Kim basarsa evde onun söz sahibi olacağına inanılmaktadır.³²⁸

Yağıbasan köyünde gerdeğe giren damat silah atmaktadır. Silah atma durumuna “ev olma” denilmektedir. Silah atılmazsa ev olmadı denilmektedir.³²⁹

Kayseri’de gerdek gecesinde gelinin saçı sırmalanmakta ve yüzüne “hel” yapıştırılmaktadır.³³⁰

³²⁷ Koşay, s. 308.

³²⁸ Kalafat, Eski Türk İnançları..., s. 108.

³²⁹ Koşay, s. 307.

³³⁰ Koşay, s. 297.

2.2. EVLENME SONRASI

2.2.1. Duvak Günü

Karaburun’da düğünün ertesi sabahı yengeler gelin evine gitmektedir. Geline ve damada bir şeye ihtiyaçları olup olmadığını sormaktadır. Damat evden çıkarak kayınpederi ve kayınvalidesinin evine arkadaşlarıyla birlikte el öpmeye gitmektedir. Damada ikramlar sunulmaktadır ve peynir yerine kireç yedirilerek eğlenceli bir gün geçirmektedirler. Damat el öpmeye gittiğinde gelin, yengeler ve arkadaşları eğlence yapmaktadır. Yapılan bu eğlencede gelin, gelinliğini giymektedir ve duvağını takmaktadır. Bu eğlence gününe “duvak günü” denilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Duvakta yengeler geliyor kapıya senden bişiler istiyo. Sonra eline küçük bi testi alır yenge suya götürür gelini. Bi de ahenk oluyo bütün genç kızlar gelinin evine geliyo. Bi oyun bi kıyamet. Gelinliğini giyiyosun. Damadı da arkadaşlarını da yemeğe alır kızın annesi. Damadı aldatırlar mesela kireç yok mu koyarlar tabağa peynir gibi üstüne pekmez döküyolar, eğleniyolar.” (Tepeboz KK. 74.)

“Duvak yemeği gelinin evinde olur. Oğlan evi yapar. Dolma -tavuk dolma, kuzu eti öyle doldurulur- getirirler. Duvaktan sonra kız evine el öpmeye giderler.” (Kösedere KK. 13.)

“Ertesi gün gelinin orda toplanırlar. Damat da kayınpederine el öpmeye gider. Orda da katmer yaparlardı, yemek ballı katmer. Akrabalrı, genler de oraya gider eğlenirler.” (Mordoğan KK. 8.)

“Ertesi sabah olur. Yemek yapılır, tatlı yapılır oklavadan sıyrma yapılır.” (Eski Mordoğan KK. 26.)

“Oklavadan sıyrma yapar kız tarafı ikramlık.” (Yeniliman KK. 17.)

“Düğünün ertesi günü insanlar geliyolar gelinin evine. Gelin yine giyiniyor. Yemekler pişiyor. Akrabaları yakında kim varsa giderler.” (İncik KK. 41.)

“Duvak yemeğinde oynanır.” (Kösedere KK. 13.)

“Oğlan evinde duvak yemeği yapılır kız tarafı pek gelmez.” (Eski Mordoğan KK. 30.)

“Önce kız tarafına sonra oğlan tarafına el öpmeye gidilir.” (Kösedere KK. 39.)

“Duvak günü çeyizler de asılır. Onlara da bakılır.” (Bozköy KK. 5.)

“Damat kayınvalidesinin elini öpmeye gider orda yemek yediriolar. Gelin de evde yengelerle, arkadaşlarıyla eğlence yapıyor.” (Bozköy KK. 5.)

“Duvak gelinin evinde yapılır. Damat gider arkadaşlarıyla kaynanasının elini öpecek, yemek yir. Gelin de arkadaşlarıyla yemek yir, oynarlar.” (Salman KK. 52.)

“Oğlan tarafında oluyo. Gelin evinde yani. Damadın ayakkabısını saklarlar, lor peynirin üstüne pekmez dökülür ya peynir yerine kireç koyarlar damada eğlenirler.” (Sarpıncık KK. 77.)

Duvak günü ve benzer günler farklı yörelerde de görülmektedir. Denizli Çivril’de düğünden sonraki gün duvak günüdür. Duvak günü köyün genç kızları köyün yakınlarında çimenlikte ya da bir meydanlığa gidilmektedir. Orada türküler eşliğinde oynayarak yemekler yenilmektedir.³³¹

Menemen’de damat, düğünden sonraki gün kayınvalidesine gitmektedir. Kayınvalidesi ve kayın pederiyle yemek yemektedir. Bu davete “ana baba daveti” denilmektedir.³³²

³³¹ Koşay, s. 309.

³³² Koşay, s. 316.

Manisa Selendi’ sağdıç gerdek sabahı gelinle damadın uyanması için tüfek atmaktadır. Sağdıcin eşi ya da yenge, gelin yatağını kaldırmaktadır. Yatağın altındaki bahşişi de almaktadır.³³³

2.2.2. Evirlik-Gelin Mevlidi

Düğünden üç ya da yedi gün sonra gelin evinde toplanılmaktadır. Önce bir eğlence sonrasında mevlit okutulmaktadır. Bugüne “evirlik” denilmektedir.

(Bozköy KK. 1-7; Kösedere KK.9-11, 72; Haseki KK.14-16; Eski Mordoğan KK.23-37; İncik KK.40-48; Salman KK. 51; Küçükbahçe KK.53-56; Eğlenhoca KK. 60-62; Ambarseki KK.63-69; Saip KK.70, 71; Tepeboz KK.73, 74; Sarpıncık KK.75-79; Parlak KK.83,84; Salman KK.85-88; Merkez KK.92-95.)

“Haftasında gelin el öpmeye gider. Üç gün sonra da olabilir. Mevlit okutulur.” (Küçükbahçe KK. 56.)

“Düğünden üç gün sonra evirlik deriz. Kız anası gelir önce kızın evinde oynarlar. Mevlit okutursun. Üç gün sonra kız gider babasının evine.” (Salman KK. 87.)

“Bir hafta sonra evirlik oluyo. Gene gelinliği giyiyosun. Ahenk oluyo yine ondan sonra yine eğleniyolar. Herkes geliyor.” (Tepeboz KK. 74.)

“Düğünden bir hafta sonra evirlik mevlidi yapılır.” (Bozköy KK. 5.)

“Üç gün sonra el öpmeye giderler kız evine de oğlan evine de.” (Saip KK. 70.)

“Düğünden bir hafta sonra kız evine el öpmeye gidilir. Şimdi balayından sonra geliyolar.”

(Merkez KK. 22.)

³³³ Acar, s. 97.

“Balayı muhabbeti çıktı şimdi eskiden böyle bi şey yoktu. Sahil bi yere tatile gidiyolar. Eskiden burada olup da Karaburun’a bile gitmeden ölen vardı” (Bozköy KK. 1.)

Manisa Selendi’de evlendikten bir hafta sonra gelin kendi ailesine el öpmeye gitmektedir ve bu ziyarete barışma denilmektedir.³³⁴

Kastamonu’da evirlik, oğlan evi ile kız evinin karşılıklı birbirlerini yemeğe davet etmesine denilmektedir. Önce kız evi sonrasında oğlan evi davet etmektedir.³³⁵

2.2.3. Aile İçi İlişkiler

Karaburun’daki gözlemlerimize göre gelinler ve damatlar aile büyüklerine saygılı davranmaktadır. Daha eski zamanlarda gelinlik etme geleneği vardır. Gelinlik etme geleneğinde gelinler kaynana, kayınbaba ile konuşmamaktadır ve birlikte yemek yememektedirler. Bu duruma “kaçınma” denilmektedir.³³⁶

“Kayınpeder, kayınvalide eskiden aynı evde kalıyolardı. Eskiden bi saygı vardı şimdi yine saygı var yani.” (Yeniliman KK. 1.)

“Anaya babaya saygılı olunur.” (Bozköy KK. 4.)

“Eskiden gelinler daha itaatkardı. Şimdi maalesef öyle bi şey kalmadı. Ben kızım görürüm gelinimi sarılırım da.” (Mordoğan KK. 8.)

“Korku ya da baskı gibi bi durum yok saygı duyulur.” (Bozköy KK. 3.)

Sivas’ta gelin birkaç ay evdeki kimse ile yüksek sesle konuşmamaktadır. Sadece kendinden küçükler varsa söyleyeceklerini onlara söyleyerek evdeki büyüklere iletmektedir. Buna “gelinlik etme” denilmektedir.³³⁷

Konya Ereğli ve Yozgat’ta gelinler kayınpeder ve kayınvalidesinin sorularına başı ve gözü ile yaptığı işaretlerle cevap vermektedir. Gelini konuşturmak için geline bir hediye verilmesi gerekmektedir.³³⁸

³³⁴ Acar, s. 98.

³³⁵ Koşay, s. 314.

³³⁶ Kaçınma ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Tezcan, s. 78.

³³⁷ Koşay, s. 324.

³³⁸ Koşay, ss. 323, 324.

Karaburun’da gelinlerin kayınvalidelerine olan saygılarını içeren üç kaynak kişimizden derlediğimiz “Sofuların Gelini” adlı bir anlatı bulunmaktadır.

“Sofu dedenin kendisi değil bir önceki kuşaklardan birinin gelinidir. Kulede oturuyorlar efsane şöyle oluyor oranın gelini vefat ediyor genç, aniden bakıyorlar ölmüş. Defnediyorlar aşağı çeşmenin oraya işte orası mezarlık alanıydı. Kışında kayıkçılar deniz kenarından evlerine geliyorlar o zaman ışık falan yok tabii aşağı çeşmenin oradan geçerken beyaz bir şey görüyorlar canlı, hareket halinde. Bu neyin nesi diyorlar, yaklaşıyorlar o yaklaşanlar da Salih Hoca vardı onların babaları dedeleri kayıkçılar. İn misin cin misin kimsin diye soruyorlar. Kefenin içerisinden nene çıkıyor aklı başına geliyor herhalde ben diyor sofuların geliniyim şaşıyorlar tabii neticede alıyorlar götürüyorlar evine kapıyı çalıyorlar işte açın ben falanca kaptanım gelininizi getirdim diyor. Kapıyı açmıyorlar bizim gelinimiz öldü diyorlar. Neyse sonra inanıyorlar kapıyı açıyorlar gelini alıyorlar gelin daha ondan sonra epey yaşıyor dede artık daha beraber olmuyor herhalde korkudan. Olayın yaşanışı da şöyle eskiden kaynanalara karşı saygı var yemek pişiriyormuş gelin bir kaşık almış kemik almış herhalde tavuk mu varmış et mi varmış kaynanası kapıyı açınca yutuvermiş sıcak sıcak yutunca boğazı yanıyor nefes alamıyor herhalde düşüp bayılıyor bakıyorlar hareketsiz uzun müddet sonra gömüyorlar öldü diye. Mezardan da sırtlan çıkarmış onu belki de kendi de uğraştı sırtlanlar kendilerine yemek bulurmuş mezarları açıp.” (Merkez KK. 102.)

“Mutfakta herhalde yemeğin tadına mı ne bakıyormuş biraz da yemiş herhalde ondan sonra birisi ne yapıyorsun sen deyince herhalde kayınvalidesi ya da kimse o da hık yapınca gitmiş kemik boğazına ondan sonra bayılmış. Hadii öldü diye bunu apar topar yıkıyorlar, aklıyorlar paklıyorlar. Hadiii mezara mezarda da sırtlan mı ne kazmış mezarı almış sırtına vurmuş sırtına vurunca tabi o kemik çıkmış kendine gelmiş o da evine gitmiş. Eve gidince evdekilerin nutku tutulmuş hortladı da geldi diye eski mezarlık aşağı çeşmenin oradaymış zaten.” (Merkez KK. 38.)

“Kişilerin varlıkları oturdukları evlerle ölçülürmüş iki katlı üç katlı o zamanın devrinde kuleler varmış şimdiki gibi bölüm bölüm değil. Eskiden gelin kaynana korkusu varmış. Söylemesi ayıp yemek varmış ocakta gelin bakayım demiş pişti mi pişmedi mi diye et yemeğimiş. Tam ağzına almış kayınvalidesi seslenmiş onun korkusuyla eti kemikle bir yemiş gitmiş boğazında tıkanmış gel zaman git

zaman gelini öldü öldü gelini götürmüşler görmüşler aşağı çeşmenin üst tarafı mezarlık belediye binasında nasıl orada bir servilik var işte orası mezarlık eskiden bu canavar dediğimiz yırtıcı hayvan veyahut da sırtlan gelir mezarları deşer çıkarmış cesedi alıp götürmüş -o da kendine göre bir geçim derdi- Neyse bir tarafa ağlaşıyor öbür taraf sırtlan geliyor açıyor mezarı tam sırtına vuracak sallayacak hoop ağzından kemik çıkıyor ve gelin canlanıyor gelin kefenlerin içinde. Eskiden burası yerleşim İskeleden veya Bodrum'dan balıkçılar yayan gelip gidiyorlar adam seferden gelmiş gece geç gelmiş yeni açılan yol var ya orayı patıkaymış. Tam geliyor tam çeşmenin yanında bir hortlak bir neyse adam soruyor İn misin cin mi gelin in cin falan değilim falancaları geliniyim diyor. Neyse adam ikna oluyor alıp getiriyor fakat gelini denemeden geçiriyorlar çiğ ciğer veriyorlar bir şeyler veriyorlar hani hortladı mı ne oldu ne olmadı ondan sonra yıllarca sağ kalıyor çocukları oluyor.” (Kösedere KK. 9.)

Derlediğimiz anlatı eskiden gelinlerin aile büyükleriyle olan ilişkilerini göstermektedir. Aile içi ilişkilerde yaşanan değişme dördüncü bölümde detaylı bir şekilde incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARABURUN EVLENME GELENEĞİNDE KÜLTÜR DEĞİŞMESİ

Kültür kendini yaratan topluma ve toplumu oluşturan bireylere bağlı bir yapıda olduğu gibi, aynı zamanda bireyi kendine bağımlı kılan bir yapıdır. Bireyler, toplum kültürünün hem yaratıcısı hem de sahibidir.³³⁹ Hiçbir toplum dış dünyadan bağımsız değildir. Her toplum dış dinamikler tarafından etkilenmektedir.³⁴⁰ Türkdoğan, toplumun her an ve her yönde değişime mahkûm olduğunu belirtmiştir.³⁴¹ Bu değişim ekseninde geleneksel kültür, her dönem aynı değerini ve etkinliğini koruyamamaktadır.

Eskiden beri devam edip gelen ve kuşaktan kuşağa aktarma özellikleriyle tanımlanan gelenek, değerini yitirmemek için değişmeye izin vermektedir.³⁴² Yaratılıştan bu yana yaşamın ve kültürlerin değişmeyen tek kuralı/ilkesi değişim ve süreklilik olmuştur. Çağlar boyunca bireyler ve topluluklar, kavimler, devletler gelip geçmiş fakat kültürler ve uygarlıklar sürekliliklerini korumuşlardır.³⁴³ Bu süreklilik, değişimle gerçekleşmiştir.

Değişme, genel olarak önceki durum veya davranıştan farklılaşma biçiminde tanımlanmaktadır.³⁴⁴ Değişmenin en çok etkilediği konu kültürdür. Kültür değişmesi, çeşitli aşamalardan geçerek gerçekleşmektedir. Çeşitli kültürlerdeki değişimler, genellikle belirli aşamalardan geçmiştir. Bu aşamalar her kültürde benzerlik göstermektedir. Yenilik, değişimin önemli bir aşamasıdır.³⁴⁵

Modern Sosyoloji, günümüz toplumlarında hem sürekli gelişme hem de değişimin bulunduğunu göstermektedir.³⁴⁶ Değişme, çağa uyum sağlarken aynı zamanda geleneğin sürekliliğini sağlamaktadır. Geleneklere toplumun büyük bir

³³⁹ Ekici, Çal Denizli..., s. 184.

³⁴⁰ Kongar, s. 310.

³⁴¹ Türkdoğan, s. 66.

³⁴² Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 33.

³⁴³ Güvenç, Kültürün abc'si, s. 25.

³⁴⁴ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 2.

³⁴⁵ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 22.

³⁴⁶ Türkdoğan, s. 66.

çoğunluğu uyum sağlamaktadır. İçgüdüler nasıl uyum sağlayan fonksiyona sahipse gelenekler de insanın topluma uyum sağlamasında etkin bir fonksiyona sahiptir.³⁴⁷

Toplum ve kültür olguları arasında önemli ve anlamlı fark görmeyen görüşlere göre toplumsal- kültürel değişimler birbirine paraleldir.³⁴⁸ Hiçbir toplumsal süreç ya da öge, değişmeden bağımsız olarak düşünülemez. Her toplumsal öge ve süreç, değişmeye katkıda bulunmaktadır ve değişme tarafından etkilenmektedir.³⁴⁹

Her toplumda değişme aynı şekilde karşılanmamaktadır. Tutuculuk boyutuna gelen bir gelenekçi toplumda değişim kolayca kabullenilmemektedir. Dünyanın sanayileşmemiş toplumları da yeniliği ve değişmeyi olumlu karşılamamaktadır.³⁵⁰ Bu toplumlarda özellikle dinsel ve ailesel kurumdaki değişimler diğer değişimlere göre daha yavaş gerçekleşmektedir.³⁵¹ Kitle iletişim araçları ve teknolojinin hızla ilerlediği bir dünyada değişmeye kapalı toplumların varlıklarını sürdürmeleri son derece sınırlıdır. Kalkınmakta olan ülkeler ise değişimin hızı ve yönü farklı boyutlar çizmektedir.³⁵²

Değişen zaman, mekân, kültürel çevre, teknoloji, ulaşım ve iletişim değişimin en büyük etkenleridir. Özellikle teknolojik etken toplum yapısını, ideolojisini etkilemektedir.³⁵³ Teknoloji, insanı, öteki canlılardan ayıran ve doğaya uyumunu sağlayan bir ögedir.³⁵⁴ Teknoloji ve kültür arasında değişimi etkileyen önemli bir ilişki söz konusudur.³⁵⁵ Teknoloji içinde doğduğu ve geliştiği toplumdan bağımsız değildir ve toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden biridir.³⁵⁶ Birtakım teknolojik değişimler manevi kültürde değişimlere yol açacak uygun bir zemini yaratmaktadır. İnanç ve tutumlardaki değişimler de teknolojik değişimleri hazırlamaktadır.³⁵⁷

Değişime yolan açan bir diğer unsur ise bilginin artmasıdır. 17. Yüzyıldan itibaren Batı Avrupa’da bilgiler artmış ve bugünün tüm toplumları etkileyici bir duruma gelmiştir. Bilgi, kültürel yeniliklerin yayılmasında tarihi bir rol

³⁴⁷ Güngör, s. 95.

³⁴⁸ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 3.

³⁴⁹ Kongar, s. 281.

³⁵⁰ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 42.

³⁵¹ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 42.

³⁵² Türkdogan, s. 66.

³⁵³ Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 34.

³⁵⁴ Kongar, s. 300.

³⁵⁵ Güngör, s. 15.

³⁵⁶ Kongar, s. 310.

³⁵⁷ Güngör, s. 17.

oynamaktadır.³⁵⁸ Ali Rıza Balaman Te-Ve Köyü'nde yaptığı çalışmada anne baba ve içinde yaşanan toplumun tutumunun çocukların kişiliklerini belirlemede ne kadar etkin olduğunu ele almıştır. Gördüklerini taklit eden çocuklar, ailenin ve içindeki yaşadıkları nüfusun eğitimlerinin ve öğretilerinin etkisi altında büyümektedirler. Bu durum, toplumsal ve kültürel değişimde bilginin ve eğitimin etki düzeyini göstermektedir.³⁵⁹

Toplumsal ve ekonomik değişmeler, eğitimdeki yenilikler, nüfus artış hızı, kişilik değişmeleri, sanattaki değişmeler, aile ve akrabalık ilişkilerindeki değişmeler, gelenek ve görenekteki değişmeler, kitle iletişim sistemlerindeki değişmeler gibi birçok alanda değişmeler gerçekleşmektedir.³⁶⁰ Antropoloji literatüründe, maddi kültür unsurlarının yani inançlardan çok somut görüntülerinin daha kolay ve çabuk benimsendiği kabul edilmektedir. Kültür unsurlarının iletişimi en kolay olanları değişime daha açıktır.³⁶¹

Modern toplumda insanların büyük kısmı şehir hayatı yaşamaktadır. Şehir hayatı, insanlara sınırlandırılmamış bir sosyal ortam sağlamaktadır. Bu durum insanların eski örf ve âdetlerin kontrol sahasından çıkmaları anlamına gelmektedir. Büyük şehir hayatında kültür alternatifleri, geleneğin mutlak gücünü zayıflatmaktadır.³⁶²

Bir ülkedeki kentler, kırsal kesime oranla yeniliklere daha açıktır. Geleneksel kesimlerde geleneklere ters düşme korkusu yeniliklerin kabullenişini güçleştirmektedir.³⁶³ Turhan, büyük şehirlerdeki bu değişmelerin çoğunun devlet eliyle ve siyasi kararlarla başlatılan yenilikler olduğunu köylerdeki kültür değişmelerinin ise ruhî ve siyasi bağımsızlık içinde gerçekleştiğini belirtmektedir.³⁶⁴

Turhan'a göre köydeki kültür değişmeleri hiçbir baskı ve zorlama olmadan gerçekleşmektedir. Köylerde serbest bir kültür değişmesi söz konusudur. Değişme, gerçek bir ihtiyaca göre kültürün zayıf kalmış taraflarından başlamaktadır.³⁶⁵ Buna karşılık, büyük şehirlerde Batı'yı taklit eden yenilik hareketleri mevcut olanı yıkmakta ve yıktıklarının yerine daha iyisini koyamamaktadır. Kültürün tek tek bazı

³⁵⁸ Türkdoğan, s. 66.

³⁵⁹ Ali Rıza Balaman, **Te-Ve Köyü Genel Etnografyası**, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1982, s. 95.

³⁶⁰ Kongar, s. 3.

³⁶¹ Güngör, s. 15.

³⁶² Güngör, s. 97.

³⁶³ Tezcan, Toplumsal ve Kültürel..., s. 42.

³⁶⁴ Turhan, s. 155.

³⁶⁵ Turhan, s. 98.

unsurlarında değişmeler olsa da değerler sisteminin hayatı düzenleyici etkisi sürekli hissedilmektedir. Buna karşılık büyük şehirlerde kültür unsurlarının yerlerine daha iyisinin konulmadan terkedilmesi hayat düzenin aksamasına yol açmaktadır.³⁶⁶

Ekici, değişmenin her zaman iki şekilde meydana geldiğini belirtmektedir. Toplu yaşamayı kolaylaştıran ve bir toplumun üyeleri tarafından yaratılıp benimsenen ve daha önceki yaratma ve düğer kültürel unsurlarla çatışmayacak şekilde meydana gelen değişme olumludur ve “olumlu değişme”, “gelişme” kavramı ile ifade edilmelidir. Toplumda halen var olan yaratma ve değerlerle uyuşmayan veya sürekli bir çatışma arz eden nitelikteki bir değişme ise “bozulma” veya “dejenerasyon” kavramları ile ifade edilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁷

Kaçınılmaz bir gerçek olan kültürel değişme, Karaburun yöresi evlenme geleneğinde de gerçekleşmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde derlemiş olduğumuz evlenme geleneği bağlamındaki âdet ve inanışların günümüzde nasıl devam ettiği, hangi değişimlere uğrayarak güncellendiğini ya da geçerliliğini nasıl kaybettiğine yer vereceğiz.

3.1. Evlenme Biçimleri

Çalışmamızın ilk konusu, evlenme öncesindeki eş seçim biçimlerinden görücü usulü evlenmedir. Görücü usulü, en geleneksel eş seçim biçimidir. Karaburun’da kaynak kişilerimizden derlediğimiz bilgilerden elde edilen verilere göre görücü usulü evlenme geleneğinin devam ettiğini görmekteyiz. Kültür değişiminin itici gücü³⁶⁸ teknolojinin ilerlemesi ve sosyal medyanın insan hayatındaki rolüyle birlikte görücü usulü eş seçim yönteminin daha az tercih edildiği tespit edilmiştir. Evlenme adayları artık eş seçimlerinde daha bireysel tercihlerde bulunmaktadır. Adaylar, günümüzde daha çok diğer eş seçim yöntemlerini tercih etse de Karaburun’da görücü usulü eş seçimi sürdürölmektedir. Son dönemde görücü usulü, birbirine uygun görölen adaylar ortak bir noktada buluşturulup tanışmaları sağlanmakta ve adaylar birbirlerini onaylarsa evlilik yoluna girilmektedir.

Dünya haberleşme tekniklerinin ve ulaşım olanaklarının son derece gelişmesi sonunda artık küçölmüştür.³⁶⁹ Sosyal medya bunun en açık örneğidir. Görücü

³⁶⁶ Özakpınar, s. 141.

³⁶⁷ Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 34.

³⁶⁸ Kongar, s. 300.

³⁶⁹ Kongar, s. 300.

usulünün son dönemdeki karşılığı da sosyal medya ile sağlanmaktadır. Birbirine uygun görülen adaylar, sosyal medya üzerinden takipleşmeleri sağlandıktan sonra birbirlerini tanımaya başlamakta ve evlilik kararı almaktadır. Bu durum bize görücü usulü evlenme geleneğinin sosyal medya aracılığıyla güncellendiğini göstermektedir.

Belirttiğimiz gibi görücü usulü eş seçimi daha az tercih edilmesi ve değişime uğramasıyla birlikte anlaşarak evlenme biçiminin büyük oranda tercih edildiği tespit edilmiştir. Artık bireyler, evlilik adayları aileler ya da görücü aracılılarıyla değil karşılıklı anlaşma ve sevgi bağı ile kurdukları ilişkiler sonucu evlenmektedir. Evlenecek olan kişiler çeşitli ortam ve durumlarda birbirlerini görerek ve anlaşarak evlenmeye karar vermektedir. Anlaşarak yapılan eş seçimlerimde son kararı genellikle evlenecek olan kişiler vermektedir. Seçilen eşler, ailelere usulen bildirilmektedir. Evlenme kararı alındıktan sonra aileler bir araya gelmekte ve evlilik hazırlıklarına başlanmaktadır. Anlaşarak evlenmenin daha çok tercih edilmesi durumuyla birlikte evlenme yaş ortalamasının arttığı da tespit edilmiştir.

Balaman'ın da belirttiği gibi eğitimin değişime etkisi çoktur.³⁷⁰ Günümüzde eğitim almak önem kazanmış ve bu durum evlenme isteğini erken yaşlardan daha ileri yaşlara çıkarmıştır. Bu sebeple üniversite okumak isteyen gençler farklı şehirlere gitmeye başlamıştır. Böylece anlaşarak evlenme daha çok tercih edilmeye başlamıştır. Eğitim, burada gelenekteki kültür değişmelerinin sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitimin dışında Karaburun'da iş imkânlarının kısıtlı olması da insanları farklı şehirlere ya da İzmir'in merkezine göç etmeye mecbur bırakmıştır. Giden kişiler de kendi eş seçimlerini kendileri yapmaktadır. Böylece bu iki durum üzerinden anlaşarak evlenme biçimi Karaburunlular için daha çok tercih edilen evlenme biçimi olmuştur.

Türk toplumunun genelinde aileler, çocuklarının evliliklerinde, eş seçimlerinde söz sahibidir. Karaburun'da da durumun böyle olduğu ailelerde kız kaçırma biçiminde ya da kaçarak evlenme biçimiyle karşılaşmaktayız. Aralarında anlaşılan ve sevgi bağı kuran adaylar, eş seçimlerinde ailelerinden onay alamadığı zaman bu yönetime başvurmaktadır. Aileler özellikle kızları için her zaman daha iyi bir insan, daha çalışkan bir damat adayı düşlemektedir. Gelin adayları içinde daha güzel, daha hamarat gibi kriterler aranmaktadır. Ailelerin ve eş adaylarının evlilikten beklentileri uyuşmayabilmektedir. Bu durumda ya aileler yapılacak olan evliliğe razı olmakta ya da adaylar kaçarak evlenmeyi tercih etmektedir. Kaçarak evlenenlere karşı ailelerin

³⁷⁰ Balaman, s. 95.

tutumları değişiklik göstermektedir. Aileler, kaçan çocuklarına kırılıp küsebilir ve uzun süre konuşmayabilir. Uzun süre küs kalan ailelerin torun sahibi olduktan sonra çocuklarını affettiği de görölmektedir. Tam tersi durum da söz konusudur. Aileler çocuklarını affedip birlikte düğün yapmaya karar verebilir ve kurulacak olan evin eşyalarını alarak evliliğe razı olabilmektedir.

Şiddet ve zorbalıkla kadınları elde edebileceğini düşünen kişiler, kadınları evlenmeye mecbur bırakmaktadır. Evlenme biçimleri bölümümüzde zor kullanılarak evlenme biçiminin Karaburun'da derlediğimiz örneklerine yer vermiştik. Bu durumu yaşayan kadınların toplumda maruz kaldığı sözler, mücadele etmek zorunda olduğu durumlar kendisine zor kullanan kişiyle evlenmesine itmektedir. Zor kullanılarak yapılan bu evliliklerde kadınlar, travmalarıyla yaşamaya mecbur bırakılmaktadır. Bu biçimde evlenmelerin bireysel sorun olduğu düşünölse de toplumsal düzeyde sonuçlar meydana gelmektedir.

Karaburun evlenme geleneğinde kızını evlendirecek olan ailelerin, evde bir erkek çocuğu yoksa aile bütünlüğünü koruması için damatlarını iç güveyi kabul edebilmektedir. Bu biçimde evlenmenin aslında temel sebebi ekonomiktir. Damat adayının ekonomik durumu aileye iç güveyi gelmesini gerektirebilir ve bu sayede yapılan evlilikte gelin adayının sıkıntı çekmeyeceği bir evlilik yapması sağlanabilmektedir. Bu biçimde yapılan evlilikler de evlenme geleneğinde hâlâ yer almaktadır.

Karaburun yöresinde ekonomik sebepli evlenme biçimlerinden biri de akraba evliliğidir. Mal varlığını korumak isteyen aileler, yabancı birinin aileye girmesini istemedikleri zaman akraba evliliği yapmaktadır. Akraba ile evlenme biçiminin bir başka sebebi de aynı köyde çok fazla evlenme adayının bulunmamasıdır. Karaburun ilçesinin genelinde yaşlı nüfus yaşamaktadır dolayısıyla evlenmek isteyen gençlerin eş seçim seçenekleri oldukça azdır. Ulaşım imkanlarının da kısıtlı olması göç almayı zorlaştırmıştır. Bu sebeple uzak bir yere kızlarını ya da oğlanlarını göndermek istemeyen aileler çocuklarını akrabalarından biriyle evlendirmektedir. Akraba evliliği kuzenler arasında evlenme ya da daha uzak akraba ile evlenme olarak görölmektedir. Tıp ilerledikçe ve bilgiye ulaşma kolaylaştıkça akraba evliliğine artık sıcak bakılmamaktadır. Akraba evliliklerinde dünyaya gelen çocukların genetik hastalıklara sahip olabileceği bilgisi, Karaburunluları bu yolla evlenmekten uzaklaştırmaya başlamıştır. Aile kavramını çekirdek ve geniş olarak ana gruplara ayırdığımızda, akrabalar özellikle de kuzenler kardeş gibi görölmekte ve günümüzde akraba

evlilikleri giderek azalmaktadır. Bu değişimde yine eğitimin etkisini³⁷¹ ve bilgiye ulaşma kolaylığını görmekteyiz.³⁷²

Bir akraba evliliği olarak gösterebileceğimiz Sorarat ve Levirat biçimindeki evlenmelerde eşlerden biri ölünce onun yerine aile grubundan bir başkası geçmektedir. Bu durum eşi ölenin aile içinde kalmasını sağlamakta ve çocukların üvey anne- baba ile yaşaması durumunu engellemektedir. Levirat ve Sororat yoluyla yapılan evliliklerin bireyler arasında değil, gruplar arasında yapılmış sayıldığını ilgili bölümde ele almıştık. Derlememizde elde ettiğimiz verilere göre Karaburun evlenme geleneğinde bu biçimde evlenmeye günümüzde rastlanmamaktadır. Bu biçimde evlenme geleneği varlığını sürdürmemektedir.

Karaburun geleneğinde genellikle evlilikler, karşılıklı sevgiye dayanmakta ve çok eşliliğe sıcak bakılmamaktadır. Gelenekte çok eşlilik olmamasına rağmen yalnız bir köyde (Saip köyü) kuması olan bir kişiye rastladık ve ilgili bölümde kaynak kişimizin anlattıklarına yer verilmiştir. Kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilere göre evlilikler tek eşlilik üzerinden yapılmaktadır. Başka bir eşle aynı evde yaşamak söz konusu değildir. Boşanan ya da eşini kaybeden kişilerin ikinci evliliklerini yaptığını söyleyebiliriz. Eşini kaybeden kadınların ve erkeklerin çoğunlukla yeniden evlenmeyi tercih etmediğini de tespit ettik. Bu durumda emekli maaşlarının ve ölen eşten kalan maaşın olması etkilidir. Maddi bir kaygı olmadığı için bir başkasıyla evlenmeyi tercih etmeyenler olduğunu da derledik. Buradaki değişme ekonomik³⁷³ sebeple gerçekleşmiştir.

Karaburun'da aileler muhit dışına kızlarını gelin etmek istemedikleri zaman küçük yaşta çocuklarını nişanlamaktadır. Nişanlılık ve evlilik arasında geçen sürede nişanlı olan çocuklar büyümekte ve evliliğe hazırlanmaktadır. Bu sürede iki aile birbiriyle akraba olup ilişkilerini sürdürmektedir. Küçük yaşta verilen bu evlilik sözü, genellikle maddi konularda anlaşılamayan aileler tarafından sonlandırılabilir. Nişanı atılan çocuklar ailelerin isteği doğrultusunda başka biriyle nişanlandırılmaktadır. Elde ettiğimiz veriler bizlere Karaburun'da eskiden birkaç nişan atıp sonrasında evlenenlerin olduğunu göstermektedir.

³⁷¹ Balaman, s. 95.

³⁷² Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 34.

³⁷³ Güngör, s. 15.

Evlenme biçimlerinin günümüzde yaşadığı değişimler genel olarak ekonomik temele dayanmaktadır. Ailelerin ve evlenme adaylarının günümüzdeki eş seçim yöntemleri bu değişimi göstermektedir.

3.2. Evlenme Çağı

Birçok yerde olduğu gibi Karaburun’da da ergenliğe giren kızlar ve erkekler, askerliğini tamamlamış erkekler evliliğe aday görülmektedir. Bu yüzden erken yaşlarda evliliklere çok sık rastlanmaktadır. Karaburun geleneğinde ilkokulu bitiren kızların nişanlandırıldığını görmekteyiz. Burada sosyo-ekonomik koşullar, sosyo kültürel gerekçeler, gelenekler ve dini inanışlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, eğitimsizlik gibi durumlar ön planda olmaktadır. Çok çocuklu aileler ekonomik nedenlerle, bağları, mülkleri olan aileler ise varlıklarını güvence altına almak için küçük yaşlarda çocuklarını nişanlamakta ve evlendirmektedir.

Eğitim seviyesinin artmasıyla birlikte Karaburun’un önceleri 13-15 olan evlenme yaşının 25-26’ya yükseldiği görülmektedir. Günümüzde evlenme çağı reşit olduktan sonra başlamaktadır. Gençlerin üniversite okuması da bu oranı yükseltmektedir. Bireyler öncelikle okuyup bir iş sahibi olduktan sonra evlenmeyi daha çok tercih etmektedir. Burada toplumsal bir değişme söz konusudur. Evlenme yaşı geleneksel olandan farklı bir şekilde okuma oranıyla paralel olarak değişmiştir. Evlenme çağında yaşanan bu artış, eğitimin ve bilginin değişmeye etkisini ortaya koymaktadır.³⁷⁴

3.3. Evlenme Aşamaları

Karaburun’da evlenemeyen kişilerin kismetlerini açmak için başvurduğu dört uygulama olduğunu derledik. Evlenemeyen kişilerin başvurduğu yöntemlerden biri falcılara gitmektir. Evlenemeyen kişiler, kismetlerinin açık olup olmadığını ve üzerlerinde bir büyü olup olmadığını öğrenmek için falcılara giderek falcının söylediklerine göre hareket etmektedir. Falcıların neler söylediğini bilemiyoruz, çalışmamızda bu konuyla ilgili detaylı bir veri elde edemedik. Bir diğer kismet açma yöntemi ise kişiler, güven duydukları din hocalarına giderek neden evlenemediklerini öğrenmekte ve hocanın yapmasını istediklerini yaparak kismetlerini açmaya çalışmaktadırlar. Karaburun’da evlenmek isteyen kişilerin yaptığı bir diğer uygulama

³⁷⁴ Balaman, s. 95.

da Narcissus dilek ağacına dilek çaputları bağlamaktadır. Narcissus efsanesinin yaşandığı Dilek Pınarı bölgesindeki bu ağaca, çaput bağlama gelenek haline gelmiştir. Bu bilgilere göre kismetinin kapalı olduğunu düşünenler, bu yöntemlerden birini uyguladığında kismetlerinin açılacağını ve evleneceğini düşünmektedir.

Karaburun'da evlenme isteğini karşı cinse bildirmek için düğünler uygun ortamı hazırlamaktadır. Düğünler, gençlerin bir araya gelmesi için hem renkli hem de eğlenceli bir sosyalleşme ortamıdır. Bu bağlamda gençler sevdiği kişiye sevgilerini düğün sırasında olan eğlencede ifade etmektedir. Karaburun'da düğünlerde genç kızlar bir tarafa dizilerek otururlar ve meydana oyanayan erkekleri izlerler. Bu sırada onları beğenen erkekler onlara; bardağını kaldırarak içeyim mi ya da medilini göstererek bağlayayım mı diye sorarlar ve bu şekilde genç erkekler evlenme isteklerini karşı tarafa bildirmiş olurlar. Eğer genç kız da evlenmek istiyorsa bu kişiye evet anlamına gelen işaretler yaparak karşılıklı anlaşmaya ve sevgi bağı kurmaya başlamış olurlar. Karaburun düğünlerinde eskiden gençler bu şekilde birbirlerine olan duygularını ifade etmektedir.

Günümüzde ise hem düğünlerin eskisi kadar sık olmaması hem de daha kolay iletişim kurulan sosyal medya ve telefon kullanımı bu durumu değiştirmiştir. Böylece iki kişinin birbirlerine daha kolay ulaşması ve yakından tanınması kolaylaşmıştır. Burada teknolojinin kültürdeki değişime etkisini görmekteyiz.

Evlenmek isteyen kişiler evlenmeye karar verecekleri kişilerde istedikleri bazı kriterler olmasını isteyebilmektedir. Ailelerin çocuklarının evleneceği kişi için de bazı önemli kriterleri bulunabilmektedir. Karaburun'da gelin ve damat adayında aranan özelliklerde ilk önce adayın insan ilişkileri, işi ve maddi durumu, eğitim durumu, aile yapısı gibi özellikleri araştırılmaktadır. Tespitlerimiz gelin adaylarında aranan özelliklerin toplumsal, damat adaylarında aranan özelliklerin ise ekonomik olması yönündedir. Toplumsal özellikleri açmamız doğru olacaktır. Örneğin gelin ve damat adayının aileleri çok önemlidir. Burada evliliğin kesinlikle iki kişi arasında olmadığını ailelerinde kurulan akrabalık bağı ile birleştiğini söyleyebiliriz. Bu sebeple her şeyden önce iki taraf için de ailelerin davranışları, ne işlerle meşgul oldukları, eğitim seviyeleri kriter olarak görülmektedir. Gelin adaylarının hamarat olması, fiziğinin ve yüzünün güzel olması, bakımlı olması, ahlâklı olması, saygılı olması, kültürlü olması beklenmektedir. Damat adaylarının geliri, bir aileyi geçindirmeye yetmeli ve toplum normlarına uygun bir işe sahip olması aranan ilk kriterdir. Damat adayının bir evi olması da onay almak için önemli bir kriterdir. Karaburun'da fazla alkol tüketimi

olduğu için damat adayının fazla alkol kullanmaması da özellikle ailelerin beklediği bir kriterdir. Bu bilgilere göre gelin ve damat adaylarından beklenenler değişiklik gösterebilmektedir. Anlaşarak yapılan evliliklerde kararı evlenmek isteyen kişiler verdiği için ailelerin söz konusu olan beklentileri önemini kaybetmektedir.

Evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlamaktadır. Evlenecek olan erkeklerin eş seçimine kız bakarak başlanmaktadır. Evlenecek olan erkeğin annesi gelin adayı araştırmaya başlar. Gelin adayı bakmaya akrabalarından, yakın çevreden, komşulardan başlanılmaktadır. Kız bakan aileye tanıdıkları da yardımcı olmaktadır. Evlenecek erkeğe kız aramak, kız bakmak görücülük etmektir. Görücüye çıkmak için bütün genç kızların toplandığı düğünler, kız bakmak için en uygun ortamlardır. Bunun dışında kayınvalideler, evlilik çağında kızları olan aileleri ziyaret edip kendilerine uygun gelin adayı aramaktadır. Hem gözlemlerimiz hem de verilerimize göre Karaburun’da da kız bakma işi kayınvalideler öncülüğünde yapılmaktadır. Kayınvalide, ailesine ve oğluna en uygun gelin adayını bulmak için kızı olan evleri gezmekte ya da katıldığı düğünlerdeki genç kızlara bakmaktadır. Küçük yerleşim yeri olan çalışma alanımızda herkes az çok birbirini tanıdığı için kim bekar kim evlenmek istiyor bilinir ve evlenmek isteyenlere yardımcı olunmaktadır. Bu şekilde en uygun gelin adayı seçilmektedir.

Kız istemeye gitmeden bir iki gün öncesinde kız evine bir aracı gönderilir ve filanca kişiler sizin kızınızı istemeye gelecek diye haber verilir. Kız tarafı da gelmelerini isterlerse haber gönderirler ve kız isteme belirlenen günde gerçekleşir. Karaburun’da kız istemeye aile büyükleri gitmektedir. Başta anne, baba, amca, hala, dayı, en yakın akrabalar varsa dedeler ve damat gitmektedir. Kız istemeye çiçek, çikolata, lokum ve Karaburun’a özgü beyaz kurabiye götürülmektedir. Geleneğe göre gelin adayı için getirilecek olan eşyaların yanında bir de ayrılığı, soğukluğu temsil ettiği düşünülen mendil kesinlikle hediye olarak getirilmemektedir. Kız tarafı kahve ikram ettikten sonra erkek tarafından aile büyükleri Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuzu istiyoruz diyerek kız istemeyi gerçekleştirir. Kız istenilene kadar erkek tarafı su içmemektedir. İnanişâ göre su içmek bu işin olumsuz olmayacağını göstermektedir. Kaynak kişilerimizden elde ettiğimiz bilgilere göre ilk kez kız istemeye gelen aileye kız verilmemektedir. Aile ve gelin adayı bu evliliğe olumlu bakıyorsa karşı taraftan düşünmek için bir süre istenir ve sonra tekrar gelmeleri söylenir. İkinci kez dünürlüğe gelen aile o gün kız tarafından söz alarak yüzükleri takmaktadır. Yüzükler takıldıktan sonra şerbet ikram edilmektedir. Bu duruma küçük

nişan adı verilmektedir. Söz günü gelin adayı için hediyeler de getirilmektedir. Daha önceden haberleşip anlaşılan aileler ise ilk gelişte kızlarını vermekte ve yüzükleri takmaktadır. şimdilerde birkaç kez kız istemeye gidilmemektedir. Aileler önceden haberleşip bir kere kız istemeye gitmeyi tercih etmektedir. Öyle ki gelin adayının rızası yoksa gelecek olan ailenin kız istemeye gelmeleri kabul edilmemektedir. Karaburun evlenme geleneğinde başlık talebinde bulunulmadığını tespit ettik. Bununla birlikte kız tarafının maddi bir talepte bulunması hoş karşılanmamaktadır. Erkek tarafı da kız tarafı da bütçelerine uygun takılar takmakta ve düğün harcaması yapmaktadır.

3.4. Söz, Nişan, Bohça

Söz kesimi gelin, damat ve aileler arasında yapılan bir anlaşma niteliğindedir. Kız istendikten sonra söz tarihi kararlaştırılır ve belirlenen tarihte söz yapılır. Söz aşamasında yüzükler takılmakta ve eğer nişan yapılacaksa nişan hazırlıkları, nişan yapılmadan düğün yapılacaksa düğün hazırlıklarına başlanmaktadır. Kız tarafı genellikle bir takı isteğinde bulunmaz, fakat geline bir kolye, beşi bir yerde ya da bir küpe söz akşamı takılmaktadır. Söz takıldığında her aile takı yapmayabilir. Büyük nişan yapılacaksa takı için nişan beklenir. Söz takılınca nişan tarihi, düğün tarihi belirlenir. Ne kadar süre nişanlı kalınacağı, neler yapılacağı planlanır ve aileler düğün tarihine kadar bütün hazırlıklar için çalışmaya başlar.

Evliliği ilan etmek için ilk büyük fırsat olan nişana küçük düğün denilmektedir. Türk kültüründe olduğu gibi Karaburun evlenme geleneğinde de nişan için tören düzenlenmektedir. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından yapılmaktadır. Karaburun'da nişan törenleri düğünler gibi meydanlarda ya da salonlarda ve yemekli yapılmaktadır. Günümüz düğünlerinde nişan kız evinde daha küçük bir törenle yapılmaktadır. Aile büyüklerinden evliliğini iyi yürüten biri nişan yüzüklerini takmaktadır. Yüzükler sağa ele takılmaktadır. Erkek tarafı nişan için yüzükleri ve gelinin nişanlılığını almaktadır. Her iki evde de bademli ekmek yapılarak nişana katılanlara ikram edilmektedir. Bademli ekmek nişan yemeğinde mutlaka yapılmaktadır. Kız evi nişan töreni için tatlı, yemek, ikramlıklar gibi hazırlıklar yapmaktadır. Nişanda bölgeye özgü “oklağaçtan sıyırma” adı verilen nişan tatlısı bununla birlikte sütlaç yapılmaktadır. Nişan tatlıları yakın akrabalara ayrı tabaklar yapılarak gönderilmektedir. Akrabalar “tas arkası” olarak adlandırılan hediyeler gönderir. Hediyeler yakınlık derecesine göre değişmektedir. En yakın akrabalar daha özenli hediyeler hazırlamaktadır. Nişanlarda genellikle kadınlar ve erkekler bir arada

eğlenmektedir. Sadece kadınlar arasında yapmak isteyenler de kadınlar için kapalı bir yer tutarak nişan yapmaktadır. Müzik için ayrı bir yer kurulmakta ve eğlence akşamları yapılmaktadır. Nişana katılan davetliler nişan hediyelerinin yanı sıra takı takmaktadır. Nişan için takılacak olan takılar istenmez aileler ne kadar takmak isterlerse o kadar takarlar.

Yapılacak olan söz ve nişan törenleri için alışverişe gidilmektedir. Söz ve nişan alışverişine gelin, damat ve anneler birlikte gitmektedirler. Yüzükler, gelinin ve damadın söz-nişan kıyafetleri alınmakta, takılacak olan takılar da alınmaktadır. Bu alışverişe “urba düzmek”, “telliye gitmek” de denilmektedir. Karaburun’da hem kız tarafı hem erkek tarafı karşılıklı olarak aile üyelerine hediye; elbiselik kumaş, gömlek, iç çamaşırı, çorap ya da kişisel bakım ürünleri almaktadır. Alışverişten sonra kız tarafı ve erkek tarafı alınanları karşılıklı birbirlerine gönderir.

Geleneğe göre söz ve nişandan hemen sonraki gün erkek tarafı kız tarafına süt, şeker, pirinç, yağ ve un götürmektedir. Bunun nedeni kız tarafının bu ürünlerle tatlı ve katmer yaparak erkek tarafına göndermesidir. Katmerler ve tatlılar oğlan evinde kaç kişi varsa o sayıya göre yapılmaktadır. Bu geleneğe “söz-nişan ardı” ya da “süt ardı” denilmektedir. Söz ve nişan ardı tüfek atılarak ve eğlenilerek götürülmektedir. Söz arkasında erkek tarafı kız evine gitmektedir. Kız evi bademli ekmek, peynir ve zeytin ikram etmektedir. Karşılıklı hediyeleşmeler olur özellikle gelinin işlediği mendil damada verilir ve damat mendili yakasına takar. Karanfil Karaburun evlenme geleneğinde önemlidir. Nişan arkasında damadın bütün arkadaşlarına Kız tarafının yapmış olduğu karanfiller verilir. Oğlan tarafı da gelin tarafına ıslatılarak dizilen karanfil kolyeler gönderir. Söz ve nişan arkası bu tip hediyeleşmelerle devam etmektedir.

Karaburun’da nişan öncesi aileler karşılıklı nişan bohçası hazırlamaktadır. Ailelerin belirledikleri tarihte önce erkek tarafı kız tarafına sonra kız tarafı erkek tarafına bohça götürmektedir. Bohçalar, her aile üyesi için ayrı ayrı hazırlanmaktadır. Bohçalara babalar için gömlek, çorap, iç çamaşırı; anneler için elbiselik kumaş, iç çamaşırı, kişisel bakım ürünleri koyulmaktadır. Hazırlanan bohçalar şeffaf ve süslü kağıtlara sarılmaktadır. Bohçalar zeytin dalı ve çiçeklerle süslenmektedir. Hazırlanan bohçalara kimin için hazırlandıysa ismi yazılmaktadır. Günümüzde bohça yerini tepsiye bırakmıştır. Tepsiler de bohçalar gibi süslenmektedir. Yakın akrabalar özellikle teyzeler ve halalar ayrı bohça hazırlamaktadır. Bu bohçalar ve tepsilerin içindeki her şey nişan zamanı asılarak sergilenmektedir. Önce erkek tarafından kız

tarafına sonra kız tarafından erkek tarafına gelmektedir. Her iki bohça götürme gününde de davul çalınmakta ve oynanmaktadır. Zaman zaman tüfek atılmaktadır. Bohçalar eğlenerek götürüldükten sonra bademli ekmek, kurabiye ve baklava ikram edilmektedir. Bu baklavaya oklağaçtan sıyrma adı verilmektedir. Tatlıların tabakları boş gönderilmez ve çerez koyularak tas arkası yapılmaktadır. Günümüzde nişan bohçası geleneği devam etmektedir. Bazı aileler masraf olmasın diye yapmayı tercih etmeyebilir fakat büyük oranda devam eden bir gelenektir.

Her çiftin düğün tarihine göre nişanlılık süreleri farklılık göstermektedir. Nişanlı kalınan sürede aileler düğün için hazırlık yapmaktadır. Elde ettiğimiz verilere göre eskiden nişanlılık süresi beş-altı yıldır. Aileler düğün masrafları için para biriktirmekteydi birde erken yaşta nişanlananların yaşları küçük olduğu için biraz daha büyümeleri beklenmekteydi. Günümüzde evlilik yaş ortalaması arttığı için nişanlılık dönemi daha kısa sürmektedir. Geleneğin değiştiğini görmekteyiz. Öyle ki evlenme kararı aldıktan çok kısa bir süre sonra nişan, nişandan çok kısa bir süre sonra da düğün yapılmaktadır. Karaburun’da nişanlı olan erkekler, nişanlı oldukları süre boyunca nişanlılarının hazırladığı varaklı karanfil, işlenmiş mendili ve tokalıklı tatarı takmaktadır. Karaburun’da tokalıklı tatarın önemi günden güne azalmaktadır. Eskiden aileler nişanlılık döneminde nişanlı çiftin sık görüşmesine izin vermemekteydi. Görüşmeler ailelerden gizli yapılmaktadır. Günümüzde ise aileler bu duruma fazla müdahale etmemektedir. Nişanlılık döneminde kurban bayramı olursa erkek tarafının kız tarafına koç getirme geleneği hâlâ devam etmektedir. Nişanlılık döneminde aileler arasında ya da çiftler arasında sorun olduğu zaman ayrılık kararı alınabilir ve nişan atılabilir. Nişan atan çiftler bir aracı ile takılan takıları birbirlerine iade etmektedirler. Eskiden nişan atan kişiler takıları muhtara teslim ederek iade işlemini gerçekleştirmektedirken şimdi ailelerin ortak tanıdıkları, hatırlı kişiler aracılığıyla iade edilmektedir. Kaynak kişilerimizden öğrendiğimize göre eskiden de şimdi de Karaburun’da nişan atan kişilere olumsuz bir gözle bakılmamaktadır.

Karaburun evlenme geleneğinde hediyeleşmek önemlidir. Aileler gelinlerine, damatlarına çeşitli hediyeler alaktadır. Her iki babanın birlikte gelin olacak kişiye bir elbise almasına “babalık” denilmektedir. Gelin, babalık adı verilen bu elbiseyi düğünden önce giymektedir. Eğer düğün kış mevsiminde olursa bu kıyafetin üzerine geline bir de kaban alınmaktadır. Genç neslin iyi bilmediği bir gelenek olmasına rağmen babalık geleneği yaşamaya devam etmektedir.

3.5. Kına

Kına işareti taşımanın kutsallığına inanıldığı için kına yakma geleneğiyle birlikte kına gecesi ve âdetleri oluşmuştur. Karaburun geleneğinde kına geceleri cumartesi akşamı ve genellikle kadınlar arasında yapılmaktadır. Son dönemlerde yapılan kına gecelerinde kadınlar ve erkekler aynı yerde olsa da o gece roller hep kadınlarındır. Eğlence başlar ve gecenin belirlenen zamanında gelin ortaya oturtulur ve kadınlar ellerinde mumlarla gelinin etrafında kına türküleri söyleyerek dönmeye başlar. Burada amaç gelini ağlatmaktır çünkü gelinin ağlaması uğur olarak görülür. Türküler eşliğinde gelinin etrafında dönmeye devam edilir ve gelin ağladıktan sonra avuç içine kına yakılır. Kınayı eşinden ayrılmamış güzel bir evliliği olan yenge yakar ve kayınvalide gelinin avcuna bir altın koyar. Eski Karaburun kına gecelerinde gelinin ayağına da kına yakılıyormuş artık gelinler bunu çok fazla tercih etmemektedir. Yakılan kınayı erkek tarafı almaktadır.

Eskiden kına gecesinde gelinler, kırmızı ya da mavi geceliğe benzeyen bir elbise giymekteyken günümüzde bindallının moda olmasıyla bindallı giymeye başlamıştır. Gelinin başına o akşam telli örtülmektedir. Eski kına gecelerinde gelinin başına bir tencere ya da bir bakır kazan tutuluyormuş ve gelenler içine kına parası atıyormuş. Biz bu âdetin uygulanışına rastlamadık ve günümüzde kına gecelerinde ayrı bir takı töreni düzenlenmemektedir. Gözlemlerimiz doğrultusunda kına gecesi geleneği çok fazla değişime uğramadan günümüzde de yapılmaya devam edilmektedir.

3.6. Düğünün Yapıldığı Mevsim

Karaburun’da düğün yapmak isteyen aileler, düğün hazırlıklarına başlamak için ortak bir karar vererek düğün tarihini belirlerler. Düğünler için özellikle beklenen dönemler vardır. Anadolu düğünlerinde olduğu gibi güz dönemi düğünler için en uygun dönemdir. Harman işlerinin bitip kış hazırlıkları tamamlanmış olduğu için güz dönemi düğün için beklenen zamandır. Çiftçilikle uğraşan aileler hasat zamanını, zeytincilik yapan aileler, zeytinlerin ve yağların satılmasını beklemektedir. Tespitlerimiz bize Karaburun’da ailelerin düğün için zeytin, üzüm ve tütün ürünlerinin hasat zamanını beklemektedir.

Günümüzde üzüm ve tütün eski önemini kaybetmişken zeytin aynı değerini korumaktadır. Zeytin ve zeytincilik Karaburun’un önemli geçim kaynaklarındandır. Kış boyu zeytin toplanır, zeytinin yağı ve sabunu yapılır. Tüm üretilenler satılır. Bu

sebeple düğün için zeytin mevsiminin sona ermesi beklenir. Düğün için dikkat edilen bir başka durum da düğünlerin iki bayram arasına denk gelmemesidir. Günümüzde buna dikkat edilmemektedir. Günümüzde daha çok yaz ayları düğünler için uygun görülmektedir. Beklenen dönemler dışında düğün tarihinin belirleyicileri ailelerdir ve ortak bir kararla düğünler yapılmaktadır. Ekonomik³⁷⁵ temele dayanan bir değişme söz konusudur.

3.7. Düğüne Davet

Kadın ile erkeğin beraberliğini toplumun içinde geçerli kılmak ve kutsamak için düzenlenen düğün törenine her iki aile de gelmelerini istedikleri kişileri davet eder. Düğünden kısa bir süre önce davet etmeye başlanır. Karaburun'da birkaç kişi belirlenir ve ev ev gezilerek düğüne davet edilir. Evlenme geleneğinde düğüne davet eden bu kişilere okuyucu adı verilmektedir. Karaburun'da konuklara davetiye de verilmektedir. Köylerde düğünlerin olacağı tarih ve daveti camiden anons edilerek de duyurulmaktadır. Son dönemde Karaburunlular düğünlerini İzmir'de yaptığı için Karaburun düğünleri azalmaktadır. Bu sebeple davetiye dağıtmak daha çok önem kazanmıştır. İzmir'de düğün yapılsa bile en azından kına geceleri köylerde yapılmaktadır. Kına geceleri için okuyucular ev ev dolaşp köy halkını davet etmektedir.

Teknoloji ve icatlar insan ilişkilerini etkilemektedir.³⁷⁶ Son dönemlerde daha çok kişiye ulaşabilmek için evlenecek olan kişiler düğün davetiyelerini sosyal medya hesaplarından paylaşarak çevrelerini düğünlerine davet etmektedir. Bu yöntem giderek yaygınlaşmaktadır. Sanal davetiyelerin çıkmasıyla birlikte daha normal karşılanır olduğunu ve tercih edilmeye başladığını görmekteyiz. Burada teknolojinin³⁷⁷ değiştirdiği geleneği görmekteyiz.

3.8. Düğün Süresi

Karaburun yöresinde düğünler eskiden Perşembe yemek hazırlıklarıyla başlamakta ve Pazar akşamına kadar devam etmekteydi. Günümüzde ise Cumartesi akşamı kına gecesi eğlencesi, Pazar akşamı da düğün yapılmaktadır. Sadece düğün günü yemek verilerek düğünlerin süresi kısaltılmıştır. Eskiden düğün öncesi

³⁷⁵ Güngör s. 15.

³⁷⁶ Kongar, s. 300.

³⁷⁷ Ekici, Geleneksel Kültürü Güncellemek..., s. 34.

hazırlıklarının her biri ayrı zamanlarda yapılırken günümüzde her şey tek gün içinde gerçekleşmektedir. Burada gerçekleşen değişimin sebebi ekonomiktir.³⁷⁸

3.9. Eğlencelerin Gerçekleştiği Mekân

Karaburun'da eskiden düğünler köy meydanlarında, sıcak havalarda zeytin diplerinde yapılmaktaydı. Bazı köylerde düğünler için kullanılan binalar bulunmaktaydı. Bu binalar, kına gecesi, sünnet düğünü gibi günlerde kullanılmaktaydı. Günümüzde düğünler kadınların ve erkeklerin bir arada eğlendiği, Belediyenin düğün salonunda, otellerde ya da İzmir'de tutulan düğün salonlarında yapılmaktadır.

3.10. Müzik Grupları

Düğünlerin olmazsa olması Karaburun havaları ve oyunlarıdır. Karaburun düğünlerinde her zaman çalan ve oynanan havalar; Sarı Olur Üst Yakanın Geveni, Harmandalı, Karyolamın Demiri, Baygın Ayşem, Gürbüzüm Zeybek, Tekedağ Üstünde Bizim Evimiz adlı havalarlardır. Köyde de yapılsa salonda da yapılsa bu havalar mutlaka çalınır ve oynanır. Son dönem düğünlerinde en çok bir daire oluşturarak Zeybek oynandığını gözlemledik. Herkes kollarını aynı anda ritme göre kaldırmakta ve yürüyerek oynamaya devam etmektedir. Bu oyuna birçok kişi katılır ve daire oldukça geniş tutulur. Diğer düz havalar istek üzerine çalınır ve köy havası oynamayı bilen büyükler, özellikle oynanan alana çağırılır. Günümüz düğünlerinde bahsi geçen havalar ve oyunlar bu şekilde canlılığını korusa da eskisi gibi bir zaman ayrılmamaktadır. Eskiden klarnet ve davul eşliğinde gerçekleşen eğlenceler günümüzde yerini orkestralara bırakmıştır. Orkestralar bu havaları bir iki defa çalmaktadır.

Ekici, usta-çırak ilişkisine bağlı bir eğitimle³⁷⁹ müzik geleneğinin sürekliliğinin sağlanacağını önermektedir. Bu eğitimler, Karaburun yöresinde de verilirse geleneğin canlı kalması için doğru bir adım atılmış olacaktır.

3.11. Yemek Kültürü

Karaburun'da düğün günü yemek verilmektedir. Yemekleri pişirmek için köyün gençleri dağlara odun toplamaya gider. Oduncular perşembe ya da cuma günü atlarla eşeklerle dağa gitmektedir. Eskiden defne çalısıya süslenmiş atlarla gidilen oduna şimdi traktörle ya da küçük kasalı arabalarla gidilmektedir. Oduncular topladıkları odunları getirirken köye yaklaşınca tüfek atmaya başlar ve bir yerde durup

³⁷⁸ Güngör, s. 17.

³⁷⁹ Ekici, Çal Denizli..., s. 189.

beklerler. Düğün sahipleri oduncuları karşılamaya davul eşliğinde gider ve odunculara yemek, meze ve alkol verilir. Bu karşılama sırasında görkemli bir eğlence olur ve köyün gençleri arasında bir sosyalleşme fırsatı doğar. Genç kızlar oduncuları izlemek için eğlence yerine gelir ve oradaki genç erkeklerle birbirilerine bakarlar, eğlenirler.

Günümüzde kamyonetlerle, traktörlerle Ovacık denilen yere gidilir, orada dağ keçisi kesilir, o odunculara kavurma ikram edilir, pilav ve sulvet pişirilir onlar da odunculara ikram edilir. Oduncular yemekten sonra odunu sararak traktörün üstünde tüfek ata ata köye giderler. Odunculara çember, mendil, krep bağlanır. Oynaya oynaya gelirler. Düğün sahiplerine, amcalara teyzelere birer yük odun gönderirler onlar da onlara birer tane mendil, yemeni hediye verirler. Oduncular ikiye bölünür yedi sekiz oduncu kız evine yedi sekiz oduncu oğlan evine odun taşır. Odunlar oduncuların düğün sahiplerine düğün hediyesi olur. Bu gelenek farklı imkanlarla hâlâ uygulanmaktadır. Burada düğünlerin yardımlaşma ile başlayıp öyle de devam ettiğini söyleyebiliriz.

Oduncuların getirdiği odunlarla düğün yemekleri yapılmaya başlanır. Köyde yaşayan herkes bir işin ucundan tutar ve çeşit çeşit yemekler yapılır. Yemekler hem erkek tarafı hem de kız tarafının evinin önünde ya da meydanlarda büyük bakır kazanlarda pişirilir. Genellikle kına gecesi günü kız evinde düğün günü ise erkek evinde yemek yapılmaktadır. Düğün yemekleri yapılırken birçok kişi olsa da tadına tuzuna bakması için köyden bir aşçı tutulur. Düğün yemeği için genellikle meşhur Karaburun keçisi kesilmektedir. Düğün yemeği için birden fazla hayvan kesilmektedir. Düğün yemeğine gidenler havlu, nevresim takımı, yemek tabağı gibi hediyeler götürmektedir.

Karaburun düğün yemekleri; pirinçli yapılan mantı, ağaç tokmaklarla kıvam alıp iyice yumuşayınca kadar sırayla dövülen keşkek, eti ve nohudu ayrı ayrı pişirilen etli nohut, yaklaşık sekiz- dokuz güveç sarılan sarma, yufkanın arasına pilav koyularak kızartılan masır böreği, içine koku atıp suyla pişirilen pelluza, keçi kavurması, bölgeye özgü sütü bulgur peyniri ile sarılarak yapılan dede sarığı, patlıcanlı yemekler, bademle süslenen büyük fırınlarda pişirilen köy ekmeği, irmik helvası, nişasta tatlısı, pilav, çorba, salata ve mevsim meyveleridir.

Düğün için verilen yemek bir düğün masrafı kadar bütçe gerektirebilir. Bu yüzden günümüzde İzmir’de salon düğünleriyle daha ekonomik düğünler yapılmaktadır. Yemeklerin yanında çok sayıda alkol de alması gereken düğün sahipleri, günümüz ekonomik koşullarında bu masrafı karşılayamamaktadır. Hem

kesilecek olan hayvanlar hem de alkollü içecekler eskisinden daha pahalı olduğu için salon düğünleri bir pasta ve meşrubat ikramı ile düğün yapmak aileler için daha iyi bir seçenektir. Gözlemlerimize göre bu durum düğün yemeği geleneğinin uygulanışını azaltmıştır. Bu gelenekteki değişimin sebebi ekonomik boyuttur.³⁸⁰

3.12. Duvak Günü ve Evirlik

Karaburun’da düğünün ertesi sabahı damat evden çıkar arkadaşlarıyla birlikte kayınpederi ve kayınvalidesinin evine el öpmeye gider. Damada ikramlar sunulur ve peynir yerine kireç yedirilerek eğlenceli bir gün geçirilir. Damat el öpmeye gittiğinde gelin, yengeler ve arkadaşlarıyla gelin evinde eğlence düzenlenir. Bu eğlence gelin, gelinliğini giyer ve duvağını takar. Bu eğlence gününe “duvak günü” denilmektedir. Duvak günü yengeler eline küçük bir testi alarak gelini suya götürürler. Bütün genç kızlar gelinin evine gelerek ve eğlenmektedirler.

Duvak günü yemek de verilir. Tavuk dolma duvak yemeğidir. Bu yemeği oğlan evi yapar. Oklağaçtan sıyrma tatlısı da yapılır. Duvak yemeği gelin evinde yani oğlan evinde yapıldığı için kız tarafı bu yemeğe katılmaz. Kız tarafı damadı ve arkadaşlarını ağırlar. Günümüz düğünlerinden sonra yeni evli çift düğünden sonra duvak günü yapmamayı ve balayına gitmeyi tercih etmektedir.

Düğünden üç ya da yedi gün sonra gelin evinde önce bir eğlence sonrasında mevlit okutmak için yine toplanılır. Bugüne “evirlik” denilir. Okunan mevlide evirlik mevlidi denir. Gelinin kendi annesi de katılır bu seferki eğlenceye. Evirliğe birçok kadın katılır duvak günü gibi genç kızlarla sınırlı değildir. Bu eğlence ve mevlit sonunda gelin kendi ailesinin evine el öpmeye gider. Günümüzde bu gelenek herkes tarafından uygulanmamaktadır.

Evirlik günü, gelin mevlidi olarak bilinmektedir. Günümüzde de düğünden kısa bir süre sonra gelinin evinde bir mevlit günü düzenlenir ve çeşitli ikramlıklar sunulmaktadır. Birçok kişi davet edilmektedir. Mevlit okuması için bir kadın hoca ya da bilen bir kişi de davet edilir. Gelen misafirlere havlu, tül bent gibi küçük hediyeler dağıtılmaktadır.

Karaburun evlenme geleneğinde eskiden bir arada yaşama kültürü görülse de günümüz evliliklerinde her yeni evli çift kendi evine çıkmaktadır. Eskiden bir arada yaşayan kayın valide, kayın peder, gelin ve damat arasında saygıyla örülmüş bir duvar

³⁸⁰ Güngör, s. 17.

bulunmaktaydı. Geleneğe göre gelinler büyüklerin yanında konuşmaz, yemek yemezdi. Bu durumu özetleyen derlediğimiz bir anlatıya da ilgili bölümde yer verdik. Anlatıda görüyoruz ki gelin kayınvalidesinin yanında yemek yemeye çekiniyor burada gelinlik etme âdetini görüyoruz. Gelin evin her türlü işini yapar ve ailenin yanında saygılı davranır.

Günümüz gelinlerinin kayınvalide ve kayınpederleriyle konuşup iletişim kurabildiğini gözlemledik. Eskisi gibi bir arada yaşama geleneği olmadığı için aile bağları sevgiyle ve saygıyla oluşmaktadır. Eski dönemlerde oluşan saygının temelinde korku varken günümüzdeki saygının sebebi sevgidir.

Çalışmamızın bu bölümünde derlememizin bölümleri incelenip kültür değişmelerini analiz edilmiştir. Yapılan gözlemlerin sonuçlarına yer vererek bir değerlendirme bölümü olarak hazırlanmıştır. Karaburun evlenme geleneğinin geçmişteki ve günümüzdeki durumu karşılaştırılmıştır. Yaşayan âdetlerin geçirdikleri değişimler de ele alınmıştır. Unutulan ya da vazgeçilen geleneklerin sebepleri tespit edilmiştir.

SONUÇ

İzmir'in Karaburun ilçesinde gerçekleştirdiğimiz bu çalışma ile evlenme geleneğinde hem geçmişte hem günümüzde gerçekleştirilen âdetlerin, inanmaların ve uygulamaların neler olduğu tespit edilmiştir. Elde ettiğimiz verilere göre Karaburun'da genç nüfus oranı çok düşüktür. Gençler daha iyi bir eğitim almak ya da daha iyi iş imkanları için İzmir'in merkezine gitmektedir. Bu sebeple evlenme çağında olan gençler düğünlerini İzmir'in merkezinde yapmayı tercih etmektedir. Gençlerin az olması, var olanın da düğünü İzmir'de yapmayı tercih etmesinden dolayı bazı düğün âdetlerinin uygulanmadığı ve unutulduğu belirlenmiştir. Evlenme, çok aşamalı bir geçiş dönemidir. Bu sebeple çalışmamız üç ana bölüme ayrılmıştır. Her bölümde evlenme geleneği ve gelenek etrafında oluşan inanış, âdet ve uygulamaları derleyerek ilgili bölümler içerisinde farklı yörelerle birlikte ele alınmıştır. Çalışmamızın Giriş bölümünde belirttiğimiz amaçlar yerine getirilmiştir.

Gelişen teknoloji ile günümüzde anlaşılarak evlenen kişilerin daha çok sosyal medya aracılığıyla tanıştığını ve bazı uygulamalar üzerinden arkadaşlıklar oluşturduğu bu çağda geleneksel evlenme biçimlerinin değişime uğradığı tespit edilmiştir. Birinci bölümde elde ettiğimiz verilere göre Karaburun'da; görücü usulü, anlaşılarak, kaçarak, zor kullanılarak, iç güveyi, akraba ile, levirat ve sorarat yoluyla evlenme biçimlerinin yaygın olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde saymış olduğumuz evlenme biçimleri üzerinde durulmuş ve farklı yörelerde benzer şekilde görülenler de birlikte verilmiştir. Yaptığımız derlemeye göre Türk evlenme geleneğindeki “kalın” veya “başlık” ödemesi çalışma alanımız Karaburun'da verilmemektedir. Berdel ve beşik kurtme yoluyla evlenmeler de Karaburun'da görülmemektedir. Karaburun Ege'nin en batısında olmasının da etkisiyle bu anlamda daha batılı bir kültüre sahiptir. Evlenme biçimlerinden biriyle eş seçimi yapıldıktan sonra Evlenme Aşamaları kısmında düğün zamanına kadar yapılan hazırlıklar, kısmet açma yöntemleri ve evlenme çağı üzerinde yapılan derleme verileri sunulmuş olup farklı yörelerle benzer olan uygulamalar verilmiştir. Hazırlıklar yapıldıktan sonra

aileler arasında bir anlaşmaya varıldığında yüzükler ya söz ile ya da nişan töreni ile takılmaktadır. Bu kısımda söz ve nişan törenlerinde hediyeleşmelerin ve davetlilere yapılan ikramlar önemli bir yer tutmaktadır. Söz ve nişan arkası adı verilen damat tatlısı, süt ardı, hazırlanan tepsi ve bohçalar bu aşamada yapılmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde düğün sırası ve sonrasında yapılan hazırlıklar, âdet ve uygulamalar derlenmiştir. Eskiden Karaburun'da düğünler üç gün üç gece sürmektedir. Yapılan bütün hazırlıklara köy halkı destek olmaktadır. Sadece evlenen çiftin aileleri değil herkes düğünü sahiplenmekte ve bütün hazırlıklar el birliğiyle yapılmaktadır. Bu kısımda çeyizin kadınların hayatında önemli bir yerde olduğunu ve çeyiz geleneğinin yaşatılmaya özen gösterildiğini gözlemlenmiştir. Düğün hazırlıklarında gelinin yüzünün yazılması, gelin için hazırlanan karanfil kolye ve damat tıraşı geleneklerinin yine bir aradayken yapıldığını ve bunların bir tören havasında ritüelleştirildiğini gözlemledik. Düğün yemekleri için gençler dağlara odun toplamaya gitmekte ve yapılan yemeklere herkes katkı sağlamaktadır. Oduna giden gençlere düğün sahipleri ziyafet vermektedir. Karaburun'un meşhur keçileri düğün yemekleri için özellikle kesilerek yemekler yapılmakta ve herkese dağıtılmaktadır. Düğünler genellikle köy meydanlarında yapılmaktadır. Meydanlarda yapılan düğünlerde Karaburun oyun havaları özellikle düz havalar oynanmaktadır. Katılımlı gözlem sağladığımız düğünlerde Alay Oyunu oynanarak düğünlerin sona erdiği gözlemlenmiştir.

Türk evlenme geleneğinde Şamanizm izlerini gördüğümüz bir gelenek ise gelinin başına saçı saçma geleneğidir. Karaburun'da gelin alma gününün sonunda gelinin evine getirildikten sonra başına saçı olarak para, mısır, şeker saçıldığını gözlemledik. Burada evlenme geleneğinin geçmişten günümüze etkisini gösteren eski Türk inanç sistemi Şamanizm'i görmekteyiz. Bu uygulama gelinin uğurlu olması için ve ataların ruhlarının gelini kabul edip koruması için yapılmaktadır. Karaburun'daki anlamı da gelinin yeni evinde mutlu olması ve uğurlu olmasıdır.

Evlenme Sonrası kısmında Duvak Günü ve Evirlik toplanmaları üzerinde durulmuştur. Bu özel günler düğünden sonra gelin ve damadın aileleriyle ilk kez görüştüğü günlerdir. Duvak Günü kadınlar arasında ve gelinin yeniden gelinliğini giydiği ve ikramlar yerken eğlenilen bir gündür. Duvak gününde damat

kayınvalidesine yemeğe davet edilmektedir. Evirlik günü ise gelin mevlidi okutularak bir araya gelinen gündür.

Gelin ve damadın aile büyüklerine olan tavır ve tutumlarında saygılı olmayı tercih ettiklerini gözlemledik. Çalışma alanımızda derlediğimiz “Sofuların Gelini” adlı anlatıda, eskiden gelinlerin kayınvalidesi varken yemek yemediğini ve Sofu gelinin yemek yerken kayınvalidesini görmesi boğazına kemik takılıp ölmesi ve sonrasında gömüldüğü yerden çıkıp evine geri dönmesi üzerine anlatılan bir anlatıdır. Şimdiki gözlemlerimize göre aileler artık bu kadar mesafeli değildir. Gelinler ve damatlar kayınvalide ve kayınpederleriyle daha samimi ilişkiler kurmaktadır.

Son bölümde Karaburun evlenme geleneğinde yaşanan kültür değişmelerini, gelenekte yaşanan güncellemeleri ve uygulanmaktan vazgeçilen pratik ve inanışların sebepleri ele alınmıştır. Elde ettiğimiz veriler gözlemlerimizle birlikte değerlendirilerek analiz edilmiştir. Karaburun yöresi evlenme geleneğindeki değişmelerin, teknolojik gelişmelerin etkisinde ulaşım ve iletişimin gücüne bağlı olarak eğitim seviyesinin yükselmesi, ekonomik şartların, zamanın, kültürel çevre ve mekânın değişmesiyle gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak evlenme, insan hayatında en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Alınan bir evlilik kararı insanın hayatına yön verecek derecede önemlidir. Toplumun varlığı için aile kurumu önemlidir. İnsanlar bazen severek bazen ailelerinin istekleri doğrultusunda eş seçimlerini yapmaktadır. Eş seçiminden sonra evlenme geleneğinin aşamaları başlamaktadır. Çalışma alanımızda düğünler çok özenilerek üç gün üç gece sürmektedir. Yapılan hazırlıklar haliyle maliyetli olmaktadır. Bu maliyeti karşılamayan kişiler Karaburun’da değil de İzmir de bir gün süren salon düğünü yapmayı tercih etmektedir. Bu durumda uygulanamayan âdetler olmakta ve düğünler tek günle sınırlandırılmaktadır. Bölgede daha önce kapsamlı bir çalışma yapılmamış olması da bu çalışmadaki dezavantajımız olsa da amaçladığımız gibi kaynak kişilerimizden derleyerek evlenme geleneğinin her noktası sunulmaya çalışılmıştır. Karaburun’un sahil bölgelerine dışardan insanlar gelmektedir. Bu sebeple Karaburun değişime ve yeniliğe açık bir bölgedir ve dolayısıyla geleneklerin unutulması da mümkündür. Bu çalışma sonucunda bölgesel halk bilimi çalışmalarına daha çok önem verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

Acar, A. (2018). *Manisa İli Selendi İlçesi Geçiş Dönemleri ve Halk Edebiyatı Ürünleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akalın, P. (2019). Menemen Yöresi Geçiş Dönemi Âdetleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aktulum, K. (2013). *Folklor ve Metinlerarasılık*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Alptekin, A. B. (2010). Ceyhun'dan Ceyhan'a Evlenme ile İlgili Bazı Kavramlar (Kalın, Saçı, Okuntu, Aşerme, Toy) Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 15 (39): 307-321.

And, M. (2003). *Oyun ve Bügü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Arslan, M. (2012). Ziya Gökalp'te Kültür ve Uygarlık Anlayışı. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 3: 11-19.

Artun, E. (2008). Tekirdağ Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm . *Halk Kültürü Araştırmaları*.

Artun, E. (2010). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk Düşünleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi? Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler Çocuk Gelinler*. Ankara: Uşak Yayınevi.

Aytaç, Y. (2008). *Gönlümdeki Ak Topraklar*. İzmir: Yılmaz Matbaacılık.

Aytaç, Y. (tarih yok). *Gönüllerin Nağmesi Karaburun Türküleri Ata Yadigarı*. İzmir: Yılmaz Matbaacılık.

Balaman, A. R. (1982). *Te-Ve Köyü Genel Etnografyası*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.

Balaman, A. R. (2002). *Evlilik ve Akrabalık Türleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Boratav, P. N. (2003). *Türk Halk Bilimi II 100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: K Kitaplığı.

Çelepi, M. S. (2017). *Türk Kültür Evreninde Toy Denizli Örneği*. Konya: Kömen Yayınları.

Çifcibaşı, S. (2018). *Nevşehir İli Derinkuyu İlçesi Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, M. (1982). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Birlik Yayınları.

Dönmez, İ. K. (2022, 03 26). *Örf*,. 03 26, 2022 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/orf#1> adresinden alındı

Ekici, M. (2005). Bergama Yöresi Hıdırellez Geleneklerinde Toplum ve Çevre Bilinci. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 5(1): 51-60.

Ekici, M. (20). Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme. *Milli Folklor*, 20 (80): 33-38.

Ekici, M. (2004). Çal- Denizli Yöresi Düğün Gelenekleri ve Geleneksel Türk Düğün Yapısında Meydana Gelen Değişmeler. *Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (ss.184-192), Kocaeli: Motif Vakfı Yayınları.

Ekici, M. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yayınları.

Ekici, M., Gökçe, T. (2013). *Kent ve Seyyah Evliya Çelebi'nin Gözüyle İzmir ve Çevresi- I.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Enginer, G. (1997). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Er, T. (1997). Ürgüp ve Çevresi Evlenme Adetlerinde Meydana Gelen Sosyal ve Kültürel Değişmeler. *V. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Gelenek Görenek İnançlar Sektör Bildirileri.*(ss.191-201), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Erdentuğ, N. (1968). Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Törenleri. *Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*(4): 27-58.

Erginer, G., Öztürk İ., Erk, Z. (1971). *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası I.* Ankara: Milli Folklor Enstitüsü Yayınları.

Erginer, G., Öztürk, İ. (1971). *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası II.* Ankara : Milli Folklor Enstitüsü Yayınları .

Erk, Z., Sernikli, G., Öztürk, İ., Sınoy, O. (1975). *Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası III.* Ankara: Milli Folklor Enstitüsü Yayınları.

Hanko, L. (2006). Ritüellerin Oluşum Süreci. (çev. Ruhi Ersoy). h. M. Öcal Oğuz ve diğerleri, *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*(ss. 199-212). Ankara: Geleneksel Yayınları.

Goldstein, K. (1983). *Sahada Folklor Derleme Metotları.* Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Güngör, E. (1987). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Güvenç, B. (1991). *İnsan ve Kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (2011). *Kültürün Abc'si.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İnan, A. (2017). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar* . Ankara: Türk Tarih Kurumu.

İncir, A. (2011). *Mersin Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm ile İlgili İlgili İnanışların Mukayeseli Araştırması. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara : Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Kalafat, Y. (2012). *Türk Halk İnançlarında Renkler*. Ankara: Berikan Yayınları.

Karataş, H. (2018). Evlilik Geçiş Dönemi Geleneklerinde Göstergeler; Ekmek Umma Örneği . *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(28), 37-54.

Kongar, E. (1995). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koşay, H. Z. (1944). *Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme*. Ankara: Maarif Matbaası.

Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Önal, M. N. (1998). *Romanya Dobruca Türkleri ve Mukayeseleriyle Doğum, Evlenme ve Ölüm Âdetleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Örnek, S. V. (1971). *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Örnek, S. V. (1973). *Budun Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özakupınar, Y. (1999). *Kültür Değişimleri ve Batılılaşma Meselesi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pehlivan, G. (2012). *Manisa Şehrinde Evliya Kültü*. Manisa : Tibyan Yayıncılık.
- Pehlivan, G. (2019). *Dede Korkut Kitabı'nda Yapı, İdeoloji, ve Yaratım Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Philip S. (2007). *Kültürel Kuram*. (çev. Selime Güzelsarı). İstanbul: Babil Yayınları.
- Pınarcık, P. (2005). Karaburun Yarımadası Arkeolojik Kültür Envanteri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, K. (2008). *Beşikten Mezara Kırgız Türklerinde Gelenek ve İnanışlar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Raymond W. (2018). *Anahtar Sözcükler*. (çev. Savaş Kılıç). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Sağol, G. (2005). Türklerde Evliliğin Algılanışı 'Evlenmek' Karşılığı Kullanılan Kelimelerden Hareketle . *Uygurlardan Osmanlıya/Şinasi Tekin'in Anısına* (ss.661-684). İstanbul: Simurg Yayınları.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(27), 185-195.
- Shils, E. (2003). Gelenek . *Doğu Batı Dergisi*,(25): 104- 110.
- Şahin, Ö. (2020). *Afyonkarahisar İli Sinanpaşa İlçesi Düzağaç Kasabası Doğum Evlenme Ölüm ve Müzik Pratikleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Telci, C., Güntürkün, B. (1996). *Karaburun*. İstanbul: Karaburun Koruma Derneği Yayınları.

Tezcan, M. (1990). *Toplumsal ve Kültürel Değişme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Tezcan, M. (1996). Gelenek Görenek ve İnançlara İlişkin Kültürel Antropolojik Araştırmalarımın Değerlendirilmesi. *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Turhan, M. (1972). *Kültür Değişmeleri Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Tetkik*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkdoğan, O. (1988). *Değişme, Kültür ve Sosyal Çözülme*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Ülker, N. (1981-1982). Batılı Gözlemcilere Göre XVII. Yüzyılın İkinci Yarisında İzmir Şehri ve Ticari Sorunları. *Tarih Enstitüsü Dergisi*((Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin Hatıra Sayısı) (12):317-353.

Yakıcı, A. (1992). Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair. *Milli Folklor*(13), 28-31.

Yeşil, Y. (2014). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum- Evlenme- Ölüm)*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Yüceer, C. (2019). *Güneşin Gizemli Kızı Mordoğan*. İzmir: Heyamola.

05.30.2021 tarihinde <https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/cografya/73> [adresinden alındı.

05.30.2021 tarihinde <https://www.karaburun.bel.tr/tr/detay/tarihce/72> adresinden alındı.

EKLER

1. KAYNAK KİŞİ DİZİNİ³⁸¹

1. Ahmet Çolak, 1974, Lise, Çiftçi, 15.09.2019, Bozköy.
2. Metin Kısa, 1957, İlkokul, Kahveci, 15.09.2019, Bozköy.
3. Kayahan Ücel, 1973, İlkokul, Çiftçi, 15.09.2019, Bozköy.
4. Sezer Özilhan, 1955, İlkokul, Ev hanımı, 15.09.2019, Bozköy.
5. Gülümser Çolak, 1958, İlkokul, Ev hanımı, 15.09.2019, Bozköy.
6. Aylin Ücel, 1976, Lise, Ev hanımı, 15.09.2019, Bozköy.
7. Gülnaz Uçurum, 1942, İlkokul, Ev hanımı, 15.09.2019, Bozköy.
8. Bahriye Aydeniz, -, İlkokul, Ev hanımı, 23.09.2019, Mordoğan.
9. Gülsevim Turan, 1966, İlkokul, İşletmeci, 24.09.2019, Kösedere.
10. Süleyman Turan, 1966, İlkokul, İşletmeci, 24.09.2019, Kösedere.
11. Hatice Ayvaz, 1964, İlkokul, Ev hanımı, 24.09.2019, Kösedere.
12. Hüsniye Balıkçı, 1934, ilkokul terk, Ev hanımı, 26.09.2019, Haseki.
13. Gülfidan Ersolak, 1960, İlkokul, Ev hanımı, 24.09.2019, Kösedere.
14. Nihal Uysal, 1949, İlkokul, Ev hanımı, 26.09.2019, Haseki.
15. Zuhul Gülkokan, 1972, İlkokul, Ev hanımı, 26.09.2019, Haseki.
16. Şener Gülkokan, 1964, İlkokul, Çiftçi, 26.09.2019, Haseki.
17. Sermin -, İlkokul, Ev hanımı, 22.09.2019, Yeniliman.
18. Seher -, İlkokul, Ev hanımı, 22.09.2019, Yeniliman.
19. Hüseyin Çakmak, 1958, İlkokul, Kahveci, 22.09.2019, Yeniliman.
20. Sevinç Baba, 1956, Lise, Öğretmen, 22.09.2019, Yeniliman.
21. Munise Ak, 1973, İlkokul, Ev hanımı, 04.06.2020, Merkez.
22. Suzan Tok, 1939, İlkokul, Ev hanımı, 04.06.2020, Merkez.
23. Nermin Kara, 1940, İlkokul, Ev hanımı, 23.09.2019, Eski Mordoğan.
24. Yaşar Kara, 1930, İlkokul, Çiftçi, 23.09.2019, Eski Mordoğan.
25. Keriman -, , 1940, İlkokul, Ev hanımı, 23.09.2019, Eski Mordoğan.

³⁸¹ Kaynak Kişilerin Ad- Soyad, Doğum Yılı, Eğitim Durumu, Mesleği, Derleme Tarihi, Derleme Yeri sırasına göre bilgileri verilmiştir. (-) tire işareti olan yerler bilgi vermek istemeyen kaynak kişilerimiz için kullanılmıştır.

26. Mürüvet -, 1949, İlkokul, Ev hanımı, 23.09.2019, Eski Mordoğan.
27. Hadiye -, 1947, İlkokul, Ev hanımı, 23.09.2019, Eski Mordoğan.
28. Müesser Aktaş, -, İlkokul, Müzeci, Ev hanımı, 23.09.2019, Eski Mordoğan.
29. Hatice Karaca, -, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
30. Zahide Aydoğdu, -, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
31. Neşe Otluburgu, 1953, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
32. Levent Yetim, 1963, İlkokul, Balıkçı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
33. Esengül Bayburt, 1971, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
34. Çiğdem Aydın, 1972, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
35. Hikmet Duran, 1954, İlkokul, Balıkçı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
36. Seymin Eyioğlu, 1955, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
37. Gülay Sezer, 1953, İlkokul, Ev hanımı, 19.06.2020, Eski Mordoğan.
38. Emine Gülgün Zeybek, 1969, Lise, İşletmeci, 04.06.2020, Yaylaköy.
39. Latife Çaçaron, 1962, İlkokul, Takıcı, 24.09.2019, Kösedere.
40. Serpil Özkonya, 1946, İlkokul, Ev hanımı, 25.09.2019, İncecik.
41. Hatice Sağlık, 1950, İlkokul, Ev hanımı, 25.09.2019, İncecik.
42. Arife Sağlık, 1948, İlkokul, Ev hanımı, 25.09.2019, İncecik.
43. Abdurrahman Derya, 1951, İlkokul, -, 25.09.2019, İncecik.
44. Fikret Özgülday, 1951, İlkokul, Çiftçi, 25.09.2019, İncecik.
45. Cavit Tıratacı, 1945, İlkokul, 25.09.2019, İncecik.
46. Mehmet Özcan, 1941, İlkokul, Öğretmen, 09.07.2020, İncecik.
47. Tamer Cantürk, 1964, İlkokul, Gıda Mühendisi, 09.07.2020, İncecik.
48. Mehmet Bilgi, 1947, İlkokul, 09.07.2020, İncecik.
49. Mehmet Kutlu, 1960, İlkokul, 09.07.2020, İncecik.
50. Ahmet Sabahattin Şeftali, -, İlkokul, İmam, 09.07.2020, İncecik.
51. Metin Denizeri, 1952, İlkokul, Emekli, 14.07.2020, Salman.
52. Gülnaz Atalay, 1965, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Salman.
53. Mehmet Karanfil, 1940, İlkokul, Çiftçi, 14.07.2020, Küçükbahçe.
54. Perihan Dalkılıç, 1946, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Küçükbahçe.
55. Seval İldem, 1963, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Küçükbahçe.
56. Şerife Civelek, 1943, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Küçükbahçe.
57. Nuri Tireli, 1957, Ortaokul, Balıkçı, 12.06.2020, Merkez.
58. Kurtuluş Soydan, 1995, Lise, Mandıracı, 05.07.2020, Eğlenhoca.
59. Şerife Zorlu, 1945, ilkokul, El Sanatları Eğitmeni, 24.09.2019, Kösedere.

60. Şakire Foçalı, İlkokul, Çiftçi, 05.07.2020, Eğlenhoca.
61. Kubilay Foçalı, ilkokul, Çiftçi, 05.07.2020, Eğlenhoca.
62. Raife Karabatak, 1972, Lise, Meclis Üyesi, 12.06.2020, Merkez.
63. Hatice Yetimoğlu, 1940, İlkokul, Ev hanımı, 27.09.2019, Ambarseki.
64. Behçet Yetimoğlu, 1948, İlkokul, Balıkçı, 27.09.2019, Ambarseki.
65. Hilmiye Yetimoğlu, 1942, İlkokul, Ev hanımı, 27.09.2019, Ambarseki.
66. Ekrem Yetimoğlu, 1966, Ortaokul, Çiftçi, 27.09.2019, Ambarseki.
67. Günay Yetimoğlu, 1960, İlkokul, Balıkçı, 27.09.2019, Ambarseki.
68. Neriman Yetimoğlu, 1942, İlkokul, Ev hanımı, 27.09.2019, Ambarseki.
69. Saliye Kalaycı, 1935, İlkokul terk, Ev hanımı, 27.09.2019, Ambarseki.
70. Ahmet Bozok, 1968, Lise, Hayvancı, 28.09.2019, Saip.
71. Ahmet Emin Yazar, 1956, Üniversite, Akademisyen, 28.09.2019, Saip.
72. Nadir Tunçel, 1956, Lise, Tekniker, 28.09.2019, Saip.
73. Fatma Haskan, 1943, ilkokul terk, Ev hanımı, 22.09.2019, Tepeboz.
74. Nihal Turamanlar, 1952, İlkokul, Ev hanımı, 22.09.2019, Tepeboz.
75. Mehmet Özaslan, 1981, Üniversite, İmam, 30.09.2019, Sarpıncık.
76. Fatma Özaslan, 1990, Ortaokul, Ev hanımı, 30.09.2019, Sarpıncık.
77. Mehmet Ali Çetin, 1955, İlkokul, İşçi, 30.09.2019, Sarpıncık.
78. Şengül Sert, 1962, İlkokul, Ev hanımı, 30.09.2019, Sarpıncık.
79. Rezzan Sert, 1944, İlkokul, Ev hanımı, 30.09.2019, Sarpıncık.
80. Hatice Oksay, 1956, İlkokul, Üretici, 30.09.2019, Sarpıncık.
81. Arzu Sert, 1985, İlkokul, Ev hanımı, 30.09.2019, Sarpıncık.
82. Ayşe Oksay, 1920, İlkokul, Ev hanımı, 30.09.2019, Sarpıncık.
83. Sezen Ufacık, 1978, İlkokul, Ev hanımı, 26.09.2019, Parlak.
84. Ayşe Özaydın, 1973, İşçi, İlkokul, Üretici, 26.09.2019, Parlak.
85. Nermin Altay, 1958, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Salman.
86. Gülsüm Güzelce, 1949, İlkokul, Çiftçi, 14.07.2020, Salman.
87. Zeynep Denizeri, 1957, İlkokul, Ev hanımı, 14.07.2020, Salman.
88. Emel Üstünkaya, 1956, İlkokul, Üretici, 14.07.2020, Salman.
89. Şerife Ertosun, İlkokul, Üretici, 05.07.2020, Eğlenhoca.
90. Ayşe Furuncu, 1958, Üniversite, Öğretmen, 05.07.2020, Eğlenhoca.
91. Ahmet Zeybek, 1965, ilkokul, Minibüs Şoförü, 04.06.2020, Merkez.
92. Halil Zeybek, 1937, İlkokul, Çiçekçi, 04.06.2020, Merkez.
93. Sevim Zeybek, 1944, İlkokul, Ev hanımı, 04.06.2020, Merkez.

94. Hulisi Zeybek, - , ilkokul, Hayvancı ve Çiçekçi, 04.06.2020, Merkez.
95. Nuran Zeybek, - , ilkokul. Ev hanımı, 04.06.2020, Merkez.
96. Fatma Kahramanlı, 1950, İlkokul, Ev hanımı, 04.06.2020, Yaylaköy.
97. Hale Kalay, Lise, Emekli Bankacı, 12.06.2020, Merkez.
98. Şerafettin Kalay, Lise, Emekli Bankacı, 12.06.2020, Merkez.
99. Esma Müjgan Çelikkol, 1949, Üniversite, Mühendis, 03.07.2021, Kösedere.
100. İsimsiz.
101. İlkay Girgin Erdoğan,-, Üniversite, Belediye Başkanı, 12.06.2020, Merkez.
102. Ali Argun Kuleli, 1942, Üniversite, Eski Belediye Başkanı, 12.06.2020, Merkez.
103. Bensunur Özcan, 1994, Üniversite, Öğretmen, Mordoğan.

2. SORU KÂĞIDI ÖRNEĞİ³⁸²

Evlenme:

1. Denişik (Değişik, Berde; Kızı ve oğlu bulunan bir ailenin kızı ve bulunan bir aileye kız alıp vermesi.) şekilde evlenme var mıdır?
2. Varsa neden? (Başlıktan kurtulma vb. gibi.)
3. Kız kaçırma şeklinde evlenme var mıdır? (Zorla kaçırma, isteyerek kaçırma)
4. Âdet midir? Nasıl karşılanır? Evlilik iki aile arasında kabul edilir mi? Tutum ve davranışları nelerdir?
5. Âdet değilse, kız kaçırma olayı bir yılda ne kadardır?
6. İç güveysi şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
7. Beşik kertme şeklinde evlenme var mıdır? Tercih edilir mi?
8. Baldızla evlenme var mıdır?
9. Kayınbiraderle evlenme var mıdır?
10. Birden fazla kadınla evlenme var mıdır?
11. Tek eş evlilik hâkim durumda mıdır?
12. Yakın akraba ile evlilik tercih edilir mi?
13. Süt kardeşler arasında evlenme olur mu?
14. Dul kadınla veya dul erkekle evlenme var mıdır?
15. Evlenme sadece kendi muhiti içinde mi yapılır?
16. Muhit dışına kız verip, kız almak var mıdır?
17. Erkeklerin evlenme yaşı ortalama kaçtır?
18. Kızların evlenme yaşı ortalama kaçtır?
19. Erkek, evlenme isteğini belirtir mi?
20. Kız, evlenme isteğini belirtir mi?
21. Evlenmeyen kız ve erkeklerin kısmetlerini (bahtını) açmak için yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
22. Alınacak gelin kızda aranan vasıflar nelerdir?
23. Kız verilecek erkekte aranan vasıflar?
24. Eş seçimini kim yapar?
25. Kızın veya erkeğin seçilen es ile ilgili görüşleri alınır mı?
26. Kız nasıl aranır? Aracı vasıtasıyla mı? Anne ve yakın akrabalar mı kız arar?

³⁸² Ekici, Halk Bilgisi, ss. 166-172.

27. Kız görmeye kimler gider? Orada yapılan uygulamalar nelerdir?
28. Seçilen kızın uğurlu olup olmadığını denemek için neler yapılır?
29. Görülen kızla ilgili aile içinde nasıl değerlendirme yapılır?
30. Beğenilen kız, oğlana nasıl gösterilir?
31. Kız istemeden önce kız evinin ağzı aranır mı?
32. Kız istemeye kimler gider? Kız istemenin, yörenizdeki adı nedir?
33. İlk istenışte kız verilir mi? Verilmezse neden?
34. Kız istemeye gidenler kız evinde ne tür uygulamalar yapar?
35. Kız istemeye gelenler nasıl karşılanır ve ağırlanır?
36. Kız istemede ne gibi konuşmalar yapılır?
37. Söz kesmeye kimler gider? Söz kesmenin yörenizdeki adı nedir?
38. Söz kesmeye gelenler nasıl karşılanır ve ağırlanır?
39. Söz kesmede ne gibi konuşmalar yapılır? (Başlık, nişan, günü, takı gibi konuların görüşmeleri.)
40. Söz kesmede karşılıklı olarak ne gibi hediyeler verilir?
41. Söz kesimi oğlana ve kıza nasıl bildirilir?
42. Söz kesimini oğlana veya kıza bildirene bir şeyler verilir mi?
43. Söz kesmede takı takılır mı?
44. Söz kesmede aynı zamanda nişan da yapılır mı?
45. Özel bir nişan günü var mıdır? Nişanın yörenizdeki adı nedir? Nişan; "büyük nisan"; "küçük nişan" diye ayrılır mı?
46. Nişanda, kadın erkek beraber olurlar mı? Hangi tarafın evinde nişan yapılır?
47. Kadınlar arasında yapılan nişan nasıl olur?
48. Erkekler arasında yapılan nişan nasıl olur?
49. Nişan masraflarını kim karşılar? (Kız tarafı, oğlan tarafı.)
50. Nişanda kıza takı takılır mı?
51. Nişanda başlık (kalın) ödenir mi?
52. Nişanda çağrı nasıl yapılır? Çağrı yaptırmak için özel kişiler tutulur mu? Bunlara bir ödeme yapılır mı?
53. Çağrı davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır? Davetiye veya hediyein şekli, çağrılanın mertebesine göre değişir mi? Çağrı yapana, çağrılanlar herhangi bir şey verirler mi?
54. Gelen davetliler ne gibi hediyeler getirirler? Davetlinin yakınlığı veya uzaklığına göre hediyein büyüklüğü değişir mi?
55. Dışarıdan gelen davetliler nerede kalırlar, nasıl ağırlandırılır?

56. Nişandan sonra oğlan, kızı görebilir mi?
57. Başlık, mehir ve ağırlık konusu ne zaman görüşülür?
58. Başlık neden verilir?
59. Başlık miktarı ne kadardır? Hangi durumlara göre değişir?
60. Başlık miktarında artış veya azalma varsa nedenleri nedir?
61. Başlık para olarak mı, mal veya hayvan vb. olarak mi ödenir?
62. Tamamı birden mi ödenir, yoksa söz kesiminde, nişanda, düğünde parça parça mı ödenir?
63. Başlığı kim öder? (Baba, damat, damadın en yakın erkek akrabası)
64. Damat, başlığı veren akrabalarına bu parayı öder mi?
65. Ağırlık neden verilir? Neler verilir?
66. Ağırlık (takı) nişanda mı, düğünde mi takılır?
67. Nikah bedeli mekir, mehr-i muaccel olarak mı, mehr-i müeccel olarak mi düzenlenir?
68. Bu verilenler gelin kızın öz malı mıdır?
69. Mehir olarak neler verilir?
70. Mehirin yazım işleri kimlerin huzurunda, ne zaman yapılır?
71. Nişanın ardından hemen düğün yapılır mı?
72. Nişanla düğün arasında bayram vb. geçerse bu zamanlarda yerine getirilen uygulamalar ve inanışlar nelerdir?
73. Nişanlıların birbirlerini görmesi mümkün müdür? Nişanlılar nasıl birbirlerini görürler?
74. Nişan bozulabilir mi? Hangi hallerde bozulur?
75. Nişan bozulursa takılar ve eğer başlık ödenmişse geri verilir mi?
76. Nişanlıdan ayrılmak toplumda ne gibi etkiler yaratır?
77. Nişanlıdan ayrılmış kızın evlenmesi kolay mıdır?
78. Yeni ev için oğlan tarafı neler alır (eşya olarak)?
79. Yeni ev için kız tarafı neler alır (eşya olarak)?
80. Kız evi çeyiz olarak ne hazırlar? (İşleme, örtü, yatak örtüleri, vb.)
81. Bu çeyizler ne zamandan beri hazırlanmaktadır?
82. Düğün tarihini saptamak için kimler, nerede bir araya gelirler?
83. Bu toplantıda neler görüşülür?
84. Urba düzmeye gidilir mi? Kimler gider? Neler alınır, parasını kim öder?
85. Urba düzmede alınan kumaşlar kim tarafından, nerede dikilir? Elbise kesme esnasında yapılan uygulama ve inanışlar nelerdir?
86. Düğüne çağrı nasıl yapılır? Çağrı yaptırmak için özel kişiler tutulur mu?

87. Çağrı davetiye ile mi yoksa bir hediye ile mi yapılır? Davetiye veya hediyenin şekli, çağrılanın yakınlığına göre değişir mi?
88. Çağrılan kişiler, çağrıyı yapana herhangi bir şey verirler mi?
89. Her iki tarafın düğün hazırlıkları nelerdir?
90. Komşuların bu hazırlıklara katkısı neler olabilir? (Delikanlıların odun getirmesi, buğdayın değirmene götürülmesi vb.)
91. Kız evinde kullanılacak aşıkları kim karşılar?
92. Oğlan evinde de düğün yemekleri yapılır mı? Bunlardan kız evine gönderilenler olur mu?
93. Resmi nikâh nasıl kıyılır? Kimler katılır?
94. Dini nikah var mıdır? Varsa ne zaman kıyılır?
95. Dini nikahta kimler bulunur, kız nikahta bulunur mu? Bulunmazsa kimler vekalet eder? Vekalet nasıl alınır?
96. Düğünde sağdıç var mıdır? Kimler sağdıç olarak seçilir? (Gelinin ve damadın sağdıçları)
97. Sağdıçların görevleri nelerdir?
98. Yengelik var mıdır? Kimler yenge olarak seçilir? (Gelin ve damat yengeleri)
99. Yengelerin görevleri nelerdir?
100. Düğünde bayraktar var mıdır? Kim bayraktar olabilir? Görevleri nelerdir?
101. Düğüne dışarıdan gelen davetliler, hangi gün gelirler? Nasıl karşılanırlar? (Nerelerde yatıya kalırlar? Nasıl ağırlandırlar?)
102. Düğün genellikle hangi gün başlar ve biter? Neden?
103. Düğünün yapıldığı günlerin özel adları var mıdır? Niçin bu adlar verilmiştir? (Kına, çeyiz, kız hamamı, gelin hamamı vb.)
104. Düğünde kadınlar ve erkekler bir arada olurlar mı?
105. Düğünde ilk günün sabahından başlayarak son güne kadar kız evinde ve oğlan evinde neler yapıldığını anlatınız.
106. Kına gecesi hangi gün yapılır? Kimler katılır?
107. Yakılacak kınayı oğlan evi mi alır? Bu kınayı kız evine kimler getirir?
108. Kınayı kim yakar? Gelinden başka kimlere kına yakılır? Niçin?
109. Damada kına yakılır mı? Kim yakar?
110. Damattan başka kimlere kına yakılır? Niçin?
111. Kız çeyizi sergilenir mi? Bu işe ne isim verilir?
112. Çeyizin asılı olduğu yerde neler yapılır?
113. Gelin hamamı yapılır mı?
114. Hamama çağrı nasıl yapılır? Kimler çağrılır?

115. Gelin hamamında neler yapılır?
116. Güvey hamamı yapılır mı?
117. Hamama kimler çağrılır? Çağrı nasıl yapılır?
118. Güvey hamamında neler yapılır?
119. Güvey hamamında tıraş yapılır mı?
120. Gerdek odası ne zaman kim tarafından hazırlanır?
121. Kız çeyizi ne zaman kimler tarafından nasıl getirilir?
122. Çeyizi getirenlere oğlan tarafı ne yapar? Nasıl karşılanır?
123. Gelin yatağıyla ilgili uygulama ve inanışlar nelerdir?
124. Gelin alınacak günde, kız evinde yapılan işlemler nelerdir?
125. Gelin alınacak günde, erkek evinde yapılan işlemler nelerdir?
126. Kimler gelin alamaya giderler? Nasıl?
127. Gelin alamaya gelenler kız evinin önünde ve içinde ne yaparlar? Nasıl karşılanır ve ağırlanırlar?
128. Gelin alıcılara kız nasıl teslim edilir?
129. Gelin, oğlan evine nasıl götürülür?
130. Gelin, oğlan evinin kapısına gelince, içeriye girinceye kadar yapılan uygulamalar ve inanışlar nelerdir?
131. Koltuk yapılır mı?
132. Gelin içeriye girince nereye alınır ve orada ne yapılır?
133. Gelin görmeye gelinir mi, gelenler ne yaparlar?
134. Bu sırada damat ne yapar?
135. Damat camiye götürülürse giderken ve orada neler yapılır?
136. Camiden dönüşte, yolda ve evin önünde neler yapılır?
137. Damat gerdeğe nasıl sokulur?
138. Gerdek odasına girince (girer girmez) ne yapılır?
139. Damatla gelin yalnız kalınca neler yaparlar?
140. Gerdek gecesinin ertesi günü oğlan evindeki uygulamalar nelerdir? Niçin yapılır?
141. Gelinle damat ilk defa kız tarafına ne zaman, nasıl giderler?
142. Kız evinde ne gibi uygulamalar yapılır?
143. Kız tarafı oğlan evine ne zaman gider? Nasıl eğlenirler?
144. Gelin, evin içindeki herkesle konuşabilir mi?
145. Kayınpederin ve kaynananın geline karşı tutumu nasıldır?
146. Gelinin, kayınpederi ve kaynanasına karşı tutumu nasıldır?

147. Söylemezlik âdeti var mıdır? Ne zamana kadar sürer? Nasıl son verilir?

148. Damatla gelinin aile arasındaki davranışları nasıldır?

149. Geleneklerde değişikliğe uğrayanlar var mı? Niçin, nasıl, ne zaman değişiklikler olmaya başladı? Daha önce yapmadığınız bugün geleneğinize girmiş işlemler var mıdır? Bunları niçin, nasıl, ne zaman kabul ettiniz?

150. Bu konudaki geleneklerinizin değişmesinden hoşnut musunuz? Neden?

3. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Düğünlerde Yapılan Börek.

Fotoğraf 2. Düğünlerde Yapılan Bülbül Yuvası Tatlısı.

Fotoğraf 3. Nişan Töreni.

Fotoğraf 4. Nişan Töreni.

Fotoğraf 5. Düğün Yemeği Hazırlıkları.

Fotoğraf 6. Düğün Yemeği Dağıtımı.

Fotoğraf 7. Yeni Gelin Kıyafeti.

Fotoğraf 8. Eski Bir Gelinlik.

Fotoğraf 9. Tel Kırma Baş Örtüsü

Fotoğraf 10. Tel Kırma Serpme.

Fotoğraf 11. Yeni Gelin Kıyafeti.

Fotoğraf 12. Karanfil Gelin Kolyesi.

Fotoğraf 13. Tel İşleme Çeyiz.

Fotoğraf 14. Çeyiz Örnekleri.

Fotoğraf 15. Gelin Süpürgesi.

Fotoğraf 16. Gelin Süpürgesi.

Fotoğraf 17. Nişan Tatlısı.

Fotoğraf 18. Beyaz Kurabiye.

Fotoğraf 19. Çeyiz Sandığı.

Fotoğraf 20. Çeyiz Örneği.

Fotoğraf 21. Çeyiz Örneği.

Fotoğraf 22. Çeyiz Sandığı.

Fotoğraf 23. Gelin Başlığı.

Fotoğraf 24. Çeyiz Örneği.

Fotoğraf 25. Çeyiz Örneği.

Fotoğraf 26. Çeyiz Asma

Fotoğraf 27. Kına Gecesi.

Fotoğraf 28. Kına Gecesi.

Fotoğraf 29. Çeyiz Asma.

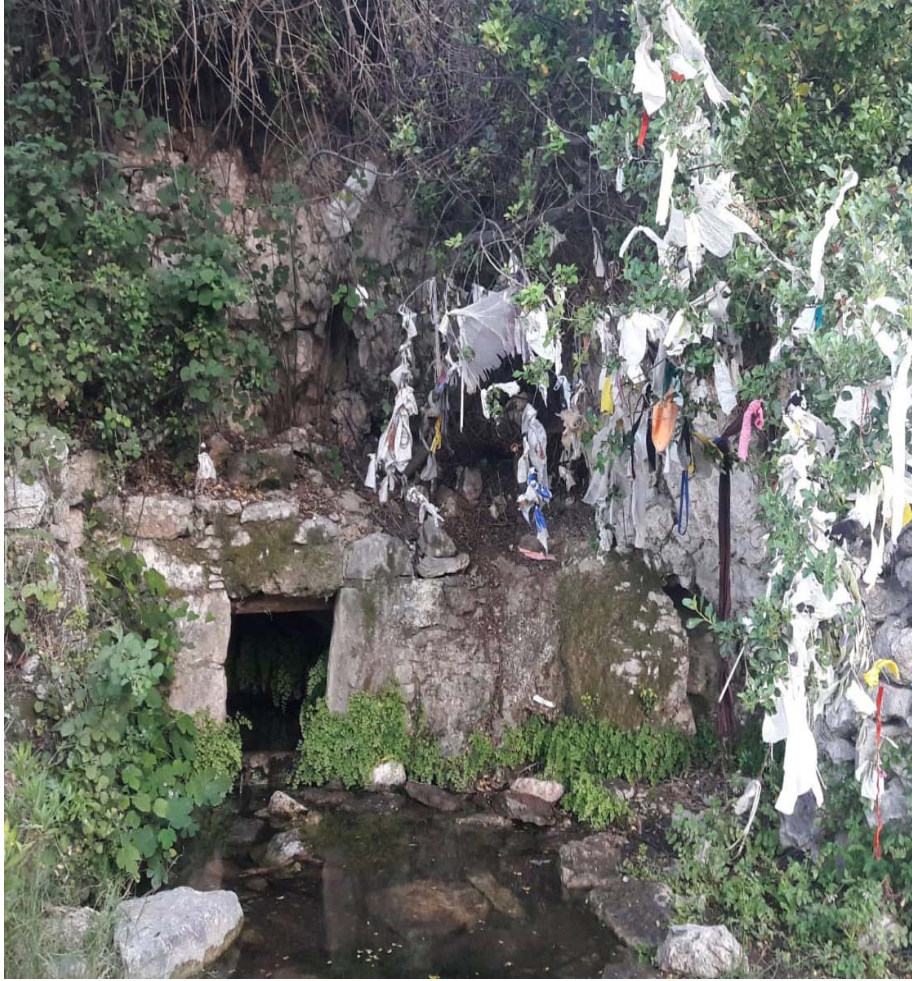
Fotoğraf 30. Çeyiz Asma.

Fotoğraf 31. Çeyiz Örneği.

Fotoğraf 32. Gelin Serpmesi.

Fotoğraf 33. Narcissus Dilek Pınarı.

Fotoğraf 34. Gelin Alma.

Fotoğraf 35. İmam Nikâhı.

Fotoğraf 36. Kadınlar Zeybek Oynarken.

Fotoğraf 37. Erkekler Zeybek Oynarken.

Fotoğraf 38. Kına Gecesi

Fotoğraf 39. Resmi Nikâh.

4. YEREL SÖZLÜK³⁸³

Âhenk: Düğün eğlencesi.

Âhenk Yeri: Düğün yeri.

Facık: 1. Ufacık.

2. Yörede en küçük kardeşlere seslenmek için kullanılmaktadır.

Oklağaç: Oklava.

Peşkir: Antika dokumalı mendil, havlu.

Piçile: Dantel çeşidi.

Şiy: Şey.

Taa: Daha.

Tepesi Güllü: Tel kırma işlemeli baş örtüsü.

Uçkur: Kenarları işlemeli bele bağlanan örtü.

³⁸³ Mordoğan, KK. 103.

5. KARABURUN HARİTASI

